

LIBRARIES

UNIVERSITY OF WISCONSIN-MADISON

Doctrina christianaе religionis : per aphorismos summatim descripta.

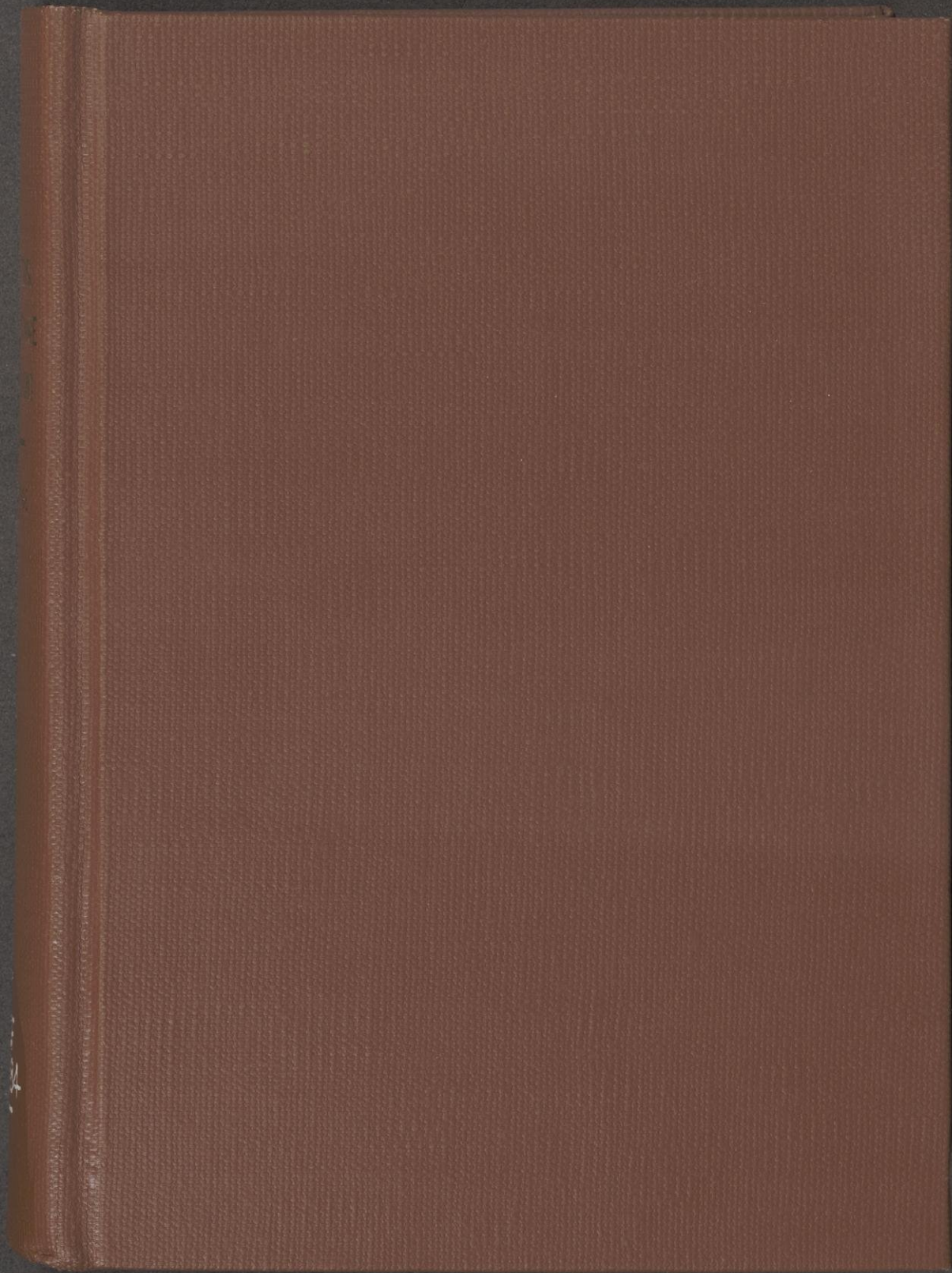
Vitringa, Campegius, 1659-1722; Vitringa, Martinus
Arnhemiaë: Joannis Henrici Möelemanni, 1761

<https://digital.library.wisc.edu/1711.dl/3LRGAYFDNIHMK9E>

<http://rightsstatements.org/vocab/NoC-US/1.0/>

The libraries provide public access to a wide range of material, including online exhibits, digitized collections, archival finding aids, our catalog, online articles, and a growing range of materials in many media.

When possible, we provide rights information in catalog records, finding aids, and other metadata that accompanies collections or items. However, it is always the user's obligation to evaluate copyright and rights issues in light of their own use.

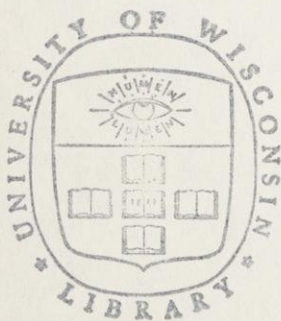
THE TANK LIBRARY

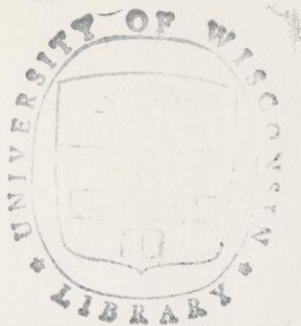
Given in 1867, by Mrs. Otto Tank, of Fort Howard, Wis., to the
STATE HISTORICAL SOCIETY OF WISCONSIN

The books in this collection were formerly in the library of Rev. R. J. Van der Meulen, of Amsterdam, Holland, father of Mrs. Tank. Mr. Van der Meulen was born in 1768 and ordained in 1792.

For description of the Tank Library, see WISCONSIN HISTORICAL COLLECTIONS, vol. 5., pp. 162-163 and LIBRARY CATALOGUE, vol. 2., pp. 705-719.

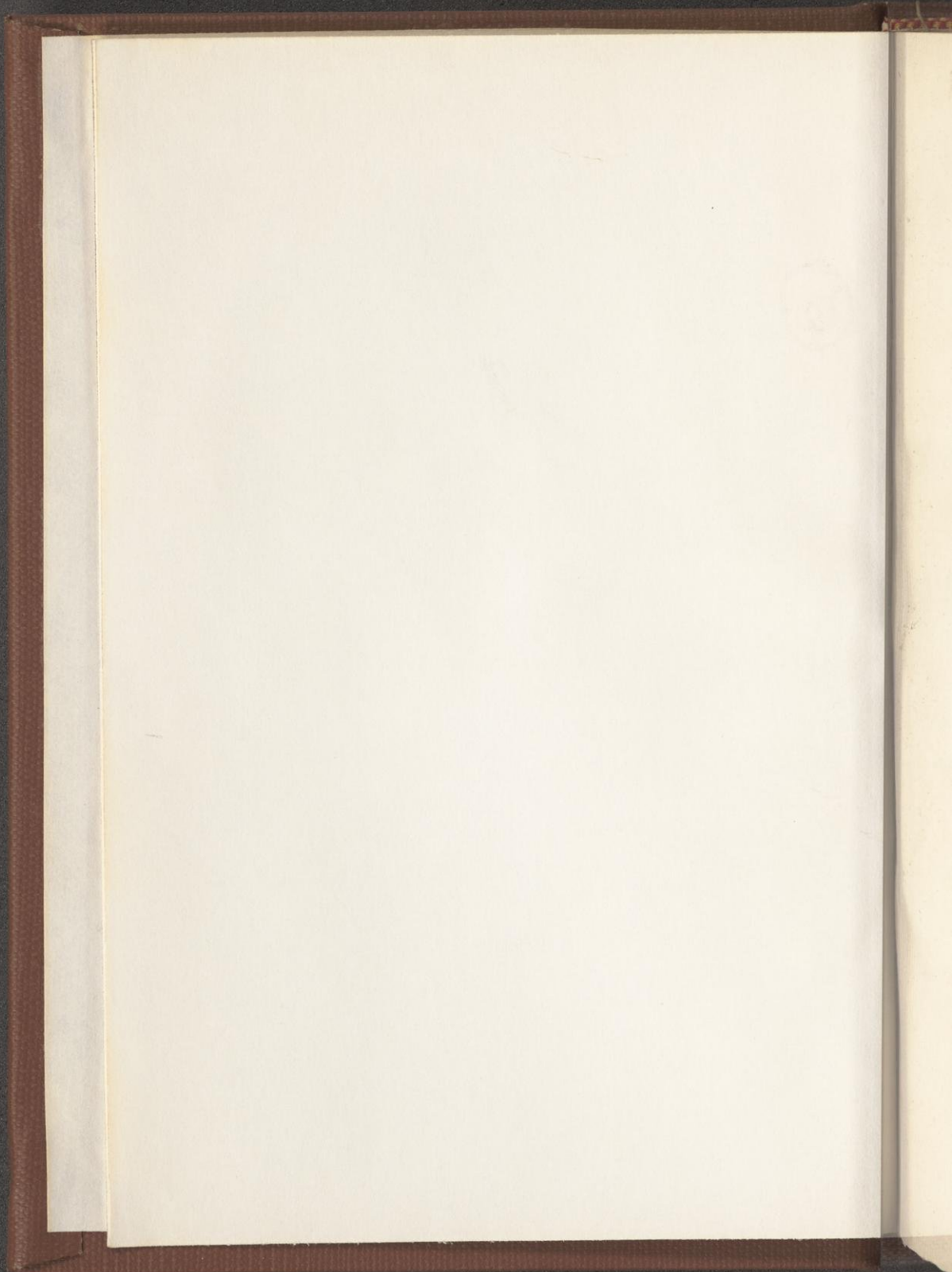
TRANSFERRED TO
UOHS LIBRARY

2133

CH
RE

Per

THE

CAM

MAR

(Qui Prae)

THE

In Offici

DOCTRINA
CHRISTIANAE
RELIGIONIS,

Per *Aphorismos* Summatim Descripta.

Editio Sexta.

(Cui nunc accedit

Τ Π Ο Τ Τ Π Ω Σ Ι Σ

THEOLOGIAE ELENCTICAE.

In usum

Scholarum Domesticarum

CAMPEGII VITRINGAE,

Theol. & Hist. Sacrae Professoris.)

Curante

MARTINO VITRINGA,

(Qui Praefationem, Prolegomena, & Adnotationes adjecit,
nec non Analyfin

V. CL.

THEODORI SCHELTINGAE.

PARS I.

ARNHEMIAE.

Ex Officina JOANNIS HENRICI MÖELEMANNI, CIÖIOCCXXI.

FRANCOFONIA
G. O. B. N. LIBR.

D O C T R I N A
C H R I S T I A N A E
R E L I G I O N I S
A P P R O B A T I O.

*L*egimus debita cum cura, & attento animo Adnotationes, quas novae editioni Aphorismorum, Doctrinam Christianae Religionis complectentium, a Viro Celeberrimo, omnigenaeque eruditionis laude florentissimo CAMPEGIO VITRINGA PATRE, olim conscriptorum, subjicere placuit Viro Plurimum Reverendo, atque Eruditissimo MARTINO VITRINGAE Ecclesiae Arnheimensi Dignissimo. Nihil in eis offendimus, quod ab ipso esset positum, aut bonis moribus, aut Doctrinae publice in Belgio receptae, & in libris nostris symbolice definitae adversum. Multa e contrario quae ad ejusdem elucidationem, & ulteriorem illustrationem manuducere, praesertim Juvenes Theologos poterunt, scite, & cum judicii aequitate in eisdem proposita esse gaudemus. Laudamus praeterea quam maxime Viri Eruditissimi propositum, hac methodo exhibendi diu desideratam in Belgio Bibliothecam Theologicam, Theologiae Cultoribus utilissimam futuram. Laborem indefessum, nec inglorium, quem in istac concinnanda posuit, ut benedictione sua coronare velit Deus T. O. M. & in caeteris, quae meditatur, perficiendis operibus Viro supra laudato, singulari suo favore adesse, ex animo volumus. Dab. Harderovici a. d. 23 Decembris 1760.

T. H. SCHELTINGA.

E. L. CREMER.

VIRO NOBILISSIMO, ATQUE
AMPLISSIMO

ANTONIO KUIITS

CIVITATIS HARLEMENSIS CONSULI,
AC SENATORI,

COGNATO HONORATISSIMO.

S. P. D.

MARTINUS VITRINGA.

HAud diu mihi dubitandum esse
censui, cui Opusculum hoc Avi Tui
consecrarem. Sive enim AUCTO-
REM, sive Editorem respicias, No-
mini

DEDICATIO.

mini Tuo illud inscribi oportet. AUCTORIS, qui, dum fuit, Theologorum Princeps erat, nostraeque familiae decus, Nepos es, ut unicus, ita dignissimus. Tot in me conlatis beneficiis, totque amicitiae integerrimae, constanter inter nos cultae, documentis me Tibi devinxisti, ut hoc grati animi, ac observantiae meae monumentum publicum, atque perenne existare voluerim. Egregias Tuas animi, atque ingenii dotes, nec non praecleara Tua merita ut praedicem,

D E D I C A T I O .

o. oportet. Theolo- traque unicus, conla- stinae in- nos cul- devin- ac ob- im pu- are vo- ni, at- prae- praedi- cem,

cem, nec Tuus, nec meus fert
animus. Studium, amorque Tu-
us in Artium, ac Scientiarum
incrementum elucet, quod Tuo,
aliorumque Summorum Virorum
moderamine egregia Societas Scien-
tiarum in Civitate Vestra vigeat,
floreatque. Deum Ter Optimum
Maximum supplicem, ac enixe pre-
cor, ut Tibi dona Spiritus San-
cti, omnisque generis bona exo-
ptatissima largiatur; nec non va-
letudinem diuturnam, & vegetam
in Rei Publicae, Domusque Tuae
emo

DEDICATIO.

emolumentum concedat. Vale Co-
gnate Carissime, meque amare per-
ge. Scripsi Arnhemiae Die IV. De-
cembris. A. D. CXCCLX.

CAMPEGIUS VITRINGA

AUDITORIBUS SUIS

χάρις καὶ σοφία.

I ea omnibus Vobis tum facultas
esset mentis , tum sciendi cupi-
ditas , Dilecti Auditores , ut , ad
exemplum adolescentis * *Irenaci* , Auditoris
Polycarpi , institutiones nostras aequè feliciter
animo vestro conservaretis ac chartâ : non ad-
modum opus esset hoc Libello studiis vestris
succurrere. Sed cum communis haec sit con-
ditio mortalium , ut memoria , novis indi-
es rebus gravata , veteres multas excutiat :
commodum duxi , *repetitâ demuo* hujus Libel-

*

li

* Vide Euseb. Hist. Eccles. Lib. v. Cap. xx.

P R Æ F A T I O

li *Editione*, vestros in nobilissimo Theologiae studio conatus juvare. Idque tanto ago lubentius, quanto hunc meum laborem, vulgarem licet & ignobilem, Doctis Viris acceptiorem, Vobisque utiliorem fuisse, comperi. Sic jam olim * *Cyprianus Quirino* summam praecipuorum Fidei Caputum descripsit, *ut animus, Deo Deditus, non longis aut multis, ait, librorum voluminibus fatigetur, sed eruditus* BREVIARIO PRÆCEPTORUM COELESTIUM, *habeat ad fovendam memoriam suam salubre, & grande compendium.* Scholastica equidem haec Theologiam tradendi methodus per *Communes*, quos vocant, *Locos*, secundum proprium, & naturalem materiarum duc-

tum

* Ad *Quirinum* Lib. III.

A U C T O R I S.

tum digestos , post sex demum lapsa à Chri-
 sto nato secula , in Ecclesiam invec̄ta est. An-
 te id tempus celebriores Ecclesiae Doctores ,
 five soli , five juncti in Synodis ; five suo,
 five etiam publico nomine ; praecipuas Do-
 ctrinae Christianae sententias complexi sunt
 Symbolis , & Symbolorum εκθήσει. Et Sym-
 bola quidem , sic dicta , jam ab ipsis Chri-
 stianae Ecclesiae originibus προς τὴν μαθητείαν τῶν κα-
 τηχημένων necessarii fuerunt usus ; nec dubito ,
 quin Paulus per suam illam * ὑποτύπωσιν τῶν
 ὑγιαίνοντων λόγων , quam Timotheo commendat ,
 simile quid intellexerit. Quin immò , jam an-
 te ortum Christianismi , solenne fuit Ecclesiae
 Judaeae , per Exilium Babylonicum à crassis-

* 2

simo-

* 2 Tim. 1. 13.

P R Æ F A T I O

timorum errorum faece repurgatae , graviora
 Religionis suae dogmata in summam redigere ,
 eorumque fidem à Profelytis , Judaismo ini-
 tiandis , exigere. * Illa βαρύτερα τῶ νόμου ab ip-
 sis dicuntur אמונה יסודי תורה / עקרי הדת / עמוד
 & à Scriptori-
 bus Novi Foederis paris efficaciae enunciatio-
 nibus , πίστις , ἡ τῆς ἀρχῆς τῆ Χριστοῦ λόγου , θεμέλιος καὶ ρίζα τῆς
 πίστεως , σὺλ & ἰδραῖωμα τῆς ἀληθείας. Quae qui so-
 lidè percepit , & πεπληροφορημένω animi sui affe-
 ctu recepit , is Scripturae stylo est † τῆ πίστεως
 θεμελιωμένω καὶ ἐρριζωμένω , Hebraeâ phrasi , ejus-
 dem potestatis , & sensus § באמונה חזק בשריש
 & Primum itaque diligentissima Vobis dan-

* Maimon. de Fund. Leg. cap. 1. §. 1. Issure bia, cap. xiv. Item
 in cap. xi. Sanh. Abaib. de Cap. Fid. Albo in Ikkar. 1 Tim. 1. 19.
 Hebr. vi. 1. † Col. 1. 23. 11. 7. § Bechai Cad Hakkemach in Vo-
 ce אמונה / & Jachaid. Præfat. in Dan. p. 3.

A U C T O R I S.

est opera, ut ad hunc scientiae, & fidei gradum perveniatis; dein enitendum ad τὴν τελειότητα. Quicquid in Linguis; quicquid in Historiis, & tum Judaeae, tum aliarum Gentium antiquitatibus arcani latet: id prudenti discrimine applicandum intellectui, & expositioni Divinarum Scripturarum. Etenim cum Theologi eruditio consistat in intellectu Divinarum illarum Scripturarum; & illae Scripturae tum peregrinis traditae sint Linguis; tum plurima supponant de moribus antiqui illius aevi, quo in lucem editae sunt; tum etiam multa referant de aliarum Gentium consuetudinibus, & gestis; & praeterea fata praeteriti & futuri temporis comprehendant: vastissima sanè, ad perfectam illarum intelligentiam, scientia re-

P R Æ F A T I O

quiritur: Et quis dicet, esse Divini Verbi partem aliquam, cujus sensum Deus a nobis explorari nolit, cum omnia ex Divino Consilio scripta sint † *ad institutionem*, & *spem* Ecclesiae in *afflictionibus* roborandam? Pauci tamen mortales vires suas intendunt, ut ad hanc perfectionem enitantur, quia labores, & sudores horrent. Quos si & inter Vos aliqui oderint, Auditores, illos ego expungo, & exauctoro. Jungant illi pigritiam, & blanda otia cum aliarum scientiarum professionibus, si omnino statutum est, titulo hominis literati, vulgum fallere. Sed caveant sibi ludere cum sacris. Qui sacrae huic militiae nomen suum dat, hunc oportet

† xx-

† Rom. xv. 4.

A U C T O R I S.

† καλοπαθειν , & otia , delicias , atque commoditates hujus vitae consecrare Gloriam Dei , ut bonam fervet conscientiam , & non pudeat illustri die Christi. Quandoquidem vero nemo facile tanta subiturus est incommoda , nisi qui de digno operarum suarum pretio , atque emolumento persuasus fuerit : expendite , quaeso , an quid sit in hoc Universo excellentius , praeclarius , utilius , atque adeo intelligentis creaturae industriâ , labore , & sudore dignius , quàm Dei ipsius , nobilissimi , atque excellentissimi Entis , & tum nostrae , tum aliarum rerum omnium causae , ejusque Operum , cognitio ? An quid pulchrius , convenientius , & jucundius homi-

mi-

P R Æ F A T I O

mini, quàm purissima illa Verba tractare, meditari, intelligere, interpretari, quibus Deus dignatus est humano generi voluntatem suam exponere? Ullumne inter homines artium, & disciplinarum studium vigeat, quod cum hujus studii præstantiâ comparari queat? Quidquamne homine dignius existimari possit, quàm *sapere*? hoc est, res præstantissimas eo ordine intelligere, quo eas Deus ipse intelligit, cujus scientiam, & sapientiam omnes mortales admirantur? Atqui Verbo suo Deus Ecclesie eas res declaravit, in quibus præcellentissima pars Divinae Scientiæ sita est. Illud autem † *Verbum prope nobis adest*, (לֵב רָחוֹק) *in ore & in corde nostro.* Quare

† Deut. xxx. 12.

A U C T O R I S.

si olim Gentiles inculcarint, † *περὶ τὸ κρείτερον*
 quibus *τῆς φιλοσοφίας* praecipue laborandum esse: vel
 nihil humana dignum erit industria, vel ip-
 sa illa fanior, purior, & sanctior Philo-
 sophia, quae sacris paginis clauditur, ope-
 ris, vigiliisque nostris digna censenda erit.
 Dein, cogitate, quantum bonum, quam
 pingens, & copiosa merces, ex hoc tandem stu-
 dio, in illius cultores redundatura sit. Neque
 enim hic * *τρέχομεν ὡς ἀδῆλος, & πυκτεύομεν ὡς ἀέρας*
δρόντες. Sed quotquot, sancto proposito, cum
 bonâ conscientia, & reverentia, atque amore
 Dei in Christo, in hisce laboribus vitam, vi-
 resque suas consumpserint, eos manet sin-
 gulare aliquod insignis, & splendidissimae glo-
 riae

**

† Isocrat. Orat. ad Philip. p. m. 206. * 1 Cor. ix. 25. 26.

P R Æ F A T I O

riae praemium , † (ἀφ' αὐτῶν εἰσφάνθη) cum
 adventu summi nostri Doctoris , & Judicis
 Christi Jesu , manifestandum. Quos *lux Gra-*
tiae , & verae eruditionis in his terris collu-
 stravit : illos in coelis *Lux Gloriae* , quae
 est *lux faciei* Jehovae , per omnia comitabi-
 tur secula. Qui hic *laboraverint* , ibi cum
 jucundissimae Voluptatis sensu *quiescent* . Qui
 hic *severint* , ibi *metent* : & tanto quidem
 copia majore , quanto majore cum diligen-
 tia , profectu , fructu , in opere Domini ,
 in hac vita fuerint versati. Dona enim Gra-
 tiae , ac molesti hujus Vitae labores , qui pu-
 blicis Ecclesiae commodis impenduntur , ae-
 quatis Gloriae portionibus , in futura pensa-

bun-

† 1 Cor. ix. 25.

A U C T O R I S.

buntur. Et illi imprimis , qui *plures iustificaverint* , *fulgebunt ut astra in Convexo Coeli*. Haec spes non dubia alit , & sustinet veros Servos Christi. Domino enim servimus , non AEquo minus , Justo , & Clementi , quam Diviti , Omnipotenti , & Veraci , qui *operis fidelium Ministrorum suorum non obliviscitur*. Illud tamen monendi estis , dilecti in Christo Filii , & Fratres , ad sacra haec studia , magis quam ad ulla alia , requiri bonam mentem ; animum , inquam , Dei , & omnis Veritatis , quae a Deo est , sive per Rationem nobis claram & solidam , sive per Scripturam innotescat , serio & sincere amantem , a concupiscentia & praejudiciis , quantum pote , purgatum ; & Glo-

P R Æ F A T I O

riae Dei, in omni actu, & casu, intentum, repudiatis abnegatisque seculi vitiis, & voluptatibus. Hujusmodi animum Christus Dominus comparat cum † γῆ καλῆ *bona terra*, quae receptam sementem Verbi Gratiae in frugem educit. *Fides servanda est cum* * καλῆ συνειδήσει. Et certe, si hoc animo, & proposito omnes se ad Theologiae studium accingerent: nihil non praeclari nobis, de profectibus Juventutis, in emolumentum, incrementum, imo & ornamentum Ecclesiae polliceremur. Verum dolendum, si quicquam aliud, Theologiae cultores multos hic turpiter deficere, & ipsa illa studia, quae elegerunt, moribus suis dehonestare. Accedunt ad haec sacra manibus

† Matt. xiiii. 23. * 1 Tim. i. 19.

A U C T O R I S.

nibus illotis , nec pretium Divinarum Veritatum rite aestimantes , nec proinde illas veritates pro pretio suo amantes. Animum habent a Deo , cujus Virtutes , & Opera indies praedicari audiunt , & praedicata legunt , ac meditantur , aversum. Quid illud sit , cum Deo *familia commercium* colere ; ipsius Gratiam *μετά παρρησίας* implorare ; illud *Divinae Gratiae coeleste donum* , & *futuri seculi virtutes* † gustare ; per *Spiritum Christi* agi , duci , vivere ; per *eundem illum Spiritum* ad meliorem , & aeternam vitam *obsignari* ; propter peccata , & infirmitates quotidianas coram Deo humiliari , & affligi : haec & his similia , quae vitam Christiani hominis faciunt , & ab-

** 3

fol

P R Æ F A T I O

solvunt , juxta cum ignarissimis , nesciunt. Separare student *pietatem* a *veritate* , quae Paulus conjunctissima esse praedicat. * Et licet saepe per Praeceptorum suorum , sive exemplum , sive exhortationes , ad aliud vitae genus excitati , fortissime persuadeantur , *eundum esse in placitum , & pactum , cum Deo* : *retinent* tamen ipsos hactenus cum *Augustino* † *nugae nugarum , & vanitates vanitatum* , quominus *fortiter , & integre* se Deo ejusque communioni , & Gloriam dedant. Inde jam est , quod institutiones Theologicas tepide , & segniter excipiant ; ad difficiliora intelligenda nullam adferant attentionem , & *vanitas* ; percepta post paucas horas per memoriam suam , adinstar

* Tit. 1. 1. † Confess. Lib. VIII, Cap. XI.

A U C T O R I S.

star cribri, transmittant; & ita tam Parentum,
 & amicorum vota eludant, quam Ecclesiae
 frustrentur expectationem. Non ignoro e-
 quidem, Deum omnium hominum praecor-
 dia non fingere ex eodem luto, et morta-
 les, ut specie corporis, sic quoque capacita-
 te, et donis mentis differre: quantum tamen
 res humanas perspexi, raro adverti, homi-
 nibus, ut ut stupidis, ingenium ad ea in-
 telligenda deesse, a quorum intellectu salu-
 tem suam pendere percipiunt. Quodsi igi-
 tur omnes Disciplinae nostrae alumni probe
 persuasi essent de Theologiae praestantia, et
 utilitate; et his potissimum inducti rationi-
 bus ad illius solidam intelligentiam serio, et
 sincere adspirarent; et praeterea tam ani-

mum

P R Æ F A T I O

mum , quam vitam suam , ad illius veritatis
 praescriptum , componerent , seque non mi-
 nus ad *pietatem excolendam* , quam ad verita-
 tem intelligendam *exercerent* : quis de omni-
 um , & singulorum optatis studiorum successi-
 bus dubitare auderet ? Etenim † *familia-
 re Dei commercium* cum iis est , qui *ipsum reveren-
 tur* , & *vera fides in Christum* in credentibus
 parit *ῥῆσιον* & *σοφίαν*. Quare quotquot Vestrum
 haecenus animos suos coram Deo non excus-
 serunt , auctor iis sum , ut saepe fui , id ut
 agant quanto ocyus , si serio iis statutum
 est , dignos ad gloriam Dei , aedificationem
 Ecclesiae , & animarum suarum salutem pro-
 fectus facere ; imo si omnium mortalium no-
 lint

A U C T O R I S.

lint esse infelicissimi. Quid enim, obsecro, miserabilius, quam universam vitam tuam consumere in scrutinio, & professione illarum veritatum, quas, quamdiu mala tibi, & impura conscientia est, non potes non odisse? Quis infelicior, quam qui alteri ad gloriam, ac beatitudinem comitem se itineris praebet, dum ipse interea Civitate Dei excluditur? Imo quid inter omnes miseras miserius, & omnia miseranda tristius, quam per ipsarum illarum veritatum studium perire, quae ad salutem humani generis revelatae sunt? Christum cognoscere, ut viam salutis, & tamen per Christum non servari? Porro memores estote, Christum Dominum, inter alias eximias virtutes, speciatim in discipulis suis

de-

P R Æ F A T I O

desiderare * *πραότητα* MANSUETUDINEM, et † *ταπεινότητα* HUMILITATEM. Qui faciles, et prompti sunt ad iras ; qui odii, et invidiae furiis agitantur ; qui sibi solis sapiunt, placentque, cum aliorum contemptu ; qui fidem suam claris Revelationis dictatis in omnibus non subjiciunt (quae vix aliunde quam ex superbia oriuntur) eatenus inepti sunt ad Regnum Dei promovendum. *Nisi fiatis*, inquit, *Dominus* § *ὡς τὰ παιδία* UT PUERI, non ingrediemini in Regnum coelorum. Quare operam date, ut his quoque virtutibus non minus excellatis, quam diligentia, & pietate, si gloriam Dei, ut vere discipulos Christi decet, promovere vultis. Ad quae tamen omnia, quia

* Matt. v. 5. † Matt, xi. 29. § Matt. xviii. 3.

A U C T O R I S.

quia absque Gratia Spiritus Christi nihil
 valetis , precor Deum , ut Vos illius gra-
 tia virtute ad imaginem suam in Christo fe-
 cundum mentem , animam , & corpus
 transformet , & ad praeclarum opus Mini-
 sterii omnibus dotibus necessariis potenter in-
 struat , ut olim fiatis *adulti Viri in Christo* ;

ἀδελφοὶ ἀνδρωποὶ τῆς Θεῆς. Sic meam Vobis qualem-
 cunque addico , & polliceor operam , se-
 cundum modum Gratiae mihi impertitae :
 sic Vos in Domino valere , & salvere velim.

Dabam Franekerae MDCXCIII. x. Kal. Augusti.
 Et nunc iterato obfigno CIJ IC CCII.

A. D. III. Id. Jul. novissime A. D. XVI. Kal.
 Dec. CIJ IC CC XIII.

P R Æ F A T I O

MARTINUS VITRINGA

LECTORI BENEVOLO.

S. P. D.

Ultra ab inopinatis vulgata sunt Scripta. In eorum numerum hanc *Doctrinam Religionis Christianae* Patris Mei Patruī † cum *Adnotationibus meis* referri oportet.

† De quo Magnus Theologus THEODORUS HASÆUS ita cecinit
*Siccine CAMPEGIUS vixit VITRINGA, bonorum
Delicium, docti saxque caputque chori?
Non hic, Frisiacae, vobis est privus, Athenae,
Incluta qui quasat moenia vestra dolor.
Qua pretium est studiis, qua sunt pietatis amores,
Publicus in vasto personat orbe dolor.
Clades immensa, & foret irreparabile damnum,
Postera quod nulla sarciat arte dies:
Ni, dum CAMPEGIUS mundum VITRINGA relinquit,
VITRINGAM (a) scirem vivere CAMPEGIUM.*

(a) Intellego CAMPEGIUM VITRINGAM FILIUM Patris sui, raro
exem-

E D I T O R I S.

oportet. Nam cum in eo essem occupatus, ut Commentarium in Librum Prophetiarum Zachariae elucubrarem, & ad prelum pararem: Bibliopola urbis vicinae mihi exponebat, Compendium hoc Theologicum in Officinis, atque in Academiis desiderari; rogabatque, ut illud recuderem, curamque ejus in me fusciperem. Necessitas, nec non officium flagitabat, ut hanc synopsin veritatum coelestium rursus in lucem emitterem: multis

*** 3

enim

*exemplo, in eadem cathedra Collegam, ejusque ut nominis, & muneris, itae & virtutum, atque eruditionis heredem. Versus hi cum subjun-
cta nota exstant in Bibliotheca Bremensi Class. 6. Fascic. 1. pag. m.
162. Insuper Auctoris vitam delinearunt, atque opera ab eo
edita enumerarunt (ut ceteros omitam) modo laudatus HASAEUS l. c.
Fascic. 4. Art. 8. ALBERT. SCHULTENS in Laudatione Funebris
in illius Memoriam habita, quae praemissa est alteri Editioni Tom.
1. AUCTORIS Commentarii in Jesaiam. EMO LUC. VRIEMOET
in illius Elogio, quod exstat in hujus Athenis Frisiacis pag. 606.
seq. aliisque.*

P R Æ F A T I O

enim in Athenæis patriæ nostræ, Harderovi-
ceno, Leidenſi, & Franequerano, ſecun-
dum illius ductum, dogmata fidei ſtudioſæ ju-
ventuti traduntur. At primum conſtitui hoc
Opusculum, detractis additamentis, detra-
ctoque fronti nomine meo, vulgare. Ingens
eſt Librorum de Sanctiore Diſciplina ſeges,
atque indies majora, minoraque veritatum
divinarum ſyſtemata in lucem prodeunt. Ob-
ſervationibus novis fidei articulos inluſtrare
noſtro, quod vivimus, ævo, quam pe-
riculoſæ opus aleæ ſit, quis eſt, qui ig-
norat? Atque litibus Theologicis ſerendis ali-
enus ſum quam maxime. Cogitanti vero
mihi ſuccurrit, Divinioris Scientiæ Alumnis
non inutilem me paraturum eſſe operam, ſi

huic

E D I T O R I S

huic Medullae in usum Theologiae Cultorum
compositae, specimen Bibliothecae Theolo-
gicae subjungerem. Quippe quod notitia
Auctorum, qui generatim, et speciatim de
rebus Theologicis commentati sunt in Acade-
miis Belgicis, quantum mihi constat, non
explanetur Auditoribus. Defectus hic manu-
ductionis, ad hanc Theologiae partem, efficit,
ut multi ignorent, quid circa varia fidei capita
in Ecclesia disceptatum, & ad illorum in-
lustrationem in medium prolatum sit: nec
non ut aditus, in scrutinio, ac solida cog-
nitione Sacrarum Literarum progressus facien-
di cupidis, praecludatur. Utilitate, atque
necessitate Bibliothecae Theologicae adducti e
nostris Reformatis Doctoribus nonnulli, Sylla-

bum

P R Æ F A T I O

bum Scriptorum , qui de Theologia , ejus-
 que partibus egere , concinnarunt ; ut fu-
 periore saeculo GIBERT. VOETIUS in *Exerci-
 tiis , & Bibliotheca Studiosi Theologiae.* JOANN.
 HENRIC. HOTTINGERUS in *Bibliothecario Qua-
 dripartito.* GERARD. MEIERUS in *Bibliotheca
 Theologica Contracta.* At hoc saeculo nemo e
 nostris Theologis , nisi fallor , hoc de ar-
 gumento data opera differuit , nisi quis huc
 referre velit SALOM. VAN TIL *Bibliothecam The-
 ologicam , ejus Methodo Concionandi a* DAN.
 BEDBERIO adjuncta. Verum enim vero nos-
 tro judicio Libellus hic Bibliothecae Theolo-
 gicae , proprie sic dictae , nomine insigniri ne-
 quit. Cum in illo perpauca , atque dunta-
 xat generalia , de Doctrina Sanctiore, Scripta com-

E D I T O R I S.

memorentur. Antequam opus adgressus sum,
 Viros Doctos de proposito meo consului:
 cumque illud comprobarent, Opera Theologo-
 rum Philologorumque, (quantum mihi nancisci
 datum est) nec non Biographos, Ephemerides Li-
 terarias, ac Bibliothecarum Theologicarum Edito-
 res perlustravi. Collectanea mea in ordi-
 nem redigens, comperi, multis in locis Au-
 ctiores a me adnotatos a CHRISTOPH. MATTH.
 PFAFFIO in *Introductione in Historiam Theologiae*
Literariam. MICH. LILIENTHALIO in *Theologisch-*
Homiletischen Archivario. JOANN. GEORG. WAL-
 CHIO in *Bibliotheca Theologica Selecta*, aliisque,
 adductos esse; quare ad eos Lectorem saepe
 ablegavi. Plerosque Scriptores inspexi, non-
 nullos tamen, quos frustra quaesivi, alio-

rum

P R Æ F A T I O

rum ex auctoritate citare necesse habui. Quamobrem si aliqui male in medium adducti fuerint, nequid meae culpae imputes, precor. Quidam objicient, Librorum, quibus Auctores de dogmatibus fidei enumerantur, magnam esse copiam: complures commemorari, quos consulere non licet: nonnullos tanti non esse momenti, ut conferri mereantur: opera praeclara, a Viris Doctis publici juris facta, omissa esse: tanto Auctorum numero Tyrones confundi: denique iudicium meum, vel aliorum, de Librorum existimatione, non additum esse. Lubens fateor has difficultates non omni destitutas esse fundamento, & causa. Attamen hanc, quam secutus sum, viam ingredi varias ob rationes magis

EDITORIS.

consultum esse duxi. Egregia sane a Theologis summis, ac cum primis Augustanae Confessioni addictis Doctoribus prodire Opera, quibus Bibliotheca Theologica construitur: inter quae eminet, modo laudatus WALCHIUS, cujus *Bibliothecam Theologicam Selectam* omnibus, ut de meliore nota, commendamus. Verum erim vero si *adnotationes* meae qualescunque cum illis conferantur, unicuique manifestum fiet, institutum meum ab eorum scopo ex parte deflectere, ut & alia methodo, ordineque me usum esse. Ad haec accedit, quod Opera illorum Eruditorum non nisi magno labore, atque sumtu, in Belgio nostro comparari queant. Quanquam non omnia eorum Scripta, quae in partes meas voca-

P R Æ F A T I O

vi, his in oris Theologiae Cultores possideant,
 atque raro occurrant; nihilo minus aliis in
 regionibus parabilia sunt. Ut a partium stu-
 dio caverem, nec causam disputandi
 darem, libros nominavi, qui, me quoque ju-
 dice, ad inlustrandas veritates coelestes parum,
 vel nihil lucis adferunt. Praeterea notandum, non
 omnia, quae in adductis Eruditorum Com-
 mentationibus exstant, rata mihi haberi, vel
 eorum patrocinium in me suscipi. Prae-
 stantes lucubrationes, atque multa in Vi-
 rorum Doctorum Operibus obvia loca, quae
 consuli merentur, omissa esse, concedo.
 Absit autem, ut mihi omnia, quae memoratu dig-
 na sunt, innotuisse, atque a me perlustrata esse
 quisquam putet. Hoc tamen mihi memorare

EDITORIS.

liceat, ad ea colligenda, quae sufficere existimavi, omnem navasse operam, et adhibuisse accurationem, nec non consilium Viri Clarissimi, Cognati mei, & Polyhistoris Egregii HENRICI CANNEGIETERI. Praetermissa, ut et quae quotidie de articulis fidei evulgantur Scripta, adlegatis addi possunt. In percensendis Eruditorum Operibus mihi non propositum fuit, ut omnia a studiosa Juventute consulerentur, at ut, cui volupe est, illa evolveret, prout cuique commodum est, et librorum copia suppetit. Judicium de librorum utilitate, et pretio addere longum, ac periculosum foret. Opera, quibus, quid in Scriptis laudandum, quid vituperandum sit, differtur, in Prolegomenis, adducam. Si has

P R Æ F A T I O

primitias non displicere experior, alteram Par-
 tem propediem (Deo volente) in lucem emit-
 tam. *Hypotyposi Theologiae Elencticae* sententias
 Adversariorum verbis, e Libris illorum sym-
 bolicis petitis, subjungam. Multa vitia ir-
 repserè typographica, maxime orta, quod
 haec Forma Sanorum Verborum loco diffito
 fuerit excusa: extantiora in fine notavi,
 atque emendavi: praeterita in meliorem par-
 tem accipias, et corrigas, etiam atque e-
 tiam rogo. Indicem verborum, ac rerum,
 nec non addenda, Parti ultimae adnectam.
 Compendium hoc Theologicum quinquies ab
 AUCTORE Latine sub his titulis editum est. A. A.
 D. MDCCCLXXXVIII. *Aphorismi, quibus Funda-
 menta Sanctae Theologiae Comprehenduntur.* A. D.

E D I T O R I S.

CIO IO C XC. *Aphorismi, quibus Fundamenta Theologiae Comprehenduntur, Secunda hac Editione, quibusdam in Locis Aucti, & Testimoniis S. Scripturae Confirmati.* A. D. CIO IO C XCHI.

Aphorismi, quibus Fundamenta Doctrinae Christianae Comprehenduntur. Tertia hac Editione, quibusdam Locis Aucti, & Castigati. A. D.

CIO IO CCH. *Doctrina Christianae Religionis per Aphorismos summatim Descripta. Editio Quarta.*

Cui nunc accedit ὑποπόλις *Theologiae Elencticae.*

A. D. CIO IO CC XIV. *Editio Quinta* cum superiore inscriptione in fronte prodiit. Libri hujus

versio Belgica, et inscripta (*Korte Stellingen, in welke vervat worden de Grondstukken van de*

Christelyke Leere) ter † evulgata est. A. D.

CIO

† Editio Quarta, et Quinta, quae circumfertur, nihil novi habet praeter titulum.

P R Æ F A T I O

CIO IO CXO VI. cum *Praefatione* AUCTORIS. A. D.
CIO IO CCVIII. A. D. CIO IO CCXVII. *Analysin*
concinnam, & nervosam Operi praemissam in u-
sum Auditorum composuit Celeberrimus, nobis-
que Amicissimus THEODORUS SCHELTINGA, San-
ctioris Disciplinae in Alma Gelrorum Academia
Professor Primarius, illiusque Decus, at-
que Fulcrum, quem supremum Numen dui
fospitem, atque incolumem Ecclesiae, &
Literis Sacris fervet, ex animo opto. Dabam
Arnhemiae Quarto Kalend. Decembres. A. D.
CIO IO CCLX.

PRO-

PROLEGOMENA.

§ I. *Um Auctores quosdam Theologiae Cultoribus scitu utiles, ac necessarios, in Adnotationibus Doctrinae Religionis Christianae subjunctis, in medium adducere non licuerit, ut et in iis Lectorem ad nonnullos Scriptores saepe ablegaverim. Hos, atque illos, nec non Opera, ab Eruditis de variis Theologiae generibus edita, in hoc praeloquio commemorare constitui. At vero omnes recensere, cum longum fuerit, aliquorum duntaxat, ac potiorum mentionem facere mihi propositum est.*

§ II. *Omniū primi heic in censum veniunt Bibliothecarum Theologicarum Scriptores. Hoc nomine insiguntur Viri Docti, qui syllabum dedere Operum, quibus veritates coelestes, vel generatim, vel speciatim, exponuntur, ac contra objectiones Adversariorum defenduntur. Horum Scriptorum notitiam suppeditarunt DAN. GEORG. MORHOFIUS*

†

in

in Polyhistore. Tom. 2 Lib. 5 § 13 CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIUS *in* Introductione in Historiam Theologiae Literariam. Part. 1. Prolegomen. § 6 pag. 31 seq. JOANN. FRANCISC. BUDDEUS *in* Isagoge ad Theologiam Universam Tom. 1 Lib. 1 Cap. 3 § 22. JACOB. FRIDERIC. REIMMANNUS *in* Catalogo Bibliothecae Theologicae. Sect. 2. Cap. 3. JOANN. CHRISTOPH. KOECHERUS *in* Conspectu Theologiae Universae. Cap. 6 § 314. JOANN. GEORG. WALCHIUS *in* Praefatione Bibliothecae Theologicae Selectae. Tom. 1 pag. 7. seq.

§ III. *Opera Theologorum de dogmatibus fidei non tantum enumerarunt, sed et judicium suum, aliorumque Eruditorum, de eorum pretio, quid in iis laudandum, quid vituperandum sit, addiderunt Bibliothecarum Theologico-Criticarum compositores (a). Jungendi his Vitarum, ac imprimis*

Theo-

(a) Confer. WALCHIUM l. c.

Theologorum , Philologorumque Scriptores (b). Ephemeridum Literariarum Editores (c). Judiciorum de Scriptis a Virorum Doctorum luci expositis Collectores (d). Postremo Librorum Auctores, quorum titulus vulgo in Ana terminatur (e).

† 2

§ IV. Ad

(b) *Adi, sis.* BURCARD. GOTTHELF. STRUVIUM in Introductione in Notitiam Rei Litterariae, et Usam Bibliothecarum. Cap. 7. PFAFFIUM *l. c.* Par. 3 Lib. 4 § 12 pag. 315 seq. BUDDEUM *l. c.* Tom. 1 Lib. 1 Cap. 4 § 19 pag. 201 seq. CHRISTOPH. AUGUST. HEUMANNUM in Conspectu Reipublicae Litterariae Cap. 7. WALCHIUM *l. c.* pag. 6. seq. *Inspice adhuc* CASPAR. BERMANNI Trajectum Eruditum. EMON. LUC. VRIEMOETHI Athenas Frisiacas. JACOB BRUCKERI Bilder-Saal Heutiges Lebender, und durch Gelährtheit Berühmter Schrift-Steller. PIET. DE LA RUE Geletterd Zeeland.

(c) *Vide* STRUVIUM *l. c.* Cap. 6. PFAFFIUM *l. c.* Par. 1 pag. 32 seq. et pag. 41. HEUMANNUM *l. c.* Cap. 6 § 4 seq. KOECHERUM *l. c.* Cap. 6 § 316. *Addi memoratis Diariis possunt.* Relationes de Libris Novis Gottingae excusis. Nova Bibliotheca Lubecensis. Excerptum Totius Italicae, nec non Helveticac Litteraturae. Bibliotheca Bremensis Nova. Opuscula Societatis Litterariae Duisburgensis. Bibliotheque des Sciences, et des Beaux Arts.

(d) *Consulendus praeter alios* STRUVIUS *l. c.* Cap. 8 §. 2 seq. *ut et* HEUMANNUS *l. c.* Cap. 7 § 6.

(e) *Evolve* STRUVIUM *l. c.* § II, *et* HEUMANNUM *l. c.* *Adjunge* JOANN. CHRISTOPH. WOLFIUM, *et* MICH. LILIENTHALIUM *locis a* JOANN. CHRISTOPH. COLERO *in* ANALECTIS STRUVII *l. c.* *subjunctis* pag. 726. seq. *jam adductis.*

§ IV. *Ad rerum divinarum studium recte inchoandum, ac feliciter promovendum, ut quis finem consequatur exoptatam, inserviunt varia media, atque subsidia. Haec tradiderunt, atque regulas, quomodo adhiberi, et applicari debent, praescripsere Viri Docti, qui de Methodo Studii Theologici disseruerunt. Horum magna est seges. Sequentes in medium adduxisse sufficiet.* ABRAHAM. SCULTETUM *in Libello de Recta Ratione Studii Theologici, qui legitur in Exercitationibus Grammaticis in Psalmum 1. & Geneseos Caput 2* JACOB. RHENFERDIL. ANTON. WALAEUM *in Oratione de Studii Theologici Recta Institutione. Oper. Tom. 2 pag. 299 seq.* LUDOVIC. CROCIVM *in Instructione de Ratione Studii Theologici, quae inserta est Opusculo, cui titulus HUGON. GROTH, et aliorum Dissertationes de Studiis Instituendis pag. 491 seq.* GISBERT. VOETIVM *in Exercitiis, et Bibliotheca Studiosi Theologiae.* HENRIC.

a DIEST *in Libello, qui inscribitur* Neccessaria Institutio de Ratione Studii Theologici. JOANN. ACRONIUM *in* Problematibus de Studio Theologiae recte privatim Instituendo, et de Concionibus Ecclesiasticis. JOANN. HOORN-BEEKIUM *in* Oratione Inaugurali de Studio Sacerdotio - Sancto Theologiae, *quae postea adnexa est ejus* Summae ad Controversiarum Religionis cum Infidelibus, Haereticis, et Schismaticis, Colbergae *superiore saeculo recusae*. STEPHAN. GAUSSENIUM de Studii Theologici Ratione. Dissertationum Theologicarum Dissert. I. FRANCISC. BURMANNUM P. in Consilio de Studio Theologico Feliciter Instituendo, *ad calcem* Tom. 2 *ejus* Synopses Theologiae. JOANN. HENRIC HEIDEGGERUM de Ratione Studiorum, Opuscula Aurea Virorum Doctorem, de Ecclesia Christiana, & Republica Literaria Meritissimorum, HENRIC BULLINGERI, DESIDER. ERASMI, LU-

DOVIC. JACOB. BREITINGERI , FRANCISC. JUNII. JOAN. OWEN de Studio Theologiae *θεολογικῶν*. Lib. 6 Cap. 9. ANTON. PERIZONIUM in Tractatu de Ratione Studii Theologici. SALOM. VAN TIL in Consilio de Ratione Studii Theologici , *quod quibusdam Observationibus auctum, praemissum est ejus Methodo Concionandi Franequerae typis excusae. Inspici adhuc possunt* JOANN. OLEARIUS in Isagoge ad Sacram Theologiam. JOACHIM. LANGIUS in Institutionibus Studii Theologici Literariis. JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in Isagoge Histor-Theolog. ad Theologiam Universam. Tom. 1 Lib. 1. CONRAD. NAHMMACHERUS in Institutionibus Studii Theologici. CAROL. JACOB. DENINA de Studio Theologiae , et Normis Fidei. JEAN MABILLON dans *Traité des Etudes Monastiques : item dans Reflexions sur la Reponse de Mr. l'Abbé de la Trappe au Traité des Etudes Monastiques : nec non*

dans

dans Lettres , et Ecrits sur les Etudes Monastiques , *quae prostant* dans Ouvrages Posthumes de JEAN MABILLON , *et de* THIERRE RUINART Tom. I. Liv. 4. LOUIS ELIES DU PIN dans Methode pour Etudier la Theologie. *Qui plura , hoc de argumento ab Eruditis evulgata , Opera scire cupit , consulat Auctores adlegatos.* a KOECHERO l. c. Cap. 5. § 290. et WALCHIO l. c. Tom. I Cap. I.

§ V. *Theologia respectu materiae in quinque Classes generales commode dispeSCI potest. I in Exegeticam. II Dogmaticam. III Elencticam. IV Moralem. V Historicam.*

§ VI. *Theologia Exegetica (quae et Theologia Biblica , nec non Hermeneutica Sacra appellatur) tradit media , atque regulas , ad geminum in Oraculis Divinis sensum eruendum , varias illa interpretandi methodos , ut et fata , tam prospera , quam adversa , ea exponendi. Consule , cui volupe est , JOANN.*

OLE-

OLEARIUM *in* Theologia Exegetica. JOANN. BAPTIST. ROSCHELIUM de Natura , & Constitutione Theologiae Exegeticae. HENRIC. OPITIUM *in* Theologia Exegetica Methodo Analytica Proposita. JACOB. FRIDER. REIMMANUM *in* Praefatione , *quam praefixit* RICHARD. SIMONII Historiae Criticae Commentatorum Praecipuorum Vet. & Nov. Test. JOANN. FRANCISC. BUDDEUM l. c. Tom. 2. Lib. 2. Cap. 8. MART. CHLADENIUM *in* Institutionibus Theologiae Exegeticae. DAV. MILLIUM *in* Oratione de Fatis Theologiae , *subjuncta ejus* Miscellaneis Sacris. Pag. 415 seq. JOACHIM. LANGIUM *in* Commentat. Histor. de LUTHERO Biblici Studii Restauratore. *Adde Viros Doctos in* Adnotationibus pag. 102 seq. *in medium adductos ; nec non Scriptores , quos recensuerunt Auctores a* KOECHERO l. c. Cap. 6 § 319 *nominati. Partes Theologiae Exegeticae sunt, 1* Theologia Prophetica. 2 Typica. 3 Em-

ble-

blematica. 4 Allegorica. 5 Parabolica. 6
Homiletica.

§ VII. Theologia Prophetica *varios modos*, quibus *Supremum Numen arcana sua Fatidicis revelavit*, *complectitur*; *criteria*, quibus *verae Prophetiae a falsis dignoscuntur*, *exhibet*; *regulas Oracula Prophetarum enucleandi monstrat*; *fata Ecclesiae per omnia tempora a Vaticibus, Spiritu Dei actis, praedicta pandit*; *implementa vaticiniorum comprobat*; *Prophetarum denique, qui sub Veteri, & Novo Testamento florere, catalogum tradit, eorumque vitam brevi penicillo delineat. Illustrationi hujus argumenti Scripta sequentia inservire possunt, ut ANDR. RIVETI Oratio, & Praefatio, quae praemissae sunt ejus Commentario in Hoseam Oper. Tom. 2 pag. 481 seq. SAM. MARESII Dissertatio de Prophetia, & Prophetis. PETR. DAN. HUETII Demonstratio Evangelica Proposit. 7. JOANN. COCCEIUS Considerationes ad Ultima Mosis, & Praefationes*

ejus Observationibus in Daniele , & Commentario in Hoseam *praemissis*. FRANCISC. BURMANNI P. Enchiridium Propheticum , *quod legitur ejus* Exercitationum Academicarum Par. 1 pag. 121 seq. *Item* Disputatio de Prophetis Novi Testamenti Par. 2 pag. 195 seq. JOANN. HENRIC. HEIDEGGERI Oratio de Prophetia , *subjuncta ejus* Dissertationum Selectarum. Tom. 4. JOANN. LIGHTFOOTI Tractatus de Spiritu Prophetiae , *qui prostat in ejus* Operibus Posthumis pag. 75 seq. MELCH. LEYDEKKERI de Republica Hebraeorum Tom. 1 Lib. 10 Cap. 7. et Tom. 2 Lib. 2 Cap. 8. CORNEL. HASAEI Oratio de Summa, his quidem Temporibus , Necessitate Studii Prophetici. TOB. PFANNERI Opusculum de Charismatibus Antiquae Ecclesiae. JOANN. HENRIC. MAJI Theologia Prophetica. ANTON. VAN DALE Dissertatio de Vera , ac Falsa Prophetia. *Subjuncta ejus* Dissertationi de Origine , ac Pro-

gressu Idololatriæ , et Superstitionum. pag. 185 seq. SALOM. VAN TIL Hermeneutica Scripturæ Propheticae , Methodo Mathematica Demonstrata, *adnexa ejus* Methodo Concionandi. *Item ejus* Specimen Supplementi in ABRAHAM. GULICHII Theologiam Propheticam *ibid.* JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in Commentat. Histor.-Theolog. de Ecclesia Apostolica. TAC. HAI. VAN DEN HONERT Dissertatio de Theologicae Propheticae Necessitate, ejusque Perpetuo in Ecclesia Ufu. JOANN. LAURENT. MOSHEMII Dissertatio de Prophetis Ecclesiae Apostolicae , *quae prostat* Vol. 2 *ejus* Dissertationum ad Historiam Ecclesiasticam Pertinentium pag. 125 seq. AUGUSTIN. CALMETI Prolegomena in Prophetas , *inserta ejus* Prolegomenis, et Dissertationibus in S. Scripturam, *versionis Latinae* Tom. 1 pag. 504 seq. ANDR. GEORG. WAEHNERI Antiquitates Ebraeorum Vol. 1 Sect. 1 Cap. 3 seq. THOM.

SCHERLOKS het Gebruik, en Oogwit der Aeloude Profetien. EDUARDS WELS. SAM. WHITES. en WIL. LOWTHS Verhandelingen geplaatst voor het 8 Deel 1 Stuk der Verklaring der Engelsche Godgeleerden van de H. Schrift. JOANN. D'OUTREINS Prophetische Godgeleertheid. JOAN VAN DEN HONERTS Korte Schets der Prophetische Godgeleertheid in de 3 Verzameling der Heilige Mengelstoffen bladz. 387 enz. *Adjunge Opera Virorum Doctorum infra in Annotationibus pag. 43 seq. pag. 62 seq. et pag. III seq. adducta: nec non Lucubrationes Eruditorum, quas exhibet* MICH. LILIENTHALS im Biblischen Archivario des Alten Testaments 673 blatts. enz.

§ VIII. *In Theologia Typica indagantur, recensentur, atque explicantur Personae, Res, atque Historiae Librorum Sacrorum, quae res futuras adumbrarunt, atque repraesentarunt. Hac de Theologiae Exegeticae parte, evolve, si lubet,*

(*ne iterum memorem Auctores, quos indicavi pag. IIII seq.*) LUC. BACMEISTERUM in Explicatione Typorum Vet. Test. FRIDERIC. BALDUINUM in Adventu Christi Typico, et Passione Typica. PETR. DAN. HUETIUM l. c. Praeposit. 9 Cap. 170. MICH. BAUMANNUM in Analectis Typicis Sacris. DAN. FESSELIUM in Christo Mystico, nec non in Regno Christi Mystico, et Regno Diaboli Mystico. SALOM. GLASSIUM in Philologia Sacra Lib. 2 Par. 1 Tract. 2 Sect. 4. ANTON. HULSIUM in Nucleo Prophetiae Par. 2. JOS. PLACEUM in Disputationibus Quibusdam de Typis. Oper. Tom. 1 pag. 1 seq. THOM. TAYLORUM in Christo Relevato. GUILIELM. OUTRAMUM de Sacrificiis Judaeorum Lib. 1 Cap. 18. JOANN. FRANCISC. BUDDEUM in Differt. Theolog. de Peccatis Typicis, quae inserta est ejus Miscellaneorum Sacrorum Par. 1. pag. 209 seq. NICOL. GURTLERUM in Vocum Typico-Pro-

pheticarum Explicatione. HERMAN. DEUSINGIUM *in* Demonstrationibus Allegoriae Historicae : *et in* Mose Euangelizante. HIERON. GULIELM.. SNABELIUM *in* Amoenitatibus Theologicis , Emblematicis , et Typicis. JOANN. CASPAR. SUICERUM *in* Thesauro Ecclesiastico *in* v. τύπος. JOANN. MARCKIUM *in* Sylloge Differtation. Philolog. - Theolog. ad Selectos Quosdam Textus Nov. Test. Exercit. 17 ad Rom. 5 v. 14 seq. JOACHIM. LANGIUM *in* Mysterio Christi, et Christianismi *in* Fasciis Typicis Antiquitatum Biblicarum Vet. Test. JOANN. GEORG. BELLERSHEIMIUM *in* Exercitationibus Typico-Propheticis de Fatis Christi Insignioribus Mysticis *in* Fatis Ecclesiae , et Unoquoque Fideli. ABRAHAM. PUNGELE-
 RUM *in* Differt. de Historicis sub Promissione Typis. BERNARD. SEBAST. CREMERUM *in* Differt. de Typorum Ufu , et Abusu , *quae exstat in* ejus Prodromo Typico. pag. 1 seq.

ut et in Tractatu Praeliminari in limine Tom. 1 ejus Antiquitatum Mosaico Typicarum. GODOF. BENJAM. SCHÆLIUM de Theologiae Typicae Necessitate, Utilitate, et Jucunditate, et de Providentia Divina in Typis circa Christum. JACOB. GIRARD. DES BERGERIES dans Moyse Devoile. JOANN. BIERMANNUM in Libro Belgice edito sub titulo, Moses, ende Christus. Conferre praeterea juvabit Opera Theologorum de Foedere Gratiae sub Promissione, et Lege ad Cap. 20 adducenda: Scripta amoebaea Cocceianorum, eorumque Antagonistarum, quorum nonnulla pag. 112 seq. commemoravi: Polemicos, qui sententiam Recutitorum, Socinianorum, aliorumque de Legibus ritualibus Vet. Test. refutarunt: denique Virorum Doctorum Commentationes, quibus JOANN. MARSHAMI, JOANN. SPENCERI, eorumque adsecularum hypothese de origine, et Fine Caerimoniarum Israelitis praescriptarum obviam iverunt.

§ IX. *Quam*

§ IX. *Quam plurima in Pandectis Sacris occurrunt loca, quibus personae, vel res, nominibus rerum creatarum figurate, sive emblematicè, insignantur. Doctrina, qua illa emblemata memorantur, eorum natura explanatur, atque regulæ ea rite interpretandi traduntur, Theologica Emblematica adpellatur. Hac de re præter aliquos modo adlegatos differuerunt ANDR. LUDOV. KOENINGSMANNUS in Emblematicis Prophetis. AUCTOR in Theologia Symbolica, post ejus mortem ex adnotatis in lectionibus publicis ab ANONYMO concinnata, ac in lucem emissæ. Libellus hic foetus minime genuinus est, atque innumeris, gravioribusque erroribus, ac vitis scatet. MARTIN. CHLADENIUS de Theologia Emblematica. WILHELM. ERNEST. EISENBERG in Emblematicis Sacris. JOANN. D'OUTREIN in de Proefftukken van Heilige Sinnebeelden 1 Deel 137 bladz. enz. ARNOLD. RUIJG Verklaring van de Voornaamste Heilige*

lige, gg

ge , en Schriftuurlyke Zinbeelden met Aan-
teekeningen van JOAN VAN DEN HONERT.
Adde Scriptores nominatos MARTIN. LIPENIO in
Bibliotheca Theologica Reali. Tom. 1 in v.
Emblemata Sacra.

§ X. *Theologia Allegorica non tantum natu-
ram Allegoriarum describit ; discrimen , quod
inter Allegoriam , et Typum intercedit , mon-
strat ; ac canones observandos in explicatione pe-
ricoparum illarum in Codice Sacro , ubi verba ,
vel facta , quae aliis in locis proprie , ac lite-
raliter accipiuntur , novo , ac mystico sensu su-
muntur , et ad res spirituales transferuntur , iis-
que adplicantur ; sed et in ea indagatur ; an
Allegoriae solum e verbis ; an vero quoque e
rebus gestis desumantur. Denique monita suppe-
ditat salutaria circa cautelas in illarum expositio-
ne adhibendas. Consule quaedam Opera E-
vuditorum modo adducta , ut et Auctorum a LI-
PENIO l. c. in v. Allegoriae laudatorum.*

†††

§ XI. The-

§ XI. Theologica Parabolica continetur verbalis, atque realis Parabolarum definitio; nec non clavis ad verum sensum narrationum illarum rerum, sive vere gestarum, sive fictarum, in Verbo Dei obviarum, quae eum in finem artificiose sunt contextae, ut similitudinibus illis res spirituales clare, atque nervose delineentur. Insuper in ea differitur, quid inter Historiam, et Parabolam interest; quatenam sunt criteria, quibus haec ab illa dignoscuntur; nec non quaestiones discutuntur, an omnes parabolae sint descriptiones rerum vere gestarum? an nonnullae rerum futurarum praedictiones comprehendant? an ex iis veritates salutares solide comprobari possint? Hac de disciplina legi possunt SALOM. GLASSIUS in Philologia Sacra Lib. 2 Par. 1 Tract. 2 Sect. 5. JOANN. HENRIC. URSINUS in Theologia Symbolica, sive Symbolarum Sacrarum Sylva. JOANN. MELCHIORIS Oper. Tom. 1 pag. 85 seq. de Fatis Ecclesiae secundum Parabolas Selectiores ex

Matthaeo. GULIELM. SALDENUS *in* Exercitatione de Parabolis Euangelicis, *quae exstat in ejus* Otiis Theologicis. Lib. 4 Exercit. 5. JOANN. MARCKIUS *in* Sylloge Dissert. Philolog.-Theolog. ad Selectos Quosdam Textus Nov. Test. Exercit. 4 ad Matth. 13 v. 3 &c. JOANN. CASPAR. SUICERUS *in* Thesauro Ecclesiastico *in* v. παραβολη. JOANN. GEORG. NEUMANNUS *in* Dissert. de Parabola, *inserta ejus* Primitiis Dissertationum Academicarum. Dissert. 10. LAURENT. REINHARDUS *in* Institutionibus Theologiae Parabolicae. *Adde* Scriptores *in* Adnotationibus l. c. nominatos; *ut et* Commentarios ab Eruditis publici juris factos, *quorum aliquos dedit* JACOB. DE MONTEFRIO *in* Methodo Praelectionis Biblicae. Sect. 11.

§ XII. Theologia Homiletica (*quae alias* Oratoriae Sacrae, et Ecclesiasticae, *nec non* Methodi Concionandi *nomine venit*) *Verbi Dei Praeconiis tradit praecepta eligendi e Literis Sacris*

loca, quae circumstantiis auditorum, locorum, ac temporum conveniunt. Insuper regulas textus sacros secundum mentem Spiritus Sancti ordine, ac clare interpretandi, concionesque sacras componendi praescribit. Denique rationem, sermones ecclesiasticos ad aedificationem coetus proponendi, pandit. Videantur Auctores CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIO in Introductione in Historiam Theologiae Literariam Par. 3 Lib. 5 § 4 pag. 358 seq. enumerati. Adjunge ibi citatis GULIELM. PERKINSIUM in Tractatu de Sacra, & Unica Concionandi Ratione. Oper. Tom. i. col. 161 seq. ANTON. WALAEUM in Tractatu de Munere Ministrorum Ecclesiae, et Inspectione Magistratus circa illud, in limine Tom. 2 ejus Operum. LUC. TRELCATIUM JUN. in Ecclesiaste, sive Methodo, et Ratione Formandi Sacras Conciones. Opusculorum Theologicorum pag. 392 seq. LUDOV. DE DIEU in Rhetorica Sacra. PETR. VAN MASTRICHT

in Paralipomenis de Optima Concionandi Methodo, subjuncta ejus Theoretico - Practicae Theologiae pag. 1325 seq. SALOM. VAN TIL in Commentario ad Methodum Concionandi, quae addita est ejus Methodo Concionandi a DAN. BEDBERIO evulgata. FRANCISC. FACRICIUM in Oratore Sacro. FRIDERIC. OSTERVALDIUM in Libro Gallice edito sub titulo De l'Exercice du Ministre Sacre. JOANN. FRIDERIC. STAPFFERUM in syne Verhandeling over de Beste Predikwyse. Postremo confer Eruditos de Theologia Pastorali, quorum infra mentionem injiciam.

§ XIII. *In Theologia Dogmatica (quae quoque Systematica, Thetica, et Acroamatica vocatur) veritates salutare justo, et concinno ordine explanantur, stringentibus rationibus comprobantur, ac ab objectionibus Adversariorum vindicantur. Innumeri sunt Scriptores qui Systema dogmatum coelestium in lucem emiserunt, illorumque catalogum (ut taceam Auctores KOECHERO l. c.*

indicatos) dedit JOANN. GEORG. WALCHIUS
in Bibliotheca Theologica Selecta. Tom. 1
 Cap. 2 *ubi percenset Veteres, ac Recentiores omnium*
fere Sectarum, qui complexum veritatum salutarium e-
vulgarunt. Quamobrem aliquos Reformatos, ab eo non
adductos, nominasse contentus ero, ut ZACHAR.
 URSINUM *in* Locis Communibus. Oper.
 Par. 1. col. 426 seq. *et in* Thesibus Comple-
 ctentibus Summam Locorum Communium.
 col. 732 seq. HENR. ANTON. NERDENUM *in*
 Systemate Theologico. FRANCISC. JUNIUM
in Thesibus Theologicis Lugduno Batavorum
 Disputatis. Oper. Tom. 1 col. 1979. seq. *nec*
non in Thesibus Theologicis Heidelbergae Ven-
 tilatis: *ibid.* col. 2139 seq. *denique in* Summa,
 aliquot Locorum Communium. Tom. 2 col.
 1809 seq. LUC. TRELCATIUM JUN. *in* Scho-
 lastica, et Methodica S. Theologiae Institu-
 tione, *quae prostat in ejus* Opusculis The-
 ologicis pag. 1 seq. JOANN. POLYANDRUM *in*

Disputationibus Theologicis de Praecipuis Christianae Religionis Capitibus, *insertis ejus Syntagmati Exercitationum Theologicarum.* FRANCISC. GOMARUM *in* Disputationibus Theologicis. Oper. Par. 2 pag. 1 seq. *An hae Disputationes, sub titulo, Locorum Communium Epitome, quoque prodierit, cujus mentionem facit WALCHIUS l. c. pag. 220: an vero haec ab illis sit diversa, ignoro: cum Epitomen inspicere mihi non licuerit.* JACOB. REVIUM *in* Collegio, five Brevi Systemate Orthodoxae Theologiae. JOANN. HOORNBEEKIUM *in* Miscellaneis Sacris Lib. 2 Cap. 3 seq. CAMPEG. VITRINGAM F. *in* Thesibus Theologicis, *insertis ab* HERMANN. VENEMA *ejus* Opusculis. pag. 125 seq. CHRISTOPH. BECKIUM *in* Fundamentis Theologiae Naturalis, et Revelatae. JOANN. HENRIC. RINGIERUM *in* Thesibus Theologicis, continentibus Praecipua Christianae Doctrinae Capita, ex primis Principiis deducta.

§ XIV. Ad

§ XIV. *Ad Theologiam Dogmaticam pertinet Theologia Catechetica, Foederalis, et Mathematica.*

§ XV. *Theologia Catechetica, sive Exoterica continet succinctam, et dilucidam Elementorum Religionis Christianae delineationem, ad captum rudiorum accommodatam, ac plerumque per quaestiones, et responsiones propositam. Historiam hujus Theologiae; ut et Catechismos publici juris factos; nec non Commentarios in Catechesin Palatinam editos, commemorarunt HIERONIMUS VAN ALPHEN in Prologo in Catechesin Heidelbergensem, ejus Oeconomiae Catechesis Palatinae praemisso. JOANN. GEORG. WALCHIUS l. c. Tom. I Cap. 4 et Viri Docti laudati JOANN. CHRISTOPH. KOECHERO in Conspectu Theologiae Universae Cap. 6 § 373.*

§ XVI. *Doctrina Veritatum salutarium, secundum ordinem Foederum Dei cum hominibus gratiose initorum, instituta, Theologiae Foederalis*

lis nomine venit. De hac methodo Theologiam tractandi inspicere possunt Auctores in Adnotationibus pag. 5 in medium adducti. Praeterea Viros Doctos, qui disciplinam sanctiorem hac ratione tradiderunt, exhibet WALCHIUS l. c. Cap. 2 § 18.

§ XVII. Opera Eruditorum, quibus Dogmata Fidei, more apud Mathematicos usitato, explanantur, et vindicantur, Theologia Mathematica vulgo vocatur. Cum hac methodo Mathematica convenit Methodus Demonstrativa, nec non Scientifica. Hanc Theologiam tractandi modum cum maxime multi ceteris praeferunt, atque sequendum esse contendunt. Attamen magnus est Theologorum numerus, qui eum improbant, atque minime in pertractatione veritatum coelestium adhibendum esse censent. Opera de his Methodis, et lites circa illas motas, exhibent Auctores commemorati KOECHERO l. c. Cap. 4 Sect. 20. & WALCHIO l. c. pag. 12.

++++

§ XVIII I^{us}

§ XVIII. *In Theologia Elenctica, five Polemica genuina sententia Ecclesiae nostrae, atque erroneae Adversariorum opiniones circa dogmata fidei candidè delineantur; status quaestionis nos inter et dissentientes accurate figitur; fides Reformatorum validis argumentis adstruitur; rationes, atque objectiones aliarum Sectarum solide, absque aculeis, et conviciis diluuntur, atque solvantur. Scriptores polemicos, generales, et particulares; nec non Opera Eruditorum de vera ratione studii, et systematis Theologiae Polemicae; item de errore, haeresi, schismate, pace, moderatione, libertate, prudentia, praepudiciis, odio Theologico, partium studio, haeretificio, poenis haereticorum, et similibus, adducere nunc supersedeo, cum Auctores, his de argumentis in Prolegomenis Hypotyposi Theologiae Elencticae praemittendis, in medium adducere mihi propositum sit. Interea consuli possunt com-*

mentationes Virorum Doctorum WALCHIO I. C.
Tom. I Cap. 5 *indicatae.*

§ XIX. *Ad Theologiam Elencticam commo-*
de referri queunt, Theologia Eclectica, Proble-
matica, Pacifica, & Comparativa.

§ XX. *Disciplina, qua e variis, diversis,*
que Eruditorum sententiis circa articulos fidei,
vel circa quarundam pericoparum Oraculorum Divino-
rum sensum, eligitur, quae post rite institutum
examen omnium sit verosimilis; vel rejectis ad-
huc evulgatis opinionibus, et interpretationibus,
nova proponitur, illaque Virorum Doctorum ju-
dicio subjicitur, Theologia Eclectica, sive Ele-
ctica vocatur. Consule, si placet, JOANN.
FABRICIUM in Dissert. de Theologia Eclecti-
ca, quae exstat in ejus Amoenitatibus The-
ologicis. Dissert. 7 pag. 304 seq. CHRISTOPH.
MATTH. PFAFFIUM in Introductione in Histo-
riam Theologiae Literariam. Par. I in Epilo-
go. HENRIC. KLAUSINGIUM in Dissert. de

δογματίζα πάντων ad 1 Theffal. 5. v. 21. CHRISTOPH. AUGUST. HEUMANNUM *ad calcem* Pars 1^a ejus Novae Sylloges Dissertationum.

§ XXI. *In Theologia Problematica non tantum agitur de controversiis circa dogmata fidei, quae cum Heterodoxis agitantur; at imprimis, de quaesitis circa res Theologiae obscuriores inter Orthodoxos disceptatis, differtur; ut illae illustrentur, atque dissentientes concilientur. Hoc de argumento inspicere possunt* BENEDICT. ARETH *Problemata Theologica.* GIBERT. VOETII *Syllabus Problematum Theologicorum: ut et Pars 5^a ejus Selectarum Disputationum.* HENRIC. ALTENII *Theologia Problematica Nova.*

§ XXII. *Commentatio circa articulos fidei, vel disciplinam ecclesiasticam, quae eo tendit, ut pax in Ecclesia conservetur; vel domesticae lites consopiantur; vel dissentientes Sectae reconcilientur vocatur Theologia Irenica, ut et Pacifica. Libri Irenici varii sunt generis: quidam*

concinmati sunt, ut omnes Sectae coadunentur; alii ut inter quasdam pax restauretur, ut inter Graecos, et Latinos; inter Pontificios, & Protestantibus; inter Reformatos, & Remonstrantes; inter Reformatos, & Lutheranos. Auctores huic spectantes enumerarunt Eruditi, quos commemorat KOECHERUS l. c. Cap. 6. § 361. Et quosdam in Prolegomenis Theologiae Elencticae citabo.

§ XXIII. In Theologia Comparativa controversiae de veritatibus Divinis inter se comparantur, atque de illarum pondere, & momento differitur, ac dijudicatur; an ad fundamentalia fidei dogmata pertineant, nec ne? ut dissentientes concilientur, atque tolerantur. Haec Theologia distinguitur in veram, & falsam. Inter posterioris generis patronos refertur JACOB. GAERDENIUS cum ejus adseclis, Indifferentistis, & Mysticis. Illos oppugnarunt, & debellarunt Eruditi indicati WALCHIO l. c. Tom. 2. Cap. 5. Sect. 12 § 18. Adde, si placet JOANN.

WOLFGANG. JAEGERUM *in* Examine Theologiae Novae Controversi. 2.

§ XXIV. Theologia Moralis (*quae alias Theologia Practica, item Activa, nec non Myftica pura adpellatur*) complectitur enucleationem eorum omnium, quae secundum Verbum Dei regentis praestanda sunt; ut magis, magisque in statu gratiae ad Dei gloriam, propriam consolationem, et proximi aedificationem proficiant. Varia Theologia Moralis subiit fata, ut et diversimode a Veteribus, ac Recentioribus pertractata, atque divisa est. Scripta hac pertinentia percensuere (ut alios praeteream). THEODOR. CRUGERUS *in* Prolegomenis ejus Apparatu Theologiae Moralis praemissis § 1. seq. WALCHIUS l. c. Cap. ultim.

§ XXV. Partes Theologiae Moralis sunt Theologia Ascetica, & Casuistica; nec non Ethica, Theologia Pastoralis, Paracletica, denique Prudentia Christiana.

§ XXVI. No-

§ XXVI. *Nomine Theologiae Asceticae venit liberior, ac simplicior officiorum a piis praestandorum tractatus; quo fideles ad exercitia pietatis obeunda excitantur, atque ad animi, vitaeque vitia, magis, magisque emendanda incitantur; ut et monita salutaria, mediaque idonea in vita spirituali crescendi, iis suppeditatur. E nostris de Theologia Ascetica disseruere GIBBERT. VOETIUS in Libro, cui titulus τὰ ἀσκήματα, sive Exercitia Pietatis. PETR. VAN MASTRICHT in Hypotyposi Theologiae Asceticae ad calcem ejus Theoretico-Practicae Theologiae. pag. 1259 seq. AUCTOR in Typo Theologiae Practicae. Ceterum Operum Asceticorum tantus est numerus, ac indies tot in lucem emittantur, ut illa vix, ac ne vix percenseri possint. Qui nonnulla scire desiderat, adeat Scripta commemorata JOANN. HENRIC. HOTTINGERO in Bibliothecario Quadripartito. Lib. 3. Cap. 2 pag. 395 seq. GEBHARD. THEODOR. MEJERO in*

Introductione in Univerſum Theologiae Moralium Studium. JOANN. FRANCISC. BUDDEO in Ifagoge Hiſtor. Theolog. ad Theologiam Univerſam. Tom. 1. Lib. 2 Cap. 4. § 7. WALCHIO l. c. Tom. 2 Cap. 6 § 18.

§ XXVII. *Disciplina illa, qua agitur, quomodo actiones cum omnibus earum circumſtantiis inveſtigandae, atque ad legem Dei explorandae, et dijudicandae ſunt; an bonae, vel malae ſint, Theologia Caſuiſtica, et Conſcientiaria, nec non Jurisprudentia Divina vocatur. Lucubrationes hac de re a noſtrae Eccleſiae Reformatae Doctoribus, aliisque, juris publici factas inpraefentiarum percenſere praetereo, cum aliquas in Adnotationibus Cap. 6, ubi de conſcientia agendum erit, adducere decreverim. Interim evolvi queunt Auctores, quos ſaepius laudatus WALCHIUS adduxit l. c. § 14, qui paragrapho ſequenti quoque enumerat Conſilia, et Reſponſa Theologorum, quae ad hunc quoque pertinent locum.*

§ XXVIII. Ethic-

§ XXVIII. *Ethicae nomine significatur doctrina circa modum, quo mores insitui debent ad beatitatem consequendam. De hac Theologiae Moralibus parte e nostris videantur* LAMBERT. DANAEOUS *in Ethica Christiana Oper. pag. 40 seq.* ANTON. WALLAEUS *in Compendio Ethicae Aristotelicae ad Normam Veritatis Christianae Revocato Oper. Tom. 2 pag. 257 seq.* JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS *in Dissert. de Ethica Christiana. Dissertation. Selectar. Tom. 4 Dissert. 12.* JOANN. RODOLPH. RODOLPHUS *sub ficto nomine PHILARETI in Ethica.* DAV. CONSTANTIUS *in Systemate Ethico-Theologico.* BENEDICT. RETECUS *in Medulla Ethicae.* DAN. WHITBY *in Ethices Compendio.* CASPAR. a RHEDEN *in Introductione in Ethicam. Hoc quoque de argumento commentatus est* ARNOLD. GEULINES *in Libello cui titulus γυναικῶν σεμνότης, sive Ethica. Opusculum hoc atro carbone notarunt* RUARD. ANDALA *in Examine Ethicae Clariffi-*

mi GEULINGII, *alique, quos memorat* GOTTL. STOLLIUS *in* Introductione *in* Historiam Litterariam. Par. 3 Cap. 4, *ubi quoque plures de Ethica Scriptores recensentur.*

§ XXIX. Theologia Pastoralis *comprehendit instructionem, quo modo Ecclesiae Pastores vitam agere debeant ad gregis, illorum ductui commissi, aedificationem, atque salutem. Quo minus Scripta huc pertinentia enarrem, otium mihi iterum fecit* JOANN. GEORG. WALCHIUS l. c. Tom. 2 Cap. 6 § 17. *Adjunge Auctores de Theologia Homiletica, quos supra adduxi.*

§ XXX. Theologia Paracletica *tradit rationem, qua adfficti, vel calamitatibus oppressi, vel morbo laborantes erigi, solatio adjuvari, ac ad mortem rite praeparari debeant. Inspice, si lubet, praeter* CHRISTIAN. HANSENIUM *in* Theologia Paracletica Generali, & Speciali. BOBERT. BELLARMINUM *de* Arte bene Moririendi. GUILIELM. PERKINSIUM *in* Tractatu

de Recta , Feliciterque Moriendi Ratione. JOANN. HOORNBEEKIUM *in* Miscellaneis Sacris Lib. 3 Cap. 13 *seq. ut et in Libello Belgice edito cui titulum fecit* , Euthanasia , ofte Wel-Sterven. JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUM *de* Consolatione Christiana contra Timorem Mortis. Dissertationum Selectarum Tom. 3 Disser- fert. 1 & 2. AUGUST. PFEIFFERUM *in* Anti-Melancholico. ADAM. RECHENBERGIUM *de* Of- ficio Ministri Verbi Paracletico. JOANN. JACOB. HOTTINGERUM *de* Consolatione Euangelica in Tentationibus. CHRISTIAN. EVERHARD. WEIS- MANNUM *de* Vero , & Falso Solatio : *item in* Commentat. de Privilegio Populi Dei con- tra vexationes Satanae , & Fidelium adversus Tentationes illius Internas. CHARLES DRELIN- COURT dans les Consolations contre les Fray- eurs de la Mort. JEAN LA PLACETTE dans la Mort des Justes. WILHELM. VAN EENHOORN *in Libro vernacula lingua exarato , atque in-*

scripto, Euthanasia, ofte Wel - Sterven.

§ XXXI. *Virtus illa, qua Christianus pro circumstantiarum ratione actiones suas circumspēcte dirigit, aptaque adhibet media, ut rectos sibi propositos fines, suam et aliorum salutem, obtineat*: Prudentia Christiana, sive spiritualis adpellatur. De hac, nec non Theologica, Ecclesiastica sive Pastoralis Prudentia conferriqueunt NICOL. VEDELIUS *de Prudentia Veteris Ecclesiae*. JOANN. HOORNBECK *in Oratione de Prudentia addita ejus Theologiae Practicae* Tom. 2. JOANN. FABRICIUS *in Dissert. de Prudentia Ecclesiastica, quae exstat in ejus Amoenitatibus Theologicis* pag. 114 seq. FREDERIC. SPANHEMIUS F. *in Oratione de Prudentia Theologica*. Oper. Tom. 2 col. 380 seq. JOANN. HENRIC. REFTZIUS *de Prudentia Ecclesiastica Illustrata ex Matth. 10. v. 16*. THOM. CRENIUS *sub ficto nomine DOROTHEI SICURI in Prudentia Theologica Explicatione* Commen-

data. JOANN. FRANCISC. BUDDEUS *in* Instituti-
onibus Theologiae Moralis Par. 3. pag. 633.
seq. EUSTAS. FRIDERIC. SCHUTTIUS *de* Discrimi-
mine Sapientiae, & Prudentiae. ANDR. KES-
LERUS *in* Libro Germanica lingua conscripto, et
edito sub titulo Prudentia Christiana.

§ XXXII. Theologia Historica, seu Histo-
ria Dogmatum exhibet varias, diversasque Sen-
tentias Ecclesiae in genere, tum nonnullorum Scrip-
torum in specie, circa singulos fidei articulos per
omnia tempora. Aliqui fata veritatum divina-
rum ex parte delinearunt, at de omnibus accu-
rata, et omnibus numeris absoluta Theologia
Historica, adhuc jure merito desideratur. Ope-
ra, quae hujus argumenti inlustrationi inservi-
re possunt (ut omittam Historiae Ecclesiasticae E-
ditores) sunt sequentia, ut DIONYS. PETAVII O-
pus de Theologicis Dogmatibus. HENRIC. AL-
TINGII Theologia Historica. JOANN. FORBESII
Instructiones Historico-Theologicae Oper. Tom.

2. LUD. THOMASSINI Dogmata Theologica. JOANN. GUILIELM. BACERI Compendium Theologiae Historicae. LAURENT. REINHARDI Introductio in Historiam Praecipuorum Dogmatum Ecclesiae Euangelicae per Omnia N. T. Secula breviter Commemorata. ALOYS. ANTON. VERNEII Apparatus ad Philosophiam, & Theologiam. Par. 2.

§ XXXIII. *Ad hoc Theologiae genus referri potest* Theologia Symbolica, Hymnodica, Patristica, & Scholastica.

§ XXXIV. *Doctrina Veritatum divinarum in Confessionibus fidei, five Symbolis traditarum, atque ex iis ordine Systematico composita, nomine Theologiae Symbolicae insignitur. Cum in Prolegomenis Hypotyposi Theologiae Elencticae praemittendis Auctores de Confessionibus fidei Veteribus, ac recentioribus, illarumque auctoritate, atque usu enarrare constituerim: heic tantum Eruditos indicabo, qui syllabum dederunt*

Scriptorum, ad illustrandam Theologiam Symbolicam, luci expositorum, ut JOANN. FRANCISC. BUDDEUS *in* Ifagoge Historico-Theologica ad Theologiam Universam. Tom. 1. Lib. 2. Cap. 2. JOANN. GEORG. WALCHIUS *in* Introductione in Libros Ecclesiae Lutheranae Symbolicos, *inprimis in* Prolegomenis, & Lib. 2. Cap. 3. *nec non in* Bibliotheca Theologica Selecta. Tom. 1. Cap. 3. JOANN. CHRISTOPH. KOECHERUS *in* Bibliotheca Theologiae Symbolicae, & Catecheticae, itemque Liturgicae pag. 45. seq.

§ XXXV. *Commentatio de articulis fidei in Hymnis comprehensa, atque secundum seriem locorum communium digesta, adpellatur* Theologia Hymnodica. *Confer* CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIUM *in* Dissert. de Recta Theologiae Hymnodicae Conformatione. *Adjunge Lucubrationes Eru- ditorum de Hymnis Christianorum, quas memo- rat* JOANN. ALBERT. FABRICIUS *in* Bibliographia

An-

Antiquaria Cap. 11 § 13 pag. 368 seq.

§ XXXVI. Theologia Patristica exhibet Sententias Patrum, sive Doctorum priorum saeculorum, circa dogmata Religionis Christianae. Videantur ABRAHAM. SCULTETUS in Medulla Theologiae Patrum. JOANN. HOORNBEEK in Miscellaneis Sacris Lib. 1 Cap. 1. JOANN. FECHTIUS in Thesibus ex Theologia Patristica, quae prostant in ejus Philocalia Sacra pag. m. 179 seq. JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in Isagoge Historico-Theologica Tom. 1 Lib. 2 Cap. 3. JOANN. CHRISTOPH. HARENBERGIUS in Theologia Primorum Christianorum Dogmatica, ex Monumentis Ecclesiasticis Collecta. PETR. ZORNIUS in Delineatione Theologiae Patristicae Secundum Ordinem Locorum Theologicorum Adornata. Plura scire avens, consulat Opera Virorum Doctorum laudata JOANN. CHRISTOPH. KOECHERO in Conspectu Theologiae Universae. Cap. 6 § 369. Adde praeter Historiae Ecclesiasticae Nov

*Testamenti Editores, Eruditos, qui Historiam
Literariam Scriptorum Ecclesiasticorum composuere.*

§ XXXVII. *Disciplina illa, qua opiniones Do-
ctorum Ecclesiae (qui a Saeculo undecimo ad tem-
pora Reformationis florere, atque vulgo nomine
Scholasticorum insigniuntur) circa fidei capita
commemorantur; atque de ratione, qua illi in
veritatibus divinis tradendis usi sunt, disseritur,
Theologia Scholastica vocatur. De hoc The-
ologiae genere consulendi Auctores, quos in Ad-
notationibus pag. 4 seq. in medium adduxi.*

+++++

CA-

CAPUT I.

De THEOLOGIA, ejusque Primo Principio,

R A T I O N E.

U*N*iversa haec Doctrina Christianae Religionis per Aphorismos summatim descripta *continet*

I. Prolegomena *Cap. I. et II.*

II. Corpus ipsum *hujus Doctrinae Cap. III—XXV.*

I. Prolegomena *declarant.*

A. Definitionem *hujus Doctrinae.*

B. Principia, *ex quibus solida ejusdem intelligentia hauritur.*

A. Definitio *traditur.*

α. *Generalis*

a. *Vocum: Θεολογία, et Theologicae.*

a. *Realis.*

b. *Etymologica (2).*

β *Θεολόγος. (3). Observaturque*

a. *Utramque vocem esse petitam e Scholis Graecorum.*

b. *Supponere magni momenti veritates (4).*

c. *Utraque recte uti Christianos (5).*

γ *Specialis, uti ex strictiore usu, et sensu vocis.*

a. *Theologiam sanam, et veram separat ab omni falsa, et erronea de Deo, et Divinis rebus, oratione.*

a. *Datur autem illa.*

a. *Tum Artificialis. (6).*

b. *Tum Scripturaria. (7).*

b. *Ex-*

b. *Explicatur eadem.*

a. *Quoad genus*

. *Doctrinam, quando traditur Systematice (8).*

.. *Scientiam &c., quando refertur ad subje-
cta, quibus illa inest. Hac ratione distin-
guitur*

- *In Archetypam, referendo ad Deum.*

-- *In Ectypam, referendo ad Creaturas. Et
haec iterum dispescitur in Theologiam*

| *Unionis.*

|| *Visionis. Et*

||| *Revelationis (9).*

b. *Quoad differentiam specificam, Quae sinit*

. *Praestantissimum objectum hujus doctrinae.*

.. *Utilitatem et necessitatem ejusdem (10).*

Quae eliciuntur

- *Ex iis, quae de Deo hic contemplanda
nobis objiciuntur.*

-- *Ex relationum Dei ad nos Consequenti-
is. Inter haec autem cum sit*

| *Cultus Dei, Theologiae finis proximus.*

(12) *patet Theologiam esse distinguendam.*

, *In Theoreticam, et*

.. *In Practicam (13).*

|| *Et a Cultu Dei pendeat Consolatio, et*

Salus, finis et hic cernitur Theologiae

ultimus (14).

β. *Ex dictis de Theologia sana, et vera excitatur
idea veri Theologi (15).*

B. Principia ex quibus solida Theologicae hauritur intelligentia, sunt

1. Ratio.

2. Revelatio (16).

1. Ratio, ut primum certum Theologiae principium, docet

a. Existere Deum. Argumenta vero tantae veritatis

a. Petit ex prudenti consideratione Operum Dei,

a. Sive illa contemplerur in nobis ipsis (17).
Attendendo

. Ad Mentem (18). Hujusque

- Naturam, et Causam (19).

-- Conscientiam, quae est in mente, atque involvit ideam Dei, ab ipso Deo auctore cum ipsa conscientia oriundam (20, 21, 22).

.. Ad Corpus, hujusque admirabilem structuram.

... Ad Corporis cum mente Conjunctionem (18-23).

b. Sive in Mundo Universo, considerando res in mundo.

. Ut existentes.

.. Ut motas.

... Ut ordine motas (23).

b. Ex argumentis propositis eliciuntur consectaria.

a. Eum, qui Deum agnoscit, Causam, et Finem omnium rerum sapere (24).

b. Vix credi posse, post ortam Evangelii Lucem dari Atheos Speculativos (25).

c. Da.

c. *Dari naturalem Dei cognitionem, omnis alius cognitionis fundamentum (26).*

β. *Deum, qui existit, esse colendum (27). Quo posito.*

a. *Datur descriptio Cultus Dei, sive Religionis, cum addita ejus explicacione Scripturaria. (28, 29). Quae cum absolvatur variis actibus mentis, et corporis erga Deum exercitis (30). De his*

a. *Observatur, esse illos*

. *Varii generis, et ordinis.*

.. *Non incommode tamen illos ad tres veluti classes referri, de quibus agitur (31, 32).*

b. *Fundamentum illorum actuum situm esse in variis Relationibus, quae inter Deum, et Creaturam intelligentem intercedunt (33). A quibus*

. *Etsi non excludantur*

- *Consideratio summae in Deo Excellentiae (34).*

-- *Nec obsequii Deo debiti (35).*

.. *Tamen maxime Religionem fundari in Bonitate Dei Relativa, qua est Summum creaturae intelligentis Bonum, ostenditur (36, 37).*

c. *Notam verae religionis esse Dei praescriptum, quod omnes mortales habent in Conscientia, et Ratione (38, 39).*

Illud autem praescriptum cum turbaverit corruptio per peccatum (40) observandum est.

- . In hoc rerum statu, solam Rationem, non posse homini monstrare viam felicitatis aeternae. Id quod
 - Demonstratur
 - / Ex turbato per peccatum primo rerum ordine (41).
 - // Ex eo, quod Voluntas, et Modus servandi hominem miserum, divini sint arbitrii: quod, quale sit, sola Ratio docere nequit (42). Quo probato
 - , Contra Pelagianizantes
 - * Ex Scripturae dictis (43).
 - ** Et Gentilium statu (44, 45).
 - „ Docetur, quo sensu concedi posset, Religionem hominis corrupti praecipue prodire a motu (46).
 - Rationis tamen Cultum, et Rationalem Theologiam, maxima, ubi Euangelium viget, sua utilitate non carere, tenetur (47).
 - .. Hypothetice itaque esse necessariam Revelationem de via salutis Praeternaturalem (48). Qualem exstare probabile est.
 - Ex rationibus viarum Dei, quas tenet cum mundo corrupto (49).
 - Ex Gentium omnium hac de re ὑπολήψεις. (50).

CAPUT II.

De SCRIPTURA SANCTA, Altero *Theologiae*
Principio.

2. Uno, et altero, circa Principium Revelationis Prae-
ternaturalis praemisso, observato (1, 2). de eo tra-
ctandi traditur methodus (3). Juxta quam
 1. Historice quaedam praecognoscenda tanguntur
 - a. Circa libros, in quibus haec Revelatio conti-
netur.
 - a. Generatim divisos, in libros Veteris, et Novi
Testamenti (4).
 - b. Speciatim cognoscendos.
 - . Illos quidam
 - Ex ipsorum numero vario modo supputato.
 - Ex eorundem varia divisione (5).
 - .. Hos iterum
 - Ex ipsorum numero.
 - Ex eorundem divisione (6).
 - b. Circa Revelationem his libris comprehensam
 - a. Non simul, et semel totam traditam.
 - b. Ordinario factam Viris Sanctis.
 - c. Modo non uno (7).
 - d. Cum persuasione plena factae divinae ipsis
revelationis (8).
 - c. Circa nomina, quibus haec Revelatio indigi-
tatur,
 - a. Scripturaria, maxime respicientia ad impe-
ratam horum librorum conscriptionem (9).
 - b. Ec-

b. *Ecclesiastica, cum respectu ad eorum collectionem in Canonem. Unde libri hi dicti sunt*

. *Canonici. Veteribus etiam Προδικανονικοι Quorum (10).*

- *Respectu Vet. Testamenti exhibetur collectio in canonem.*

-- *Eademque respectu librorum Novi Testamenti (11). quorum quidam olim in dubium sunt vocati (12).*

.. *Δευτεροκανονικοι. Qui et a Veteribus*

- *Appellati sunt Ecclesiastici.*

-- *Nobis post Hieronymum vulgo Apocryphi (13).*

| *Non eo sensu, quo Apocryphum sumebant ante tempora Hieronymi:*

// *Sed quo usu valet: Id quod Canonicum non est (14, 15).*

β. *Attributa exhibentur Revelationis, qua talis, et qua Scriptae.*

a. *Inter varia Revelationis, qua talis, Attributa, ut principale comparet*

a. *Revelationis Divinitas, sive Divina Origo, ut*

. *Moraliter demonstrabilis, nempe*

- *Quoad solos libros Canonicos (17) per quatuor potissimum argumentorum classes (18): quarum*

| *Prima petitur ex historiae in ea veritatis criteriis indubitatis.*

- , In genere.
 ,, Ex iisdem in specie conspicuis.
 * In apparitione Dei in Sinai.
 ** In Resurrectione Christi ex mortuis
 (19).
 II Secunda ; ex Materia ejusdem (20).
 Sive considerentur
 , Praecepta faciendorum (21). Sive
 ,, Dogmata credendorum (22). Sive de-
 nique
 ,, Prophetiae eventurorum (23).
 III Tertia ; ex adjunctis huic Revelationi
 , Miraculis (24). Quae
 * Vere, et proprie dicta Revelationi
 juncta
 ** Illius originem divinam, et a^udivinam
 indubitate demonstrant (25, 26).
 ,, Harmonia accurata (27).
 IIII Quarta, ex Effectis, quae edit experi-
 entia teste.
 , Tum in hominibus singulis.
 ,, Tum in Mundo Universo (28, 29).
 -- Exclufis libris Ecclesiasticis, sive Apocry-
 phis. Id quod
 / Demonstratur,
 II Concessa tamen nonnullorum Utilitate
 (30).
 In se sufficientem esse hanc moralem divi-
 nitatis Scripturae demonstrationem asseritur
 (31). Idque

+++++

-Te-

- Tenetur contra Pontificios. Quorum
 | Sententia contraria proponitur (32).
 || Solide refutatur (33).
- Declaratur porro.
 | Quae sint circa hanc demonstrationem
 Ecclesiae partes (34, 35).
 || Ad tollendam e subjecto, cui fit haec
 demonstratio, omnem incredulitatem, et
 pertinaciam Spiritus S. illuminationem,
 sive ejusdem Testimonium (35).
- b. Secundum Attributum Revelationis, qua
 talis, est ejusdem, ut divinae receptae a no-
 bis, Auctoritas (36).
- c. Tertium, sive, si consideretur Auctoritas,
 ut primi attributi consequens, Alterum est
 ejus Perfectio, cujus
 . Natura describitur.
 .. Eam Revelationi competere demonstratur
 (37).
- d. Quartum, Perfectioni conjunctum, est Per-
 spicuitas. Quam
 . Omni Verbo Dei competere Objective de-
 claratur, et demonstratur (38).
 .. Praesertim tamen in capitibus religionis
 fundamentalibus (39). Siquidem
 - Haec etiam, absque Interprete, homines
 Simples ex Verbo Dei cum fructu ca-
 piant (40).
 -- Non item Propheticum, et Mysticum Scri-
 pturae sensum (41). Qui etiam

I Vix aliis, quam Dei vere reverentibus, patet.

II Dum in Prophetiis, et Mystico sensu Improbi offendunt (42).

b. Pergitur ad Revelationem, qua scriptam, ejusque, qua scriptae Integritatem (43). Ubi

a. Notata ipsa Conscriptio Revelationis ad voluntatem Dei facta a Prophetis, et Apostolis, observatur.

.. Illam scriptioem evasisse hypothetice necessariam (44).

.. Per illam excludi Pontificiae sectae Traditiones Ecclesiae Catholicae (45). Ut ut enim

- Omne genus traditionum non est improbandum.

-- Tamen traditiones non scriptas, praesertim recentiores, fidei facere fundamentum a ratione abhorret (46).

b. Conscriptae Revelationi sua asseritur servata Integritas, tam quod ad partes ejus majores, quam quod ad minores (47). Quas

.. Voluntaria tanta non invasit corruptio, ut - Vel ullus liber in canonem olim relatus hodie ex illo desideretur.

-- Vel respectu librorum Vet. Test. Hebraeae editionis illi data opera a Judaeis.

--- Vel denique respectu librorum Novi Test. hi a Christianis haereticis cum fructu fuerint corrupti (48).

++++++ 2

.. Aut

- .. *Aut involuntaria per Amanuenses tanta, ut fidei turbet rationes. Siquidem*
 - *Errores nulli sint admodum notabiles.*
 - *Leviores autem restituere possint Variantes Lectiones (49). Quibus*
 | *Ex AUCTORIS mente recensitis,*
 , *Quod ad Vet. Testamenti,*
 ,, *Quod ad Novi Testamenti libros sacros (50).*
 || *Docet, quibus illae usui esse possunt.*
 Et
 ||| *Praestantiam Codicis Hebraei Masorethici punctis instructi prae lectione Codicis Graeci, aut Samaritani commendat (51).*
- γ. *Ab Attributis Revelationis pergitur ad Consequentia ejus Relativa, quae recensentur (52).*
- a. *Lectio. De qua observatur*
 a. *Legendum esse.*
 . *Totam.*
 .. *Nec Vetus Testamentum a Novo esse divellendum (53).*
- b. *In Novi Foederis Ecclesia esse legendam ab omnibus. Unde elicitur*
 . *Necessitas vertendi Scripturam in linguas vernaculas (54). Qua occasione*
 - *Differitur*
 | *De Versione τῶν ὁ.*
 || *De Vulgata Latina.*

.. *Utram.*

-- *Utramque tamen nimia veneratione prosequi Pontificiae Sectae Homines notatur* (54).

.. *Salvo tamen semper cujusque versionis modesto ad textum authenticum originale examine* (55).

b. *Intelligentia, sive Sensus S. Scripturae* (57).
Ubi

a. *Describitur, quid dicatur Sensus Scripturae* (58). *Est autem ille*

. *Literalis. Et quidem*

- *Tantum Unicus* (59).

-- *Valde saepe foecundus* (60).

.. *Mysticus, saepe sub litera latens. Cujus*

- *Notatur vetus distinctio.*

-- *Fontes eum cognoscendi exhibentur* (61).

b. *Quo modo eruitur, explanatur. Ubi*

. *Indicantur personae, quibus ad id jus est* (62).

.. *Principium in nobis; Mens nostra;*

- *Quod interpretatur Scripturam.*

-- *Idemque de interpretatione judicat* (63).

- *Principium in nobis, quod interpretatur Scripturam, et de interpretatione judicat, est Mens nostra. Quae id agit*

| *Attendendo ad ea, quae exhibentur* (64).

, *In rebus captum nostrum non superantibus.*

„ In rebus itidem illum superantibus
(65). Hoc

* Firmissime probatur contra Socinia-
nos (66, 67).

** Ita tamen, ut et contra Pontifici-
os teneatur, ejusmodi Sensum Scri-
pturae non esse recipiendum, quo ma-
nifestae rerum, et veritatis ideae de-
struuntur (68).

II) Ad auxilium efficax Spiritus S., ut,
prout decet, vere ex textu eruatur.
Quod proin

, Serio implorandum est (69).

„ Medius tamen a parte nostra neuti-
quam neglectis (70).

III) Ad Consequentias; Quas ex sensu jam
cognito deductas, observatur

, Ejusdem esse certitudinis, cujus sen-
tentiae, quae nobis per Sensum Scri-
pturae primo innotescunt.

„ Probatur contra WALENBURGIOS
FRATRES (71).

-- Eadem Mens recte judicat de Controver-
siis Theologicis (72). Etenim

| Sublestum esse hujus judicii, sub OEco-
nomia Novi Foederis, fundamentum:
Judicem Controversiarum Externum,
Visibilem, Infallibilem.

, Probatur (73, 74).

„ Nec

„Nec adeo talem esse posse Papam Romanum ex illa probatione concluditur, et vindicatur (75).

¶ *Ultimum iudicium de Dogmatibus Fidei in cuiusque Credentium Conscientiam resolvitur (76).*

„Id quod contra objectionem defenditur.
„Simulque vera Synodorum utilitas ostenditur (77, 78).

CAPUT III.

De DEO, ejusque Natura, Attributis,
et Virtutibus.

II. Corpus ipsum Theologiae, tradit

A. De Deo, ut Objecto Theologiae nostrae.

1. Tum in Abstracto considerato.

2. Tum in Concreto.

1. In Abstracto de Deo Cap. III acturus AUCTOR.

α. Quaedam in genere praemittit

a. De Deo, ut Objecto Theologiae nostrae, considerando

a. Deum, ut Ens Spirituale &c (1).

b. Ut qui homini misero se revelavit, ut colit in Christo Jesu &c (2). Quod probatur
Per Revelationis de Deo, ut Objecto Theologiae nostrae, doctrinam generalem (3,4,5).

... Sic

- .. Sic ut haec Rationis defectum supplere li-
quido sentiatur (6).
- b. De eo, quod de se revelat Deus in Scriptura,
una voce appellato: Nomen Jehovah. Quid
hoc indicet
- a. In genere proponitur, et confirmatur (7).
- b. In specie declaratur ad id pertinere.
- . Tam Naturam, et Opera &c Dei.
- .. Quam Denominaciones, quibus in Scripturis
appellatus est (8). De his autem notatur.
- Ex quo fonte veniant explicandae.
- Quis de his dicendi verus esset locus.
- Quare tamen de illis in institutionibus Scho-
lae primo dici soleat loco (9).
- β. His praemissis ad ipsam de Deo tractationem in
specie acceditur, incipiendo
- a. A Nominibus, quae Deo in Libris Sacris tri-
buuntur. Haec postquam proposuerat (10) du-
plicis esse generis.
- a. Orditur cum nomine Dei proprio unico יהוה,
sub quo ab Abrahamidis, ut ab idolis gen-
tium distinguatur compellari, ac coli voluit.
De quo observatur
- . Illud Mosi omnium primo esse revelatum
(11).
- .. Interpretandum esse per **FUTURUS EST**
(12).
- ... Vim ejusdem
- Declarat.
- Inde elicit, nullum praeter Deum Isra-
ëlis

ēlis illo vere, et proprie compellari posse
(13).

... Tradit de ejus ignorata vera pronuntiatio-
ne, punctatura peregrina, et probabili an-
tiqua ejusdem enunciatione (14).

b. Sequuntur Nomina, quae in genere referun-
tur ad Naturam, et Perfectiones Dei, il-
lustratas in Opere Gratiae. Ex his propo-
nuntur

. Nomina

- אל שדי, et

-- יה (15).

.. Tituli

- אונני, et

-- אלהים. De quibus notatur

/ In genere

, Esse indole sua communia.

„ Sed per accidens nomina propria, quae
Veteres expresserunt

* Τὸ Θεῖον. In aliis linguis

** Θεός, Κύριος, Deus, Godt (16).

// In specie de nomine אלהים,

, Esse illud derivandum vel ab אלה; usus
obsoleti, vel ab Arabum אלה.

„ Pluralem ejus formam forte mysterio
non carere (17).

„„ Originem utique ejus non videri repe-
tendam ab Hebraeorum אלה, quatenus
valet Execrari, vel cum Execrationi-
bus aliquam adjurare (18).

+++++

b. Per-

b. Pergitur a Nominibus Dei ad caetera, quae sub Nomine Dei comprehenduntur, proposita (19). Hinc

a. De Natura Dei agitur. Ubi

. Tenetur: Deum esse Spiritum. Cujus
- Natura describitur.

-- Eam Deo competere probatur (20).

.. Naturam Dei excludere omnem qualem-
cunque extensionem; sive haec consideretur

- Ut pars Dei; sive

-- Ut attributum Dei. Unum, et alterum
demonstrandum sumitur.

| Contra Anthropomorphitas.

|| Contra VORSTIUM.

||| Contra impios horum temporum Philoso-
phos (21).

... Deum, utpote Spiritum, merito dici vive-
re, proponitur, et confirmatur (22).

.... Dei Naturam esse perfectissimam. Ubi

- Describitur Summa Naturae Divinae
Perfectio (23).

-- Secundum eam Deum in Scholis Infini-
tum dici observatur, et confirmatur (24, 25).

b. Pergitur ad infinitae divinae naturae Per-
fectiones. Quarum

. Nomina quaedam scripturaria proponuntur

- In genere (26).

-- In specie, respectum habentia in executio-
ne Consilii Gratiae (27).

.. Distinctio earundem

- *In Perfectiones Essentiae Divinae, im-
 perfectionibus nostris oppositas. Alias pri-
 mi generis, et Incommunicabiles (28).
 Hae sunt*

I *Primitas, sive Aseitas Dei. Quae eadem
 Independentia, sive Omnisufficiencia Dei
 dicitur. Cujus*

, *Natura describitur.*

,, *Deo illam competere ostenditur (29,30).*

II *Aeternitas. Qua*

, *Descripta, ac demonstrata (31). Inde*

,, *Elicitur contra Socinianos, Dei dura-
 tionem non posse mensurari per momen-
 ta (32).*

III *Immutabilitas Essentiae. Qua descri-
 pta, ac demonstrata (33). Ab ea*

IIII *Simplicitatem divinae naturae vix dif-
 ferre, ubi notatum est, haec*

, *Describitur, et Deo soli eam competere*

,, *Demonstratur (34). Atque inde*

* *Elicitur: Perfectiones Dei ab Essen-
 tia Divina realiter non esse distinctas
 (35).*

** *Licet propterea non negetur; Attri-
 buta, quae naturam Dei constituunt,
 et Denominationes ipsi ab operibus
 tributas, diversi esse generis (36).*

-- *In Perfectiones Vitae Dei strictius sic di-
 ctas, quarum ἀναλογία est in creaturis ra-*

tionalibus, praesertim integris, et regentis (37). De his

I. Praemittitur,
 , Reduci illas, vel

* Ad intellectum, et voluntatem Dei seorsim consideratas; vel

** Coniunctim ad Totam Dei Vitam (38).

II. Utriusque generis Perfectiones dispe-
 sci

* In Necessarias, sive Absolutas.

** In Arbitrarias, sive Relativas (39).

III. Acceditur ad tractationem Perfectionum Vitae Dei, prouti

, Seorsim referuntur

* Ad Intellectum Dei. Quo

† Deum praeditum esse perfectissimo notatur, atque demonstratur (40-42).

†† Virtutes, sive Attribute ejusdem dispe-
 sciuntur

§ In absolutas, sive necessarias (43).

Hae sunt.

○ Scientia Dei Naturalis. Cujus
 sistitur

A. Objectum.

B. Modus.

C. Conceptus ejus in Deo ante
 ullum Decreti actum (44).

○○ Intelligentia. Cujus notatur

A. Ob-

A. Objectum.

B. Vis. (45).

ooo *Sapientia, eodem modo proposita (46).*

§§ *In Relativas.*

o *Scientia Visionis, et Libera. Cujus*

A. Objectum.

B. Modus percipiendi.

C. Conceptus post Decreti Actum notantur (47). Illam porro scientiam Deo competere

I. Probatur (47, 48).

II. Esse Omniscientiam ostenditur (49). A qua

A. Praescientia futurorum contingentium non est excipienda (50).

B. Quae non est fundata in Scientia quadam Media, descripta (51): sed in Decretis Divinis (51).

oo *Sapientia, de qua (52).*

** *Ad Dei Voluntatem. Quam*

† In genere descriptam (53, 54). Deo competere demonstratur (55).

†† *Una cum Libertate per omnem Voluntatis actum regnante (56). Cujus*

+++++++ 3

§ No-

§ Notatur distinctio.

○ In libertatem Spontaneitatis.

○○ Indifferentiae (57).

§§ Ex illa profluens triplex genus actuum Divinae Voluntatis, pro ratione objectorum, circa quae versantur (58). Quorum

○ Primus Actus Divinae Voluntatis Naturalis

A. Accurate describitur, prouti

I. Deum ipsum (59).

II. Res extra Deum ipsi observantes pro objecto habet (60).

B. Illum proprie sub nomine Voluntatis in Scriptura non proponi, sed sub notione Affectus, sive Charitatis, sive Zeli.

I. Observatur, ac confirmatur (61).

II. Pressius declaratur (62).

○○ Actus Divinae Voluntatis hypothetice necessarios, vel arbitrarios

A. Postquam enumeraverat. Et inde

B. Vulgarem distinctionem Voluntatis Dei in Revelatam,

et Occultam &c elicuerat (63).

C. Illos nomine Voluntatis Divinae venire observat AUCTOR (64). Hoc autem

I. Ratione Voluntatis Praecepti ostendit (65). Quam

A. Declarat

8. Stricte quidem sumi de praeceptis facientium:

7. Sed latiore sensu hic accipi de omni actu Providentiae Dei Moralibus (66). Quod

α. Exponit.

β. Confirmat (67).

B. Illam vulgo ad Actus Divinae Voluntatis Arbitrarios referri insinuat. Quod

8. Quo sensu verum sit in lege morali, exponit:

7. Alias leges plane esse placiti observat (68).

II. Ratione Voluntatis Decernendi, et Decreta Exequendi idem demonstrat, atque

A. Hos

A. *Hos actus diversi generis esse notat.*

B. *Licet hi illis subordinentur (69).*

††† *Omne autem hoc velle Dei cum sit perfectissimum (70). Occasio oritur tractandi de Perfectionibus Divinae Voluntatis. Hae proponuntur notionibus*

§ *Virtutum.*

§§ *Affectuum laudabilium. Et*

§§§ *Attributorum Divinae Voluntatis sic stricte dictorum § 71.*

§ *De Virtutibus, et*

§§ *Affectibus Divinae Voluntatis*

○ *In genere observatur, Scripturam de iis loqui cum respectu ad Opera Dei, praesertim Consilium Gratiae, ejusque Exequutionem.*

○○ *In specie*

A. *De Virtutibus notatur,*

A. *Virtus communis Divinae Voluntatis: Bonitas Moralis, ex qua caeterae omnes, veluti ex trunco rami enascuntur (73).*

B. *Hae sunt*

n. *Sanctitas. Quae*

a. Describitur, et Scripturae vocabulis in natura sua, qualis est, illustratur (74).

β. Plenius declaratur.

a. Quid natura sua, quoad Deum,
a. Excludat.

b. Involvat. Divina Sanctitas (75).

b. Quid sit in hominis voluntate Sanctitas (76).

γ. Veracitas, de qua agitur (77).

δ. Justitia. Quae

a. Deo peculiariter, cum respectu ad Voluntatem praecipientem, adscribitur (78).

β. Unde describitur, ut Justitia Legislatoria, et Legis Executoria (79).

γ. Ad illam, quae pertinent

a. Respectu legis praescribenda

1. Proponitur (80).

+++++

2. Ib-

2. *Illustratur* (81).
 b. *Respectu sanctionis ejusdem*

1. *Proponitur* (82).

2. *Illustratur*.

‡ *Generatim*
 (83).

‡‡ *Speciatim, cum respectu ad praemia, quae Cultoribus suis, supra eorum merita, statuit. Quod*

¶ *Cum potius sit Liberalitatis, quam Justitiae,*

¶¶ *Facit, ut hoc ipso nomine Bonitas Deo adscribitur*
 (84).

b. *Ad hanc, sive Legis Executoriam Justitiam, quae pertineant.*

a. *Generatim proponitur* (85).

b. *Spe-*

b. *Speciatim declaratur,*

1. *Illam Justitiae partem, qua Deus promissorum fidem liberat, vocari Fidem, et Constantiam Dei.*

2. *Illam vero, qua peccatum vindicat, peculiariter dici Justitiam (86). Hoc autem*

* *Probatum (87).*

** *Contra objectiones defenditur (88, 89).*

Qua occasione

¶ *Aliud quaesitum de Satisfactionis Christi necessitate, an hypothetica? an absoluta? modeste proponitur (90).*

¶ Auctoris de
eo sententia
dicitur, et
vindicitur
(91-93).

B. Pergitur ad Affectus divinae
voluntatis laudabiles, quos
Scriptura Deo adscribit (94).

De quibus

I. Observatur, eos Deo in
sensu proprio non tribui.

II. Sed in sensu improprio θεο-
πρεπῶς esse illos exponendos
(95-97). Unde tunc

A. Generatim declaratur,
quid in Deo Affectus sig-
nificare videantur (98).

B. Speciatim explanatur

α. Affectus in Deo nota-
re: Naturalis volun-
tatis divinae Affecti-
ones laudabiles, ab om-
ni commotione sejun-
ctas. Id quod

β. Demonstratur (99).

γ. Plenius elucidatur
(100).

δ. Effectus, analogos o-
perationibus, quas ho-

mines ex affectu edunt
(101). *Id quod*

c. *Elucidatur exem-*
plis in genere affe-
ctuum Amoris Dei,
Odii, et Irae, sive
spectentur in De-
creto, sive in illius
executione (102).

β. *In specie,*

a. *Ex Amore Dei*
erga homines, tum

a. *In aeterno De-*
creto, tum

b. *In electos in*
tempore creden-
tes (103, 104).

Quorum

1. *Ille: Amor Be-*
nevolentiae.

2. *Hic: Benefi-*
centiae dice-
tur.

b. *Ex affinibus affe-*
ctibus, qui velu-
ti species sunt di-
vini amoris (105).

a. *Misericordia,*

b. *Gratia.*

c. *Tolerantia, et Longanimitate* (106).

c. *Ex reliquis affectibus, ex quibus pro exemplo declaratur Affectus in Deo Poenitentiae* (107).

§§§ *A Virtutibus, et Affectibus divinae voluntatis transitur* (108) *ad Attributiona Naturalia divinae voluntatis strictè sic dicta; quorum Unum ad Voluntatem Decernentem; alterum ad Decreti Exequutori- am pertinet.*

○ *Illud dicitur Independentia, quae describitur* (109).

○ *Hoc Potentia. Quae in exercitiis, quo nobis obversatur.*

A. Distinguitur in Absolutam, et Ordinatam (110).

B. Et vera est: Omnipotentia (111).

„ *Acceditur denique ad Attributiona Totius Vitae Dei, quae non seorsim, sive ad Intellectum, sive ad Voluntatem Dei referuntur. Haec recensentur, et dispescuntur* (112).

* *In Attributiona Naturalia, et*

** *Re-*

** Relativa.

* *Attributa Totius Vitae Dei, in uno complexu nobis obversantis, Naturalia sunt.*

† *Beatitudo, de qua dicitur (113).*

†† *Potestas Quae*

§ *Describitur (114).*

§§ *Fundamentum ejus notatur Dei Primitas, sive Principeitas (115).*

** *Relativa sunt*

† *Dominium Dei. Quod*

§ *Descriptum, Deo competere ostenditur (116).*

§§ *Fundamentum ejus indicatur (117).*

†† *Auctoritas, Domini Dei, aliarumque in Deo perfectionum consequens, describitur (118).*

††† *Regnum, in quo Deus Dominium exercet, de quo (119). Cujus*

†††† *Consequens exponitur Majestas (120). Fundamentum*

††††† *Adorationis illius, quae describitur (121).*

†††††† *Gloria, cujus vocis varii usus indicantur (122).*

††††††† *Omnipraesentia, quam Regnum Dei supponit, denique*

§ *Explicatur, et demonstratur (123).*

§§ *Vindicatur a quorundam π α ρ ϵ ρ ν ν ϵ τ ω .*

§§§ *Distinguitur*

- o In Ordinariam.
- oo In Extraordinariam (124).

CAPUT IV.

DE MYSTERIO UNIUS DEI, PATRIS, FILII,
ET SPIRITUS S.

- B. *Dictum fuerat haecenus de Deo, Objecto Theologiae in Abstracto. De eodem nunc dicendum est*
- 2. In Concreto, cum applicatione Deitatis ad personas, quae eam participant Cap. IV. Hic autem
 - a. Praemittuntur generalia quaedam praecognoscenda. Quae spectant
 - a. Polytheistas. Contra quos
 - a. Ponitur, Deum esse Unum.
 - b. Probat ex principiis Theologiae nostrae (1).
 - b. Anti-trinitarios quosvis. Contra quos
 - a. In genere observatur, Revelationem hoc nobis tradere fidei nostrae mysterium: In Uno illo Deo esse quandam pluralitatem, et quidem Trinitatem (2). Eamque
 - . Non esse Relationum tantum, aut Modorum subsistendi, aut operandi essentialium.
 - .. Sed Personarum, sive ὑποστάσεων vere distinctarum (3).
- Sine qua hypothefi, quoad rem clarissime revelata, cum*

- *Doctrina Revelationis rite explicari nequeat (4).*

-- *Supra id, quod scriptum est, non erit sapiendum; ne incidamus, vel*

† *In Sabellianismum; vel*

†† *In Tritheismum (5).*

b. *In specie proponitur*

. *Fides Ecclesiae de hoc doctrinae Christianae mysterio (6). Quae explicatur distinctius,*

- *Quantum ad Nomina, quae hic adhibentur,*

† *Ad personalitatem trium indicandam.*

Suntque Ecclesiastica

, *Proposita, et in sensu suo definita (7).*

„ *Vindicata, quoad suum usum (8, 9, 10).*

†† *Ad essentiae Unitatem (11).*

-- *Quantum ad rem ipsam, variis in thesibus comprehensam. Quarum occurrit, et exponitur*

† *Prima (12).*

†† *Secunda (13).*

††† *Tertia (14).*

†††† *Quarta (15).*

.. *Opposita illi varia Anti-trinitariorum doctrina, ab hac clare revelata, etiam in scriptis Vet. Test. distincta. Cujus oppositionis*

- *Causa ex mente AUCTORIS exhibetur (16).*

-- *De oppositis doctrinis notatur.*

† *Qua in re fere conveniant; quae in re a se invicem discrepent (17). Unde*

†† *Speciatim agitur*

+++++

, De

, De haereticis, qui negant personalitatem trium, ac expositionem denominationum Patris, Filii, et Spiritus S. ad ipsam Dei essentiam restringunt. Quales
* Antiqui recensentur varii (18).

** Alii sive antiqui, sive recentiores his accensendi indicantur (19).

„ De haereticis, qui tantum nomen Patris ad essentiam divinitatis referunt, licet in exponendis Nominibus, et Naturis Filii, et Spiritus S. diversa sentiant (20). Tales

* Negant veram Deitatem Filii. Sive
† Nomine, et Naturam Filii exponant, ut Ariani varii generis, aut antiqui, aut recentiores (21). Sive

†† De nomine, et Natura Filii sentiant, ut Theodorus Coriarius, aliique, sive veteres, sive recentiores (22).

** Veram Deitatem Spiritus S., sive de eo

† Sentiant, ut Macedoniani, et Ariani;

†† Sive, ut BIDELLUS, SANDIUS, aut SOCINUS (23).

β. His praemissis subjungitur nunc

a. Demonstratio nostrae doctrinae: in divina Essentia subsistere tres vere divinas distinctas hypostasies coessentialis (24). Quae quidem prudenter instituenda (25).

a. Methodo Synthetica perpendenda proponit

- *Loca, quae ultro cogitationem pluralitatis ἰσοςδωσειω Divinae Essentiae injicient (26). Quorum*
 - *Classis prima sistitur ex titulis, et insignibus numeri pluralis, Deo Uni in Scriptura Vet. Test. passim tribuitis; quin et ex titulo אלהי de Uno Deo usurpato, et tamen cum verbo plurali constructo (27).*
 - *Secunda, ex locis aliis clarissimis, plures personas in Una Deitate ponentibus (28).*
 - *Tertia, ex descriptione Angeli Jehovae, qui ut Divina persona, a Jehova distincta, et tamen ipsa Jehova, Deus &c proponitur.*
 - / *Generatim (29). Et*
 - // *Speciatim (30).*
 - *Quarta, ex locis, quae Pactum inter personas vere divinas, et inde profluentes Effectus Justificationis, et Sanctificationis hominis peccatoris commemorant (31).*
 - *Loca, quae tres in Una Deitatis personas, vere divinas, et a se invicem distinctas exhibent (32).*
 - *Ex Nov. Test. Scriptis selectiora (33).*
 - *Ex Vet. Test. Scriptis itidem notabiliora (34).*
- b.** *Methodo porro Analytica speciatim ostenditur*
 - *Scripturam passim: ubi agit de summo Cultus religiosi objecto, veram Divinitatem cum suis characteribus tribuere non Uni Personae, sed Tribus, ubi de illis, Patre nempe, Filio, et Spiritus S. seorsim loquitur (35). Thesis haec*
 - *Illustratur*
 - / *Ex doctrina Scripturae: De Deo Patre (36).*
 - // *De Deo Filio (37).*
 - /// *De Deo Spiritu Sancto (38).*
 - *Ex eadem deducitur,*

- / Proximum ejus, et necessarium esse Consequens.
 Veram Divinitatem tribus personis esse communem.
 (39). Id quod
 , Legitimum esse urgetur.
 ,, Contra tacitam objectionem vindicatur (40).
 // Συνέφερον, et ἀναγκαῖον dogmatum religionis,
 veram Divinitatem, et Personalitatem, tum Fi-
 llii, tum Spiritus S. Quod
 , Proponitur (41).
 ,, Pressius urgetur (42).
 ,, His praemissis ad specialem acceditur demonstrationem
 verae Divinitatis, tum Filii, tum Spiritus Sancti.
 Ad quam probandam
 - Argumentum generale producit (43). Quod
 / Speciatim pro Filii Vera Deitate deducitur, osten-
 dendo, Filii eodem modo, ut Patri attribui in Scri-
 pturis.
 , Nomina (44).
 ,, Perfectiones sive Attributa (45).
 ,, Opera verae Divinitatis (46). Et denique
 ,, Horum Consequens, Honorem, et Cultum religio-
 sum Deo soli debitum (47).
 // Itidemque pro Spiritus S. vera Personalitate, et
 Divinitate. Ad quod rite praestandum
 , Praemittitur, notionem Spiritus S. aliquando pro-
 prie, aliquando improprie accipi (48).
 ,, Proprie quando capitur, demonstratur
 * Spiritus Sancti denominatione designari veram
 personam (49).
 † Ex Nominibus, Attributis, Virtutibus, et
 Operationibus personalibus illi tributis.
 †† Ex conjunctione ejus, ut Personae cum aliis per-
 sonis, quodque alterius rei specie appareat.

††† Ex pronomibus relativis personalibus, quibus designatur (50).

** Personam vere divinam (51). Uti liquet

† Ex Nominibus vere Divinis (53).

†† Ex Perfectionibus (54).

††† Ex Operibus Deitatis ei tributis, tum
§ In natura.

§§ In gratia (55).

†††† Ex honore, et cultus divino Illi debito (56).

Quo referri potest speciale argumentum, quod
Blasphemia in Spiritum S. sit peccatum omnium
gravissimum (57).

-- Ex argumento haecenus deducto concluditur. In
Deo esse tres, Patrem, Filium et Spiritum S. (58).

... Illustratur porro, haecenus disputata

- Non tam ex rerum natura, philosophia, et prisco-
rum Philosophorum monumentis,

-- Quam quidem ex Scripturae dictis variis, absque
hac admessa hypothesis sine tautologia vix explican-
dis (59).

b. Pergitur ad specialiore[m] expositionem, et demonstrationem
tum distinctionis personalis, quae est inter hos tres, tum
Unitatis essentiae, quam hi tres participant. Et qui-
dem

a. Distinctio personalis trium a se invicem explicatur (60).

b. Argumenta ejus invidta sunt in relationibus, quibus il-
lae personae inter se relatae sunt (61). Cum autem

. Hae sunt vel Naturales, vel OEconomicae (62). U-
ti patet ex (63).

.. Affirmatur,

- Nomina Patris, et Filii esse referenda ad *o[mn]i*
non OEconomicam; sed Naturalem, et Necessari-
am. Quarum haec

†††††††††† 2

/ In-

/ Inter Patrem, et Filium proponitur (64).
 // Demonstratur ex vi phrasum, esse

, Naturalem (65). Sive respiciatur

* Ad Filium (66). Sive

** Ad Patrem Filii (67).

Harum enim vocum, et phrasum efficaciae

† Non satisfaciunt Sociniani. Quorum

§ Rationes, cur Christus Jesus Filius Dei, et
 Patris dicatur, proferuntur (68).

§§ Refelluntur.

○ In genere (69).

○○ In specie

A. Ea, quae desumpta est ex Resuscita-
 tione Christi ex mortuis (70).

B. Itemque altera, quae desumpta est Chri-
 sti suscitatione ex Virgine per potenti-
 am Dei (71).

†† Cum autem ratio propria, et excellentissima,
 cur Christus Filius Dei dicatur,

§ Non quaerenda sit in Tota Mediatoris per-
 sona, sed in Natura Filii Divina. Et

§§ Filii notio involvat generationem; quam
 Scriptura omnia secula praecessisse notat,
 inde

○ Supra disputata non tantum confirmantur,
 et uberius exponuntur (72),

○○ Sed et inde validissime evincitur, Chri-
 stum Filium Dei non posse dici ob mani-
 festationem Divinitatis secundae ipsius in
 humana aliqua Natura. Qua senten-
 tia

A. Porro refutata (73; 74).

B. Veraque ulterius exposita, demonstra-
ta (75), atque defensa (76).

††† Ostenditur, Ordinationem secundae Personae
ad Munus Mediatorium, non esse rationem,
cur Christus Filius, et Proprius Patris sui
Filius, et Pater, Proprius Christi Pater di-
catur (77, 78).

,, Ex quibus omnibus colligitur iterum, Nomina Pa-
tris, et Filii non ex OEconomica, sed Natura-
li Ratione esse interpretanda, uti est (79). Quam
sententiam porro

* Tota Scriptura confirmat, dum docet, Patrem,
non tantum OEconomice, sed et

† Per Naturam, Primum esse, et

†† Filium, et Spiritum S. illi in existendo, et
operando certa quadam ratione subordinari (80).

** Nec explicari commode possit secundum hypothe-
sim, quae in Deo tria statuit $\alpha\gamma\epsilon\upsilon\nu\tau\omega$, cui et
clarissima ratio adversatur (81, 82).

-- Notio Spiritus S. ex simili Relationis Naturalis my-
sterio interpretanda est (83). Quod

/ Describitur, et probatur (84, 85).

// Nos ducere ad cogitandum de $\sigma\chi\epsilon\tau\epsilon$ naturali.
Id quod

, Cum Filio commune habet (86).

,, Licet Sancti epitheton ex OEconomia explicetur
(87).

c. Progreditur ad veram Unitatem trium illarum Perfo-
narum. Quam

. Stabiliunt, et explicant eadem illae Relationes Na-
turales (88). Et

.. Perfectissimam esse Scripturae locutiones clarissime e-
vincunt (89).

- c. Vindicatur doctrina hactenus exposita, et confirmata ad-
versus objectiones, quae vel
- a. Contra eam totam proferuntur.
 - Ex Ratione (90).
 - Ex Scriptura. Ubi fontes solutionum producuntur
 - Pro locis, quae adducunt pro Una Vera Deitate Pa-
tris.
 - Pro iis, quibus oppugnant
/ Deitatem Filii.
 - // Deitatem Spiritus Sancti (91).
 - Adversarios prodere per suam agendi circa loca Scri-
pturae methodum, se ἀποχρῖν τῆς ἀληθείας, ostendi-
tur (92).
 - b. Contra ejus Partes quasdam. Ubi
 - Objectioni occurritur: Rationem destruere illas, quas
posuimus, divinas relationes, observando,
 - Eas contra Unitatem Personarum Divinarum neces-
sario supponere, et inferre (93).
 - Idem demonstrando (94, 95).
 - Alteri, quae habet, Dependenciam Filii &c a Pa-
tre subvertere Independentiam Divinae Naturae toti-
us Perfectionem, respondetur (96).
 - Itidemque tertiae, quae petitur ex ipsa notione gene-
rationis. Observando,
 - Generationem, de qua hic agitur, nulla laborare
imperfectione (97).
 - Sufficere, etsi modum rei perfecte non percipiamus,
nos hic liberare ab ἀντινομία (98).
 - d. Denique contenditur sub quibusdam limitationibus
 - a. Doctrinae hujus cognitionem aliquam praesertim sub
Novo Foedere esse necessariam ad salutem (99).
 - b. Ducere ad veram praxin pietatis (100).

ERRATA IN ANALYSI.

Pag. 42. lin. 3. lege Prolegomena. P. 48. l. 2. l. dicti. P. 52. l.
19. l. legendam. P. 66. l. 23. l. adscribitur. P. 69. l. 22. l. dicitur.

DOCTRINA
 RELIGIONIS
 CHRISTIANÆ,
 Per *Aphorismos* Summatim
 Descripta.

CAPUT I.

De THEOLOGIA, *ejusque* Primo Principio,
 RATIONE.

Δ τὰ Προλεγόμενα cujusque Scientiæ, rite
 atque ordine tractandæ, pertinet, tum
 ipsius illius Rei, sive Scientiæ, de
 quâ agitur, *Definitionem* tradere; tum

Principia indicare, ex quibus solida illius intelli-
 gentia hauriri possit.

A

2. THE-

2 CAPUT PRIMUM

2. THEOLOGIA (Θεολογία) (a) sive *Theologicae* (b), si communem vocis usum spectes, in genere dicitur *Scientia Rerum Divinarum*, sive *Doctrina Religionis*: si veram illius Etymologiam, est *Oratio* τῆ Θεολόγῃ.

3. Θεολόγος vero appellatur ὁ λέγων τὸν θεόν, qui de Deo aut Divinis rebus disserit aut commentatur, *Job. VIII. 27.* Phrasi Pauli ὁ πείθων τὸν θεόν, *Gal. I. 10.*

4. Ut

(a) Originem, atque varias significationes vocam Θεολογεῖν, Θεολογίας, & Θεολόγου apud Ethnicos, ac praecipue Christianos veteres, indagavit CLAUD. SALMASIUS *Exercit. Plinian. Tom. 1. Cap. 40. pag. m. 590. seq.* DAN. HEINSIUS in *Aristarcho Sacro Par. 1. Cap. 14.* DIONYS. PETAVIUS in *Prolegom. in Dogmata Theologica Cap. 1.* CAROL. DU FRESNE in *Glossario ad Scriptores Mediae & Infimae Graecitatis.* JOANN. CASPAR. SUICERUS in *Tesaur Ecclesiast.* JOANN. OWEN Θεολο-γούμενων *Lib. 1. Cap. 1.* JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Elementis Theolog. Dogmat. Cap. 1. § 1.* ADRIEN BAILET dans *Jugemens des Savans Tom. 1. Par 2. Cap. 5. § 1 & 4.* AEGID. MENAGE dans *ANTI-BAILLET Par. 1. Cap. 16. & 39* Haece jungi possunt Scriptores in Inscriptionem Apocalypseos: ut inter alios C. A. H. I. e. CHRISTOPH. AUGUST. HEUMANNUS in *Dissertat. de Titulo*

Theologi Joanni Prophetae in *Inscriptione Apocalypseos* tributo. inserta *Supplem. Actior. Eruditor. Tom 6. Sect. 4. pag. 170. seq.* ejusque Antagonistae ADAM. HENR. LACKMANNUS in *Miscell. Litterar. Cap. 4.* atque FRIDER. ADOLPH. LAMPIUS in *Prolegomen in Joannem Lib. 1. Cap. 7. §. 19. seq.* causam suam tueri voluit HEUMANNUS in *Poecil. Tom. 3. Lib. 2. Epist. 6.* ut & Scriptores vitae GREGORII NAZIANZENI, qui a Patribus κατ' ἑξοχὴν ὁ Θεολόγος adpellatur.

(b) Patres Latinos vocem Graecam Θεολογίαν Theologicam reddidisse praeter alios observavit HENR. VALESIIUS in *Annot. ad EUSEBII Hist. Ecclesiast. Lib. 1. Cap. 1. pag. m. 3.* Nomina, quibus Theologia a Christianis recentioribus insignitur, ut alios omittam, enumerat JOANN. CHRISTOPH. KOECHERUS in *Conspectu Theologiae Universalis Cap. 4. Sect. 4. § 172.*

4. Utraque notio, è Graecorum Scholis petita, supponit, ab altera quidem parte esse Deum, eumque per quaedam sua attributa aliis entibus innotescere posse; ab altera vero, hominem praeditum esse facultate, attributa ipsius intelligendi, & de iis cum ratione differendi, Rom. I. 19.

5. Neutra tamen harum notionum Grammaticae in Scriptura Sacra extat, licet ea simplicibus, ex quibus compositae sunt, eodem sensu utatur. Act. I. 3. Rom. III. 2. I Pet. IV. 11.

6. Sed cum varia institui possit de Deo, & Divinis rebus, oratio; quaedam etiam falso & erronee: sanam & veram Theologiam, strictiore usu & sensu hujus vocis, circumscribimus per Doctrinam, quâ homo, & quidem per peccatum miser, de Deo, ejusque viis, & vero Cultu, instruitur ad consolationem certam in hac vita (Rom. xv. 4.) & salutem consummatam in futura. Job. xx. 31. (c)

7. Cum Apostolo dixeris, esse fidem electorum Dei, & ἐπίγνωσιν ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν, agnitionem veritatis, quae est secundum pietatem, Tit. I. 1.

A 2

8. Doc-

(c) De Theologiae Definitione consuli possunt FRANCISC. JUNIUS de Theolog. vera Cap. 2. Oper. Theolog. Tom. I. col. 1765. seq. GISEBERT. VOETIUS in Diatr. de Theologia.

JOANN. CLOPPENBURGIUS in Protheoria Theolog. Christian. Oper. Tom. I. pag. 445. STEPHAN. GAUSSENIUS in Dissert. de Natura Theologiae Dissert. Theol. Diff. 2.

8. *Doctrinam dicimus Theologiam, potius quam Scientiam aut Sapientiam (d), quia nobis hic obversatur ut ^{ἐπιστήμη}, systematice (e) tradenda. Hebraeis,*

(d) Ad quoddam Genus Theologia referri debeat, disputarunt FRANCISC. JUNIUS l. c. AMAND. POLANUS in *Syst. Theolog. Christ. Lib. 1. Cap. 13.* DIONYS. PETA- VIUS l. c. Cap. 8. LUDOV. LE BLANC in *Theob. Theol. pag. m. 9. seq.* STEPHAN. GAUSSENIUS l. c. pag. m. 91. JOANN. OWEN l. c. Lib. 1. Cap. 2. HENRIC. ALTINGIUS in *Theol. Problemat. Loc. 1. Problem. 8.*

(e) Natales, atque Fata Theologiae Systematicae, prospera aequae ac adversa, tradiderunt LAMBERT DANAEOUS in *Prolegom. in PETRI LOMBARDI Libros Sententiarum.* HENRIC. ALTINGIUS in *Oration. Inaugurali praemissa Tom. 1. Script. Heidelberg.* JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS in *Biblioth. Quadrupart. Lib. 3. Cap. 2.* GEORG. FRID. STIEBERUS in *Historia Theolog. Dogmat.* JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Itag. Hist. Theol. ad Theol. Universam Tom. 1. Lib. 2. Cap. 1.* CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIUS in *Introduct. in Hist. Theol. Literar. Par. 1. Lib. 2. § 2.* JOANN. ERNEST. GERHARDUS in *Schediasm. Problemat. de Theol. Syst.* JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Elem. Theol. Dogmat. Cap. 1. § 10.* Adde Auctores, qui Praestantiam, atque Utilitatem Theologiae Systematicae probarunt, & vindicarunt contra Anabaptistas,

Fanaticos, aliosque, qui Methodum Systematicam inprobant. Vide sis HENRIC. ALTINGIUM in *Theol. Problemat. Loc. 1. Probl. 2.* & Theologos, quos enumerat JOANN. CHRISTOPH. KOECHERUS in *Conspicuo Theol. Univers. Cap. 4. Sect. 4 § 174.* Spectant huc opera Eruditorum de variis Theologiam tradendi Methodis, ut DESIDER. ERAMI in *Ratione Tractandi Theologiam cum Praefatione FRIDER. ANDR. HALLBAUERI de Scripturibus Methodorum tractandi Theologiam.* CORNEL. DIETERIC. KOCHII in *Orat. de Variis Modis Docendae Theologiae. in Fructibus Theologicis pag. 1 seq.* MICH. FOERTSCHII in *Decad. Dissert. Theolog.* JOANN. GEORG. WALCHII in *Dissert. de Variis Theologiam tradendi Methodis. quae extat in Miscellan. S.* In specie de Methodo Scholastica, a plerisque Ecclesiae Romanae adflectis retenta, ac strenue contra Oppugnatores defensa, consulendi, praeter Eruditos de Theologia Scholastica, quorum indicem dedit JOANN. CHRISTOPH. KOECHERUS l. c. Cap. 4. Sect. 18. § 260. RODOLPH. HOSPINIANUS de *Origine Templorum Lib. 3. Oper. Tom. 1. pag. 361. seq.* & in *Historia Sacramentaria Par. 1. Lib. 4. Cap. 9. Oper. Tom. 3. pag. 342. seq.* HENRIC. ALTINGIUS l. c. Loc. 1. Probl. 13. Jo-

braeis, recepta *פירוש*, תורה, Ps. xix. 8. Graecis *διδασκν*, Job vii. 16 17.

9. Quae tamen *Doctrina*, si referatur ad varias mentis Facultates, quae ea occupantur, recte etiam dicitur *Scientia*, *ἐπιστήμη*, *Sapientia*: quam relatum ad Deum vocant *Archetypam*: ad Creaturas, *Eclypam*: Hanc rursus dispescentes in *Theologiam Unionis, Visionis, & Revelationis* (f). Nec abludit quoque haec denominatio à stylo Scripturae, 1 Cor. ii. 7. Tit. i. 1.

10. Commendat autem hanc Doctrinam prae omnibus aliis, quotquot sunt, Scientiis, tum *praestantia Objecti*, circa quod versatur, quod est DEUS, ens absolutissime perfectum;

A 3 rum

JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS in *Diff. Select. Tom. 1. Diff. 1.* Praeterea de Methodo Foederali post JOANN. COCCEJUM praecipue in Belgio recepta, ac a multis Theologis adoptata, differuerunt SAMUEL PUFENDORFIUS in *Jure Feicali Divino*. J. B. ETTENHUSIUS, cujus verum nomen esse fertur. JOANN. BALTHAS. WERNBERGIUS Eorumque Antagonista JOANN. WOLFGANG. JAEGERUS in scriptis, quae adversus Illos evulgavit, ut in *Jure Dei Foederali*: in *Epistola Apologetica*: in *Compendio Theologiae per Foedera*:

ut & in *Tract. de Foedere Gratiae*, ejusque *Oeconomia*. MICH. FOERTSCHIVS in *Selectorum Theologorum Breviario. Par. 1.* GUSTAV. GEORG. ZELTNERUS in *Idea Theologiae Foederali*.

(f) De Divisione Theologiae, respectu Subjecti, egerunt FRANCISC. JUNIUS de *Vera Theologia Cap. 3. seq. l. c.* JOANN. POLYANDER in *Oratione de Theologia Eclypa in Syn-tagm. Exercit. Theol. pag. 30. seq.* JOANN. OWEN *Θεολογούμενων Lib. 1. Cap. 3.*

tum ipsius hujus Doctrinae utilitas & necessitas (g).

11. Dei vero nobis hic contemplanda obijciuntur Natura, Attribute, Consilia ac Opera, (quae stylo Sp. S. viae Dei dicuntur,) ejusque variae ad hominem Relationes, earumque Consequentia. Summa: Quicquid in Deo mirabile & gloriosum est: τὰ μεγαλεῖα τῶ θεῶ, καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ, ut conspicua est in facie Christi.

12. Ad Consequentia Relationum Dei ad hominem, & ipsius vicissim respectus ad Deum, pertinet CULTUS Dei, h. e. Officia, quae Deo ab homine debentur; quae vulgo venire solent nomine Religionis, Heb. xi. 6.

13. Omnis enim qualiscunque dissertatio de Deo, vel de ipso instituitur Deo, ejusque Operibus, &, qui inde nascuntur, variis ad hominem respectibus; vel de Officiis hominis erga Deum, quae Deus ab ipso exigit, tanquam sua, h.

(g) Theologiam, ob Praestantiam, Utilitatem, Jucunditatem, Necessitatem, ac Certitudinem, commendarunt HIERONYM. ZANCHIUS Oper. Theolog. Tom. 8. PETR. MOLINAEUS in Oratione in limine Tom. 1. Disputat. Theolog. Sedanensium. LUDOV. LE BLANCH, c. JOANN. FECHTIUS

de Nobilitate Studii Theologici. JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in Commentat. Theolog. de eo, quod in Theologia Pulchrum est, Miscellan. S. Par. 2. pag. 299. seq. JOANN. LAURENT. MOHEMIUS in Element. Theolog. Dogmat. Cap. 1. §. 3.

h. e. sibi debita, *Mich. vi. 8. Matth. xxii. 21.* unde *Theologia* distinguitur in *Theoreticam* & *Practicam* (h).

14 A *Cultu* vero Dei, sive verae Religionis sincero & studioso exercitio, pendet hominis *consolatio* & *salus*, *Jes. xlv. 19.* In *Cultu Dei* repositum est fundamentum *spei*, quæ miseros in his terris beatos reddit, *Tit. 1. 2.* qui proinde est *ultimus finis Theologiae*.

15 Unde jam facile intelligimus, *θεολογία* recta appellatione dici, qui, solida rerum Divinarum imbutus intelligentia, ex *certis principiis* de Deo, uti se manifestum fecit in *Filio*, & per *Filium*, ac *Spiritum* suum, & de vera Religione, *animo* & *ore puro*, differit, eundemque Deum, secundum illam lucem, quâ à Sp. S. collustratus est, studio-

(b) Quaestionem: an Theologia sit mere Theoretica, an tota Practica, an Theoretico-Practica, an magis Theoretica, & minus Practica, an ab altera parte Theoretica, sed praecipue Practica, tractarunt ADAM POLANUS in *Syntagm. Theolog. Lib. 1. Cap. 13.* JOANN. HOORNBEEK in *Theolog. Pract. Par. 1. Lib. 1. Cap. 2.* HENRIC. ALTINGIUS in *Theol. Problemat. Loc. 1. Probl. 4.* JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS *Dis-*

sert. Select. Tom. 4. Diff. 10. seq. SAM. WERENFELSIUS in Opuſc. Theol. Tom. 2. pag. 292. seq. GOTTH. WENSDORFIUS in cautelis, circa id, quod in Theologia dicitur Practicum. Polemici Scriptores adversus Socinianos, Remonstrantes, Anabaptistas, atque Mysticos, qui Cultum Dei in sola Praxi collocant, & Theologiam mere esse Practicam volunt: quorum nonnullos ad § 31. hujus Capituli memorabo.

diöse colit. 2 Cor. ii. 17. Matth. xiii. 52 (i).
 Hebraeis נביאים *Prophetae* dicebantur, Jer. xiv.
 18 (k).

16. Sunt

(i) Requisita veri nominis Theologi recensuerunt, ac explanarunt FRANCISC. JUNIUS l. c. Cap. 17. ANTON. PERIZONIUS in *Tractatu de Ratione Studii Theologici* Cap. 3. seq. HERMANN. WITSIUS in *Orat. de Vero Theologo. Miscell. S. Tom. 2. pag. 850. seq. & in Orat. de Theologo Modesto. ibid. pag. 904. seq.* JACOB. ELSNERUS in *Orat. de Zelo Theologi.* SAM. WERENFELSIUS in *Orat. de eodem Argumento. Opusc. Theol. Tom. 1. pag. 375. seq.* JOAN. ALPHONS. TURRETINUS in *Orat. de Theologo Veritatis, & Pacis Studio* Cogitat. & *Dissert. Theolog. Vol. 1. Orat. Academic. Orat. 2.* JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Isag. Histor. Theol. ad Theol. Univers. Tom. 1. Lib. 1. Cap. 2.* JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Diff. de Theologo non Contentioso, quae prostat in Synonym. Diff. ad Sanctiores Disciplinas pag. 1. seq. & in Orat. de Christo unice Theologo imitando ibid. pag. 577. seq.* JOANN. CHRISTOPH. KOECHERUS in *Conspectu Theologiae Universae* Cap. 3. § 145. ut & Auctores ab illo & MICH. LILIENTHALS in *Theolog. Homilet. Archivario pag. 4. adducti.* Referri huc possunt variae lites in Germania maxime inter Eccle-

siae Lutheranae addictos, longo tempore, ac magno animorum aestu agitatae de Renatis: num Theologi nomine digni sint? nec non de Irregenitorum Illuminatione, Theologia, & Notitia Veritatum Divinarum. Scripta circa hasce controversias, magno numero in lucem emissa, praecipuis a Pietistis, eorumque Adversariis, enumerarunt CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIUS in *Introduct. in Hist. Theol. Liter. Par. 1. Lib. 2. § 10. pag. 281. seq.* JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Bibl. Theol. Select. Tom. 2. Cap. 5. Sect. 17. § 16. 28. 31. & 32.* MICH. LILIENTHALS l. c. pag. 33. & 291. Horum Scriptorum amoebaeorum suis locis Cap. 11. & 15. nonnulla adferam, atque ab aliis notata addam. Confer quoque Scriptores de Requisitis idonei Interpretis Scripturae Sacrae, ad finem Capitis sequentis citandos.

(k) Nomina, quibus Theologi in Scriptis Hebraeorum tam veterum, quam recentiorum occurrunt praeter Theologiae Judaicae Scriptores exhibet JOANN. HENR. HOTTINGERUS in *Thesaur. Philolog. Lib. 1. Cap. 2. Sect. 1.*

16. Sunt autem PRINCIPIA (l) certa, in quibus haec Scientia fundata est, RATIO, & REVELATIO.

17. RATIO (m) cuique homini, ad eam attendenti, obijcit cogitationem de Deo ad *vōnciv prudentem considerationem* amplissimorum & pulcherrimorum Dei Operum; sive ea in Nobis, Ps. CXXXIX. 14. 15. 16. Act. XVII. 25. 28.) sive in Mundo universo contemplemur. Rom. I. 20. Ps. XIX. 1. Jesh. XL. 26. Job. XII. 7--10.

B

18. In

(l) Fontes Theologiae monstrant HENRIC. ALTING in *Theol. Probtem. Loc. 2. Probl. 1.* JOANN. LUDOV. FABRITIUS in *Diss. de Theologia, & ejus Principio Oper. pag. 1. seq.* HENRIC. HULSIUS de *Principio Credendi.* JOANN. SIGISMUND. KIRCHMEIERUS in *Disquis. de Unico Fidei Principio, Verbo Dei.* Scriptores de Usu Rationis in Theologia, atque Concordia Rationis & Fidei, ad calcem hujus Capituli memorandi: nec non Elenctici, qui Judaeos, Pontificios, & Graecos recentiores Traditiones Orales, Muhammedanos Alcoranum, Mysticos Lumen aliquod internum, ac Enthusiastas Revelationes immediatas in Principiorum Theologiae numerum referentes, profligarunt, quos ad Caput sequens laudabo.

(m) Varias Rationis Definitiones, (ne memorem Metaphysicae, Logicae, Philosophiae, Juris Naturae, Theologiae Naturalis, nec non de Usu Rationis, atque Concordia Rationis, & Fidei Scriptores) dederunt JOANN. LOCKE de *Intellectu Humano Lib. 4. Cap. 17. seq.* IUST. CHRISTOPH. SCHOMERUS in *Specimine Theol. Moral. Cap. 2.* JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Institut. Theol. Moral. Par. 1. Cap. 1. Sect. 2.* THEODOR. CRUGERUS in *Appar. Theol. Moral. Cap. 3. Sect. 1. § 5.* PETR. POIRET in *Discursu Praelimirari Cogitat. Rational. Sect. 5. & de Eruditione Triplici Lib. 2.* JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *de Zitten-leyde 1 Th. 1. Cap. §. 3.*

18. In *nobis* quidem ipsis, ubi attendimus ad *Mentem*; ad *Corpus*; & utriusque *Conjunctionem* artificiosam & mirabilem.

19. In *Mentis* nostrae, excellentibus à Deo facultatibus instructae, nec tamen substantiae in *suo genere* perfectae, (quae ex iis, quae existunt in rerum natura, omnium primo nobis innotescit:) post detectam ejus naturam, dum inquirimus *Causam*: prudenter ratiocinando, aliam non reperiemus, quam *Deum*, ens absolute perfectum & liberum. *Jes. XLII. 5. Num. XVI. 22.*

20. In hac *Mente* deprehendimus *Conscientiam*, sive nos doceat, quid *verum* sit, vel *falsum*, quid *bonum* sit, vel *malum*; sive nos sub *spe praemii*, & *comminatione poenae*, per modum *Legis*, ad bonum opus obliget, incitet, impellat, & à malo opere deterreat; sive etiam nos, secundum illas juris & aequi regulas, *absolvat* & *condemnet*. *Rom. II. 14. 15. Jer. XVII. 1. I Job. III. 20.* quae singula *Deum* clamant, unicum *Conscientiae* Auctorem.

21. Deus enim si non esset, nec *verum* nec *falsum*; nec *bonum* nec *malum*, *moraliter*

ter sic dictum; nec summae praemium felicitatis, nec aeterni exitii poena; nec spes nec metus essent.

22. Ut adeo *Conscientia* involvat *Ideam Dei*, absque qua officio suo fungi non posset: ac proinde, idem in nobis auctor sit *Ideae Dei*, qui *Conscientiae*. Rom. 1. 19

23. Praeter *Corpus* nostrum, & admirabilem ejus structuram, & cum *Mente Conjunctionem*: si oculos nostros, & maxime mentis aciem, convertamus ad vastam *Mundi* machinam, ornatissimam tot corporum compagem; *Deum* nobis indicabit auctorem, si ve res in eo simpliciter consideremus, ut *existentes*; si ve ut *motas*; si ve etiam ut *ordine motas*. Neque enim *existere*, neque *moveri*, neque *ordine moveri* potuissent, si *Deus* non *esset*. (n)

B 2

24. Ut

(n) Circa Dei existentiam, ope Rationis demonstrandam, notandum est.

I. Argumenta, quibus Supremum esse Numen evincitur, non unius esse generis, ac in plures, vel minores classes dispesci, quae enumerantur, ac examinantur a JOANN. PHILIPP. FREÜNERO de *Via Trina* ad

Existentiam Dei Probandam. JOANN. FREDERIC BUDDEO in *Theol. Theolog. de Atheism. & Superstit.* Cap. 5. § 2. HADR. BUURT in *Observat.* JACOB FRIDERIC. REIMMANNO in *Idea Compend. Theol. Cap. 2. adnexa Histor. Univers. Atheism. & Atheor.* JOANN. MATTH. GESNERO in *Examine Argumentorum, quibus Deum esse Evincitur.*

24. Ut adeo qui Deum agnoscit, omnium rerum *causam* indicare possit & *finem* quoque, atque

citur. JOANN. NICOL. FROBESIO in *Brevi, ac Dilucida Scriptorum, quibus Numinis Divini Existencia comprobatur, Recensione.* GEORG. BERNHARD. BILFNGERO in *Dilucidat. Pbilosop.* Sect. 4. Cap. 2. In specie de Argumento a Tuto desumpto egerunt JOANN. ALBERT. FABRITIUS in *Del. argum. & syll. Scriptor. de Verit. Relig. Christ.* Cap. 6. JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Disp. de Vi Argumenti, quod a Tuto Desumitur in Sacris Controversis in Syntagm. Dissert. pag. 517. seq.* PIERR. BAYLE dans *Diction. Hist. & Crit. ad v. Pascal.* JOANN. TILLOTSON in *zyne Predik. over Job 28. v. 28. 1 Deel. 1 Pred. 40 bladz. enz. en in de 2 Pred. over 2 Petr. 3 v. 3. bladz. 69. enz.*

II. Nobis notitiam Dei esse infitam, & ex ea, Divini Numinis Existentiam, manifestam esse, adversus negantes SIM. EPISCOPIUM in *Institut. Theol. Lib. 1. Cap. 3.* JOANN. LOCKIUM de *Intellectu Humano. Lib. 1. Cap. 2. seq.* JOANN. PEARSONIUM over den 1 Artik. van bet Geloof aliosque, adseruerunt GIBERT. VOETIUS in *Disput. Theol. de Modis Cognoscendi Deum Disput. Select. Par. 5 pag. 455. seq.* JOANN. HOORN BEEK in *Socinian. Confutat. Tom 1 Lib 1 Cap. 7.* ADRIAN. HEEREBDORD in *Meletem Pbilosop. Vol. 1. Disp. 3.* GERARD. DE VRIES in *Exercit.*

Rational. Exercit. 2. PETR. A MASTRICH in *Novitat. Cartesian. Graena Sect 2: Cap 4.* MELCH. LEYDEKKER in *Face Veritat. Loc. 3. Controvers. 1.* JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Theol. de Atheism. & Superstit. Cap 5 § 1. atque in Institut. Theol. Moral. Par. 2. Cap. 3. Sect. 1.* ZACHAR. GRAPSIUS in *System. Novissim. Controvers. Tom. 1. Cap. 1. Quaest. 1.*

III. RENAT. CARTESIUM in *Princip. Philos. Part. 1 & in Meditat. de Prima Pbilos. Meditat. 3. ac 5.* post nonnullos se Veteribus, censuisse nobis Ideam Entis Perfectissimi esse Innatam, atque ex ea Supremi Numinis Existentiam clare demonstrari posse. Hanc sententiam magno numero tam Theologi, quam Philosophi secuti sunt. v. g. JOANN. CLAUBERGIUS in *Exercit. de Cognitione Dei, & Nostris: Exerc. 5. seq. item in Parapbr. in RENAT. CARTESII Meditat. de Prima Pbilos. BURCHER. DE VOLDER in Exercit. Pbilos. pag. m. 133. seq.* CHRISTOPH. WITTICHIUS in *Exercit. Theolog. Exercit. 1. § 13. seq. in Theol. Pacific. Cap. 14. & in Annotat. Posthum. ad RENAT. CARTESII Meditat. PETR. ALLINGA Illust. Eryptemat. Decad. 8. LAMBERT. VÆLTHUYSIUS de *Initiis Primae Philos. Sect. 24. seq. Oper. Par. 2.**

atque idcirco *in luce versetur*, & *sapiat*: qui Deum negat, nullam; ac proinde *in tenebris sit*, & *misere desipiat*.

B 3

25. Qua-

2. JOANN SCHOTANUS in *Discussion. Censurae Huetianae* Cap. 4. HERM. ALEXAND KOELL in *Diff. de Theol. Naturali* § 43 *seq.* nec non in *Diff. Philos. de Ideis Innatis* GERARD. DE VRIES *opposita*. RUARD ANDALA in *Exercit. Academ. in Philos. Primam* Par. 1. *Exercit. 3. seq.* in *Syntagm. Theol. Phys. Metaphys. ut & in Diff. Philos. Hept. Diff. 1.* CAESAR NEGORIER dans l'*Exposition de la Theol. Chretienne* Sect. 2. Cap. 1. TACO HAJO VAN DEN HONERT in *de Waaragtige Wegen* 1. Deel 1. Boek 2. Hoofdst. Attamen non defuerunt, qui, talem nobis Dei Ideam Innatam esse, inficias iverunt, ut GISE VOETIUS l. c. RADULPH CUDWORTHUS in *System. Intellectual.* Tom. 2. Cap. 5. Sect. 1. § 98. JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Observ.* PETR. DAN. HUETIUS in *Censura Philos. Cartes.* Cap. 4. GERARD. DE VRIES in *Diatr. de Ideis Rerum Innatis*. PETR. A MASTRICHT l. c. MELCHIOR LEYDEKKER l. c. & in *Veritate Evangelii Triumpante* Lib. 2. Cap. 5. SAM. WERENFELSIUS in *Judicio de Argumento CARTESII pro Existentia Dei Petitio, ab Idea Dei.* Opusc. Theol. Tom. 2. pag. 198. *seq.* nec non in *Vindiciis Judicii de Argumento*

CARTESII contra *Epistolam Apologeticam*. J. H. S. i. e. JOANN. HENRIC. SUICERI *ibid.* pag. 213. *seq.* JOANN. JACOB ZIMMERMANNUS in *Dialogo de Idearum Natura* Opusc. Theol. Tom. 1. Par. 2. Plura desiderans adeat JOANN. ALBERT FABRITIUM l. c. Cap. 10. & 12. JOANN. FRANCISC. BUDDEUM l. c. JACOB. BRUCKERUM in *Historia Philosophica de Ideis & in Histor. Philos.* Tom. 5. Per. 3. Par. 2. Lib. 1. Cap. 7. Adde si placet *Mantissam Epistolicae de argumento CARTESII pro Existentia Dei*, quae exstat in *Museo Helvetico* Tom. 1. Par. 5. Spec. 5.

IV. Quietistas, ac Mysticos contendere, nos habere notitiam Numinis Divini, sola Experientia, vel Perceptione Entis, vivide Objectivi, a Deo nobis immediate impressa, ad quam facultates, & ideae nostrae nihil faciunt. Hoc figmentum exploserunt ZACHAR. GRAPUS in *System. Novissim. Controvers.* Tom. 1. Cap. 1. Quaesit. 8. & Scriptores ibi adducti; nec non Elenctici, qui memoratae Sectas, imprimis PETR. POIRETUM, hujus sententiae accerrimum, defensorem oppugnarunt.

V. Da-

25. Quare, cum tot sint testimonia, & argumenta existentiae Dei, in nobis & extra nos, ut Deus nos pone & retro circumcingat obsideatque, & nos manu sua premat, (Ps. cxxxix. 5.) quae nullum mortalem, de Deo cogitantem, latere possunt, aegre concedimus, post ortam Evangelii

V. Dari Supremum Numen, ex adtentia Rerum Creatarum Consideratione commonstraffe.

1. In genere ROBERT. BELLARMINUM de *Ascensione Mentis in Deum*. DIONYS. PETAVIUM *Dogmat. Theolog.* Tom. 1. Lib. 1. Cap. 1. seq. LUDOV. LE BLANC. in *Thes. Theolog.* pag. m. 90. seq. SAM. WERENFELSIUM in *Praelection. de Existentia Dei* l. c. pag. 252. seq. JOANN. ALPHONS. TURRETINUM in *Diff. Theolog.* Vol. 1. Diff. 2. pag. 83. seq. JOANN. ALBERT. MELCHIOREM in *Diff. de Argumentis, quibus Existentia Dei à Posteriori Probatur: quae primum Legati Stolpiani Praemium reportavit, ac duos Anonymos in Diff. altera Latine, Belgice altera, conscriptis, simulque editis*. JAQUES ARBADIE dans le *Traite de la Verite de la Religion Chretienne* Par. 1. Sect. 1. Chap. 2. seq. ISAAC JAQUELOT dans *Dissert. sur l'Existence de Dieu*. FRANCISC. DE SALIGNAC DE LA MOTHE FENELON dans *Demonstration de l'Existence de Dieu*. BERNARD.

NIEUWENTTT in *het Regt Gebruik der Wereld Beschouwinge*. JOHN RAY *Gods Wysheit geopenbaard in de Werken der Scheppinge*. SAM. CLARKE in *zyne Verbandeling over Gods Natuur, en Eigenschappen*. WILLEM DERHAM in *zyne Godgeleerde Natuurkunde*. JOHAN HANCOCK in *de Uitrekszels van GILB. BURNET 2 Deel*. JOANN. JACOB. SCHEUCHZERUS in *Jobs Heilige Natuurkennis*. HERM. SAM. RIMMARIUS in *zyne Verbandelingen over den Natuurlyken Gods-Dienst met Aantekeningen van JOHAN LULOFS*.

2. In Specie, ex singulis Rebus, earumque Partibus e. g. ex Anima: ex Conscientia: ex Corpore, ejusque Membris: ex Unione Mentis cum Corpore: ex Ordine, & Harmonia Mundi: ex Finibus Rerum: ex Coelo: ex Aere: ex Terra: ex Mari: ex Rebus in Universo: ex Motu: ex Initio Mundi, Generis Humani, Artium, atque Scientiarum: ex Consensu Generis Humani; ex Contingenti Rerum Existentia: Entis Perfectissimi existentiam

gelii lucem dari *Atheos* (o) *speculativos*, qui hanc sententiam *secure* possideant: licet non defuerint, qui

tiam comprobata esse a Theologis, & Philosophis. Horum, atque illorum Scripta recensere nimis longum, ac superfluum foret; cum nobis otium fecerint MARTIN. LIPENIUS in *Biblioth. Theolog. Tom. 1. in voce Deus*. JOANN. ALBERT. FABRITIUS in *Del. Argum. & Syll. Script. de Verit. Relig. Christian.* Cap. 7. JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Thef. Theol. de Atheism. & Superstit.* Cap. 5. § 3. seq. HADR. BUURT in *Observat.* JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Biblioth. Theolog. Select.* Tom. 1. Cap. 5. Sect. 5. § 3. seq.

Denique Controversiam, num cognitio Existentiæ Dei, ex contemplatione rerum visibilium hausta, sit firma, ac solidissima, nec ne, agitatam esse inter PETR. A MASTRICHT in *Novitat. Cartesian.* Gangr. Sect. 2. Cap. 4. & MELCH. LEYDEKKERUS in *Face Veritatis Loc.* 3. Controv. 5. Eorumque Adversarios CHRISTOPH. WITTICHUM in *Theol. Pacif.* Cap. 11. nec non PETR. ALLINGAM *Illustr. Erotemat. Decad.* 8.

(o) Ingens est, Controversiarum, ac Scriptorum de Atheis, seges, quorum sequentes memorasse sufficiet.

I. Vocem *αθεϊσμός*, ejusque Synonyma, atque Homonyma enu-

merarunt, & exposuerunt. JUL. POLLUX in *Onomast.* Tom. 1. Lib. 1. Segm. 21. GISEB. VOETIUS in *Disp. de Atheismo Disp. Select. Part. 1. pag. 115. seq.* JOANN. HENR. SUICERUS in *Theaur. Ecclesiast.* JAC. FRIDER. REIMMANNUS in *Hist. Univ. Ateismi, & Ateorum* Cap. 1. ac in *Specim. Lexic. Paradoxol.* inserto *Biblioth. Bremens. Class. 6. Fascic. 5. Art. 2.* JOANN. CHRISTOPH. WOLFIUS in *Curis Pbilol. & Critic. ad Epbes.* 2. v. 12.

II. Varias Ateorum Species percensuerunt GISEB. VOETIUS l. c. & in *Append. Paralytom.* GERARD. JOANN. VOSSIUS de *Origine, & Progressu Idololatriæ* Lib. 1. Cap. 3. *Oper.* Tom. 5. RADULPH. CUDWORTHUS in *System. Intellect.* Tom. 1. Cap. 1. seq. JOANN. LAURENT. MOSEMIUS in *Observ.* ABRAHAM. HEIDANUS de *Origine Erroris* Lib. 4. Cap. 1. PETR. POIRETUS in *Discurs. Praelimin. Cogitat. Rational.* Sect. 9. JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Thef. Theol. de Atheism. & Superstit.* Cap. 2. JAC. FRIDER. REIMANNUS in *Hist. Ate.* l. c.

III. Lis fuit, num dentur Athei Speculativi: quod nonnulli inficiati sunt, e contra alii adfirmarunt, qua de quaestione inspicere possunt. GISEB. VOETIUS l. c. & in *Thef. Heautontimor.* SALA. MARESIUS

qui conati sint se ipsos obfirmare & munire, contra hanc cogitationem de Deo, & ad tempus omnem

sius in *Systemate Novo*. JACOB. BAEFELERIUS in *Examin. Accurat. Disp.* GISE. VOETII item in *Confutat. Tberfit. Heautontimor. nec non in Gymnas. Ultrajectin.* GERARD DE VRIES in *Exercit. Ration. Exercit. 3.* MELCH. LEYDEKER in *Face Veritatis Loc. 3. Centrov. 3.* PETRUS ALLINGA in *Face Dissidii Extincta. Cap. 19.* AUGUST. PFEIFFERUS in *Dubiis Vexatis S. S. Centur. 3. Loc. 54. ad Psalm. 14. v. 1.* JAC. FRIDER. REIMANNUS l. c. JOANN. FRANCISC. BUDDEUS l. c. Cap. 1. VALENT. ERNEST. LOESCHERUS in *Praenotion. Theolog. Praenot. 3.* ZACHAR. GRAPIUS in *System. Novissim. Controvers. Tom. 1. Cap. 1. Quaest. 6.* JAQUES. ABBADIE dans le *Traite de la Verite de la Religion Chretienne Tom. 1. Sect. 1. Cap. 18.* Anonymus dans *l'Histoire de la Philosophie Payenne Tom. 1. Cap. 1.* Blentici, qui sententiam FAUST. SOCINI, ac quorundam ejus sequacium, non dari Theologiam Naturalem refellerunt. Huc Spectat contraversia, num fuerint, vel sint Integrae Gentes Atheae? Videantur JOANN. LUDOV. FABRITIUS in *Apologético pro Genere Humano contra Atheismi Calumniam Oper. pag. 119 seq.* JOANN. ALBERT. FABRITIUS in *Biblioth. Antiquar. Cap. 8. ac in Dal. Argum. & Syll. Scriptor. de*

Verit. Relig. Christ. Cap. 8. pag. 308. seq. EDUARD. STILLINGFLEET in 't *Byvoegzel agter de Origin. S. bl. 103. enz.* Qui plura desiderat, adeat Scriptores a J. A. FABRITIO l. c. citatos, quibus addi possunt JOANN. WILHELM. FEUERLINUS in *Diff. de Genuina Ratione Probandi a Consensu Gentium Existentiam Dei, ut & Scripta Eruditorum evulgata adversus Socinianos, BAEIUM, LOCKIUM, eorumque Adfecias.*

IV. Historiam Atheismi concinnarunt, & in lucem emiserunt GISE. VOETIUS l. c. THEOPHIL. SPIZELIUS in *Scrutinio Atheismi, & in Epistolis ad HENR. MEISOMIUM, atque ANTON. REYSERUM.* Hic in Epistola ad THEOPH. L. SPIZELIUM. JENKIN. THOMASIVS PHILIPPS in *Diff. Histor. Philos. de Atheismo.* JOANN. CHRISTOPH. WOLFIUS in *Diff. de Atheismi Falso Suspectis.* JOANN. FRANCISC. BUDDEUS l. c. MATURIN. VIEISSIER LA CROSE dans *Entretiens sur Divers sujets de Literature Entret. 4. sur l'Atheisme, & les Athees Modernes.* Plura suppeditabit JOANN. CHRISTOPH. KOECHERUS in *Conspectu Theologiae Universalis Cap. 6. § 345.* ubi exhibet notitiam Eruditorum, qui librorum, de Atheis editorum, Syllabum dederunt.

V. Atheos

omnem bonam mentem ejurarint. *Pf. x. 4. xiv.*

1. *Ephes. II. 12.*

C

26 Tan-

V. Atheos oppugnarunt, & pro-
figarunt, praeter memoratos Scrip-
tores de Existencia Dei, & Atheis-
mo, HENRIC. MORUS in *Antidoto*
adversus Atheismum Oper. Tom. 3.
SAM. PARKERUS in *Cogitation. de*
Deo, & Providentia: & in Tenta-
min. Pbyfic. Theolog. RADULPH.
CUDWORTHUS in *Syst. Intellect.*
Tom. 1. Cap. 3. *seq.* & Tom. 2.
Cap. 5. JOANN. LAURENT. MOSHE-
MIUS in *Observ.* BURCHER. DE
VOLDER in *Disp. Philosoph. contra*
Atheos. REINH. HENRIC. ROLLIUS
in *Existenciae Numinis Divini Af-*
sertione adversus Atheos. HADR.
BUURT in *Disp. Philosoph. qua Exi-*
stentia Dei contra Atheos probatur.
adjecta JOANN. FRANCISC. BUDDEI
Thef. Theol. de Atheism. & Superstit.
LOUIS Cappel dans *Pivot de la Foy.*
FRIDERIC. SPANHEIM F. dans *l'Athee*
Convaincu. FRANCISC. RIDDERUS
Proces voor God tegen allerley Atbei-
sten. EDUARD STILLINGFLEET in
Origin. S. 3. Boek. 1. Hoofst.

Speciatim famosum pantheistam
BENEDICT. DE SPINOZAM. refutarunt
HENRIC. MORUS Oper. Tom. 2. pag.
563 *seq.* & pag. 615. *seq.* JACOB.
BATELERIUS in *Vindiciis Miraculo-*
rum. CHRISTOPH. WITTICHIUS in
Anti-Spinosa. LAMBERT. VELTHUY-
SIUS in *Tractatu de Cultu Naturali,*
& *Origine Moralitatis* Oper. Tom. 2.

CHRISTIAN. KORTHOLTUS de *Tri-*
bus Impostoribus. JOANN. MELCHIO-
RIS in *Epistola ad Amicum.* Oper.
Tom. 2. JOANN. FRANCISC. BUD-
DEUS in *Exercit. Histor. Philos. de*
Spinosismo ante Spinosam. in Analect.
Histor. Philos. Exercit. 9. PETR.
POIRET in *Fundamentis Atheismi*
everfis. adnexis. Cogitation. Rational.
RUARD. ANDALA in *Apologia pro*
Vera ac Sana Philosophia. JACOB.
STAALKOPFIUS in variis *Disserta-*
tionibus, quas memorat. JOANN.
JACOB. MOSER in *Lexico der Ietzle-*
benden Theologen 2 Tb. 982. blad.
JOACHIM. LANGIUS in *Causa Dei,*
& *Religionis Naturalis Asserta.*
ZACHAR. GRAPPIUS in *Systemat. No-*
vissim. Controversiar. Tom. 1. Cap. 1.
Quaest. 10. seq. PIERR. YVON dans
l'Impiete Convaincu. FRANCISC. LA-
MY dans *Nouvel Atheisme Renverse.*
MR. DE JARIGES sur le *Spinosisme.*
dans *l'Histoire, & Memoires de l'A-*
cademie Royale de Berlin A. 1745.
Tom. 1. pag. 121. *seq.* BERNARD.
NIEUWENTYT in *de Gronden van*
Zekerheit.

Denique Atheismi Infaniam o-
stenderunt RICHARD. BENTLEY in
Stultitia & Irrationabilitate Atheis-
mi. Latine versa a PAUL ERNEST.
JABLONSKI. SAM. WERENFELSUS in
Praelectione de Stultitia Atheismum
Profitentium. Opusc. Tom. 2. pag.
239.

26. Tantum abest, ut concederemus in sententiam Fausti Socini, & paucorum ejus sequacium

239. *seq.* JACOB. LAUFFERUS in *Atheo Amenti*. FRANCISC. ULRIG. RIES in *Disp. Philos. de Atheis, eorumque Stultitia*. THEODOR. ONDEREYK den *Dwaazen Atheist Ontdekt, en van zyne Dwaasheit overtuigt*. Commentatores in *Psal. 14. v. 1.* quorum nonnullos adducit. MICH. LILIENTHALS in *de Biblischer Archivarium der Alten Testaments ad Psalm. cit.*

VI. Causas, Proprietates, Adjuncta, Criteria, Effectus, Fines, Remediaque Atheismi memorarunt, atque exposuerunt, praeter Scriptores de Atheismo supra allegatos, JOANN. CONRAD. SCHWARZIUS in *Programm. de Atheis, Daemonum Consilio servientibus*; item in *Disp. de Contemptione Evangelicae Veritatis, Añtu ad Infantas Atheorum*. JOANN. JACOB. ZIMMERMANNUS in *Meditation. de Causis, magis magisque invalescentis, Incredulitatis, & Medela buic Malo adhibenda*. Opusc. Tom. 1. Part. 1. JOANN. FRIDER. STAPPERUS in *Institution. Theol. Polemic. Univers. Tom. 2. Cap. 6.*

VII. Opinionem NICOL. MACHIAVELLI, PETRI BAEII, CHRISTIAN. THOMASII, atque aliorum, Superstitionem, Atheismo Societati Humanae, & Civitati Civili, Perniciosiorem, ac proinde Tolerabiliorem esse; nec non Rempublicam,

absque omni Religione, Subsistere, ac Florere posse, sublestitis niti fundamentis, probatum dedere GIB. VOETIUS l. c. JOANN. GEORG. PRITIUS in *Disp. de Atheismo, & in se Poedo, & Humano Generi Noxio*. JACOB. FAYUS in *Defensione Religionis contra JOANN. TOLANDUM* Cap. 26 *seq.* JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Theol. de Atheism. & Superstit. Cap. 4. § 5.* JACOB. STAALKOPPIUS in *Disp. de Habitu Atheismi ad Vitam Civilem*. HECT. GODOFR. MASIUS in *Disp. Academic. Diss. 20. Cap. 1.* ZACHAR. GRAPPIUS in *Disp. An Atheismus necessario ducat ad Corruptionem Morum: & in System. Novissim. Controvers. Tom. 1. Cap. 1. Quaest. 7.* JACQUES BERNARD dans les *Nouvelles de la Republique des Lettres, variis in Locis*. Adde JOANN. ALBERT. FARRITIUM in *Del. Argum. & Syll. Scriptor. de Verit. Relig. Christ. Cap. 11. § 3. seq.* & Eruditos ibi citatos; nec non Auctores de Jure Naturae, & Gentium.

VIII. Huc referri potest Controversia in Belgio ventilata: num de Deo, ejusque Existentia Dubitare liceat? adfirmarunt post. RENAT. CARTESIUM in *Princip. Philos. Par. 1. Meditat. 1. seq.* item in *Epistol. Par. 2. Epist. 10.* ejus Adscelae, CHRISTOPH. WITTICHIIUS in *Theol. Pacif. Cap. 3.*

PET.

um, qui *naturalem Dei cognitionem* (p), omnis cognitionis divinarum ac humanarum rerum fundamentum, negant, *Rom. 1. 19. Ps. XIX. 1.*

27. Quam primum vero quis per *Rationem* intellexit, *Deum existere*: per eandem *Rationem* se sentit obligari ad *CULTUM DEI*, qui *Religio* dicitur (q) quae *Altera Doctrinae Theologicae* pars est.

C 2

28. Est

PETR. ALLINGA *Illustr. Erotemat. Decad. 8.* RUARD. ANDALA in *Exercit. Academ. in Philosophiam Primam Exercit. 1.* ac in *Paraphrasi in Principia Philosophiae RENAT. DES CARTES Par. 1. Art. 1. seq.* ABRAH. HEIDANUS in *zyne Considerationen 18. Positie. 116. bladz. enz.* Contra negarunt PETR. A MASTRICHT, in *Novitat. Cartesian. Gangraena Sect. 1. Cap. 2.* MELCH. LEYDEKKER in *Face Veritat. Loc. 1. Controvers. 2.* ZACHAR. GRAPPIUS *l. c. Tom. 1. Cap. 1. Quaest. 2.*

Ultimo loco de Atheis Practicis, praeter laudatos Scriptores, qui generatim de Atheis differuerunt, adeundi Exegerae ad Tit. 1. v. 16.

(p) Dari Theologiam Naturalem, adversus FAUST. SOCINUM, atque quosdam ex ejus Secta, alioque commonstrarunt JACOB. TRIGLANDIUS in *Antapologia Cap. 1.* JOANN. HOORNBECK in *Socinian. Confutat. Tom. 1. Lib. 1. Cap. 7.*

JOANN. JUNIUS in *Refutat. Praelectionion. FAUST. SOCINI Cap. 2.* JACOB. ALTINGIUS in *Dissertat. Academ. Heptad. 6. Diss. 2. seq. Oper. Tom. 5.* JOANN. HENRIC. QUENSTEDT in *Theolog. Didact. Polemic. Par. 1. Cap. 6. Sect. 2. Quaest. 1.* JOANN. OWENUS *Ἐπελογουμένων Lib. 1. Cap. 5.* JOANN. ALPHONS. TURRETINUS in *Diss. 1. de Theologia Naturali in Genere. Cogitation. & Dissert. Theolog. Vol. 1.* JOANN. TILLOTSON in *zyne Tweede Predikat. over Rom. 1. v. 18. 19. in het 3. Deel der Predikat.* Jungi hisce possunt Theologiae Naturalis Scriptores, nominatos a JOANN. ALBERT. FABRITIO in *Biblioth. Antiquar. Cap. 8. & in Del. Argum. & Syll. Script. de Veritat. Relig. Christ. Cap. 19.*

(q) Nomina Hebraica, Graeca, & Latina, quibus Cultus Dei insignitur, inlustrarunt JOANN. HENR. HOTTINGERUS in *Theaur. Philolog. Lib.*

28. Est enim *Religio*, ipse *Dei Cultus*, five potius, omnis creaturae rationalis actus, per quem se Deo studet *commendare*, ut favore ejus potiatur: quod est εὐαρετοῦσαι τῷ Θεῷ, *Heb. xi. 5.*

29. Explicari solet in Scriptura, per *amorem*, *reverentiam*, & *quaesitionem Dei*; *ambulationem cum Deo*, five *coram facie Dei*, &c. *Deut. vi. 5. x. 12. Job. xxviii. 28. Gen. v. 24. xvii. 1. Hebr. xi. 6. Ps. xxvii. 8.*

30. Quoniam vero homo *mente* constat & *corpore*; & *Deus*, cum *mente*, tum *corpore* glorificari potest & vult: (1 *Cor. vi. 20.*) patet utique, *Religionem*, five cultum Dei, variis absolvi actibus mentis & corporis, erga Deum exercitis. (r)

31. Qui

Lib. 1. Cap. 1. Sect. 1. JOANN. HENRIC. QUENSTEDT l. c. Par. 1. Cap. 2. Sect. 1. Tbes. 1. JOANN. FORBESIIUS A CORSE in *Instruction. Histor. Theolog. Lib. 7. Cap. 1. Oper. Tom. 2.* JACOB. RHENFERDIUS in *Tbesib. Theolog. de Vis Dei*, insertis, *Miscellan. Duisburgens. Tom. 2. Fasc. 2. Art. 5.* THEODOR. CRUGERUS in *Apparat. Theolog. Moral. Cap. 4. Sect. 2.* Speciatim vocem Religionis explanarunt ROBERT. STEPHANUS in *Tbesauro Ling. Latin. Tom. 4. edition.* ANTON. BIRRII. GER-

ARD. JOANN. VOSSIUS in *Etymologico Ling. Latin. Oper. Tom. 1.* CHRISTOPH. AUGUST. HEUMANNUS in *Poecil. Tom. 2. Lib. 4. Epist. 11.* Distinctionem inter vocabulorum τῆς λατρείας, & τῆς δουλείας usum, quem Pontificii excogitarunt, Scriptores ad Caput ultimum indicandi exploferunt.

(r) Actus Religionis fufe exposuere Theologiae Moralis Auctores, & Commentatores in locum Paulinum 1 *Cor. 13. v. 13.* In Specie Cognitionem Veritatum Salu-

31. Qui Actus, etiamsi varii sint generis & ordinis, non incommode tamen ad tres veluti classes referuntur, *Ἐπίγνωσις* Agnitionem Dei, *Ὁμολογία* Obsequium, Legibus ejus praestandum, & *πίστις* Fiduciam, in bonitate & promissis ejus reponendam. Scriptura notat *Fidem, Spem, Charitatem*, 1 Cor. XIII 13.

32. Ad *Ἐπίγνωσις* refertur *ὁ δοξασμὸς τῆ θεῶ* *Glorificatio Dei*, & Reverentia, Verbo ejus exhibenda: Ad *πίστις*, Preces & Vota.

33. Fundamentum vero omnis *Cultus*, qui Deo defertur à Creatura intelligente, situm est in variis *Relationibus*, quae inter *Deum*, & *Creaturam Intelligentem*, intercedunt (s).

C 3

34. Eti-

lutarium facere Cultus Divini Partem contra Remonstrantes, & Socinianos ostenderunt. JACOB. TRIGLANDIUS in *Antapologia* Cap. 4. NICOL. VEDELIUS in *Arcanis Arminianismi* Lib. 1. Cap. 10. JOANN. HOORNBECK in *Socinianism. Confutat.* Tom. 1. Lib. 1. Cap. 8. ABRAHAM. HEIDANUS in *zyn Oordeel over de Leere der Remonstranten gevoegt agter zyne Wederlegginge der Remonstrantsche Catechismus.* Adde Scriptores adversus Mysticos, Enthusiastas, Scepticos, Indifferentistas, atque alios.

(s) Hominem ad Deum Colen-

dum esse Obligatum, plurimis, ac stringentibus argumentis commonstrarunt JACOB. TRIGLANDIUS l. c. Cap. 6. JOANN. MELCHIORIS in *Disput. Inaugural. de Obligatione. Naturali inter Deum, & Hominem.* Oper. Tom. 2. pag. 341. seq. JOANN. CHRISTIAN. FISCHERUS in *Demonstratione Solida de Obligatione Hominis, ad Religionem Naturalem, & Revelatam.* cui praemisit, *Introductionem de Methodo Denonstrandi Religionem, Hominisque ad eam Obligationem.* TARKO HAJO VAN DEN HONERT in *de Waaragtige Wegen* 1 Deel. 2 Boek. 1 Hoofst. enz. FRANCISC. CASTRELL in *zyns*

34. Etiamsi enim hic non excludam, *summam* Divinae perfectionis *Excellentiam*, quae entia omnia inferiora, ratione praedita, obligat ad eum magnificandum, & admirandum; quin & celebrandum ac glorificandum: si tamen ea separari posset ab entium inferiorum *dependentia* à Deo, haecenus ea non obligaret ad *gratiarum actionem, obsequium, & amorem Dei*, quae verae Religionis magnam faciunt partem.

35. *Obsequium* enim, Deo debitum, fundamentum est in *Dominio, Potestate legislatoria, & Regno Dei*; *Dominium* autem, *Potestas legislatoria, & Regnum* ejus, in summis Beneficiis *Creationis & Conservationis*, (& in *Oeconomia gratiae, Redemptionis*;) in hominem collatis. Quod Dei *Dominium & Regnum*, cum sustineant *Virtutes*, tanto Domino & Rectore dignissimae, *Potentiae summae, Aequitatis, Justitiae, Sanctimoniae, & infinita perfectio alia, naturae ejus congruens*: universa simul obligant *Hominem*, cum ad eum *glorificandum, agendasque gratias*;
tum

zyne Redenwoering over de Zeekerheid, en Noodzaakelykheid van den Godsdiens in 't Algemeen. in de Uitrekkels van GILB. BURNET: Deel.

226. bladz. enz. SAM. CLARKE in zyne Verbandeling over Gods Bestaen, en Eigenscbappen. 2 Deel. 1 Voorstel.

tum ad summam *Obsequii* humilitatem, *Apoc.* iv. 11. xv. 4. *I Cor.* vi. 20.

36 Nec tamen haec hactenus absolvunt Religionem, cum Deus coli velit *ex amore & in spe*, quae fundantur in *Bonitate* ejus, & (in *Oeconomia Gratiae*) in *Promissis*, *Creaturae* datis. Cum enim in homine sit naturale, *rectum*, & *inextinguibile*, aeternae conservationis & summae felicitatis, *desiderium*: Ratio docet, illud bonum à Deo solo expectari posse; & *Conscientia*, Deum illud veris & constantibus *Cultoribus* suis praestare velle.

37 Nihil enim certius, quam summam, & gravissimam *Rationem*, quâ homo inducitur ad Deum colendum, ut coli nimirum vult ex puro & integro animi affectu, ab ea petendam esse *Dei* summam perfectionem, qua est *summum Creaturae Intelligentis Bonum*, &

μιοδαποδότης τοῖς ἐκζητῶσιν αὐτόν. *Heb.* xi. 6. *Pf.* xxv. 8. (t)

38. Cum

(t) Deum, absque ullo Intuitu, atque Spe Retributionis, & Salutis, esse Colendum, illumque Amorem esse Purum, contenderunt. MICH. DE MOLINOS. FRANCISC. DE LA COMBE. JOANN. MAR. BOUVIERES DE LA MOTHE GUION.

FRANCISC. DE SALES. PETR. POIRETUS. GOTFR. ARNOLDUS. Quietistarum, & Mysticoꝝ Principii. Quorum Sententiam amplexi sunt ARNOLD GEULINGS, & CORNEL. BONTEKOE; praeprimis vero illius patrocinium in se suscepit, ac de-

38. Cum autem multae in Mundo sint Religiones (u) falsae: sive error circa ipsum *Obiectum*

defendere conatus est FRANCISC. DE SALIGNAC DE LA MOTHE FENELON dans l'Explication des Saints, sur la Vie Interieure, aliisque Scriptis Apologeticis, quae in lucem emisit adversus LOUIS. ANTON. DE NOAILLES. JACOB. BENIGN. BOSSUET. & PAUL. DE GODET DES MARAIS. Scripta haec eristica recensentur in Actis Eruditorum A. 1698, & 1699. ut & a JOANN. PETRO NICERONE in vita FENELONII Oper. Verson. German. Tom. 14. pag. 5. seq. & in vita BOSSUETI Tom 3. pag. 214. seq. In Gallia non solum inter memoratos Praefules, de Amore Dei, disceptatum est; sed quoque inter FRANCISC. LAMYUM Sententiae FENELONII Fautorem, in libro de la Connoissance de Soi meme: & dans Lettres pour Repondre a la Critique du R. P. MALEBRANCHE: & inter NICOL. MALEBRANCHIUM dans Traite de l'Amour de Dieu, en quel sens il doit etre De sinteresse: nec non inter LUDOV. ELL. DU PINIUM dans Traite Philosophique, & Theologique sur l'Amour de Dieu: & dans Continuation du Traite de l'Amour de Dieu: atque AUCROREM Oposculi, cui titulus Denonciation du Traite Philosophique. Qui plura de hac Controversia, & vero Dei Amore, scire aver, legat JOANN. WOLFGANG. JAEGERUM

in Histor. Ecclesiast. Sec. 17. GEORG. CHRISTOPH FEVERLINUM in Diss. de Amore Dei Puro, & Perfecto. JOANN. PETR. REUSCHIUM in Diss. Morali de Amore, erga Deum, Puro. ZACHAR. GRAPPIUM in Syst. Noviss. Controv. Tom. 4. Cap. 9. Quaest. 4. PIER. JURIEU dans Traite Historique, Contenant le Jugement d'un Protestant, sur la Theologie Mystique: ejusque Aristarchum ANONYMUM, dans le Christianisme Eclairci. Praeterea confer ANONYMUM dans le Cretien Philosophe. ELIE SAURIN dans Traite de l'Amour de Dieu. JAQUES BERNARD dans Discours sur le Vrai, & le Faux Caractere de l'Amour de Dieu, ad calcem Libri inscripti, de l'Excellence de la Religion. JAQUES SAURIN dans Sermons sur Cantiq. des Cantiq. 8. v. 6. seq. dans Tom 3. des Sermons sur Diverses Textes pag. 155. seq. JEAN DE LA PLACETTE dans Nouveaux Essais de Morale. Tom. 2. & dans Dissert. sur Divers Sujets Diss. 1. LAAC WATTS in zyne Verhandeligen van de Liefde Gods. Adde Polemicos Scriptores contra Quietistas, & Mysticos; nec non Auctores, a JOANN. LAURENT. MOHEMIO in Institution. Histor. Ecclesiast. Saecul. 17. Sect. 2. Par. 1. Cap. 1. § 48. seq. indicatos.

(u) Nostra aequae, ac Superiori aetate, magnus est Dissensus, atque Di-

rum, five circa Modum & Rationem Cultus ver-
setur: Nota verae Religionis est (x), ut insti-

D

tua-

Divortium, non solum inter Re-
gionum, verum etiam inter plu-
rimorum Locorum Incolas, circa
Doctrinam, Praxin, Ritus Exter-
nos, ac Regimen Ecclesiae; qui-
bus partibus maxime constat om-
nis Religio. Hosce Varios Diver-
sosque Cultus delinearunt, JOANN-
GERARD VOSSIUS de Origine, &
Progressu Idololatriae. Oper. Tom. 5.
GEBHARD. THEODOR. MEIHERUS
in *Historia Religionum, & de Earum*
Differentiis. HENRIC. ALTINGIUS in
Theologia Historica. CA PAR CAL-
VOERIUS in *Tractat. Theolog. His-*
tor. de Fissuris Sionis. CASPAR.
ARNDIUS in *Systemate Literario,*
Sect. 3. PIERR. JURIEU dans *l'His-*
toire Critique des Dogmes, & des
Cultes. BENEDICT. PICTET. dans
Sermons sur l'Examen des Reli-
gions. SIEUR. JOUET dans *l'Histoire*
des Religions de tous les Royaumes
du Monde. JOANN. GEORG. WAL-
CHIUS in *der Historische, und Theolo-*
gische Einleitung in den Religions
Sreitigkeiten. SIEGMUND. JACOB.
BAUMGARTEN in *dem Abris einer*
Geschichte der Religions-Partheien.
THOMAS BROUGHTON in *Histori-*
schon Lexico aller Religionen, ex
Anglicana lingua Germanice edito.
ALEXAND. ROSS *s'Werelds Godsdien-*
sten. Adde Scriptores Elencticos, ut
JOANN. HOORNBEEKIUM in *Summa*

Controversiarum. FRIDERIC. SPANHE-
MIUM F. in *Elencho Controversiarum*
de Religione, aliosque. Nec non
Historias Theologiae, Haeresium,
atque Lexicorum Theologicorum,
Universaliumque Editores. Qui
plura scire cupit, adeat Doctos, a
JOANN. CHRISTOPH. KOECHERO in
Conspectu Theolog. Univerf. Cap. 6.
§ 341 nominatos.

(x) De Characteribus, quibus
Religio Vera a Falsis dignoscitur,
atque Necessitate Religionem,
quam profiteamur, ad Notas illas
Examinandi, MODOQUE, quo rite
institui debeat, egerunt (praeter
nonnullos ex adductis de Di-
versis Religionibus) FRIDERIC SPAN-
HEMIUS F. in *Prima Decadam Theo-*
logicarum. Oper. Tom. 3. col. 1193.
seq. BENEDICT. PICTETUS in *Dissert.*
Praelimin. in limine Libri de Religio-
nis Christianae Praestantia, ac Digi-
nitate. CHRISTIAN. EBERHARD. WEIS-
MANNUS in *Dissert. An, & Quibus Con-*
ditionibus Cuique Liceat, vel non Liceat
de Rebus Religionis Judicare ex Actor.
17. v. 11. 12. seq. JOANN. JAGOB.
BREITINGERUS in *Disput. de Principi-*
piis, in Examinanda, & Desinienda
Religionis Essentia, ex Mente nuperi
Scriptoris Galli Adhibendis. JOANN.
JACOB. ZIMMERMANNUS in *Dissert. de*
Examine Religionis Indifferentismo
non Patrocinate. Opusc. Tom. 2.
Par.

tuatur secundum certum Dei praescriptum,
damnata omni *θελοθρησκεία*. *Coloss. ii. 23.*

39. Quod

Par. 1. MR. DES VŒUX dans *Lettres a une Demoiselle Catholique Romaine, sur la Necessite d'Examiner la Religion.* MICH. LE VASSOR dans *Traite de la Maniere d'Examiner les Differens de Religion.* JOANN. TILLOTSON in *zyne Predik over Hebr. 10. v. 29. in bet 2 Deel der Predik. bladz. 566. enz.* Auctores de *Notis Verae*, ac *Falsae Revelationis*, initio *Capitis* sequentis citandi. Denique Theologi, qui Sententiam Pontificiorum, & Muhammedanorum (quorum Illi fidem implicitam exigunt, hi Omne Religionis Examen prohibent,) refutarunt.

Hoc loco adposite memorari queunt Opera Eruditorum.

I. Qui oppugnarunt, atque debellarunt Sententiam, Nullum alicujus Momenti Discrimen Esse inter Doctrinas Diversarum Religionum, ac per consequens Perinde Esse, quam Amplectamur: cum in Omnibus Religionibus Salvari Possimus. Quam defendunt, vel cui favent Indifferentistae, Libertini, Latitudinarii, Syncretistae, Mystici, Sociniani, Nicomedistae, nec non Patroni Theologiae Prudentum, Comparativae, Pacificae, ac Ecclesiacae. Has diversas sententias exhibuerunt, & refellerunt. FRIDER. ERNEST. KETTNERUS in *Exercitatu de Religione Prudentum*: item in Libro Germanico idiomate publici juris

facto. *Bedenken von der Religionen Ecclesiacae.* GOTTL. WERNSDORFIUS in *Comment. de Indifferentismo Religionum.* JOANN. ALPHONS. TURRETINUS in *Dissert. Adversus Eos, Qui Statuunt, Quamcumque Religionem profitearis, Perinde Esse. Cogitat. & Dissert. Theolog. Vol. 2. Diss. I.* TACO HAJO HONERTIUS in *Dissert. de Indifferentismo Religionis.* MOS. AMYRAUT dans *Traite des Religions contre Ceux, qui les Estiment Indifferentes.* PIERR. JURIEU dans *Religion du Latitudinaire.* ANONYMUS dans *Traite contre l'Indifference des Religions.* BENEDICT. PICTET dans *Traite contre l'Indifference des Religions.* JAQUES GEORG. DE CHAUFFEPÉ dans *Lettres sur Divers Suiets Importans de la Religion. Lettr. 7.* Scriptores de Veritatibus Fundamentalibus ad Caput 14. indicandos. Plura cupiens legat Auctores, quos adducunt Docti a JOANN. CHRISTOPH. KOECHERO allegati in *Conspectu Theologiae Universae Cap. 6. §360.* Speciatim consule LUCUBRATIONES, in lucem emissas, adversus Librum Anglice conscriptum, ac Gallice versum, cui titulus *Discours sur la Liberte de Penser.* cujus Auctor est famosus ANTONIUS COLLINUS, quas exhibet JOANN. ALBERT. FABRITIUS in *Del. Argum. & Syll. Scriptor. de Veritat. Relig. Cbrist.* Cap. 23. pag. 488. & JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Biblioth. Theolog.*

39. Quod praescriptum omnes mortales habent in Conscientia & Ratione (y).

D 2

40. Et

olog. Select. Tom. 1. pag. 732. seq. Praeterea Scriptores, qui Librum, Germanico Sermone nuper editum a JOANN. MICH. VAN LOEN *Einzige Wabre Religion* resuarunt, quos enumerat WALCHIVS l. c. pag. 979. seq.

II. Qui Religionis Nostrae Reformatione Veritatem commonstrarunt, & ejus Historiam tradiderunt, Quorum in praesenti nominasse sufficet HULDERIC. ZWINGLIUM de Vera, ac Falsa Relibiana Oper. Tom. 2. HENRIG. BULLINGERUM in Libris de Origine Erroris. in Consensu Orthodoxo. ac in Orthodoxa Fidei Doctrinae Confessione, RODOLPH. HOSPINIANIUM in Historia Sacramentaria: item in Concordia Discorde. JACOB. USSERIUM in Libro de Christianarum Ecclesiarum Successione, & Statu. GISEBERT. VOETIUM in Disp. de Praejudiciis Verae Religionis. Select. Disputat. Par. 2. pag. 539. seq. GERHARD. VAN DER MEULEN in Veritate Religionis Christianae Reformatae, Asserta ex Ratione, Revelatione, & Antiquitate. JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUM in Vindiciis Theologiae Reformatae circa Varia Fidei Capita. Dissert. Select. Tom. 1. Diff. 4. MELCH. LEYDEKKERUM in Opere Histor. Theolog. de Veritate Evangelica Triumpante de Erroribus Quorum vis Seculorum. DAN GERDESIIUM in Introductione in Historiam Evangelii Renovati. JEAN DE CROI dans la

Verite de la Religion Reformee. JEAN. CLAUDE dans la Defence de la Reformation contre le Livre intitule Prejugez Legitimes. PIERR. JURIEU dans l'Histoire Veritable du CALVINISME: ut & dans l'Histoire du Calvinisme, & celle du Papisme, Mises en Parallele. ISAAC DE BEAUSOIRE dans Defence de la Doctrine des Reformes, sur la Providence, sur la Predestination, sur la Grace, & sur l'Eucharistie. BENEDICT. PICTET dans la Religion des Protestants Justifiee d'Herese, & sa Verite Demontre contre M. CLAUDE ANDRI: atque dans la Defence de la Religion des Protestants, ou Reponse a la Replique de M. ANDRI. JACQUES BAINAGE dans l'Histoire de la Religion des Eglises Reformees. AUGUST. DE GABILLON dans la Verite de la Religion Reformee. MONSR. DES VOEUX dans Defence de la Religion Reformee. ABRAH. RICHTAT dans l'Histoire de la Reformation de la Suisse. JACOB. TRIGLAND in zyne Kerckelycke Geschiedenissen. Hisce illi jungendi (ne memorem Editores Systematum Theologiae Reformatae, atque Historiae Ecclesiasticae, Scriptores, qui Dogmata Ecclesiae Reformatae. contra Omnes Sectas, vel Quosdam, vel Unam defenderunt) quorum nonnullos in Introductione ad Theologiam Elencticam memorabo.

(y) Leges Naturales omnium Hominum Animis a Creatore Inscip-

40. Et plane illud, humano generi, ad salutem suffecisset, absque ulla Revelatione alia, ni intervenisset *corruptio per peccatum*.

41. Quae cum turbaverit primum rerum ordinem: sola Ratio, hoc rerum statu, homini, *viam felicitatis aeternae*, monstrare nequit.

42. *Voluntas* enim & *Modus*, servandi hominem miserum, Divini sunt arbitrii, de quo nihil, nisi per *Revelationem* gratiosam, homini liquere potest (z).

43. Quae

scriptas esse, ostenderunt HUG. GROTIUS in *Prolegom. de Jure Belli ac Pacis* § 2. seq. JOANN. SELDENUS de *Jure Naturae, & Gentium juxta Disciplinam Hebraeorum Lib. 1. Cap. 8.* SAM. PUFENDORFIUS de *Jure Naturae, & Gentium. Lib. 2. Cap. 3.* MOS. AMYRALDUS in *Dissert. de Vi Boni Moralis. Thesium Salmuriens. Par. 4.* RADULPH. CUDWORTHUS in *Systemat. Intellect. Tom. 2. Cap. 5. Sect. 5.* Nec non in *Libro de Aeterna vel Immutabili Rei Moralis, sive Justi & Honesti, Natura* subjuncto *System. Intellect. ac* JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Observation. JOANN. ALPHONS. TURRETINUS in Dissert. 4 de Legibus Naturalibus. Cogitat. & Dissertat. Theolog. Vol. 1. pag. 245. seq. BENEDICT. PICTET dans Traite contre l'Indifference des*

Religions Chap. 9. SAM. CLARKE in *zynie Verhandeling over Gods Bestaan, en Eigenschappen 2 Deel. 1 Voorstel.* Adde Scripta Eruditorum, adversus THOM. HOBBIUM, CHRISTIAN. THOMASUM, atque JOANN. LOCKIUM, qui Leges Naturales infitiantur, in lucem emissa.

(z) Theologiam Naturalem, post Lapsum esse Corruptam, Imperfectam, atque Insufficientem ad Salutem, ac proinde Revelationem Supernaturalem Necessariam esse, contra Naturalistas, Deistas, Enthusiastas, aliosve, variis comprobarunt rationibus. JOANN. CAMERO in *Praelection. de Verbo Dei* Cap. 4. seq. JACOB. TRIGLANDIUS in *Antapologia* Cap. 17. JOANN. ANDR. QUENSTEDT in *Theologia Didact-Polem. Par. 1. Cap. 6. Sect.*

43. Quae Doctrina est Scripturae, adversus Pelagianizantes, omnium temporum, qui carni palpum obtrudunt. *Ephes.* 11. 12. 14. 18. *Job.* xiv. 6. *Act.* iv. 12.

44. Quo sensu Paulus ait *Ephes.* 11. 12. Gentiles olim destitutos fuisse *spe* (a), certissimo caeteroqui verae Religionis fructu.

D 3

45. Qua-

2. *Quaest.* 2. JOANN. OWENUS Θεολογούμενων *Lib.* 1. *Cap.* 6. CHRISTOPH. FRANCIUS in *Exercit.* *Anti-Limborchianis Exercit.* 7. AUCTOR. in *Observat. S. Lib.* 3 *Cap.* 12. *seq.* HERMANN. ALEXAND. ROELLIUS in *Oration. de Theologia. & Theologiae Supernaturalis, prae Naturali, Praestantia.* SAM. WERENFELSUS in *Dissert. de Praestantia Religionis Christianae in S. S. Revelatae, hujusque Revelationis Necessitate Opusc.* *Tom.* 1. *pag.* 57. *seq.* JOANN. ALPHONS. TURRETINUS in *Dissert. de Necessitate Revelationis* l. c. *Vol.* 2. CHRISTIAN. EBERHARD. WEISMANNUS in *Dissert. de Erroribus Quibusdam, & Abusibus, Vero Theologiae Naturalis Pretio, Utriusque Legitimo Contrariis.* CHRISTIAN. HAGMAJERUS in *Dissert. de Theologia Naturali Homini Peccatori ad Vitam Aeternam Insufficienti.* JOANN. DAVID KYPKIUS in *Dissert. de Defectibus Theologiae Naturalis ex Natura Noscibilibus.* ARCHIBALD. CAMPBELLUS in *Oration. de Vanitate Luminis Naturalis.* ZACHAR.

GRAPIUS in *System. Noviss. Controvers.* *Tom.* 1. *Cap.* 1. *Quaest.* 4. MOS. AMYRAUT dans *Traité des Religions* *Chap.* 2. PETR. DINANT over de *Achtbaarheid van Gods Woort* 1 *Hoofst.* SAM. CLARKE l. c. 2 *Deel.* 6. *Voorstel.* enz. JOANN. WILLIAMS over de *Mogelykheid, Noodzaakelykheid, en Eigenschappen van eene Goddelyke Openbaring in de Uiterkijels van GILB. BURNET* 1 *Deel.* ISAAC WATTS over de *Kragt, en Zwakheit der Menschelyke Reden.* Auctores, qui memoratas Sectas refutarunt, eorumque argumenta enervarunt, quorum indicem dederunt JOANN. ALBERT. FABRIUS in *Del. Argum. & Syll. Scriptor. de Verit. Relig. Christ.* *Cap.* 22. & 25. ut & JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Biblioth. Theolog. Select.* *Tom.* 1. *Cap.* 5. *Sect.* 6. §. 5. *seq.*

(a) Gentiles nonnullos, qui Secundum Ductum Luminis Naturae Recte vivere, ac Ratione Bene Usi sunt, Gratia Dei extraordinaria Salvatos esse, aliqui adfirmarunt, alii negarunt, alii iudicium suspenderunt. De

45. Quare etiam, Deum colentes, permanferunt in *continuo metu*, absque sincero & puro Dei amore.

46. Quo

De hac Controversia videantur RODOLPH. GUALTERUS in *Apologia* pro HULDERIC. Zwinglio, & *Scriptis* ejus in limine Operum. ZWINGLIJ ab illo editorum. ISAAC. CASABONUS in *Exercitat. ad Apparatum* Annalium CAESAR. BARONII *Exercit.* 1. LUDOVIC. VIVES in *Notis* ad AUGUSTINUM de *Civitate Dei* Lib. 18. Cap. 47. GERARD. JOANN. VOSSIUS in *Historia Pelagiana* Lib. 3. Par. 3. Oper. Tom. 6. GISBERT. VOETIUS in *Select. Disput.* Par. 2. pag. 601. seq. RICHARD. MONTACUJIUS in *Apparatu* ad *Origines Ecclesiasticas* Appar. 1. TOR. PFANNERUS in *System. Theolog. Gentil. Purior.* Cap. 22. JOANN. OWENUS. Θεολογούμενων Cap. 6. & in Libro, ex Anglicano Sermone in Belgicum translato, de *Arminianery* Opengelegt. II. Hoofft. JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS in 2 *Dissert. de Religione Communi* *Salvifica* ad calcem Tom. 1. *Exercit. Biblic.* JOANN. FRANCISC. BUDDIUS in *Dissert. Theolog. de Fide, Quam Nonnulli Fingunt, Naturali.* *Miscellan.* S. Par. 3. pag. 112. seq. JOANN. BARTHOLD NIEMEIERUS in 2 *Dissert. de Gentilium Statu*, atque *Conditione Post Hanc Vitam*, adnexis *Theologiae Morali.* CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIUS

in *Dissert. de Luminis Naturae ad Salutem Habitu: sive de Gentilium, Juxta Illud Viventium, Salute, vel Damnatione.* Resp. P. A. REINHARDT. CHRISTOPHOR. HENRIC. ZIRBICHIUS in *Dissert. de Ευδυναμία Gentilibus* *Neganda.* CHRISTOPH. WOLLIUS in *Notis, ac Observationibus* in GEORG. ENGLANDII *Moralia Veterum.* AUGUSTIN. CALMETUS in *Dissert. de Salute Gentilium.* in *Prolegom. & Dissertation.* in *S. Scripturam.* Tom. 2. *Version. Latin.* pag. 194. seq. JOANN. WOLFGANG. JAEGERUS in *Systemat. Theolog. Lib. 3. Cap. 9.* LUDOV. ELL. DU PINIUS in Libro Gallice exarato: *de la Necessite de la Foy en Jesus Christ.* Scripta Eristica inter MOS. AMYRALDUM in Libro *De Gratia Universalis: & in Apologia* pro Dei *Misericordia, Sapientia, & Justitia:* atque ANDR. RIVETUM in *Synopsi Doctrinae de Natura, & Gratia.* Oper. Tom. 3. ac PETR. MOLINAEUM in *Elucidatione Controversiarum Salmuriensium:* Inter SAM. MARESIUM in *Disput. Theolog. de Gentilium Virtutibus* in *Syll. Disput. Theolog. Part. 2. ac in Anti-Tirino.* Tjm. 2. *Controvers.* 15: ut & in *Examine* *Diff. 3. Curcellaneae de Necessitate Cognitionis* *Chri-*

46. Quo modo concedi potest profanis quibusdam, hujus Saeculi Philosophis, *Religionem*, (sc. corruptae indolis hominum,) praecipue prodire à metu (b): quod de *Religione hominis recti* falsissimum est.

47. Etsi

Christi ad Salutem, quae exstat in *Defensione Fidei Catholicae, & Orthodoxae.* & STEPHAN. CURCELLEUM in Libro Gallice edito *Advis d'Un Personage Des' Interesse: & in Dissert. de Necessitate Cognitionis Christi ad Salutem in Quaternione Dissert. Theolog. adversus SAM. MARESIIUM Dissert. 3.* inter ABRAHAM. HEIDANUM, ejusque Defensorem BERNARD. A WYNGAARDEN, atque JACOB. BARTELERIUM. Denique inter RICHARD. BAXTERUM, & CAROL. ROOTHAMUM. Hisce memoratis addi possunt Exegetae in Actor. 10. v. 1. seq. & Epist. Pauli. ad Ephes. 2. v. 12. nec non Auctores de Judaeorum Recentiorum, Muhammedanorum, Graecorum Hodiernorum, ac Remonstrantium Posteriorum Sententiis, circa Statum Gentilium post Hanc Vitam. Confer ALBERT. VOGET in *Institution. Theolog. Christian.* pag. 11. seq. ac Polemicos, qui Sectas memoratas refellerunt, suo loco eendos.

(b) Sententiam, Existere Supremum Numen, Eamque esse Colendam, non Commentum esse Po-

liticorum, excogitatum, Subditos Officio Continendi; vel Sacerdotum Lucri Causa, Inventum; ut & falsitatem Dicit, quod Athei continuo in ore habent. *Primus in Orbe Deas Finxit Timor*, luculenter evicerunt. JOANN. LUDOV. FREY in *Disput. De Ortu Religionis Astui Politicorum Adscripto.* JOANN. ALBERT. FABRITIUS in *Del. Argum. & Syll. Script. de Verit. Relig. Christian.* Cap. 6. & 9. FRIDER. CHRISTIAN. KOCHIUS in *Dissert. Religionem Non Esse Terrorem Plebis.* JOANN. FRIDER. STAPPERUS in *Institution. Theolog. Polemic. Tom. 2. Cap. 6. § 219. seq.* EDUARD. STILLINGFLEET in *bet Byvoegzel van de Origin. S. bladz. 92. enz.* JOANN. HARRIS in *zyne Wederlegging van de Tegenwerpingen der Ongodisten in de Uittrekzels van GILB. BURNET I Deel. bladz. 305. enz.* Adde Scriptores de Existencia Dei, nec non Eruditos, qui Atheos, ac in Specie NICOL. MACHIAVELLUM, THOM. HORRESIUM, & JOANN. TOLANDIUM, Figmenti hujus Strenuos Propugnatores, proffigarunt.

(c)

47. Etſi interea non negamus, ex Cultu Rationis, & Rationali Theologia (c) hoc quoque

(c) Magnus eſt Scriptorum numerus, qui de Uſu, atque Abusu Rationis in Theologia diſſeruerunt, peroraruntque. Sequentes allegaſſe ſaterit, GIBERT VOETIUM in *Diſput. de Ratione Humana in Rebus Fidei. Select. Diſput. Par. 1. pag. 1. ſeq.* SAM. MARESIUM in *Orat. de Uſu, & Abusu Rationis in Rebus Theologicis. adjecta Systemat. Theologiae.* NICOL. VEDELIUM in *Rationali Theologico.* GULIELM. SALDENUM in *Exercit. de Rationis Humanae, & Spiritus S. Operationibus. quae habetur in Otis Theolog. Lib. 4. Exercit. 7.* MELCH. LEYDEKKERUM in *Veritate Evangelii Triumphante Lib. 1. Cap. 5: & in Face Loc. 1. Controv. 4.* PETR. ALLINGAM in *Face Exſtincta Cap. 5.* HERMANN. WITSIUM in *Exercit. de Uſu, & Abusu Rationis circa Myſteria Fidei. Miscell. S. Tom. 2. Exercit. 17.* JOANN. CHRISTIAN. KIRCHMEIERUM in *Theſib. Theolog. de Rationis circa Religionem Uſu. in Syllog. Exercitat. Theolog. pag. 254. ſeq.* GEORG. WOLFFG. WEDELIUM in *Exercitat. de Uſu Rationis Humanae in Sacris.* STEPHAN. VITUM in *Diſſert. qua Divina Rationis Auctoritas contra Jevdegarum Loci 2 Cor. 10 v 5. Modeste Vindicatur. inſerta Biblioth. Bremens. Claſſ. 2. Fascic. 3. Art. 3.* JOANN. FRIDER.

WUCHERERUM in *Diſſert. Praelimir. de Rationis Uſu & Abusu in Sacris, praemiſſa Vindiciis Aeternae Divinitatis Jeſu Chriſti Adverſus WILHELM. WHISTONUM pag. 1. ſeq.* Praeterea vide CHRISTIAN. HAGMAJERUM in *Diſſert. de Principio Rationis Sufficientis. Ejusque Antagoniſtam DAN. STRAEHLERUM in Commentat. de Senſu, atque Uſu Principii Rationis Sufficientis. PROFESSORES LEIDENSES in Judicio Eccleſiaſtico de Opinionibus HERMANN. ALEXANDR. ROELLII. Cap. 2. Eorumque Antagoniſta ANONYMUS in Diſſert. de Facultatis Theologicae Leidensis Syllogismo Falſo, in Approbatione Judicii Synodi Goudae 1733. Habitaet. DAN. GERDESIIUM in *Orat. de Via, quam Myſteria Rationis Parant ad Recipiendum Myſteria Fidei, ſubjuncta Systemati Gratiae.* PETR. CONRADI in *Orat. de Neceſſario, ſed Probe Adminiſtrando, Rationis Uſu, in Religionis Revelatae Negotio.* THEODOR. DE BLANC dans *Principes contre les Sociniens. Par. 1. Sect. 3. Chap. 15. ſeq.* JOANN. LAUR. MOSHEMIUM in *de Zitten-Lebre 1 Tb. 1 Cap. Conſulendi ad huc Scriptores de Theologiae Naturalis Inſufficientia ad Salutem: de ſtatu Gentilium poſt Mortem, mox adducendi; de Uſu Rationis in Scriptura S. Interpretanda ad finem Capitis Sequentis* ad-*

que rerum statu, magnam percipi utilitatem:
inprimis, postquam Doctrina Christi sepultas
E in

adferendi: nec non Theologi, qui
Mysticos, Enthusiastas, LAMBERT.
VELTHUYSIUM, Eorumque Sectato-
res, refutarunt.

Referri huc quoque possunt
Scripta, ab Eruditis in lucem
emissa.

I. De Usu, atque Abusu Philo-
sophiae in Theologia, quam ali-
qui summopere laudant; contra
alii de ea abjecte loquuntur. Atta-
men non desunt, qui mediam in-
ter utrosque tenent viam. Legan-
tur ROBERT. BARONIUS in *Philoso-
phia Theologiae Ancillante*. STE-
PHAN. GAUSENIUS in *Dissert. de
Utilitate Philosophiae in Theolog.*
Diss. 4. NICOL. ARNOLDI in *Dissert.
de Theologiae, supra Philosophiam, Do-
minio*. HENRIC. ALTINGIUS in *Theo-
log. Problemat. Loc. 1. Probl. 5.*
GERARD. DE VRIES in *Exercitat.
de Officio Philosophi circa Revelata.*
Exercitat. Rational. pag. 473. seq.
ANTON. PERIZONIUS in *Tractat. de
Ratione Studii Theologici*. JOANN.
OWENUS *Σεολογικῶν Lib. 6. Cap.*
8. in Digressione pag. 490. seq. DI
ONY. ANDR. ROELLIUS in *Orat. de
Modesto Philosopho*. DAN. MAICHE-
LIUS in *Dissert. de Philosophia Theo-
logiae Domina, & Serva*. JOANN.
ELEUTHERIUS A VERIMONTIBUS in
*Philosophia Veteri, & Nova Verae
Sapientiae Obice*. Ejusque Antago-

nistae CHRISTOPH. A VERIVALLY-
BUS in *Defensione Philosophiae contra
Inculpationes potissimum illorum, qui
eamdem ex Pietatis Principio Impu-
gnant.* & CHRISTIAN. GOTTL. JOE-
CHERUS in *Philosophia Haeresum
Obice*. CHRISTIAN. AUGUST. CRU-
SIUS in *Disquisit. An cum B.
LUTHERO recte negari possit, Idem
Verum esse in Philosophia, & Theo-
logia. Opuscul. Philosoph. Theolog.*
pag. 296. seq. ISAAC. JAQUE-
LOT dans *l'Examen de la Theo-
logie de M. BAYLE. BENEDICT.
PICTET. dans Traite contre l'Indif-
ference des Religions*. Plura suppe-
ditabit JOANN. CHRISTOPHOR.
KOECHERUS in *Conspectu Theologiae
Universae. Cap. 2. Sect. 3. § 133.*
In Germania, de hoc Argumento,
dimicarunt Theologi, ac Philoso-
phi, cum DAN. HOFMANNUS,
ejusque Adseclae omnem Rationis,
& Philosophiae usum prorsus re-
jicerent, atque oppugnant; imo
noxium, ac perniciosum esse con-
tenderent. Contra hos in arenam
descenderunt, ac eos prostraverunt
JACOB. MARTINI, JOANN. CASE-
LIUS, aliique, quos exhibent JA-
COB. BRUCKERUS in *Historia Critica
Philosophiae. Tom. 4. Per. 3. Par.*
*1. Lib. 3. Cap. 5. de Hostibus Phi-
losophiae.* & JOANN. GEORG. WAL-
CHIUS in *Bibliorb. Theolog. Select.*
Tom.

in homine, & vitiatas veritatis notiones suscitavit, & à faecibus purgatas illustravit, & hominem veluti sibi ipsi reddidit, & restituit.

48. Necessaria itaque fuit *Revelatio* aliqua *praeternaturalis*, ceu *aliud* quoddam *Doctrinae* Theologicae *PRINCIPIUM*, si Deus ab homine peccatore ad suam gloriam *cognosci*, & *quaeri* velit, ut homo in *novam spem* erigatur.

49. Vcl-

Tom. 2. Cap. 5. Sect. 17. § 12. Certamen hoc saepe renovatum est, cum nova Secta Philosophorum caput extolleret, progressusque faceret; ut accidit Superiori, ac maxime praesenti Seculo, quo hypotheses Leibnitianae tota nactae sint admiratores, atque sectatores. In Belgio quoque nostro de Vero Philosophiae Pretio, ac Usu, lites agitatae sunt inter Cartesianos, eorumque Adversarios, quorum ad Caput sequens mentionem faciam. E Philosophis veteribus, ut hoc addam, post Reformationem aliqui Platonem, ejusque Philosophiae Usus in Theologia commendarunt, atque introduxerunt. Alii contra illum Mysticorum ac Pietistarum Parentem esse contenderunt, atque Aristotelicam Philosophiam Plato-

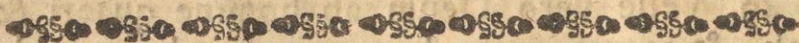
nicae praetulerant, & secuti sunt. Scripta huc pertinentia enumerantur JOANN. ALBERT. FABRITIUS in Biblioth. Graec. Tom. 2. Lib. 3. Cap. 1. § 8. & Cap. 6. § 39. ac JACOB. BRUCKERUS l. c. Cap. 2. seq. II. De Concordia Rationis, & Fidei egerunt PETR. DAN. HUETIUS in *Quaestionibus Alnetanis*. GODOFRED. GUILIELM. LEIBNITIUS in *Dissert. de Conformitate Fidei cum Ratione*. praemissa ejus *Tentaminibus Theodicatae*. PETR. POIRETUS in *Fide & Ratione Collatis* adversus JOANN. LOCKIUM. ISAAC. JAQUELOT dans *Conformite de la Foy avec la Raison: & dans l'Examen de la Theologie de M. BAYLE*. Jungendi hisce debent Auctores de Veritate & Divinitate Scripturae S., nec non de Usu, & Abusu Rationis in Theologia, ac Interpretatione Scripturae S.

(d) Ad

49. Velle vero Deum ab homine quaeri & coli, & totum genus humanum perditum nolle, non obscurum indicium facit ejus longanimitas, & clementia, quâ *corruptum semen peccatorum* in his terris tolerat, & variis prosequitur beneficiis, ut adeo probabile sit, esse quoddam in *Mundo semen Dei*, & extare *Revelationem* aliquam, quâ Consilium, & Voluntatem suam illi exposuerit. *Act. xvii. 26. 27. 28.*

50. Quae vere fuit omnium Gentium *ὑπόληψις*.

CAP. II.

De Scriptura Sancta (d), Altero Theologiae Principio.

Revelationem (e) vero ejusmodi Divinam, si extet in mundo, per certas notas &

(d) Ad hoc Caput consuli possunt HENRIC. BULLINGERUS in Libro de Scripturae S. Autoritate, Certitudine, Firmitate, & Absoluta Perfectione, ad HENRICUM 8. HIERONYM. ZANCHIUS in Prolegomen. in Mosen, & Univerſa Biblia. Oper. Theolog. Tom. 6. & in Tractatu Integro de Scriptura S. Tom. 8. DAN. TILLENUS in Notis & Animadversionibus ad Disputationem ROBERT. BELLARMINI de Controversia Prima Fidei Christianae, quae est de Verbo Dei Scripto, & non Scripto. JOANN. GERHARDI in Disputation. Isagogic. Disp. 1. & 2. Oper. Theolog. Tom. 2. SALOM. GLASSIUS in Dissertatione de Scriptura S. ad calcem Opusculorum pag. 833. seq. STEPHAN. GAUSSENIUS in Theſib. Theolog. de Verbo Dei. Dissert. Theolog. pag. 353. seq. HENRIC. ALTINGIUS in Theologia Historica. Loc. 2. SAM. MARESIUS in Disput. de Scriptura S. in Sylloge Disput. Par. 2. ANTON. HULSIUS in Opere Catechetico Didactico Pole-

mico. Par. 2. pag. 289. seq. JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS in Veritate Euangelii Triumphante. Lib. 1. Cap. 12. FRIDER. SPANHEMIUS F. in Disput. de Principio Theologiae Oper. Tom. 3. Col. 1189. seq. WILHELM. MOMMA in Praelection. Theolog. Loc. 2. ad calcem Oeconomiae Temporum. BARTHOLD. HOLZFUSIUS in Dissert. Theolog. de Scriptura S. DAN. SALTHENIUS in Introductione in Omnes Libros. S. tum Vet. tum Nov. Test. JEAN. MESTREZAT dans Traite de l'Écriture Sainte contre Jéfuite REGOURD, & le Cardinal du PERRON. Addendi Isagogici Scriptores, qui Introductiones in Scripturam S. composuerunt, quorum Syllabum dederunt CHRISTOPH. WOLFIUS in Bibliotheca Hebraea. Par. 2. Sect. 5. atque Eruditi, indicati a JOANN. CHRISTOPH. KOECHERO in Conspectu Theologiae Univerſae. Cap. 6. § 322.

(e) In Germania inter GEORG. NITSCHIUM, ac JOANN. ANDR. KNO-

κρίσις

DE
verig
con
vanis
Jor. XII
2. Ha
reperi
apud Jud
XIII
clia, dicit
re S. in
Horum,
troveſi,
ana, memo
PASTOR
Theolog.
15.
(f) Noza
to vere Divi
at, occidit
JOANN. CA
JOHN. VOR
GERT. VOR
can, & Ca
can, & Pro
Par. 2.
de S.
JOHN. AL
de Per
Cancian
log. 1. 1.
mentum
John. 1. 1.
Diferation
144. seq.

DE SCRIPTURA SANCTA 37

κατήχησις (f) oportet posse demonstrari, esse talem ad conscientiam omnis hominis, atque per eam à vanis fictisque Revelationibus aliis distingui.

Jer. XXIII. 29.

2. Has notas & κατήχησις unice contendimus reperiri in *Revelatione Viarum Dei*, quae olim apud Judaeos, dein Christianos, hoc nomine

E 3

(g)

KNOBLOCHUM, Eorumque Adsecclas, disceptatum est: num Scriptura S. sit ipse Deus, vel Creatura. Horum, & illorum Scripta contraversa, idiomate Germanico exarata, memorat CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIUS in *Introductione in Histor. Theolog. Literar. Par. 1. Lib. 2. § 5.*

(f) Notas, quarum ope Revelatio vere Divina a Falsis discernitur, recensuerunt, atque explanarunt JOANN. CAMERO in *Praelection. de Verbo Dei. Oper. pag. 417. seq.* GIBBERT. VOETIUS in *Indice Materialium, & Catalogo Aliquot Propheciarum, & Propheciarum. Select. Disput. Par. 2. pag. 1055. seq.* & in *Disput. de Signis, & de Probationibus Spirituum ibid. pag. 1100. seq.* JOANN. ALPHONS. TURRETINUS in *Dissert. de Revelationis Examine, & Characteribus Cogitat. & Dissert. Theolog. Vol. 2. Dissert. 3. ut & in Commentario in locum Paulinum 1 Thessalon. 5. v. 21.* SALOM. DEYLINGIUS *Observation. S. Par. 3. Observ. 45. pag. 442. seq.* JOANN. GOTTL. CARP-

ZOVIVS in *Critica S. Par. 1. Cap. 1. §. 8* JOANN. LEON. FROEREISENIUS de *Necessitate, & Characteribus Revelationis.* HERMANN. BENNERUS in *Dissert. de Existentia Dei, Revelationis, Ejusque Criteriis.* EDUARD. STILLINGFLEET in *Originib. S. 2. Boek. 2. Cap.* JOANN. WILLIAMS in *zyne Verhandeling over de Mogelykheid, de Noodzaakelykheid, en de Eigenschappen van eene Goddelyke Openbaaring in de Uittrekzels van GILB. BURNET 1 Deel. 155. bladz. enz.* Scriptores de Variis Modis Revelationis, quos ad § 7. memorabo. Adde Commentatores in loca *Apost. Apoc. 17. v. 11. 12. 1 Thessalon. 5. v. 21.* atque 1. Joann. 4. v. 1. nec non Polemicos, qui Enthufiastas, Neoprophetas, ac speciatim GULIELM. PETERSENIUM refellerunt, quos exhibent JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Biblioth. Theolog. Select. Tom. 2. Cap. 5. Sect. 12. § 1. seq. & Sect. 17. § 55.* atque JOANN. CHRISTOPH. KOECHERUS in *Conspectu Theolog. Univers. Cap. 6. § 359.*

(g) No-

(g) celebrata est. *Pf.* CXLVII. 19. 20. *Rom.* III. 2: IX. 4.

3. De qua *Revelatione*, quaedam prius historice praecognoscenda sunt, quam illius **ATTRIBUTA & CONSEQUENTIA RELATIVA** demonstrantur.

4. Ut nunc est, comprehenditur variis Libris in ordinem digestis, qui, cum respectu ad geminam Ecclesiae Oeconomiam, quâ editi sunt, dispescuntur in *Libros Veteris, & Novae*.
5. Ve-

(g) Nomina, & Encomia, quibus Scriptura S. insignitur, indicantur, ac illustrantur HUG. GROTIUS in *Annotation. in Inscriptionem Evangelii Matthaei*. SALOM. GLASSIUS in *Introductione ad Lectionem Biblicam*. Cap. 1. & 8. ANDR. RIVETUS in *Ysagoge ad Scripturam S.* Cap. 1. Oper. Tom. 2. JACOB. CAPPELLUS in *Præfat. Observat. in Pentateuchum* Oper. CAPPELLORUM pag. 579. JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS in *Tbesauro Philologico* Lib. 1. Cap. 2. Sect. 2. & Lib. 2. Cap. 1. Sect. 5. LAURENT FABRITIUS in *Libro de Partitionibus Codicis Hebraei* Cap. 1. inserto a THOM. CRENIO *Tbesauro Libror. Philologic. & Historic.* Vol. 1. pag. 235. seq. JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS in *Dissert. de Bibliorum Nominibus, & Origine Divina. Exercit.*

Biblic. Tom. 1. JOANN. LEUSDENIUS in *Philologo Hebraeo Dissert. 1. & in Philologo Hebraeo-Graeco. Dissert. 1.* JOANN. ANDR. QUENSTEDT in *Theologia Didact. Polemica Par. 1. Cap. 4. Sect. 1. Tbes. 1.* JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS in *Introductione ad Libros Historicos Vet. Test.* Cap. 1. JOANN. ALBERT FABRITIUS in *Bibliotheca Graeca. Tom. 4. Lib. 4. Cap. 5. pag. 125.* JUST. WESSEL. RUMPAEUS in *Commentatione Critica ad Libros Nov. Test.* § 1. & 31. JACQUES LENFANT dans *Præface Generale sur le Nouv. Test.* pag. 143. seq. In Specie de voce ἀποκαλύψαι egerunt Exegetae, & Philologi in Inscriptionem Apocalypseos Joannis Apostoli, quorum aliquos adlegat JOANN. CHRISTOPH. WOLFIUS in *Curis Philolol. & Critic. ad 1. c.*

vi Testamenti (b): phrasi desumpta ex 2 Cor. III. 14.

5. Veteris Testamenti sunt novem & triginta, (i) apud Judaeos signati nomine וארבעה עשרים *Viginti quatuor*: à quibus distinguuntur in תורה *Legem*, נביאים *Prophetas*, & כתובים *Hagiographa*: *Prophetae* autem in ראשונים *Priores*, cujusmodi *Josua*, *Judicum*, *Samuelis* & *Regum Scriptores*; & אחרונים *Posteriores*, quales apud ipsos habentur *Jesaias*, *Jeremias*, &c. quam divisionem antiquioris esse aevi, facile pa-

(b) De Generali Divisione Scripturae S. in Vetus, & Novum Testamentum (ut praeteream Commentatores in locum Paulinum) disseverunt ANDR. RIVETUS l. c. Cap. 29. JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS l. c. ABRAHAM CALOVIUS in Praefat. General. in Libros Scripturae S. JOANN. HENRIC. HEIDIGGERUS in *Dissert. de Scripturae S. Partibus. Exercitation. Biblic. Tom. 1.*

(i) Circa Numerum, Supputationem, atque Ordinem Librorum Vet. Test, eorumque Partium Majorum, & Minorum, legantur SIXTUS SENENSIS in *Bibliotheca S. Lib. 1. Cap. 1.* JOANN. BUXTORFIUS P. in *Tiberiade. Cap. 11.* ANDR. RIVETUS in *Praefat. Commentar. in Hoesaiam. Oper. Tom. 2. pag. 492. seq.*

SALOM. GLASSIVS l. c. Cap. 2. HENRIC. ALTINGIVS in *Theolog. Problemat. Loc. 1. Probl. 16.* JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS l. c. Lib. 1. Cap. 2. Sect. 3. § 8. ac Lib. 2. Cap. 1. Sect. 1. BRIAN. WALTONVS. in *Prolegomen. in Biblia Polyglotta. Prolegom. 8. pag. m. 45. seq.* AUGUST. PFEIFFERUS in *Critica S. Cap. 6. Sect. 1.* JOANN. LEUSDENIVS l. c. *Dissert. 3. seq. & in additamento Dissert. 25. pag. 304. seq.* AUGUST. PFEIFFERUS in *Theologia Judaica Exercit. 3. Cap. 3.* HUMFR. HODIVS de *Bibliorum Textibus Originalibus Lib. 4. Cap. 4.* AUCTOR in *Prolegomen. Commentar. in Jesaiam pag. 18. seq.* JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS l. c. CHRISTOPH. WOLFIUS in *Bibliotheca Hebraea*

patet ex *Luc. XXIV. 27. 44. Matt. v. 17. (k)*
 A nostris discernuntur in *Legales, Historicos,*
Poëticos, & Propheticos.

6. Li-

braea Par. 2. Lib. 1. JOSEPH. SIMON ASSEMANNUS in Notis ad Car-
men EBED JESU Bibliothecae Orienta-
lis Clementino-Vaticanae Tom. 3.
Par. 1. pag. 3. seq. ANDR. GEORG.
WÄEHNERUS in Antiquitatibus
Ebraeorum. Vol. 1. Sect. 1. Cap. 2.
3. & 23. RICHARD. SIMON dans
l'Histoire Critique du Vieux Testa-
ment Liv. 1. Chap. 9 HUMER. PRI-
DEAUX in bet Oude en Nieuwe Ver-
bond Aan een Gesckakelt 1 Deel.
5 Boek. 391. Col. enz. Adde Aucto-
res de Divisionibus Vet. Test.

(k) Partitionem Vet. Test. Ge-
 neralem exposuerunt, praeter SIX-
 TUM SENENSEM, BUXTORFIUM, RI-
 VETUM, HOTTINGERUM, WOL-
 FIUM, SIMONEM l. c. LAURENT.
 FABRITIUS l. c. Cap. 5. JOANN.
 LIGHTFOOT in *Horis Hebraicis in*
Euangelii Lucae Cap. 24. v. 44.
 JOANN. LEUSDENIUS in *Philologo*
Hebraeo. Diss. 2. AUGUST. PFEIFFE-
RUS in Critica S. Cap. 1. Sect. 1.
 AUCTOR *Observation. S. Lib. 6.*
 Cap. 6. JOANN. GOTTL. CAMPZ-
 VIUS in *Introductione l. c. item in*
Critica S. Par. 1. Cap. 4. HENRIC.
 BENZELIUS in *Dissert. de Libris*
Vet. Testi Canoniciis, eorumque Di-
visionibus. in Syntagma Dissert.
Diss. 11. CONRAD. IKENIUS in Dis-

fert. de Lige, Prophetis, & Psal-
mis ad Luc. 24. v. 44. Dissert. Phi-
logog. Theolog. Diss. 23. Com-
mentatores, & Philologi ad Lu-
cae l. c.

In Specie Pandectae Vet. Foed.
 a Judaeis ante Mesiae adven-
 tum subdivisae sunt: Pentateu-
 chus in Paraschas Majores, &
 Minores, Apertas, & Clausas;
 nec non Prophetiae in Haptharas;
 praeterea omnes libri in Sidras.
 Christiani post Christum natum,
 quos Recutiti Secuti sunt, Volu-
 mina Vet. Test. secuerunt in Por-
 tionibus Minores, ut Capita, &
 Commata. Adi sis JOSEPH. DE VOI-
 SINUM in *Proemio in Pugionem Fi-*
dei RAYMUNDI MARTINI pag. m.
 97. seq. JOANN. CROIUM in *Obser-*
vation, in Nov. Foed. Cap. 2.
 JOANN. BUXTORFIUM P. l. c. atque
 in *Libro de Abbreviaturis Hebrai-*
cis לויט pag. m. 171. seq. nec non
in Lexico Chaldaico in voce פריש
 Ejus Filium in *Praefatione*, quam
 praemisit Patris *Concordantiis Bi-*
bliorum Hebraicis. JOANN. HENRIC.
 HOTTINGERUM l. c. *Lib. 1. Cap.*
 2. *Sect. 3. § 5. ac Sect. 5. § 1. seq.*
 item in *Analectis. pag. 335. seq. ut*
 & in *Historia Ecclesiastica Nov.*
Test. Par. 3. Secut. 13. Sect. 7.
 pag.

DE SCRIPTURA SANCTA 41

6. Libri Novi Testamenti, qui Ecclesiae Christianae usui inserviunt, in universum sunt *Viginti septem* (l), & dispescuntur (m) in *Historicos, Dogmaticos, & unum Propheticum.*

F

7. Re-

pag. 347. seq. LAURENT. FABRI-
TIUM l. c. Cap. 6. seq. JOANN.
HENRIC. HEIDEGGERUM in *Enchi-
ridio Biblico Lib. 1. Cap. 1.* JOANN.
LEUSDENIUM l. c. Diff. 3. 4. &
25. AUGUST. PFEIFFERUM. l. c.
AUCTOREM in *Archisynagogo Cap.
7. & de Synagoga Vetere Par. 2.
Lib. 3. Cap. 8.* JOANN. GOTTL.
CARPZOVIUM l. c. § 5. seq. CHRI-
STOPH. AUGUST. HEUMANNUM in
Conspectu Reipublicae Literariae Cap.
2. § 15. JOANN. CHRISTOPH. WOL-
FIUM l. c. ANDR. GEORG. WAEH-
NERUM in *Antiquitatibus EBRAEO-
RUM Vol. 1. Sect. 1. Cap. 2. & 3.*
HENRIC. SCHARBAU in *Dissert. de
Vestigiis Pericoparum Synagogae, in
Nov. Test. Frustra Quaesitis Quae ex-
stat in Nova Bibliotheca Lubecensi*
Vol. 2. Art. 1. RICHARD. SIMONEM
l. c. Livr. 1. Chap. 28. HUMFR.
PRIDEAUX l. c.

(l) De Numero, Supputatione,
& Ordine Novi Test. Librorum,
eorumque Sectionum Majorum,
& Minorum, egerunt JOANN. LEUS-
DENIUS in *Additamento Dissert. 25.
in Philologo Hebraeo pag. 307. seq.
item in Philologo Hebraeo - Graeco*

*Diff. 3. nec non in Praefatione
Nov. Test. Graeco-Latini.* JOANN.
ENS in *Bibliotheca S. Cap. 7. seq.*
JOANN. MILLIUS in *Prolegomenis in
Nov. Test. pag. m. 28.* JUST. WES-
SEL. RUMPAEUS in *Commentatione
Critica ad Libros Nov. Test. § 5. &
30* RICHARD. SIMON dans *l'Histoi-
re Critique du Texte de Nouv. Test.
Chap. 10. 15. & 17. ut & dans l'His-
toire Critique des Versions du Nouv.
Test. Chap. 10.* Consulendi adhuc
Docti de Divisionibus Codicis
Nov. Test. infra nominandi.

(m) Nov. aequae ac Ver. Test.
Volumina in varias Partitiones in
Genere distributa sunt. Evolve,
si placet, ANDR. RIVETUM l. c. SA-
LOM. GLASSIUM l. c. Cap. 8. Sect.
2. seq. JOANN. LEUSDENIUM in *Phi-
lologo Hebraeo-Graeco Dissert. 3.
JUST. WESSEL. RUMPAEUM l. c. § 29.*

Speciatim Christiani veteres, Li-
bros Nov. Foed. partiti sunt in
τίτλους sive Titulos, *κεφάλαια* sive
Capita, atque *στίχους*. Postea, a
Christianis recentioribus quoque
divisi sunt in Capita, & Versus.
De his Distinctionibus disseruerunt
HENRIC. STEPHANUS in *Praefat.
Con-*

7. Revelatio, quae iis continetur, variis partibus & casibus, qui in historia enarrantur, fer-

Concordantiae Graeco-Latinae Nov. Test. atque in *Praefatione Annotation. in N. T.* in limine Tom. 6. *Criticorum S.* pag. 26. seq. ISAAC. CASAUBONUS in *Inscriptionem Evangelii secundum Matthaeum.* & in *Animadversion. in ATHENAEUM Lib. 6. Cap. 10.* CLAUDIUS SALMASIUS in *Epistola ad CLAUD. SARRAVIUM Epist. 183. pag. 186.* editionis Burmannianae. DAN. HEINSIUS in *Aristarcho S. Par. 1. Cap. 13.* Ejusque acerrimus antagonista JOANN. CROIUS. *Observation. in Nov. Foed. Cap. 4. seq.* SALOM. GLASSIUS in *Philologia S. Lib. 1. Tract. 4. Sect. 4. pag. m. 156.* ERASM. SCHMIDUS in *Inscriptionem Evangelii Secundum Matthaeum.* JOANN. LEUSDENIUS l. c. JOANN. HENRIC. MAJUS in *Examine Historiae Criticae Nov. Test. a RICHARD. SIMONE vulgatae Cap. 31.* JOANN. CASPAR. SUICERUS in *Tbesauro Ecclesiastico in Vocibus ἀνάγνωσις, ἀνάγνωσμα, κεφάλαιον, περικοπή, στίχος, & τίτλος.* JOANN. MILLIUS in *Prolegomen. in Nov. Test. pag. m. 39.* HUMFR. HODIUS l. c. AUCTOR de *Synagoga Vetere Par. 2. Lib. 3. Cap. 11.* JOANN. GEORG. PRITIUS in *Introductione in Lektionem Nov. Test. Cap. 24. seq.* & CAROL. GOTTL. HOFMANNUS in *Notis.* BERNHARD. MONTFAUCON in *Palaeographia Graeca Lib. 1.*

Cap. 4. JOANN. ALBERT. FABRITIUS in *Bibliotheca Graeca Tom. 4. Lib. 4. Cap. 5. § 21. pag. 221. seq.* & Tom. 8. Lib. 5. Cap. 24. pag. 367. ANTON. BLACKWALLUS in *Auctoribus Sacris Classicis Defensio, & Illustratio. Tom. 2. Par. 2. Cap. 1.* GEORG. FRIDERIC. ROGALLIUS in *Tract. de Auctoritate, & Antiquitate Interpolationis in Nov. Test.* JUST. WESSEL RUMPAEUS l. c. § 33. seq. RICHARD. SIMON dans *l'Histoire Critique du Texte du Nouv. Test. Chap. 33.* JAQUES LENFANT dans *Preface Generale sur le Nouv. Test. pag. 198. seq.*

Denique Scripta Nov. Test. divisa sunt in Pericopas Evangelicas, & Apostolicas, quarum explanationes nominibus Postillarum, ac Homiliarum notae sunt. Harum Auctorem, Originem, Ordinem, ac Numerum, indagarunt atque inlustrarunt, praeter nonnullos ex supra adductis HENRIC. ALTINGIUS in *Theolog. Problemat. Loc. 2. Probl. 29.* FREDERIC. SPANHEMIUS F. in *Historia Christiana Secul. 9. Cap. 14.* CASPAR. LOESCHERUS in *Dissert. de Pericopis Evangelicis, & Epistolicis.* JOANN. GEORG. PRITIUS & CAROL. GOTTL. HOFMANNUS l. c. Cap. 31. JOANN. HENRIC. THAMERUS in *Schediasma*

fertur facta esse, vel voce, *Exod.* III. 4. XX. 1. vel *imaginatione: vigilantibus* quidem per ecstasēs, (*Jes.* VI. 1. *Apoc.* I. 10.) & *dormientibus* in quiete per *somnia*, (*Gen.* XV. 12. XXXVII. 5. *Num.* XII. 6. 7. 8.) *Viris sanctis* & in pietate ac viis Dei exercitatis. (n)

F 2

De

te de Origine, & Dignitate Pericoparum, quae Evangelia, & Epistolae vulgo vocantur. JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Isagoge Histor. Theolog.* Tom. 2. Cap. 8. § 10. PAUL. ERNEST. JABLONSKI in *Institutionibus Histor. Christian. Antiquior. Secul.* 8. Cap. 1. § 6. JUST. WESSEL. RUMPAEUS l. c. § 39. Plura cupiens, adeat Opera Theologorum, de vera Ratione Concionandi, ubi de Usu, & Abusu harum Pericoparum differunt.

(n) Supremo Numini, ob sapientissimas rationes, placuit voluntatem suam Scriptoribus S. Variis Revelare Modis, quos enumerant R. MOSES MAIMONIDES in *More Nevocchim* Par. 2. Cap. 45. item in *Constitutionibus*, de *Fundamenti Legis* Cap. 7. & GUILIELM. VORSTIUS in *Notulis*. PETR. MOLINAEUS in *Vate* Cap. 9. seq. GIBERT. VOETIUS in *Disput. de Signis, & Prophetia. Select. Disputat.* Par. 2. pag. 1036 seq. JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS in *Thesouro Philologico* Lib. 2. Cap. 3. Sect. 4. FRI-

DERIC. RAPPOLTUS in *Disput. de Inspiratione Divina Oper.* Tom. 2. pag. 1845. seq. HENRIC. HULSIUS in *Commentar. in Israelis Prisci Praerogativas Dissert.* 3. JOANN. ERNEST. SEGERS de *Revelatione Divina, Ejusdemque Variis Speciebus*. HERMANN. WITSIUS in *Exercitat. de Prophetis, & Prophetiis* Cap. 3. seq. *Miscellaneor. S.* Tom. 1. pag. 15. seq. NICOL. GURTNERUS in *Systemate Theologiae Propheticae* Cap. 2. seq. AUCTOR in *Typo Doctrinae Propheticae* Cap. 2. seq. nec non *Observat. S.* Lib. 7. Cap. 10. seq. GOTTL. WERNSDORFIUS in *Disput. de Divinis Revelationibus, Earundemque Varietate. Disputation. Academic.* Vol. 1. *Disp.* 20. JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS in *Introductione ad Libros Propheticos Vet. Test.* Cap. 1. ANTON. DRIESSEN in *Tract. de Omnibus Revelationum Divinarum Modis*. ERNEST. FRIDERIC. NEUBAUER in *Dissert. de Mosi, prae Reliquo Prophetarum Choro, Praerogativis Singularibus, praecipue ad Numer. 12. v. 6. 7. 8. Deuteron. 34. v. 10. 11. 12.* ADRIAN.

8. De cujus *Revelationis* certitudine & veritate indubitata potuerunt persuaderi ex illius materia & circumstantiis.

9. Li-

DRIAN. A CATTENBURCH in *Syn-
tagm. Sapientiae Mosaicae* Cap. 7.
LOUIS ELLIES DU PIN dans *Differ-
tation Preliminaire sur la Bible*
Tom. 1. Livr. 1. Chap. 2. § 2. seq.
ISAAC. JAQUELOT dans *Traite de la*
*Verite, & de l'Inspiration des Li-
vres du Vieux, & du Nouveau*
Testament. WILL. CAVE in het
*Vertoog van de Drie Grootte Bedee-
lingen der Kerke 2 Afdeeling in het*
1 Deel der Apostolische Oubeden
47 bladz. enz. DAV. KNIBBE in de
Historie der Propheeten 1 Boek. 3
Cap. enz. JOANN. SMITH in *zyne*
Verhandelinge over de Byzondere
*soorten, en de Wyze der Godlyke Inge-
vingen, gestelt voor het 8 Deel. S. 1 Stuk*
*van de Verklaring der Engelsche God-
geleerden van de H. Schrift.* His
addi queunt *Commentatores, &*
Philologi ad loca allegata Mosis,
& Pauli Hebr. 1. v. 1. nec non
Scriptores de Notis Verae, ac
Falsae Religionis, & Revelationis
supra nominati. Praeterea Polemici,
qui Judaeos refellerunt. Denique
Opera Eruditorum de Prophetis,
Prophetissis, & Prophetiis, quae per-
cessuerunt Auctores adducti a
JOANN. CHRISTOPH. KOECHERO in
Conspectu Theologiae Universae Cap.
6. § 330.

Pertinent huc varia Scripta con-
troversa, de Origine Verborum,
Phrasium, ac Rerum Scripturae S.

1. PETR. POMPONATUS in *Libro*
de Incantationibus, contendit Homi-
nes, Influxu Corporum Caelestium, ad
Futura Praedicenda Praeparari. BE-
NED. DE SPINOSA in *Tract. Histo-*
rico Politico Cap. 2. *Ad Propbetizan-*
dum non esse opus Perfectiore Mente,
sed Vividiorre Imaginatione: & Ipsam
Revelationem Variasse in unoquoque
Propbeta, pro Dispositione Tempera-
menti Corporis, Imaginationis, &
pro Ratione Opinionum, quas antea
amplexus fuerat. PETR. PETITUS in
libro de Sibylla Lib. 1. Cap. 8. *seq.*
Facultatem, Eventura Adnuntiandi,
Homini esse Innatam. Praeterea Va-
tes Divinos Mediis Naturalibus, ut
Ingenio, Temperamento Melancholico,
aliisque, esse Dispositos, atque Aptos
Redditos Propbetiis edendis. HENRIC.
DODWELLUS in *Dissert. de Fure*
Laicorum Sacerdotali. Cap. 7. *Pro-*
phetas non Solum Musica, sed Vini
quoque Haustu, Usos esse ad Concipien-
dum Spiritum Propheticum. Cujus
verba periculi plena (ut talis fur-
furis homines solent) avidè adri-
puit, atque contorsit ANTON. COL-
LINUS dans *Discours sur la Liberte*
de Penser Sect. 3. pag. 224. *seq.*
Has,

9. Libri vero qui hanc Revelationem continent, supra recensiti, communi nomine vo-

F 3

can-

Has, atque alias perniciosas sententias refutarunt, ac Viros Pios solo adfatu Spiritus divini Prophetasse: nec non aliquos (licet non semper) in antecessum a Deo Mediis sanctis, & idoneis Praeparatos esse ad Donum Prophetiae recipiendum, commonstrarunt GIBERT. VOETIUS in *Disput. de Signis, & Prophetia Select. Disputation. Par. 2. pag. 1036. seq.* HERMANN. WITSIUS l. c. Cap. 8. seq. JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS *Exercitat. Biblicar. Tom. 1. Dissert. 10.* JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Disquisit. An Naturali Homines Polleant Vaticinandi Facultate.* NICOL. GURTLERUS l. c. AUCTOR l. c. HENRIC. ASCAN. ENGELCKENIUS in *Dissert. de Dispositionibus ad Vaticinandum.* JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS l. c. SALOM. DEYLINGIUS *Observat. S. Par. 1. Observ. 1.* JAQUES BASNAGE dans *l'Histoire des Juifs Tom. 3. Liv. 4. Chap. 18.* Scriptores de Variis Modis Revelationis. ut & Docti, qui Spinozam, & Collinum profigarunt, quos supra exhibui.

II. Apostolos, atque Evangelistas non solum fuisse Testes fidos eorum, quae viderant, vel audiverant, nec medio tradendi ordinario absque ullo interventu alicujus, adfatos, aut directione

Spiritus S. scripsisse: ut censet HENRIC. DODWELLUS in *Dissert. 1. in IRAENEUM.* Cui ex parte confedit JOANN. CLERICUS in libris *MOXCITANDIS: verum Dionysioria, atque Ductu Spiritus divini Libros Nov. Foed. ab illis exaratos esse, evicerunt FRIDERIC. SPANHEMIUS F. in Exercitat. Academic. de Historiae Evangelicae Scripturis. Miscellan. S. Lib. 2. Oper. Tom. 2. col. 265. seq.* HERMANN. WITSIUS l. c. Cap. 22. de *Apostolorum in Docendo Infallibilitate.* CLAUD. GROTEST. DE LA MOTHE dans *Traite de l'Inspiration des Livres Sacrez du Nouv. Test. Par. 2. Chap. 2.* DAV. MARTIN dans *Traite de la Religion Revelee. 1 Par. 6 Chap.* PHILIPP. DODDRIDGE in *zyne Verhandeling van de Ingeving van het Nieuwe Testament, geplaatst voor het 12 Deel 1 Stuk der Verklaring van de Engelsche Godgeleerden van de H. Schrift.* Evolvi quoque possunt Opera de Apostolis, & Evangelistis evulgata a GIBERT. VOETIO *Politicae Ecclesiasticae Par. 2. Lib. 2. Tract. 2. Cap. 2. seq.* FRANCISC. BURMANNO P. *Exercitation. Academic. Par. 1. in Disput. de Ministris Nov. Test. Extraordinariis, & Ordinariis. Disp. 2. seq. & Disp. 15. seq.* FRIDERIC. SPANHEMIO in *Dissert. de Apostolis. Duodecim*

cantur *πὶ γραμματῶν*, *Job. v. 47. ἡ γραφή*, & *αὐτὰ γραφῶν*
Scriptura & Scripturae, *Job. vii. 38. v. 39.*
 πᾶσα-

decim Institutis, & de Apostolatu
Stricte Dicto l. c. col. 289. seq.
 WILL. CAVE *in de Inleyding tot het*
1 Stuk van het Leven der Apostelen
in het 1 Deel van de Apostolische
Oudbeden 89 bladz. enz. aliisque, ad
 Caput ultimum memorandis. Hisce
 jungendi Theologi, qui de Divi-
 nitate Scripturae. S. in genere,
 ac Nov. Test. in specie egerunt,
 suo loco adducendi.

III. Quaestionem, an Scriptores
 S. Res sibi Ignotas non solum, sed et
 an quoque Notas, Instinctu, ac
 Duæ Spiritus Sancti conscripse-
 rint, tractarunt GIBERT. VOE-
 TIUS in *Disput. de Quaestione, Quous-*
que se Extendat Auctoritas Scriptu-
rae. Select. Disputat. Par. 1. pag.
29. seq. ANDR. RIVETUS in *Uago-*
ge ad Scripturam S. Cap. 2. ANTON.
 HULSIUS in *Authenticâ Absoluta S.*
Textus Hebraei Vindicata Cap. 2.
 JOANN. ANDR. QUENSTEDT in *Theo-*
log. Didact. Polemic. Par. 1. Cap 4.
 Sect. 2. *Quaest. 3.* JOANN. HENRIC.
 MAJUS in *Selectior. Dissertat. 4 de*
Scriptura S. Dissert. 1. JOANN. BE-
 NEDICT. CARPZOVIVS in *Disputa-*
tation. Academic. Disput. 27. de
Scripturae S. Θεοπνευστικῆς ad 2 Tim.
3. v. 16. GOTTOFR. BUCHNERUS in
 Libello mox nominando CLAUD.
 GROTEST. DE LA MOTHE l. c.
 Par. 2. Chap. 3.

III. Superiori seculo lis vi-
 guit, quae adhuc durat, num
 Deus Scriptoribus S. Res sal-
 tem, an vero quoque Verba In-
 spiraverit? Scriptorum de hoc
 certamine sequentes commemo-
 rasse sat erit. ANDR. RIVETUM
 l. c. JACOB. ALTINGIUM in *Hep-*
tade 5 Dissertation. Theologicar.
Dissert. 1 de Kabbala Scripturaria
Oper. Tom. 5. pag. 118. seq. FRI-
 DERIC. RAPPOLTUM l. c. pag. 1870.
 seq. JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUM
 in *Dissert. de Scriptoribus S. Exerci-*
tation. Biblicar. Tom. 1. HERMANN.
 WITSIUM l. c. Cap. 11. & 22. JOANN.
 ANDR. QUENSTEDT l. c. *Quaest. 4.*
 JOANN. HENRIC. MAJUM l. c. & in
Examine Historiae Criticae Nov.
Test. a RICHAR. SIMONIO Vulgatae
Cap. 23. seq. CHRISTOPH. MAT-
 THEUM PFAFFIUM in *Lectioe 2 Prae-*
liminari in Mathaeum. nec non in
Aphorismis Theologiae Dogmaticae,
& Moralis. FREDERIC. ADOLPH.
 LAMPPIUM in *Dissertat. Theolog. de*
Θεοπνευστικῆς Auctorum S. Dissertat.
Philolog. - Theolog. Vol. 1. pag. 359.
 seq. AUGUSTIN. CALMETUM in *Dis-*
sertat. de Librorum S. Inspiratione
in Prolegom. & Dissertat. in S.
Scripturam Version. Latin. Tom. 2.
 pag. 292. seq. JUST. WESSEL. RUM-
 PAEUM l. c. § 3. JOANN. LAURENT.
 MOSHEMIUM in *Elementis Theolog.*
 Dog-

DE SCRIPTURA SANCTA 47

πᾶσα γραφὴ *universa Scriptura*, 2 Tim. iii. 16. Placuit enim Deo, ob sapientissimas & justissimas rationes, eorum imperare & procurare scripturam, sive expresso mandato, sive tacito impulsu. *Exod.* xvii. 14. *Hab.* ii. 2. *Luc.* i. i.

10. EC-

Dogmat. Cap. 2. § 6. GOTTFR. BUCHERUM in Disquisit. An omnia, quae Extant in Scriptura S. & Revelata, & Inspirata sint. RICHARD. SIMONIUM dans l' Histoire Critique du Vieux Testament, item dans Lettre a MR. L'ABBE P. ut & sub larvato nomine de le PRIEUR DE BOLLEVILLE dans Reponse au Livre Intitule Defense des Sentimens de Quelques Theologiens de Hollande, sur l' Histoire Critique du V. T. JOANN. CLERICUM in Libro Gallice conscripto, cui titulus Sentimens de Quelques Theologiens de Hollande, sur l' Histoire Critique du V. T. Composee par MR. RICHARD. SIMON. atque dans Defense des Sentimens de Quelques Theologiens, sur l' Histoire Critique du V. T. contre la Reponse du PRIEUR DE BOLLEVILLE, ou de MR. SIMON. Denique dans Bibliothegue Universelle & Historique Tom. 19. pag. 499. seq. CLAUD. GROTEST DE LA MOTHE l. c. Chap. i. seq. PIERR. JURIEU dans l' Overture de l' Epitre aux Romains, ac dans 2 Apologie. Ejusque antagonistam ELIE SAURIN dans l' Examen de la Theologie de MR.

JURIEU Tom. 1. Par. 1. pag. 43. & Par. 2. Art. 2. ELLIES DU PIN l. c. § 6. ISAAC JAQUELOT l. c. Par. 1. Chap. 6. Postremo LEAN. ADAM. ejusque Adversarios. Horum, & illius Scripta adlegat PIERR. BAYLE dans Dictionnaire Histor. & Critiq. in voce ADAM. Plura Opera de hac contentione, ejusque historiam tradiderunt, praeter alios JACOB. RHEMERDIUS in Praefatione Syntagmatis Dissertat. Philolog. de Stylo Nov. Test. ad, finem & memoratus PRAEFFIUS in Dissertat. Histor. Theolog. de Formula Consensus Helvetica Cap. 1. § 8. & in Introduct. in Histor. Theolog. Literar. Par. 1. Lib. 2. § 10. Adde, si placet, quae de Libro CLERICI citato narrat HENRICH. LUDOLFF BENTHEM in Hollandischen Kirch- und Schulen- staat 2 Theil. 4. Cap. 386. bladz. enz.

IV. Theologi nonnulli, praesertim in Anglia, contenderunt, non omnia, at solum Nervose Dicta Auctoribus S. a Deo inspirata esse. Horum aliqui, eorumque Scripta, legi possunt apud PRAEFFIUM l. c. & RUMPAEUM. l. c.

(e) Ety-

10. Ecclesiastico vocabulo dicuntur ^{κανονικοι} *Canonici*, quia ad *Canonem*, id est, *Catalogum* (o) Librorum Sacrorum pertinere censiti sunt: etsi Veteres etiam distinxerint in ^{πρωτοκανονικῆς} & ^{δευτεροκανονικῆς} *Canonicos Prioris & Posterioris Ordinis*.

11. Qui *Canon*, quod ad Libros V. T. (p) à sanctis & prudentibus Viris, digestus est paucis annis

(o) Etymon Notionesque, tam primarias, quam secundarias vocis ^{κανών}, dederunt JOANN. CLOPPENBURGIUS in *Disputat. de Canone Theologiae Disput. 1. Oper. Tom. 2.* GERHARD. VAN MASTRICHT in *Historia Juris Ecclesiastici & Pontificii pag. 3. seq.* CAROL. DU FRESNE in *Glossariis ad Scriptores Mediae & Infimae Graecitatis, nec non Latinatis.* JOANN. CASPAR. SUICERUS in *Tesaur. Ecclesiast.* ALBERT. VOGET in *Institutionum Theologiae Par. Praelimin. Cap. 2. pag. 41.* Eruditi, qui de Canone Scripturae S. commentati sunt, ad quos nominandos pergo.

(p) De Canone Librorum. S. tum Ver. tum Nov. Test. consulti possunt ANDR. RIVETUS in *Isagoge ad Scripturam S. Cap. 6. & 7.* CHRISTIAN. KORTHOLTUS in *Tract. de Canone Scripturae S.* JOANN. COSINUS in *Scholastica Canonis S. Scripturae Historia.* JOANN. LIGHTFOOT in *Disput. de Consignata Canone*

Scripturae ad calcem Tom. 1. Oper. HUMFR. HODIUS de Bibliorum Textibus Originalibus Lib. 4. Cap. 4. GERH. VAN MASTRICHT de *Canone S. Scripturae, secundum Seriem Seculorum, in Bibliotheca Bremensi Class. 7. Fasc. 1. Art. 1.* JOANN. FRICKIUS in *Commentat. Theolog. Critic. de Cura Ecclesiae Veteris circa Canonem S. Scripturae, & Conservandam Codicum Puritatem.* CHRISTIAN. EBERHARD. WEISMANNUS in *Justis, & Pius Rationibus Collectionis Canonicae Scripturarum, contra Modernas Quasdam Objectiones, Vindicatae.* JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Elementis Theolog. Dogmat. Cap. 2. § 3.* JACQUES BASNAGE dans l'*Histoire de L'Eglise Tom. 1. Liv. 8. Chap. 5. seq. nec non dans Dissertation. sur la Maniere dont le Canon de l'Ecriture S. s'est Forme contre la Preface d'un Livre de M. RICHARDSON.* Adde JOANN. ALBERT. FABRITIUM in *Del. Argum. & Syllab.*

DE SCRIPTURA SANCTA 49

annis post Reditum Judaeorum ex Exilio Babylonico; quod ad Libros N. T. (q), a privis

G

Eccle-

lab. Scriptor. de Verit. Relig. Christ. Cap. 37. & Auctores ibi allegatos.

Praecipue Auctorem, Tempus, ac Modum Collectionis Scriptorum S. Vet. Test. investigarunt JOANN. BUXTORFIUS P. in *Tiberiade* Cap. 11. JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS in *Thesauro Philologico* Lib. 1. Cap. 2. Quaest. 1. JACOB. ALTINGIUS in 2 *Epistolis ad ANTON. PERIZONIUM* in *ALTINGII Epistolis, & ex Epistolis Excerptis. Oper. Tom. 15. pag. 382. seq.* MELCH. LEYDEKKER de *Repubblica Hebraeorum* Tom. 2. Lib. 6. Cap. 8. JOANN. HENRIC. MAJUS in 3 *Dissert. Theologiae Propheicae, praemissis.* JOANN. CHRISTOPH. WOLFIUS in *Bibliotheca Hebraea* Par. 2. Lib. 1. Sect. 1. JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS in *Introductione ad Libros Historicos V. T.* Cap. 2. & Cap. 18. item in *Introductione ad Libros Poeticos Vet. Test.* Cap. 3. nec non in *Critica S. Par. 1. Cap. 1. § 6, & 7.* HUMFR. PRIDEAUX in *bet Oude en Nieuwe Verbond aen een geschakelt in bet 5 Boek 388. col. enz. & in bet 8 Boek 677. col. enz.* Jungi hisqueunt Theologi, qui sententias Pontificiorum, atque speciatim RICHARD. SIMONII refatarunt. Hujus, atque illorum opiniones desiderans inspicat, praeter alios, PETR. DAN. HUETIUM in *Demonstratione Evangelica* Propos. 4. pag.

m. 467. seq. AUGUSTIN. CALMETUM in *Diss. An Esdras Scripserit sive Restauraverit Libros S. in Prolegom. & Dissert. in S. Scripturam Verson. Latin. Tom. 1. pag. 252. seq.* Memoratum SIMONEM dans *l'Histoire Critique du Vieux Testament* Liv. 1. Chap. 8.

(q) Quaestionem, a Quibus, Quando, & Quomodo Libri Nov. Test. in unum sunt collecti, tractarunt FRIDERIC. SPANHEMIUS F. in *Historia Christiana secul. 1. Cap. 7.* JOANN. MILLIUS in *Prolegom. in Nov. Test. pag. m. 22. seq.* JOANN. ENG in *Bibliotheca S. Cap. 5. seq.* JACOB. CHRISTOPH. ISELIUS in *Dissert. de Canone Nov. Test. in Miscellan. Groningan. Tom. 3. & 4.* FRIDERIC. ADOLPH. LAMPIUS in *Prolegomenis in Joannem* Lib. 1. Cap. 5. § 12. seq. HERMANN. VENEMA in *Dissert. Historic. Theologic. de Genuino Titulo Epistolae ad Ephesios vulgo Dictae inserta* *Dissertat. S. CAMPEG. VITRINGAE F. EBERH. HENRIC. DAN STOSCH in Commentat. Histor. - Critic. de Librorum Nov. Test. Canone, cui praefixit* *Dissert. de Cura Veteris Ecclesiae circa Libros Nov. Test.* JUST. WESSEL. RUMPAEUS in *Commentat. Critic ad Libros Nov. Test. § 40.* ABRAHAM. ARENT VAN DER MEERSCH in *zyne Tydreekenkundige Aanmerkingen* 17. Hoofdft. gevoegt agter

Ecclesiis, aut veritatis studiosis hominibus, successively formari coeptus, fere perfectus est circa tempora Trajani.

12. Collectio autem Librorum N. T. cum a privis facta sit Ecclesiis, non a publico totius Ecclesiae Consilio: facile fieri potuit, ut de *diversis* quorundam (r), qui Ecclesiis quibusdam serius innotuerunt, subdubitatum sit. Qui tamen scrupuli Ecclesiae postea sunt exempti.

13. Libri *Deuterocanonici*, qui & alio nomine *Ecclesiastici* appellati sunt a Veteribus, illi ipsi sunt, quod ad majorem partem, qui nunc

ogter zyne in bet Nederduits uitgegevene Kerkelyke Geschiedenissen van EUSEBIUS. Confer adhuc, si lubet, Scriptores memoratos a JOANN. ALBERT. FABRITIO in *Bibliotheca Graeca Tom. 4. Lib. 4. Cap. 5. § 15.* nec non Scripta controversa inter HENRIC. DODWELLUM, & JOANN. CLERICUM: ut & inter HERMANN. VENEMAM, & ANTON. DRIESSENIUM: postremo Opera Eruditorum, quibus JOANN. TOLANDUM refellerunt.

(r) Epistolae Pauli ad Hebraeos, Jacobi, secunda Petri, secunda, & tertia Joannis, Judae, ac Apocalypsis Joannis, in Ecclesia

primaeva a Nonnullis inter Canonicos Libros Nov. Test. non relatae sunt, & de earum *diversis* dubitatum est. At memoratas Epistolas, & Apocalypsin Divinae esse Originis, atque ab Auctoribus, quorum Nomina praeferunt, conscriptas esse, fuisse vicerunt praeter aliquos alios ex mox adductis de Canone, Comentatores, quos enumerat MICH. LILIENSHALS in *Biblischer Archivario des Neuen Testaments*, nec non Eruditi, quos exhibet JOANN. CHRISTOPH. WOLFIUS in *Prolegomenis*, quae Libris allegatis praemisit, in *Curis Philolog. & Critic.*

(s) Ve-

DE SCRIPTURA SANCTA 51

calci Bibliorum Novissimae Editionis Belgicae adjecti sunt, & vulgo a nobis post Hieronymum dicuntur *Apocryphi*.

14. Quo epitheto, ante Hieronymi tempora, potissimum signati sunt quilibet *Libri* pejoris notae, qui publico Ecclesiae usu, aut testimoniis prudentium hominum non erant probati.

15. Quo sensu sane illud omnibus illis *Libris*, qui hoc titulo nobis nunc cogniti sunt, minime competit. *Apocryphum* nunc usu tantundem valet, ac id quod *Canonicum non est*. atque hoc quidem sensu posteriore, eosdem illos *Libros*, nunc memoratos, cum aliis *Apocryphos* dicimus.

16. ATTRIBUTA jam hujus Revelationis, vel sunt hujus *Revelationis*, qua *talis*, vel qua *scriptae*, sive *Literis* commissa.

17. Prioris generis *Attributorum* primum, & maxime principale, quod instar fundamenti caeteris substernitur, est hujus *Revelationis Divinitas* (s), quam supponimus, ex certis

G 2

tis

(s) Veritatem, atque Divinitatem Librorum S. Ver. atque Nov. Test. demonstrant AEGID. HUNNIUS in Tract. de Scripturae S. Majestate, Auctoritate, Fide, ac Certitudine S. Scripturae. SAM. BO-

CHAR-

tis criteriis, per Rationem esse demonstrabilem, 2 Cor. IV. 2.

18. Quae

CHARTUS in *Epistola ad Titum* Subjuncta Libro *Pbaleg* inscriptio col. m. 926. seq. PETR. DAN. HUETIUS in *Demonstratione Evangelica*. JOANN. ANDR. QUENSTEDT in *Exercitatione Theologic.* JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS in *Dissert. de Bibliorum Nominibus, & Origine Divina. Exercitat. Biblic. Tom. 1.* FRIDERIC. SPANHEMIUS F. in *Orat. de Divina Scripturarum Origine, & Auctoritate contra Profanos. Miscellan. ad S. Antiquitatem Lib. 10. Oper. Tom. 2. col. 1333. seq.* FRIDERIC. ADOLPH. LAMPE in *Dissert. Theolog. de Θεωρητικῶν Αὐτορῶν S. Dissertat. Philolog. - Theolog. Vol. 2.* AUGUST. CALMET in *Prolegomenis, & Dissertationibus in S. S. Libros.* BENEDICT. PICTET dans *Livre contre l'Indifference des Religions* Chap. 14. seq. ISAAC JAQUELOT dans *Dissert. sur l'Existence de Dieu* Dissert. 3. & 4. nec non dans *Traite de la Verite, & de l'Inspiration des Livres du Vieux, & du Nouv. Testament.* DAV. MARTIN dans *Traite de la Religion Revelee.* PETR. DINANT. over de *Achtbaarheid van Gods Woort.* TAKO HAJO VAN DEN HONERT in de *Waaragtige Wegen* 2 Deel. 5 Boek. EDUARD. STILLINGFLEET in de *Heylige Oorspronklykbeeden.* JOANN. WILLIAMS in het 1 Deel. der *Uittreksels van*

GILB. BURNET. KARL. WOLZELEY de *Redelykheid van het Schriftuurlyk Geloof.* THOM. STACKHOUSE in de *Historie van den Oorsprong der H. Schrift, gestelt voor het 1 Deel. van de Letterlyke, en Prakticale Verklaring van MATTH. HENRY over Genesis.* Addendi Exegetici Scriptores in *Libros Scripturae S., atque Polemici, qui Deistas, & Naturalistas refutarunt.*

Referre adhuc convenit Opera Eruditorum, tam Generalia, quam Specialia, de *Θεωρητικῶν* Librorum S.

I. Auctores *Vet. Test.* adflatu Spiritus S. scripsisse probatum dederunt SIXTUS SENENSIS in *Bibliotheca S. Lib. 7.* NATALIS ALEXANDER in *variis Dissertationibus, quae prostant Tom. 2. Historiae Ecclesiasticae Vet. Test.* JOANN. ALPHONS. TURRETINUS in *Dissert. de Veritate Religionis Judaicae. Cogitat. & Dissertat. Theolog. Vol. 2. Diss. 4.* JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS in *Introductione ad Libros Biblicos Vet. Test. Par. 1. 2. & 3. ut & in Critica S. Par. 1. Cap. 1.* JOACHIM. LANGIUS in *Causa Dei, & Religionis, Judaicae Revelatae, adversus sic dictum Naturalismum, Adserta.* JOANN. FRANCIC. BUDDEUS in *Historia Ecclesiastica Vet. Test.* KAR. CHRIST. RESTEL in het *Redden-Maatig Bewys*

18. Quae demonstratio commode instituitur Revelationis illius *Historia*, *Materia*, *Adiunctis*, & *Effectis*.

G 3

19. Hi-

wys voor de Outbeit, en Waarheit, en Goddelykheit der Schriften des Oud. en Nieuw. Test. 1 Deel. Jungi his queunt Scriptores de Manichaeis qui Libros Ver. Test. rejecerunt, quorum nonnullos ad initium Capitis 5 adferam.

1. Praeceteris Mosen esse Auctorem Pentateuchi, atque Inspiratione Dei Libros, qui nomen ejus praeferunt, scripto consignasse, manifestum fecerunt GUILIELM. SALDENUS in *Otiis Theologicis Lib. 1. Exercit.* 2. FRIDERIC. SPANHEMIUS F. in *Historia Ecclesiastica Vet. Test.* HERMANN. WITSIUS in *Miscellaneis S. Lib. 1. Cap. 7. & 14.* JOANN. MEYERUS in *Dissert. de Veritate, ac Divinitate Historiae, Legum, & Prophetiae Mosis.* JACOB. HASAEUS in *Animadversionibus ad Testimonia de Mose, ejusque Pentateuco, ab HUETIO collecta, quae exstant in Bibliotheca Bremensi Class. 6. Fascicul. 5 Art. 1.* SALOM. DEYLINGIUS *Observat. S. Par 1. Observ. 2.* in *Orat. de Israelitarum Aegyptiacorum Ingenio. ibid. pag. 379. seq. atque Par. 2. Observ. 1.* WILLHELM. WARBURTON in Libro, ex Anglicano idiomate, Germanice, edito sub titulo *Gottliche Sendung Mosis auf den Grundsatzen der Deisten bewie-*

sen. SALOM. VAN TIL in *bet Voor-Hof der Heydenen voor alle Onge-lovigen Geopent, en in bet Vervolg op bet Voor-Hof der Heydenen.* THOM. STACKHOUSE in *zyn Vertoog over de zendinge van Moses in de Letterlyke, en Prakticale Verklaring van Exodus door MATTH. HENRY 1 Deel. 261. bladz. en in bet 1 Vertoog, agter de Verklaring van Deuteronomium.* Consultule adhuc, si lubet, JOANN. CLERICUM in *Prolegomenis, Commentario in Genesin praemissis Dissert. 3.* & ADRIAN. A CATTENBURCH in *Syn- tagmate Sapientiae Mosaicae Cap. 4. seq. nec non Opera Eruditorum adversus ABEN EZRAM, BENEDICT. de SPINOZAM, THOM. HOBBSIUM, JOANN. TOLANDUM, JSAAC. PEYRE- RIUM, ET RICHARD. SIMONIUM, in lucem emissa.*

2. Solos Libros Mosis, ut Divinos, admittunt Samaritani, atque Prophetas, & Hagiographos non tantum rejiciunt, sed & abjecte de iis loquuntur; licet non ignorem, nonnullos de hac sententia Samaritanorum dubitanter loqui. atque alios contendere, illos ex Historicis quosdam recepisse, at non tantam, ac Libris Mosaicis auctoritatem tribuisse. Denique aliquos velle, Recentiores a Veteribus hac in parte dif-

19. *Historiae* hujus Revelationis, quae ex ipsa illa Revelatione secundum seriem temporum

discessisse, ut censent JOANN. GERHARDUS in *Commentar. in Matthaei Cap. 22.* JOANN. LIGHTFOOTUS in *Horris Hebraicis in Euang. Joann. Cap. 4. v. 25. Oper. Tom. 2.* JOANN. LEUSDENIUS in *Dissert. de Pentateuchio Samaritano § 2. quae existat in Philologo Hebraeo-Mixto. Diss. 8.* JOANN. NICOLAI in *Annotationibus ad PETR. CUNAEI de Republica Hebraeorum Libr. 2. Cap. 16. pag. 318.* JAQUES BASNAGE dans *l'Histoire des Juifs Tom. 5. Liv. 7. Chap. 26. § 6. aliique. At genuinam sententiam Samaritanorum habere tantum Pentateuchum Divinae Originis, ac reliquos Libros Vet. Test. esse non Canonicos, comprobarunt Eru-diti, quorum aliquos ad § 55. hujus Capituli (ubi de Pentateuchi Samaritani origine, & Auctoritate differendum erit) exhibebo.*

3. Sadducaeos, acque ac Samaritanos solam Legem Mosis, rejectis ceteris Libris Vet. Test. agnovisse, existimarunt RODOLPH. HOSPINIUS in *Origine Monachatus Lib. 1. Cap. 4.* NICOL. SERARIUS in *Tribaeresibus Lib. 2. Cap. 21. in Syntagmate de Tribus Judaeorum Sectis, a JACOB. TRIGLANDIO edito Par. 1. pag. 89. seq. item in Minervali JOSEPH. SCALIGERO, & JOANN. DRUSIO, Depenso. Lib. 4. Cap. 14. ibid. Par. 2. pag. 109. seq. nec non de Rabbi-*

nis Lib. 2. Scrupulo 13. l. c. pag. 330. seq. HUG. GROTIUS in *Annotationibus ad Matthaei Cap. 22. v. 23.* GERARD. JOANN. VOSSIUS de *Origine, & Progressu Idololatriae Lib. 1. Cap. 10. Oper. Tom. 5. pag. 28.* THOM. GODWINUS in Libro, cui titulus *Moses, & Aaron Lib. 1. Cap. 11. § 5.* ISAAC. VOSSIUS in *Dissert. de Translatione Septuaginta Interpretum Cap. 17. pag. 55.* HUMFR. PRIDEAUX in *bet Oude, en Nieuwe Testament Aan een gescha-kelt 2 Deel. 5 Boek 1110. col. enz.* Ab his dissentiunt, ac Sadducaeos omnia Volumina Vet. Foed. admisisse contenderunt JOSEPH SCALIGER in *Elencho Tribaeresii. NICOL. SERARII Cap. 16. inserto Syntagmati laudato TRIGLANDII Par. 1. pag. 416. seq.* ABRAHAM. SCHULTETUS in *Exercitationibus Evangelicis Lib. 1. Cap. 22. adnexis Tom. 6. Criticorum S. col. 369.* SIXTIN. AMAMA in *Annotationibus ad Psalmum 78. v. 1. insertis l. c. Tom. 3.* FRIDERIC. SPANHEMIUS P. in *Dubiis Evangelicis Par. 3. Dubio 29. § 4. pag. 111. seq.* THEODOR. HACKSPANIUS in *Librum Nizzachon R. LIPMANNI § 20. seq.* JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS in *Thesauro Philologico Lib. 1. Cap. 1. Sect. 5. pag. 35. nec non in Exercitationibus Anti-Morinianis § 15.* JOANN. HEN-

rum pertexenda est, evincere licet veritatem
& certitudinem, quippe quae simplicissimo
stylo

HENRIC. REIZIUS, JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS, & JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS in *Notis ad l. c. GODWINI. GUILIELM. SALDENUS in Exercitat. de Sadducaeis, & Pbarisaeis, quae legitur in Otiis Theologicis Lib. 3. Exercit. 9. pag. 360. seq.* AUGUST. PFEIFFERUS de *Theologia Judaica Exercitat. 4. Sect. 2. Assert. 5. Thes. 1. AUCTOR in Archisynag. Cap. 7. pag. 111. seq.* JACOB. RHEINFERDIUS in *Dissert. de Fictis Judaeorum Haeresibus § 16. Oper. Philolog. pag. 84.* HADRIAN. RELANDUS de *Antiquitatibus S. Hebraeorum Par. 2. Cap. 9. § 10.* JOANN. FRANCISC. BUDEUS in *Historia Ecclesiastica Vet. Test. Tom. 2. Par. 2. Sect. 7. § 18. pag. 981.* CONRAD. IKENIUS in *Antiquitatibus Hebraicis Par. 1. Cap. 6. § 6.* ANDR. GEORG. WAEHNERUS in *Antiquitatibus Hebraeorum Vol. 2. Sect. 7. Cap. 3. § 34.* JOANN. LUNDIUS *over de Heiligdommen der Jooden 2 Deel. 4. Boek. 12. Hoofst. 12 §. Version. Belgic. bladz. 366.* Sententiam duumvirorum JOANN. DRUSII, atque JOANN. LIGHTFOOTI de hac lite, qui scire cupit, evolvat illius Libellum de *Tribus Judaeorum Sectis Lib. 3. Cap. 9.* quod exstat in saepius adducto *Syntagmate TRIGLANDII Par. 1. pag. 287. seq.* ut & ejus *Responsonem ad Minerval. NICOL. SEBARRII Cap. 11. l. c. Par. 2. pag. 221.*

seq. Hujus Horas Hebraicas in Evangelium Matth. Cap. 3. v. 7. Joann. Cap. 4. v. 25. & Actor. Apostol. Cap. 23. v. 8. Oper. Vol. 2.

4. Karei iidem sunt cum Samaritanis, atque solum Pentateuchum in Canonem admittunt secundum sententiam R. LEONIS DE MODENA de *Ritibus, & Cerimoniis Judaeorum Par. 5. Cap. 1.* JOANN. STEPHAN. RITTANGELII in *Notis ad Librum Jezirab pag. 33.* & JUL. BARTOLOCCII in *Bibliotheca Magna Rabbinica Tom. 1. pag. 38.* Alii volunt Karaeos olim eosdem fuisse cum Sadducaeis, atque Hodiernos ex iis ortos esse. At cum animadverterent dogmata Sadducacorum profana, de Spiritibus, Angelis, Animorum Immortalitate, Resurrectione Corporum, Inferno, & Paradiso, omnibus fere nationibus invisa esse, illa repudiaste. Praeterea illos totum Codicem Vet. Test. pro Verbo Dei habere, ut censent JOANN. BUXTORFIUS P. de *Synagoga Judaica Cap. 1. & in Lexico Talmudico in voce נְטָר.* Ejus FILIUS in *Notis ad Librum Cosri Par. 3. § 22. pag. 193.* JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS in *Thesuro Philologico Lib. 1. Cap. 1. Sect. 5. pag. 40. seq.* JOANN. SELDENUS de *Anno Civili Veterum Judaeorum Cap. 2. JOANN. BENEDICT. CARP-*

56 CAPUT SECUNDUM

stylo exposita, circumstantiis temporis, locorum, & personarum accuratissime convenit, ni-

ZOVIVS in *Introductione in Theologiam Judaicam* Cap. 3. praemissa Libro RAYMONDI MARTINI, cui titulus *Pugio Fidei*. AUGUST PFEIFFERUS l. c. *Affert.* 2. *Thes.* 3. JOANN. LUNDIUS l. c. § 10. Communior tamen, ac hodie a plerisque recepta sententia habet, Karaeos Veteres a Sadducaeis fuisse Diversos, nec Recentiores ab iis Descendisse, licet hujus sententiae patroni discrepent circa Tempus, ad quod eorum origo referri debeat: praeterea memoratas opiniones ortas esse ex eo; quod Pharisaei, & Rabbanitae ex odio, atque invidia illos vocaverint Samaritanos, & Sadducaeos: ut & ex defectu librorum a Karaeis conscriptorum; unde vera eorum doctrina unice, ac tuto hauriri possit. Hanc sententiam amplexi sunt, ac defenderunt JOSEPH. SCALIGER de *Emendatione Temporum* Lib. 2. pag. m. 149. & in *Elencho Tribaeresii* NICOL. SERARII Cap. 22. l. c. pag. 442. seq. ANTON. BYNAEUS de *Morte Jesu Christi* Lib. 1. Cap. 1. § 31. JOANN. GOTHFR. SCHUPARTUS in *Dissert. Historic-Philologic. de Secta Karaeorum* Cap. 2. seq. JACOB. TRIGLANDIUS in *Diatribae de Secta Karaeorum* in limine Par. 2. adducti *Syntagmatis*. HADRIAN. RELANDUS l. c. § 12. JOANN. CHRISTOPH.

WOLFIUS in *Praefatione, & Notis* Libelli inscripti *Notitia Karaeorum* ex MARDOCHAEI Recentioris Karaei *Tractatu Haurienda*. JOANN. MEYERUS in *Notis ad Megillath Taanith* Cap. 2. pag. 13. seq. ad calcem *Tractatus de Temporibus S. Hebraeorum*. JOANN. FRANCISC. BUDDEUS l. c. & in *Isagoge Histor-Theolog. ad Theologiam Universam* Tom. 2. Lib. 2. Cap. 8. § 11. pag. 1652. CONRAD. IKENIUS l. c. § 7. JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS in *Annotationibus ad l. c. GODWINI* pag. 170. seq. ANDR. GEORG. WAEHNERUS l. c. Cap. 7. § 66. RICHARD SIMON dans *Supplement touchant les Sectes des Caraites, & des Samaritains de Notre Temps*, addito libro LEONIS DE MODENA, Gallice verso: nec non dans *l'Histoire Critique de Vieux Testament* Livr. 1. Chap. 29. JACQUES BASNAGE dans *l'Histoire des Juifs* Tom 5 Livr. 7. Chap. 20. § 15. & dans *l'Histoire des Juifs Reclamee, & Retablie* § 7. Inspici adhuc possunt, quae de hac controversia in scriptis eristicis notarunt CONRAD. IKENIUS in *Dissert.* & in *Disquisitione Historico-Philologic. oppositis* G. F. GUDII *Dissertat.* quae posterior inserta est *Symbolis Literariis* Tom. 3. Par. 3. Art. 4. Ejusque Antagonista GOTTL. FRIDERIC. GUDIUS in *Dissert. Historic.-Critic-*

nititurque certis indubiae fidei, & probatae
notae, testibus, qui ipsa illa gesta oculis suis

H

con-

tic. de Sadducaeorum, in Judaica Gente, Auctoritate, quae exstat in Miscellaneis Lipsensibus Novis Vol. 2. Par. 1. nec non in Epistola Apologetica, pro Dissertatione sua Historico-Critica, de Sadducaeorum in Judaica Gente Auctoritate l. c. Vol. 5. Par. 1.

II. *Literarum S. Nov. Foed. Θεωνοματιαν ostenderunt SIXTUS SEMENSIS in Bibliotheca S. Lib. 7. JOANN. MILLIUS in Prolegomenis in Nov. Test. JOACHIM LANGIUS in Causa Dei, ac Religionis Revelatae, & quidem Christianae, adversus Judaeos Adserta. CLAUD. GROTE ET DE LA MOTHE dans Traite de l'Inspiration des Livres S du Nouv. Test. KAR. CHRIST. RESTEL in het Reeden-Maatig Bewys der Outbeit, en Waarheit, en Goddelykheit der Schriften des Oud. en Nieuw. Test. 2. Deel. Adde Scriptores Polemicos, qui Judaeos refutarunt, ac Theologiam Judaicam composuerunt: nec non Auctores, qui Historiam Ecclesiasticam Nov. Test. & Historiam Literariam Scriptorum Ecclesiasticorum ediderunt. Postremo Opera Eruditorum de Canone Nov. Test. Apostolis, atque Evangelistis supra adlegata. Qui scripta adversus Judaeos, pro adferenda Veritate, & Divinitate Nov. Test. scire cupit, consulat Auctores enu-*

meratos a JOANN. GEORG. WALCHIO in Bibliotheca Theologica Selecta Tom. 1. Cap. 5. Sect. 8. § 4. seq.

Speciatim Veritatem, ac Divinam Originem Evangeliorum (ut praetermittam Scriptores, qui de Harmonia Evangeliorum differuerunt, ad § 27. memorandos) adstruxerunt, DAN. WHITBY in zyne Voor-Verhandeling over de Vier Evangelien, geplaatst voor het 12 Deel. 1 Stuk der Verklaring van de H. Schrift der Engelsche Godgeleerden. NATHAN. LARDNER over de Geloofwaerdigheid der Evangeligebiedenis. Praeterea Divinitatem Epistolarum Paulinarum comprobavit HERMANN. ALEXAND. ROELL in Commentario in Exordium Epistolae Pauli ad Ephesos. Denique Authentiam Epistolarum Pauli ad Hebraeos, Jacobi, secundae, & tertiae Joannis, Judae, ac Apocalypseos, vindicarunt Eruditi, quos supra pag. 50. l. r. nominavi.

Ultimo loco hic memoranda sunt Scripta a Doctis publici juris facta, quibus Veritatem Religionis Christianae probatam dederunt. Magna horum Scriptorum est copia, adeoque potiora memorasse sufficiet; ut JOANN. LUDOV. VIVES de Veritate Fidei Christianae. PHILIPPI MORNAEI de Veritate Religionis Christianae. HUG. GROTH.

de

contemplati sunt, & qui, ubi sic tulit occasio, veritatem testimonii sui morte sua obfigurarunt. 2 Pet. 1. 16. 17. Deut. iv. 33. 1 Joh. 1. 1. (t) Inter haec eminent *Apparitio Dei in*

Si-

de Veritate Religionis Christianae. EDUARD STILLINGFLEETI in *Epistola ad Driflam, pro Adjerenda S. Litterarum Autoritate, & Religionis Christianae Veritate, Latinitate donata* ab ANDR. ADAM. HOCHSTETTERO. CHRISTIAN. WOLFII de *Methodo Demonstrandi Veritatem Religionis Christianae.* BENEDICT. PICIETI in *Dissert. Theolog. de Praestantia Religionis, & Divinitate Religionis.* SAM. WERENFELSII in *Dissert. de Praestantia Religionis in Scriptura S. Revelatae, jusque Revelationis Necessitate.* Opuscul. Tom. 1. pag. 57. seq. JOANN. ALPHONS. TURRETINI in *Dissert. de Veritate Religionis Christianae Cogitat. & Dissertat. Theologic. Vol. 2. Dissert. 5. seq.* MR. DENYSE in *Libro Gallico idiomate exarato, cui titulus la Verite de la Religion Chretienne, Demonstree par Ordre Geometrique.* JAQUE. ABBADIE dans *Traite de la Verite de la Religion Chretienne.* PIERRE ALLIX dans *Reflexions sur les cinq Livres de Moysé, pour Etablir la Verite de la Religion Chretienne: nec non dans Reflexions sur les Livres de l'Escriture S. pour Etablir la Verite de la Religion Chretienne. Au-*

tor Anonymus J. P. dans Reflexions sur l'Histoire des Juifs. JEAN. PIERRE DE CROUSAZ dans *cinq Sermons sur la Verite de la Religion Chretienne.* JAQUES VERNET dans *Traite de la Verite de la Religion Chretienne.* JACOB. GYS in *der Historische, und Moral-Demonstration von der Christlichen Religion.* JOSEPH. ADDI ON in *de Bewyzen voor de Waarheit van den Christelyken Godsdienst.* SAM. CLARKE in *zyne Verhandeling over Gods Bestaen, en Eigenschappen 2 Deel. 3 Voorstel. enz.* JOSIAS WOODWARD, SAM. BRADFORD, GEORG. STANHOPE in *bet 1 Deel der Uittreksels van GILB. BURNET.* Plura scire avens, adeat Auctores, qui Syllabum dederunt Scriptorum, de hoc argumento in lucem emissorum, quos exhibet JOANN. CHRISTOPH. KOECHERUS in *Conspectu Theologiae Universae Cap. 6. § 150.* Addendus ibi memoratis JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Bibliotheca Theologica Selecta Tom. 1. Cap. 5. Sect. 6. § 9. seq.*

(t) *Historiae in Codice S. traditae Veritatem, & ex ea Divinitatem Scripturae commonstrarunt* PETR. DAN. HUETIUS in *Demonstra-*

DE SCRIPTURA SANCTA 59

Sinai, & Resurrectio Christi ex mortuis (u), quibus veritas eorum omnium, quae in Historia Veteris, & Novi Foederis, occurrunt, nititur, duorum certitudo singularibus argumentis adstrui potest *Exod. xx. 1. 2. Matt. xxvi. 1. 2.*

20. *Materia* hujus Revelationis proprie ab-
H 2
sol-

stratione Evangelica. JACOB. USSE-
 RIUS in *Annalibus Vet. & Nov. Test.* JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS in *Dissert. de Historiis Vet. & Nov. Test. in Exercitat. Biblic. Tom. 1.* JOANN. MEYERUS in *Dissert. de Profanae Historiae Novitate, ac Incertitudine, deque Sacrae Antiquitate, Divina Origine, Certa, & Incubitata Veritate in Prolegomenis in Seder Olam Diss. 1. pag. 121. seq.* HENR. GOTTL. REIME in *Tractat. de Historiarum, & Antiquitatum Judaicarum Fide.* TOB. FCKHARDUS in Libro, qui inscribitur *Non-Christianorum de Christo Testimonia, ex Antiquis Monumentis Proposita, & Dijudicata.* JOANN. CHRISTIAN. KLEMMIUS in *Dissert. Qua Veritas Historiae, Doctrinaeque Mosaicae ex Monumentis Historicis, iisque potissimum Insitis, Adstruitur.* PAUL. PEZRON dans *l'Histoire Evangelique Confirnee par la Judaïque, & la Romaine.* AUGUSTIN. CALMET dans *Dissert. sur l'Excellence de l'Histoire des Hebreux par dessus celles*

des autres Nations. quam praefixit Libro inscripto *l'Histoire de l'ancien, & du Nouveau Testament, & des Juifs.* MR. L'ABBE HOUTTEVILLE dans *Religion Chretienne Prouvee par les Faits.* HUMFR. PRIDEAUX in *het Oude, en Nieuwe Verbond Aan een Geschakelt.* Plura suppeditabit JOANN. ALBERT. FABRITIUS in *Del. Argum. & Syll. Script. de Verit. Relig. Christian. Cap. 33.*

(u) Veritatem Resurrectionis Jesu Christi ex mortuis, (quae fidei Christianae fundamentum est,) contra BENEDICT. DE SPINOZA; Judaeos, Deistas, aliosque, invicte adstruxerunt, atque adversus ejus hostium objectiones solide vindicarunt Eruditi, quos exhibuerunt laudatus FABRITIUS l.c. Cap. 44. & JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Bibliotheca Theologica Selecta Tom. 1. Cap. 2. § 8. pag. 102. ut & § 21. pag. 263. seq.* Horum aliquos citabo, quibus nonnullos ab illis non indicatos ad § 120. Capitis 21. adjungam.

(x) Le-

solvitur Praeceptis faciendorum, Dogmatibus credendorum, & Prophetiis rerum gerendarum: estque Deo auctore dignissima.

21 In Praeceptis considerare licet *sanctitatem absolutissimam*, iis expressam verbis, & sententiis, quae suadent, illorum originem a Deo, non ab hominibus, esse repetendam. *Deut. vi. 5. Lev. xix. 2. 16. Matt. v. 48 (x).*

22. In

(x) Legum in Scriptura S. nobis praescriptarum Praestantiam, Sanctitatem, Rationabilitatem, Utilitatem, atque illas Deum habere Auctorem (ut omittam Theologiae Moralis Scriptores) probarunt SAM. PUFENDORFIUS in *Dissert. de Concordia Verae Politicae cum Religione Christiana*: quae profertur in ejus *Analectis Politicis Dissert. 9.* nec non in *Libro de Habitu Religionis Christianae ad Vitam Civilem*. JOANN. FRANCISC. BUDEUS in *Commentat. Academic de Concordia Religionis Christianae, Statusque Civilis*. ANONYMUS in *Tractatu*, cui titulus *Lucrum Homini Praecipuum*. SAM. WERENFELSIUS in *Meditatione de Zelo*, in *S. Scriptura ubique Conspicuo*, pro *una Dei Gloria*. *Opuscul. Tom. 1. pag. 103. seq.* item in *Meditatione de Incitamentis ad Virtutem*, in *S. Scriptura Propositis*. *ibid. pag. 115. seq.* Postremo in *Appendice. Ubi Excutitur Quaestio, Cur*

haec Incitamenta non plus Efficaciae Habeant inter Christianos l. c. pag. 130. *seq.* JOANN. JACOB. ZIMMERMANNUS in *Meditatione de Praestantia Religionis Christianae, Collata cum Philosophia Socratis*. *Opuscul. Par. 2. Tom. 2. Par. 1. ut & in Dissert. de Recentiorum quorundam Eruditorum Praeposteris, adversus Incredulos, Disputandi Methodis. Par. 2. ibid. Tom. 2. Par. 1.* BERNARD LAMY dans *Demonstration de la Verite, & de la Saintete de la Morale Chretienne, & dans Demonstration, ou Preuves Evidentes de la Verite, & de la Saintete de la Morale Chretienne*. LAQUES BERNARD in libro de *l'Excellence de la Religion*. HENRIC. HAMMONDUS *over de Redelykheit van bet Christelyk Geloof*. JOANN. TILLOTSON in *de 5, en 6 Predikaets over Philippenf. 3. v. 8. en 1 Job 5. v. 3 in bet 1 Deel. zyner Predikaetsien*. RICHARD LUCAS in *de Zeedelessen des Evangeliums*. Scripta con-

tre-

DE SCRIPTURA SANCTA 61

22. In Dogmatibus sublimitatem, puritatem, sapientiam, & decentiam, quae testimonium accipit a conscientia nostra, ejusque notiones excitat & purgat. 1 Cor. 11. 7. 2 Cor. VI. 2. *Ephes. III. 16. (γ)*

H 3

23. Di-

troverfa de Libro JOANN. LOCKII ex Anglicano idiomate Belgice edito sub titulo *de Schriftmatige Redelykheit des Christelyken Godsdienst*, indicat JOANN. GEORG. WALCHIUS *L. c. Tom. 1. Cap. 5. Sect. 6. § 8. pag. 816. seq.* Junge his, si lubet, Auctores de Concordia Rationis, & Fidei pag. 34. n. 2. nominatos: nec non Opera Eruditorum adversus Deistas, NICOL. MACHIAVELLUM, PETR. BAEIUM, aliosque evulgata, quorum quaedam in medium adtuli pag. 18. n. 6.

Speciatim Mandata a Deo, manu Moſis Israelitis data, eſſe Juſta, Aequa, Sapientia, Sancta, atque nonnulla, ut Caerimonialia, & Forenſia, temporis, loco, ac indoli populi Israelis eſſe adcommo- data, comprobarunt Scriptores, qui de Origine, Cauſſis, Scopis, Duratione, variisque Speciebus Legum Moſaicarum, diſſeruerunt, quos infra ad § 44 Capitis 20 laudabo. Interea conferri queunt Auctores adducti ab JOANN. ALBERT. FABRITIO in *Bibliotheca Antiquaria Cap. 15. pag. 492. seq.*

(γ) Dogmata, quae in Codice S. continentur, varii ſunt generis :

quaedam ope luminis naturae cognosci poſſunt: alia rationi incognita, in illo revelantur, at, poſtquam patefacta ſunt, mente humana perſpici poſſunt. Denique nonnulla rationis capium ſuperant, & eorum modus, intellectu humano percipi nequeunt, quae vulgo Myſteria adpellantur. Haec dogmata in Scriptura S. patefacta & praefertim ſecundi, atque tertii ordinis, evincere Libros S. ſolum Deum habere Auctorem, ac characterem Divinitatis Scripturae S. ſuppeditare evicerunt JOANN. FRANCISC. BUDEUS in *Theſibus Theologicis de Atheiſmo, & Superſtitione Cap. 7. § 6.* & HADRIAN. BUURT. in *Obſervat.* GOTFR. HECKING in *Exercitat. Theologic. de Uſu Myſteriorum Fidei, in Praxi Vitae Chriſtianae, quae exſtat in Miscellaneis S. laudati BUNDEI Par. 3. pag. 247. seq.* GEORG. BERNARD. BULFINGERUS in *Sermone Academico de Myſteriis Chriſtianae Fidei generatim Spectatis.* DAN. GERDESIUS in *Oratione de Via, quam Myſteria Rationis Parant ad Recipendum Myſteria Revelationis, ſuffixa Doctrinae Gratiae pag. 359. seq.* JOANN. DAV.

23. Divinitati *Prophetiarum*, quae de certis casibus, & circumstantiis, minime ambiguis verbis editae sunt multae, fidem faciunt cum *circumstantiae* earum datarum; tum certum implementum, praedictionibus respondens. *Jes.* XLI. 21. 22. *Jes.* XLVI. 10. 11 (2).

24. Pro-

DAV. BAJERUS *de Necessitate Myseriorum in Religione Revelata.* FRIDERIC. WAGNER *in den Allgemeinen Betrachtungen über die Geoffenbahrte Goetliche Geheimnisse der Christlichen Religion.* Spectant huc Opera ab Eruditis contra PETR. BAEIUM, JOANN. LOCKIUM, eorumque Adfectas in lucem emissa, quibus demonstratur, Dogmata in Scriptura S. revelata, non, (ut illi praetendunt) Rationi contraria esse, sed illius captum excedere. Scripta haec enumerat mox adductus WALCHIUS l. c. Praeterea conferendi Auctores, qui detestandam NICOL. MACHIAVELLI, ejusque sequacium opinionem, Veritates in Scriptura S. patefactas, Socierati humanae, ac Reipublicae esse perniciosas, profligarunt, quorum aliquos supra adlegavi. Postremo evolvi possunt Polemici, qui Naturalistas, Socinianos, eorumque sectatores (quorum sententia habet, nihil aliud admittendum esse, quam quod ratione, ejusque luminae percipi possit) refutarunt.

(2) Praedictiones Rerum contingenter Futurarum, quae in Literis S. occurrunt, egregium, solidumque praebere argumentum pro Divinitate Scripturae S. (ut praetermittam Auctores, qui de Theologia Prophetica egerunt) evicerunt RADULPH. CUDWORTHUS in *Systemate Intellectuali* Tom. 2. Cap. 5. Sect. 1. & JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Observat.* DAN. GERDESIUS in *Praelectione de Usu Prophetiarum ad Demonstrandam Scripturae Divinitatem, Exercitat. Academic. Lib. 3.* JOANN. CHRISTIAN. KLEMMIUS *de Veritate Religionis Christianae ex Vaticiniorum Implementis.* FRANCISC. BALTUS *dans la Religion Chretienne, Prouvee par l'Accomplissement des Prophetes de l'Ancien, & du Nouveau Testament contre HUG. GROTIUS, ET RICHARD. SIMON.* MR. L'EVEQUE du PUY in libro nuper Gallico idiomate exarato, cui titulus, *L'Incredulite Convaincue par les Prophetes.* WILLIAM WHISTON in *zwey Verbandsling over de Vervulling van de*

Voor-

24. Probata *veritate Historiae*, novum nascitur, idque firmissimum, argumentum ex *Adjunctis* hujus *Revelationis Miraculis*, quibus *Doctrina Divini Verbi* passim a Christo, Prophetis, & Apostolis, in eadem Sacra Historia obsignata legitur. *Act. x. 31. Heb. 11. 2.*

25. Plane enim persuasi sumus, *Miracula*, sic vere, & proprie dicta, Revelationi juncta, illius originem divinam & *divinitar* indubitato demonstrare, *Joan. ix. 17 (a).*

26. Dic,

Voorzeggingen in de H. Schrift, in bet 2 Deel der Uittreksels van GILBERT BURNET. Adde Scripta, quae in Anglia contra ANTON COLLINUM prodierunt, ac enumerata sunt a JOANN. GEORG. WALCHIO l. c. Tom. 1. Cap. 5. Sect. 6. pag. 789. & JOANN. PETR. NICERONE in COLLINI vita Versionis Germanicae 3 Theil. 451. bladz. enz. Praeterea inspicere possunt Auctores, qui signum HERMANN. HARDTII (Libros Prophetarum non completi vaticinia rerum, quae in posterum eventurae sunt, sed tantum aenigmaticas descriptiones rerum gestarum) exploserunt. Ultimo loco addeundi Commentatores, & Philologi in locum illustrem 2 Petr. 1. v. 19.

(a) Naturam Miraculorum, atque Criteria, quibus illa a Mirabilibus, ac Vera Miracula a Falsis, discernuntur, delineantur, ac explanantur: praeterea Solum Deum Omnipotentem stupenda illa Opera patrare posse, ac per consequens Scripturam S., quae Miraculis confirmata est, Supremum Numen habere Auctorem, probatum dederunt GILBERT. VOETIUS in *Disput. de Naturae Miraculis, Ostentis, & Prodigis, Selectar. Disput. Par. 2. pag. 902. seq.* ac imprimis in *Par. 1. & 2. Disput. 3. de Signis. ibid. pag. 964. seq.* RADULPH. CUDWORTHUS, ET JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS l. c. HERMANN. WITSIUS in 3 *Dissert. de Miraculis Jesu, quae prolant in Meletematibus Leiden-*

26. Dic, qui obstrepis, quid conscientia tua plus requirat in Verbo, quod pro Divino habendum sit, & dabimus.

27. Ac-

densibus pag. 330. seq. JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS in 6 Dissert. Dissertat. Selectar. Tom. 4. AUCTOR Observation. S. Lib. 2. Cap. 16. HENRIC. ASCAN. ENGELKEN in Dissert. de Miraculis, quoad Naturam suam, & Probandi Valorem Consideratis. HENRIC. CORNELIO AGRIPPÆ, BALTHAS. BEKKERO, ET WILHELMO FLEETWODO in primis Opposita. CHRISTIAN. EBERHARD. WEISMANNUS in Quæstionibus Nonnullis Insignioribus ex Doctrina de Miraculis. SAM. WERENFELMIUS in Dissert. de Veritate Miraculorum in S. Scriptura Narratorum Opuscul. Tom. 1. pag. 70. seq. nec non in Solutione Quæstionis. Num Miracula Certa sint Veritatis Signa. l. c. pag. 93. seq. ALBERT. WILHELM. MELCHIORIS in Disput. de Miraculis. JOANN. WESSELIUS in Dissert. de Miraculis. YVON GAUKES in Dissert. Phisica de Miraculis inserta Bibliothecæ Bremensî Class. 3. Fascic. 4. Art. 1. JOANN. ARNOLD. NOLTENIUS in Dissert. de Miraculorum Auctore Unico Deo O. M. Dissertat. Diss. 2. pag. 85. seq. JOANN. ALBERT. FABRITIUS in Del. Argum. & Syllab. Script. de Veritat. Relig. Christian. Cap. 43. SAM. CHRISTIAN. HOLLMANNUS in Commentat. Philo-

sophic. de Miraculis, & Genuinis eorundem Criteriis, Aliorumque Quorundam Sententiis. ALBERT. MËNNO VERPOORTENNIUS in Dissert. de Doctrina circa Miracula Recentius Controversa. Mr. L'Abbe HOUTTEVILLE dans Religion Chretienne Prouvee par les Faits. ANONYMUS in Libro Gallico sermone composito sub titulo de la Verite de la Religion Chretienne. cujus Auctor est J. GARCIN, quo nomine adpellatur a JOANN. CLERICO dans Table des Livres de Bibliothecque Universelle, & Historique de l'Annee 1687. Tom. 5. JOANN. GEORG. WALCHIUS in Philosophischen Lexico in v. Wunder. His jungendi Scriptores, qui de Miraculis Jesu Christi egerunt, quos commemorat MICH. LILIENTHALS in Theologisch-Homiletischer Archivario 1. Theil. pag. 245. seq. nec non Philosophi, qui de Physica disseruerunt, (quorum magnus est numerus,) atque illorum syllabum dederunt Scriptores nominati a JOANN. CHRISTOPH. KOECHERO in Conspectu Theologiae Universae Cap. 2. Sect. 3. § 129.

Utteriori illustrationi, & confirmationi sanæ doctrinae de vere, ac proprie dictis Miraculis inferviunt Opera varia, diversique gene-

DE SCRIPTURA SANCTA 65

27. Accedit maxima illius Revelationis, per tot Saecula continuatae, harmonia *Heb.* 1. 1. *Jes.* XXXIV. 16.

I

28. Tum

generis ab Eruditis de iis in lucem emissa.

I. Quoad varios errores circa naturam, veritatem, auctorem, & valorem Miraculorum, ad probandam Codicis S. Divinitatem. De iis sequentia Scripta consuluisse non poenitebit.

1. Miracula non esse effectus Causarum naturalium, nec fieri secundum leges naturae, nobis ignotas; nec oriri ex legibus naturae suspensis; nec ab ente finito edi posse, adversus *PETR. POMPONATIUM* in *Libro de Incantationibus*, *THOM HOBBESTUM* in *Leviatbane*, *BENEDICT. SPINOZAM*, in *Tract Theol. Polit. eorumque adsecras evicerunt ZACHAR. GRAPPIUS* in *Theologia Recens Controversa Tom. 1. Cap. 2. Quaest. 6.* atque Auctores ab illo pag. 58. ut & *JOANN. ALBERT. FABRITIO* l. c. pag. 697. indicati. Hoc loco silentio praetermittere nequeo *PHIL. LIMBORCHIUM* in *Theologia Christiana Lib. 2. Cap. 15. § 9.* nec non in *Defensione adversus JOANN. VAN DER WAAYEN Iniquam Criminationem*, Spinozismi inculcasse, *FRANCISC. BURMANNUM P.* quod scripserit in *Synopsi Theologiae Tom. 1. Lib. 1. Cap. 25. § 15.* Aut potius Deus ordinaria potentia operatur, secundum leges naturae nobis notas; extraordi-

naria vero, secundum eas, quae nobis notae non sunt. Ex his verbis elicit *LIMBORCHIUS* priori loco: Quod si verum est, miraculum non est opus vires naturae superans, nec supremum Dei in omnia regimen evincens: sed errore nostro, qui naturae leges ignoramus, pro tali solummodo habetur; revera autem fit juxta leges semel naturae inditas. Quae ipsissima Spinozae impietas est. Cum *LIMBORCHIUS*, in memorata *Defensione*, *BURMANNO* hanc Spinozismi notam iterum impingeret, *FRANC. BURMANNUS FILIUS* talem criminationem Patri imputari non ferens, eum ab illa macula purgavit, atque defendit in Libro, cui titulum praefixit *Burmannonum Pietas Gratissima Beati Parentis memoriae Communi Nomine exhibita a FRANCISC. BURMANNO F.*

2. Specialis fuit opinio *NICOL. MALEBRANCHII* dans *Traite de la Nature, & de la Grace* 1. *Disc. 1. Par.* atque dans *Reponse a une Dissertation de Mr. ARNAULD contre un Eclaircissement du Traite de la Nature, & de la Grace Chap. 16:* Deum, sub Veteri Testamento, Miracula secundum voluntatem Angelorum, Judaeis praepositorum, edidisse. Hoc commentum profligarunt *ZACHAR. GRAPPIUS* l. c. *Quaest. 7. AN.*

28. Tum etiam indubitatae fidei, & inconcussae certitudinis *Effecta*, qualia sunt; *Con-*
scien-

ANTOINE ARNAULD dans *Dissertation sur la Maniere, dont Dieu a Fait les Frequents Miracles dans l' Ancienne Loy par le Ministère des Anges: & dans Reflexions Philosophiques, & Theologiques sur le Nouveau Systeme de la Nature, & de Grace.*

3. Definitioni SAM. CLARCKII in Libro, ex Anglicano Sermone Belgice edito, *over Gods Bestaen, en Eigenschappen 2 Deel 14 Voorstel. Miraculum esse Effectum, consueti naturae ordini contrarium, a natura quadam intelligente, quae viribus hominem superat, extra ordinem productum, se opposuit JAQUES SERCES dans Traite sur les Miracles. aliique.*

4. THOM. WOOLSTON in *Dissertatu de Miraculis*, Anglicano idiomate exarato, negat Miracula ab Evangelisticis commemorata, vere a Jesu Christo patrata esse; ac contendit, relationes in Nov. Test. de Miraculis Servatoris traditas, non sensu Literali, sed Mystico accipiendas esse, ut narrationes propheticas, atque allegoricas: Quam opinionem defendere conatus est in *Dissertationibus*, cum duabus Apologeticis, patria quoque lingua editis. Hanc *Nagegeenvelen*, & contorsionem Literarum S. impugnarunt, & debellarunt non solum

in Anglia, sed & in Germania, atque in Belgio nostro Theologi v. c. CHRISTOPH. WOLLUS in *Sobediasmate Historico-Theologico, de Jesu Spirituali in Anglia Redivivo, contra THOM. WOOLSTONUM, CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIUS in Miraculo Sanctorum, Tempore Mortis Christi Resuscitatorum, a Blasphemia THOM. WOOLSTONI Vindicato. ALBERT WILHELM. MELCHIORIS in Apologia, pro Miraculis Christi, & Explicationibus Patrum Allegoricis, adversus THOM. WOOLSTONUM. CHRISTIAN GOTTL. JOECHERUS in Examine Paralogismorum THOM. WOOLSTONI de Christi Miraculis. JOANN. GEORG. WALCHIUS in *der Einleitung in die Religionis-Streitigkeiten ausser unserer Kirche. 3 Theil. 1020. blaadz. enz. BERNARD SEBAST. CREMER in Libro Belgico over de Wonderwerken van den Heere Jesus Christus, in baare Waarheit, Goddelykheit, en Geestelykheit Opendelegt, en Verdedigt tegens WILL. DEURHOFF, en THOM. WOOLSTON. Plura suppeditabit ABRAHAM LE MOINE dans *Dissertation Historique sur les Ecrits de MR. WOOLSTON, sa Condemnation, & les Ecrits Publiques contre Lui.***

5. ANONYMUS haud ita pridem in perniciosissimis libris, Gallico idiomate in lucem emissis, subti-

DE SCRIPTURA SANCTA 67

Scientiam excitare & excutere, sanctificare, illustrare, laetificare. Tum in hominibus sin-

I 2

gu.

tulis, *Lettres sur la Religion Essentielle a L'Homme.* 1 Par. dans l'Introduction a l'Ouvrage pag. 4. dans Lettre 6. pag. 71. & dans Recueil de Diverſes Pieces, ſervant de Supplement aux Lettres ſur la Religion Essentielle a l'Homme 5. Par. dans *Observations ſur le Miracles* pag. 25. ſeq. cenſet Veritatem Narrationum de Miraculis, quae in Codice S. exſtant, non eſſe incompetam, atque ſi concedatur, Opera illa revera edita eſſe, adhuc in incerto eſſe, nunc ea Solum ab Ente Omnipotenti patriari potuerint. Dein Miracula a Jeſu Chriſto praestita, fuiſſe inſufficiencia ad Judaeos convincendos de Veritate, ac Divinitate Doctrinae, quam ſis adnunciabat. Praeter haec nonnulla alia dubia movet (ut tales homines adſolent) ad enervandum argumentum, pro Divinitate Librorum S. ex Miraculis petitum. Haec Scripta refutarunt, atque objectiones ſolverunt JOANN. JACOB. ZIMMERMANNUS in *Differt. de Recentiorum Quorundam Eruditorum Praepoſteris, adverſus Incredulos, Diſputandi Methodis.* Opuſcul. Tom. 2. Par. 1. FRANCOIS DE ROCHEſ dans *Deſenſe du Chriſtianisme, ou Preſervatif contre un Ouvrage, intitule Lettres ſur la Religion Essentielle a l'Homme.* Plura deſiderans, adeat

Auctores, quos exhibet JOANN. GEORG WALCHIUS in *Bibliotheca Theologica Selecta* Sect. 6. § 5. n. 19.

9. THOM. CHUBBIUS in *Tractatu de Miraculis.* Anglice evulgato, cenſet Miracula natura ſua ad ſummum non poſſe praebere certa ſigna Divinitatis Revelationis, at tantum probabile ſuppeditare argumentum, Revelationem Divinae eſſe Originis, ita Sententia ejus delineatur dans *Bibliothèque Raiſonnee pour Janvier.* &c. A. 1741. Tom. 26. Par. 1. pag. 230. Hujc Libello obviam ivit ABRAH. LE MOINE in *Tractatu de Miraculis* Anglicano idiomate quoque compoſito.

Denique adeundi Auctores de Omnipotentia, & Providentia Dei, Angelorum bonorum, malorumque Operationibus. Praeterea conferri poſſunt Theologi, qui de Fide Miraculorum egerunt, quorum infra ſuis locis mentionem faciam.

11. De Miraculis a Moſe, atque Praeſtigiis a Magis Janne, & Jambre in Aegypto, coram Pharaone, patris; atque Discrimine inter Opera ab illis edita, diſſeruerunt SAM. BOCHARTUS in *Hieroſoico* Par. 2. Lib. 4. Cap. 18. col. m. 579. ſeq. JOANN. DE MEX in *Sacra Phyſiologia, ad locum Exod. 7. v. 11. &c.* 12. pag. 94. ſeq. JOANN. FRANCISG. BUD-

68 CAPUT SECUNDUM

gulis: tum in mundo universo. *Psal.* XIX.
8. 9. 10. *Act.* XXIV. 25. XXVI. 28. *Act.*
V. 39.

29. Sed

BUDEUS in *Historia Ecclesiastica Vet. Test.* Tom. 1. Per. 2. Sect. 1. § 5. CHRISTOPH. AUGUST. HEUMANNUS de *Pseudothaumaturgis Pharaonis*. JACQUES SAURIN dans *Discours sur le Nouv. Test.* Tom. 2. Disc. 46. THOM. STACKHOUSE in *zyn Vertoog, over de Zendinge van Moses in de Letterlyke en Prakticale Verklaring van* MATH. HENRY *over Exodus* 1 Deel 294 blaaz enz. Commentatores ad Caput 7 Exodi, & 2 Tim. 3 v. 8. Jungendus JOANN. ALBERT. FABRITIUS in *Codice Pseudepigrapho Vet. Test.* Vol. 1. Cap. 151. pag. 813. seq. item Vol. 2. pag. 105. seq. ut & in *Codice Apocrypho Nov. Test.* pag. 249. seq. ubi de variis, modis, quibus nomina Magorum scribuntur, agit, atque Librum iis tributum exhibet.

III. Communis, & a plerisque recepta sententia, habet, Donum Miraculorum, non tantum Tempore Apostolorum, verum etiam post illorum Excessum, in Ecclesia Christiana ad Saeculum 4 viguisse. Hanc vulgarem sententiam, testimoniis Patrum priorum saeculorum nixam, nuper in Anglia oppugnavit CONYERS MIDDLETON in Duobus Libris, & in Scriptis Apologeticis de hoc argumento, patrio sermone edicis. In quibus conten-

dit, narrationes Patrum de Miraculis, post Apostolorum tempora factis, fidem non mereri, ac portenta, quae ferunt edita, ficta esse. Opinionem hanc praeter alios oppugnarunt, atque refellerunt JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Commentariis de Rebus Christianorum, ante Constantinum M. Saecul.* 2. § 5. pag. 221. seq. ZACHAR. BROOKE in *Defensione Miraculorum, quae in Ecclesia Christiana Factae esse, Perhibentur, post Tempora Apostolorum.* CHRIST. ERNEST. A WINDHEIM in *Annotationibus, quas versioni Germanicae Introductionis, & Discursus MIDDLETONI adjecit.*

IV. Notas, quibus vera Miracula a Falsis dignoscuntur, tradiderunt Eruditi, qui fumentum Pontificiorum, de Miraculis, a Sanctis, ac nuper a FRANC. DE PARIS patris (licet cordatioris in Ecclesia Romana, multa portenta, quae Sanctis adscribuntur, non ut vera agnoscant, atque rejiciant) exploserunt, quorum nonnullos ad Caput Ultimum adferam. Praeterea de hac re consuli queunt Auctores, qui de Miraculis, Gentilibus quibusdam tributis, differuerunt, quos brevitate causa omitto.

Denique quaestionem, cur Spiritus S. Hodie non patret Miracula; in Ec.

29. Sed tu, qui dubitas, lege illud Verbum, & experieris, illud esse instar ignis,
I 3 mal-

Ecclesia; tractavit CHRISTOPH. AUGUST. HEUMANNUS in *Programmate* de hoc argumento evulgato. Praeterea JOANN. PETR. MILLERUS in *Praefatione, quam Commentationibus, & Orationibus* JOANN. LAURENT. MOSHEMII, ab illo junctim editis, praemisit, investigavit: num *Pie satis, ac Tuto Miracula inter Gentes Patrandae Hodie Expectari queant.*

(b) Nullos in Codice S. occurrere Errores, vel Contradictiones, ex ignorantia, lapsu memoriae, incuria, praecipitantia, aliisque causis ortas, non solum in rebus ad doctrinam, sed & ad historiam pertinentibus: e contrario omnia, quae in Scriptura S. traduntur, esse vera, certa, atque Auctores S. in omnibus amice inter se conspirare, adversus quosdam e Sectis Socinianorum, Remonstrantium, Fanaticorum, Naturalistarum, aliosque, commonstrantur MANASSEH. BEN ISRAEL in Libro inscripto *Conciliator*. FRANCISCUS JUNIUS in *Sacris Parallels Oper. Tom. 1. col. 1367. seq.* JOANN. DRUSIUS in *Notis in Parallela Sacra, quae exstant Tractatum Tom. 3. Criticorum S. subjurcorum col. 1. seq.* GISEBERT. VOETIUS in *Disput. de Insolubilibus (ut vocant) Scripturae Select. Disputat. Par. 1. pag. 47. seq.* FRIDERIC. SPANNEMI-

US P. in *Dubiis Evangelicis*. LUDOVIC. CAPPELLUS in *Quaestione de Locis Parallelis Vet. & Nov. Test. Criticae S. pag. 443. seq.* JOANN. HOORNBECK in *Socinianismo Confutato Tom. 1. Lib. 1. Cap. 1. Controv. 1.* NICOL. ARNOLDI in Libro, cui titulus, *Lux in Tenebris*. MICH. WALTHERUS, in *Harmonia Biblica*. JOANN. LIGHTFOOT in *Chronicis Textuum Vet. Test. Oper. Vol. 1. pag. 1. seq. ut & in Harmonia Evangelistarum, tum inter se, tum cum Vet. Test. ibid. pag. 233. seq.* JOANN. ANDR. QUENSTEDT in *Theologia Didactico-Polemica Par. 1. Cap. 4. Sect. 2. Quaest. 5.* ANDR. KESLERUS in *Dissert. Theolog. de Dictorum Vet. Test. Allegatione in Novo, quae exstat in Syntagmate Dissertat. Philolog.-Theolog. de Stylo Nov. Test.* a JACOB. RHENFERDIO publici juris facta. JOANN. MELCHIORIS in *Parallelismo Locorum Vet. Test. in Nov. Citorum. Oper. Tom. 1. pag. 383. seq.* JACOB. ALTINGIUS in *Parallelismo Testimoniorum Vet. Test. quae in Evangelio suo citat Matthaeus ad calcem Tom. 2. Oper.* GULIELM. SURENHUSIUS in Libro sub titulo *ספר המשוה הנהגה* five *βιβλος καταλλαγής*. JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS in *Critica S. Vet. Test. Par. 3. Cap. 2. de Citatis ex Vet. in Nov. Test. Didis.* JUST. WESSEL.

mallei, & gladii penetrantis. *Jerem. XXIII. 29.*
Heb. IV. 12. Eccl. XII. 11 (c).

30. Et

SEL. RUMPAEUS in *Commentatione Critica ad Libros Nov. Test.* § 51 aliique: quos recensuerunt Scriptores adducta JOANN. CHRISTOPH. KOECHERO in *Conspectu Theologiae Univerſae* Cap. 6. § 326.

Speciatim Auctorum, qui de Harmonia Evangelistarum commentati sunt, magna est copia, quibus enumerandis superſedeo, cum id praestiterint Viri Docti, quos KOECHERUS l. c. exhibet. Memoratis adjungendus FRANCISC. BURMANNUS in libro Belgico, cui titulus, *Francise Burmannus over de Harmonie der vier Evangelisten, vervolgt door FRANCISC. BURMANNUS FRANCISC. ZOON.*

(c) Varia, & admiranda Effecta, quae Verbum Scripturae S. in tot hominum animis produxit, exposuerunt; atque illa evincere, Verbum illud Deum habere Auctorem, ostenderunt JOANN. HOORN-BEEK in *Theologia Practica* Par. 1. Lib. 1. Cap. 7. pag. 48. seq. JOANN. HENRIC BISTERRELDIUS de *Eminentia, & Efficientia Scripturae S.* JOANN. ANDR. QUENSTEDT in *Theologia Didactico-Polemica* Par. 1. Cap. 4. Sect. 2. Quaest. 16. SIGISM. JACOB. BAUMGARTEN de *Efficacia Scripturae Naturali, & Supernaturali.* JOANN. LAURENT MOSHEMIUS in *Elementis Theologiae Dig-*

maticae Cap. 2. § 11. His addi possunt Philologi, qui de Efficacia Styli Scripturae S. egerunt v. c. MATTH. FLACIUS ILLYRICUS in *Tract. de Stylo S. Literarum in Clavi Scripturae S. Par. 2.* & SALOM. GLASSIUS in *Philologia S. Lib. 1. Tractat. 3. Sect. 3.* praeterea confer, si lubet, Scripta eristica inter JOANN. SCHUBERTUM, & ejus antagonitam ERNEST. AUGUST. BERTLINGIUM evulgata: nec non Elencticos, qui Fanaticorum sententiam, Verbum Dei cum Spiritu S. donis conjunctum, litera esse occidentem, profligarunt. Postremo inspicere possunt Opera, in lucem adversus HERMANN. HARTMANNUM, ejusque patronos, emissa, qui efficaciam, Verbo Scripturae S. Spiritu S. cooperante, abrogarunt. Quae scripta enumerat JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Bibliotheca Theologica Selecta* Tom. 2. Cap. 5. Sect. 17. § 10.

Pertinent huc Auctores, qui de stupenda Propagatione Evangelii differuerunt, ut taceam Scriptores Historiae Ecclesiasticae Nov. Test., e. g. BENEDICT. PICTER in *Orat. de Christi Trophaeis adnexa Dissert. de Religionis Christianae Praestantia, & Divinitate.* JOANN. MARCKIUS in *Orat. de Christianismi Propagati Adminandis*, subjuncta Hi-

30. Et vero satis patet, hos characteres ita inesse in Libris illis sacris modo recensitis, ut simul facile evinci queat, *Libros illos Ecclesiasticos*, qui nunc a nobis *Apocryphi* appellantur (d), quorum aliqui a Synodo Tridentina in Canonem assumpti sunt, his criteriis destitui: tanquam qui ab hominibus *ἄσθενεῖς* minime sint conscripti; careant testimonio Ecclesiae Judaicae; magnam partem sint dramatic; nec se sententiarum pondere, & styli simplicitate commendent (e). Utiliter tamen legi possunt sententiae Sirachidae, & Primus Maccabaeorum.

31. Ve-

Historiae Paradisi Illustratae. JOANN. ALBERT FABRITIUS in *Del. Argum. & Syll. Scriptor. de Verit. Relig. Christian.* Cap. 49. item in *Salutari Luce Evangelii, toti Orbi per Gratiam Divinam Oriente.* ut & Scriptorum ab illis adlegati. Consulendi quoque Eruditi, qui sententiae THOM. HOBBSII in *Cive* Cap. 14. se opposuerunt. *Causam magna ex parte, quod Religio Christiana tantos fecerit Progressus, fuisse vitia Sacerdotum Gentilium:* nec non HENRIC. SCHARBAU in *Parergis Philolog. Theolog.* Par 5. Diss 1 ubi P. BAEYLIUM, argumentum, pro Divinitate Scripturae S. ex Propagatione defunctum, enervantem, refellit.

(d) Libri Suppositivi vulgo Apocryphi adpellantur, hujus denominationis rationem scrutati sunt JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS in *Thesauro Philologico Lib. 2. Cap. 2. Sect. 1.* JOANN. CASPAR. SUICERUS in *Thesauro Ecclesiastico in v. JAC. TRIGLANDIUM* in *Dissert. de Adpellatione Librorum Apocryphorum*, quae exstat in *Sylloge Dissertat. Theolog. Philolog. Dissert. 1.* JOANN. GOTTL. CARPZ VIUS in *Introductione ad Libros Historicos Vet. Test.* Cap. 1. § 2 & Cap. 2 § 1. item in *Praefatione Introductionis ad Libros Propheticos Vet. Test.*

(e) Ecclesiae Romanae adseclae Libros Apocryphos, (qui Versioni Scrip-

31. Verum, etsi Criteria Divinitatis sancti hujus Verbi adeo sunt clara, & evidentia,

Scripturae S. Belgicae adnectuntur) exceptis nonnullis, in Canone Librorum S. admittunt, atque in Concilii Tridentini i Decreto 4 Sessionis sancitum est. *ut, si quis illos pro sacris, & Canonicis non susceperit, anathema sit.* Hanc Pontificiorum opinionem in pugnarunt, & omnes Libros Apocryphos, ut non Divinos, & Canonicos, rejiciendos esse, praeter memoratos de Canone Scripturae S. probarunt GUILIELM. WHITAKERUS *Oper. Theolog. Tom. 1. Controvers. 1. Quaest. 1. & Tom. 2. Lib. 2. Cap. 3.* JOANN. RAYNOLDUS in *Censura Librorum Apocryphorum Vet. Test.* MARTIN. CHEMNITIUS in *Examine Concilii Tridentini i Decret. 4 Session.* DAN. CHAMIERUS in *Panstratia Catholica Tom. 1. Lib. 4. Cap. 1. seq.* GUILIELM. AMESIUS in *Bellarmino Enervato Tom. 1. Lib. 1. Cap. 2.* ANDR. RIVETUS in *Isagoge ad Scripturam S. Cap. 7. Oper. Tom. 2. & in Catholico Orthodoxo Tract. 1. Quaest. 13. Oper. Tom. 3.* JOANN. HOORNBECK in *Miscellan. S. Lib. 2. Cap. 4. & 24.* FRIDERIC. SPANHEMIUS in *Disput. de Autoritate Librorum Apocryphorum in Condendis, & Probandis Fidei Articulis, contra Anabaptistas: quae prostat in Syntagmate Disputat. Theolog. Par. 2.* JOANN. HENRIC.

HEIDEGGERUS in *Dissert. de Apocryphis Dissert. Select. Tom. 2. Dissert. 5. ut & in Tumulo Concilii Tridentini. Tom. 1. pag. 137. seq.* JOANN. LEUSDEN in *Philologo Hebraeo Dissert. 9.* JOANN. RODOLPH. WETSTENIUS F. in *Dissert. de Historia Susanna.* JOANN. ALBERT. FABRIUS in *Bibliotheca Graeca Tom. 2. Lib. 3. Cap. 29.* JOANN. CHRISTOPH. WOLFIUS in *Bibliotheca Hebraea. Par. 2. Lib. 1.* HENRIC. BENZELIUS in *Syntagmate Dissertat. Dissert. 13. de Libris Vet. Test. Apocryphis in Genere. & Dissert. 14. de Libris Vet. Test. Apocryphis in Specie.* PIERRE DU MOULIN dans *Nouveauté du Papisme Livr. 1. Chap. 60. seq.* Editores versionis Scripturae S. Belgicae in admonitione Libris Apocryphis praemissa. Insuper legi possunt, quae de hoc argumento notavit PIERRE FRANCOIS LE COURAYER dans *Notes de l'Histoire du Concile de Trente Ecrite par FRA-PAOLO SARPI Tom. 1. Liv. 2. § 47. item dans Defense de la Nouvelle Traduction de l'Histoire du Concile de Trente § 1. pag. 99. seq. & dans l'Examen des Defauts Theologiques. Tom. 1. Sect. 4. Chap. 2. § 2.*

Praeter memoratos Libros Apocryphos, alia adhuc Scripta spuria, Patriarchis, & Prophetis tributa, circumferuntur, quae collegit, ac junctim edidit JOANN. ALBERT.

tia, ut se omni conscientiae hominum, veri studiosorum, efficaciter commendent: tanta tamen in animali homine praejudiciorum, & pravarum affectionum, vis esse potest, ut saepe, ad quamcunque clarissimam demonstrationem, ne quidem *historice*, sibi divinitatem hujus Verbi patiatur persuaderi. Hominis enim *φυχῆς* est, *fugere lucem, & magis amare tenebras*

K

bras

FABRITIUS in *Codice Pseudepigrapho Vet. Test.* atque horum Librorum Titulos, & Capita exhibet, nec non in citato Codice omiſſa ſupplet in *Bibliotheca Graeca Tom. 14. Lib. 6. Cap. 12. § 8.*

Christo, Mariae, Apostolis, Evangelistis, aliisque Viris, qui tempore Apostolorum vixerunt, varia adſcribuntur Scripta commentitia, a modo laudato FABRITIO quoque ſimul luci expoſita in *Codice Apocrypho Nov. Test.* atque in *Bibliotheca Graeca Tom. 14. Lib. 6. Cap. 12. § 12.* Horum Operum ſubleſtam fidem (ut taceam Scriptores, qui Historiam Eccleſiaſticam Nov. Test. compoſuerunt, atque Historiam Literariam Scriptorum Eccleſiaſticorum evulgarunt) comonſtrant ANDR. RIVETUS in *Critico S. Lib. 1. Cap. 1. ſeq. Oper. Tom. 2.* JOANN. MILLIUS in *Prolegomenis in Novum Testamentum Par. 2.* THOM. ITTIGIUS in *Diſſert. de*

Pſeudepigraphis Chriſti, Mariae, & Apoſtolorum in Heptade Diſſertat. Diſſert. 1. ad calcem Diſſertat. de Haereſiarchis Aevi Apoſtolicī, & Apoſtolicō Proximī. JOANN. GEORG. PRITIUS in *Introductione in Lectionem Nov. Test. Cap. 11.* & CAROL. GOTTL. HOFMANNUS in *Notis. JOANN. ALBERT. FABRITIUS in Bibliotheca Graeca Tom. 4. Lib. 4. Cap. 5. § 13. ſeq. Tom. 5. Lib. 5. Cap. 1. § 12. & Tom. 11. Lib. 6. Cap. 1. § 3. ſeq.* JUST. WESSEL. RUMPAEUS in *Commentatione Critica ad Libros Nov. Test. § 9. & 17.* ISAAC DE BEAUSOBRE dans *l'Hiſtoire de Manichee, & du Manicheiſme Tom. 2. Livr. 2. & dans Diſcours ſur les Livres Apocryphes ibid. pag. 438. ſeq.* Addenda ſunt Opera evulgata contra GUILIELM. WHISTONUM, JOANN. TOLANDUM, eorumque S. & atores, qui nonnullis e Libris Apocryphis Canonicam tribuunt Auctoritatem.

(f) Scrip-

bras, quam lucem, & ea, quae Spiritus Dei sunt, non discernere, Job. III. 19. I Cor. II. 14.

32. Quod cum ex multis per mundum exemplis liqueat, Pontificii *moralemente demonstrationem* Divinitatis Scripturae, insufficientiae postulant, eamque supplendam esse statuunt ex Testimonio Ecclesiae Catholicae, Romanae scilicet, a quo *Auctoritatem* Scripturae quoad nos, statuunt dependere. Sed absque ratione (f).

33. Ec-

(f) Scripturae S. Divinam Originem, nobis non innotescere Testimonio Ecclesiae (ut Pontificii volunt) at Notis, & Criteriis Divinitatis, ipsi Scripturae S. infitis, atque nos per illa convinci Libros, S. Deum habere Auctorem, variis adstruxerunt argumentis GUILIELM. WHITAKERUS l. c. Tom. 1. *Controvers. 1. Quaest. 3. & Tom. 2. Lib. 1. seq.* MARTIN. CHEMNITIUS l. c. DAN. CHAMIERUS l. c. Tom. 1. *Lib. 6. seq.* JOANN. CAMERO in *Praelectionibus de Verbo Dei* Cap. 8. *seq. Oper. pag. 456. seq.* ANDR. RIVETUS in *Isagoge* Cap. 3. ac in *Catholico Orthodoxo* *Quaest. 12.* GISEBERT. VOETIUS *Problematum de Scriptura* *Par. 2. Select. Disputat. Par. 5. pag. 12. seq.* MOS. AMYRALDUS in *Tbesib. Theolog. de Auctoritate Scripturae S. Tbes. Salmur.*

Par. 1. ABRAHAM. RAMBURIUS in Tbesib. Theolog. de Auctoritate Ecclesiae Disputat. Sedanens. Tom. 2. LUDOV. LE BLANC in *Tbesib. Theolog. de Auctoritate Scripturae Tbes. Theolog. pag. m. 13. seq.* JOANN. COCCEJUS de *Potentia Scripturae* *Par 1. Cap. 2. seq. Oper. Tom. 9.* SAM. MARESIUS in *Disput. Theolog. de Auctoritate Scripturae, quae exstat in Sylloge Disputat. Par. 2. pag. 368. seq.* JACOB ALTINGIUS in *Dissert. 7. de S. Scripturae Perfectione* *Heptad. 1. Oper. Tom. 5.* FRANCISC. TURRETINUS in *Disput. Theolog. de Scripturae S. Auctoritate in Decade Disputat. Miscellan. ad calcem Disputat. de Satisfactione Christi* *pag. 30. seq.* JOANN. MELCHIORIS in *Praelectionibus de S. Scriptura* *Oper. Tom. 2. pag. 688. seq.* JEAN CLAUDE in *Epistola 44. & 45. Tom. 5. des Oeuvres Postumes*

DE SCRIPTURA SANCTA 75

33. Ecclesiae enim Romanae auctoritatem, quis, in tanti momenti negotio, recipiat absque demonstratione? Demonstratio autem illa unde petetur, nisi ex Scriptura? Scripturam vero quis vera testari, & a Deo profectam credet, si aliunde de eo persuasus non fuerit?

34. Ecclesiae itaque est, testari de Divinitate Scripturae, cum *demonstratione rationali*, in quam fides credentis resolvatur. *Joh. iv. 42. Joh. v. 34. 35.*

35. Imo sane, cum *Demonstratio moralis* θεο
απειρίας Verbi Dei nullo hic laboret defectu,
K 2 sed

mes pag 506. seq. SAM. WERENFELSIUS in Dissert. de Triplici Teste. Sect. 1. & 2. Opuscul. Tom. 1. pag. 138. seq. PIERRE DU MOULIN dans Nouveaute du Papisme Livr. 1. Chap. 17. seq. Cum superiori saeculo JOANN. KIRCHERUS (qui ejurata fide Ecclesiae Lutheranae Religionem Papisticam amplexus est) in Libro inscripto Aetiologia adseruisset: Nobis non certo constare, de Divinitate Scripturae, sine Testimonio Ecclesiae. Illum jussu Principis WURTEMBERGICI adgressus est, atque debellavit JOANN. GEORG. DORSCHENS in Hodogetico Catholico de Aucteritate Scripturae

contra JOANN. KIRCHERUM. Hunc quidem defendere adlaboravit Jesuita HENRIC. WANGNERECCIUS in Anti-Dorscheo. Causam vero DORSCHENSIS egit BALTHAS. BEBELIUS in Anti-Wangnereccio. Conferri adhuc possunt PROFESSORES LEIDENSES in Censura Cap. 1. Confessionis Remonstrantium, & JACOB. TRIGLANDIUS in Antapologia Cap. 1. ubi se opposuerunt, & refutarunt opinionem Remonstrantium in Confessione: Librorum Vet. Test. veritatem non posse ex his quoque arguere, ac notis indubitatis asseri, ac stabiliri, sed in omne, ex testimonio alieno, nempe Scriptorum Nov. Test. pendere.

(g) De

sed omne potius vitium haereat in *subjecto*; confugiendum est ad opem Spiritus S. quippe cujus est, si velit, infinita virtute suae gratiae, incredulitatem & pertinaciam humanae mentis superare, & hominem, se a luce avertentem, perducere ad *attentionem* & *νόσην animadversionem*. Quae operatio Sp. S. φωτισμός *Illuminatio*, & in Scholis, *Testimonium Sp. S.* dicitur, 2 Cor. iv. 3. *Matth.* xvi. 17. *Act.* xvi. 14 (g).

36. Scrip-

(g) De Quaestione; an requiratur ad persuasionem, Libros S. Deum habere Auctorem, Internum Spiritus S. Testimonium in corde hominis, quo convincitur, Scripturam S. esse Divinam, evolvi possunt JOANN. CALVINUS in *Institutionibus Christianae Religionis Lib.* 1. Cap. 7. LUDOVIC. LE BLANC *l. c.* Par. 2. pag. m. 23. *seq.* JOANN. CLOPPENBURGIUS in *Disput.* 2. de *Canone Theologiae Oper.* Tom. 2. pag. 16. *seq.* FRIDERIC. RAPPOLTUS in *Disput.* de *Testimonio Spiritus S. Inferno*, pro *Divina Scripturae S. Auctoritate Oper.* Tom. 2. pag. 1936. *seq.* JOANN. ANDR. QUENSTEDT in *Theologia Didactico-Polemica Par.* 1. Cap. 4. Sect. 2. *Quaest.* 9. GOTTL. FRIDERIC. SELIGMANNUS in *Orationibus, & Programmatibus Varii Argumenti Orat.* 8. PROFESSORES

LEIDENSES in *Judicio Ecclesiastico Laudato Cap.* 2. SAM. WERENFELSIUS *l. c.* Sect. 3. pag. 157. *seq.* JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS in *Critica S. Vet. Test. Par.* 1. Cap. 2. § 8. CHRISTOPH. AUGUST. HEUMANNUS in *Primitiis Gottingensibus Academicis Dissertat.* 15.

Referri ad hunc locum debent. I. Scripta in lucem emissa de controversia: *An Divinitas Scripturae S. non aliunde, quam ex Ratione adstrui possit.* quod cum GIBBERT. WESSEL. DUKERUS in *Disputatione Inaugurali Theol.* 8. de *Recta Ratiocinatione.* Franquebrae d. 18. Octobr. 1686. habita, adfirmasset: huic omnium primus ore, & calamo se opposuit ULRIC. HUBERUS, quem secuti sunt HERMANN. WITSIVS, GERARD. DE VRIES, MELCH. LEXDEKKERUS, GERARD. COCQUIUS, Jo.

36. Scriptura haec, recepta a nobis ut divina, obligat mentes nostras, ad reverenter &

K 3

hu-

JOANN. REGIUS, aliique. Contra hos caussam suam tueri voluit DUKERUS in *duabus Dissertationibus Apologeticis*, atque ejus patrocinium in se susceperunt HERMANN. ALEXAND. ROELLIUS, JOANN. VAN DER WAEYEN, RUARD. ANDALA, HENRIC. HULSIUS, eorumque adseclae. Horum, atque illorum Scripta percensuerunt, atque historiam hujus litis brevi penicillo delinearunt EMO LUC. VRIMOET in *Athenis Frisfacis in Elogio HUBERI* pag. 454. seq. WITSII pag. 536. WAYENI pag. 569. ROELLII pag. 661. REGII pag. 676. ANDALAE pag. 734. JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Bibliotheca Theologica Selecta* Tom. 2. Cap. 5. Sect. 19. § 5. JOANN. CLERICUS dans *Bibliothèque Universelle, & Historique de l'Annee* 1687. Tom. 6. & 7. de l'Annee 1689. Tom. 13. &c. HENRICH. LUDOLFF BENTHEM in *Hollandischer Kirch-und Schulenstaat*. 2 Theil. 2. Cap. 7. § seq.

II. PIERRE JURIEU dans le *Vrai Systeme de l'Eglise, & la Veritable Analyse de la Foy* pag. 325. seq. item dans *Traite de la Nature, & de la Grace* Chap. 2. pag. 246. item dans *Defense de la Doctrine Universelle de l'Eglise*, censet Characteres Divinitatis Scripturae S. infitos non tam perspicuos, ac validos esse, ut

illi ab adversariis eludi non possent. Praeterea Criteria illa non sufficere, ad animum bene dispositum plene convincendum de Divinitate Librorum S. Denique Spiritum S. non per Notas Scripturae S. inpressas homini persuadere, Codicem S. Divinae esse Originis. Hanc sententiam fuse oppugnavit ELIE SAURIN dans *l'Examen de la Theologie de MR. JURIEU* Tom. 1. Par. 1. pag. 33. seq. Par. 2. pag. 75. & dans *Defense de la Veritable Doctrine de l'Eglise Reformee sur le Principe de la Foy*.

III. Elenctici, qui opinionem Remonstrantium, Internum Testimonium Spiritus S. non necessarium esse ad credendum, Scripturam S. esse divinam, oppugnarunt, JACOB. TRIGLANDIUS in *Antapologia* Cap. 2. SAM. RHETORFORT in *Examine Arminianismi* Cap. 2. pag. 83. seq. CHRISTOPH. FRANCKIUS in *Exercitationibus Anti-Limborchianis Exercit. 1.* ABRAH. HEIDANUS in *de Proeve, en Wederlegginghe des Remonstrantschen Catechismi* bladz. 18. enz. & in *Causa Dei* 1. Boek. 5. Capit. 55 bladz. enz. Adde Auctores de Necessitate Illuminationis Spiritus S. ad rectam, & salutarem Scripturae S. intelligentiam, quorum ad § 69. hujus Capituli mentionem faciam.

(b) Ver-

humiliter accipiendum, quae ipsa docet & dicit. Haec *Scripturae Auctoritas* est. I *Theff.* 11. 13 (b).

37. Item:

(b) Verbum Dei a nobis Debita Reverentia, ac Fide esse Recipiendum; ut & illud solum esse Normam Fidei, Morum, & Controversiarum, ostenderunt MATTH. FLACIUS ILLYRICUS in *Tract. de Norma, seu Regula Caelestis Veritatis, in Clavi Scripturae S. Par. 2.* JOANN. DALLEUS in *Disput. de Fidei ex Scripturis Demonstratione adversus Novam Methodum.* JOANN. CLOPPENBURGIUS in *Disput. de Canone Theologiae Disp. 2. Oper. Tom. 2.* JOANN. MARCKIUS in *Oratione de Debita S. Scripturarum Veneratione, subiecta Exercitationibus Textualibus pag. 481. seq.* JEAN CLAUDE in *Epistola 40. quae legitur Tom. 5. des Oeuvres Posthumes pag. 277. & in Libro Gallice evulgato, cui titulus *Defense de la Reformation Tom. 1. Par. 2. Chap. 8. seq.* His jungenda Opera Eruditorum adversus Enthusiastas Naturalistas, in lucem emissa: nec non Scriptores de Iudice Controversiarum, ad calcem hujus Capituli adducendi.*

Varia huc spectant Scripta controversa.

I. Iudaei Libris Hagiographis Vet. Test. Minorem Auctoritatem, quam reliquis Libris tribuunt, ac hos illis praeferrunt.

Sententiam hanc falsis niti fundamentis commonstrarunt (praeter Scriptores de Variis Modis Revelationis pag. 43. 1. (n). supra adlegatos) JOANN. HOORNBECK in *Prolegomenis Libri inscripti Pro Convincendis, & Convertendis Judaeis pag. 41. seq.* JOANN. HENRIC. MAJUS in *Synopsi Theologiae Judaicae Loc. 1. pag. 9. seq. aliique.*

II. JOANN. LOCKIUS Britannus, contendit Epistolas Apostolorum non esse Aequalis Auctoritatis cum Evangeliiis. Videantur CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIUS in *Introductione in Historiam Theologicae Literariam Par. 1. Lib. 2. § 10. pag. 297. & JUST. WESSEL. RUMPAEUS in Commentat. Critic. ad Libros Nov. Test. § 3.*

Ultimo loco de Distinctione Auctoritatis Scripturae S. respectu Narrationis, & Normae, consuli queunt GIBERT. VOETIUS de *Quaestione, Quousque se Extendat Auctoritas Scripturae Select. Disputat. Par. 1. pag. 29. seq.* JOANN. CLOPPENBURGIUS l. 6. *Disput. 3.* JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS in *Exercitation. Biblic. Exercit. 3.* JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS in *Critica S. Vet. Test. Par. 1. Cap. 2. § 3.*

(i) In

DE SCRIPTURA SANCTA 79

37. Item: Edocet nos *perfecte*, de omni voluntate & consilio Dei ad salutem (i), adeo ut *traditionibus* aliis extra eam, five veris, five fictis, Ecclesia hujus temporis opus non ha-

(i) In Scriptura S. Omnia ad Salutem Necessaria, Perfecte ac Sufficenter contineri, atque, praeter Verbum Dei Scriptum, non Traditionibus Oralibus opus esse, ad defectum Scripturae S. Supplendum, adversus Romanae Ecclesiae addictos evicerunt GUILIELM. WHITAKERUS Oper. Tom. 1. *Controv.* 1. *Quaest.* 6. DAN. CHAMIERUS in *Panstratia Catholica* Tom. 1. *Lib.* 8. GUILIELM. AMESUS in *Bel-larmino Enervato* Tom. 1. *Lib.* 1. *Cap.* 6. & *Disput. Theolog. de Perfectione Scripturae* a GUILIELM. BARLEO olim *Conscripta, ac Defensa*, inserta AMESII *Philosophemati-hus*. ANDR. RIVETUS in *Isagoge* *Cap.* 24. *seq.* & in *Catholico Orthodoxo Tract.* 1. *Quaest.* 9. MOS. AMYRALDUS in *Thefib. Theolog. de Perfectione Scripturae S. Thef. Salmuriens.* *Par.* 1. PETR. MOLINEUS in *Thefib. Theolog. de Perfectione Scripturae S. adversus Traditiones Ecclesiae Romanae*, quae prostant Tom. 1. *Disputat. Sedanens.* nec non *Libris Gallico idiomate exaratis* sub titulis, *Du Juge des Con-roverses, des Traditions, & de la Perfection de l'Ecriture S; & Nouveaute du Papisme* *Livr.* 1. *Chap.*

51. *seq.* ABRAHAM RAMBURTIUS in *Thefib. Theolog. De Scripturae S. Perfectione* l. c. Tom. 2. LUDOVIC. LE BLANC. in *Thefib. Theolog. de Scripturae S. Plenitudine, & Sufficien-tia* *Thef. Theolog.* pag. m. 55. *seq.* JOANN. HOORNBECK in *Miscel-laneis S. Lib.* 2. *Cap.* 24. *Sect.* 2. JOANN. COCCEJUS *de Potentia Scrip-turae* *Par.* 2. *Cap.* 9. *seq.* *Oper.* Tom. 9. JEAN CLAUDE in *Epistola dans Oeuvres Posthumes* Tom. 5. JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS in *Dissert. de Perfectione, & Sufficien-tia Scripturae S. Exercit. Biblic.* Tom. 1. JOANN. LUDOVIC. FREY in *Disput. de Perfectione Scripturae S.* CHRISTIAN. EBERHARD. WEISMAN-NUS *de Vero, ac Genuino Sensu Doctrinae, de Sufficientia Verbi Dei Scripti, in Rebus ad Salutem Necessariis.* CHRISTIAN. BRUNINGS *de Silentio S. Scripturae.* Addendi Theologi, qui opinionem Fanaticorum refellerunt, *Scripturam S. tantum complecti Elementa veritatum salutarium, atque illam datam esse, ad solos rudes, & carnales docendos, ac coercendos; at, Lu-men quoddam Internum, esse Principium Perfectum veritatum, ad salutem consequendam necessarium.*
(k) Tra-

habeat (k). quod *Alterum* est hujus Revelationis *Attributum*. *Pf.* XIX. 8. 9. *Prov.* XXX. 5. 2 *Tim.* III. 16. *Act.* XX. 20. coll. cum *Act.* XXVI. 22. *Gal.* I. 8. 9. *Deut.* IV. 2.

38. Ad

(k) Traditiones sunt varii generis.

I. Judaeorum Rabbanitarum, qui volunt, praeter Legem Scripto consignatam, Mosem a Deo in Monte Sinai recepisse Legem Oralem; illamque tradidisse Josuae, Josuam Senioribus, Seniores Prophetis, Prophetas Magnae Synagogae Ezrae. Traditiones has Hillel Magnus sive Senex primus fuit secundum sententiam Auctorum Hebraeorum, qui illas in Scholas Judae introduxit, fecitque materiam publicae disputationis, ut ex eorum scriptis probavit JACOB. ALTINGIUS in *Schilo Lib. 4. Cap. 7. Oper. Tom. 5* praeterea illas quoque scripto consignavit, & in ordinem redegit: ut observat HADRIAN. RELANDUS in *Notis ad JOANN. HENRIC. OTTHONIS Historiam Doctorum Misnicorum prg. 82*. Postea R. Jehuda Sanctus Legem non Scriptam undique collegit, atque operi colophonem imposuit A. 120. a Vastatione Templi; sive 500 Aerae Contractum, quod Opus titulo מושנה insignitur. JOSEPH. VOISIN in *Observat. ad Prooemium § 6*. Libri RAYMUNDI MARTINI, qui inscribitur *Pugio Fidei adversus Mauros*,

& Judaeos pag. m. 6. seq. JOANN. BUXTORFIUS de *Synagoga Judaica Cap. 3.* & in *Recensione Operis Talmudici addita Abbreviaturis Hebraicis pag. m. 229. seq.* JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS in *Thesauro Philologico Lib. 2. Cap. 3. Sect. 3.* ut & in *Enneade Dissertat. Philologico-Theolog. Disput. 1. § 14.* THEODORIC. HACKSPANIUS in *Exercitat. Theolog. de Libertate Christiana adversus Jugum Traditionum ἀρχαίων Tuenda contra Judaeos, & Pontificios.* JOANN. CHRISTOPH. WAGENSEILIUS in *Refutatione Carminis R. LIPMANNI*, quae prostat in *Telis Igneis Satanae Tom. 1. pag. 580. seq.* JOANN. ALBERT. FABRITIUS in *Bibliotheca Antiquaria Cap. 1.* JOANN. CHRISTOPH. WOLFIUS in *Bibliotheca Hebraea Par 2. Lib. 4.* & Auctores ab eo adlegati. Traditiones has Judaei Rabbanitae (Karaci enim illas rejiciunt ut supra pag. 55. n. 4. memoravi) pari pretio Verbo Scripto habent, imo certo modo praeferunt. At illas esse fictas, nec fide dignas, eviderunt, praeter nonnullos et mox indicatis, Auctores, qui de Theologia, & Antiquitatibus Hebraeorum commentati sunt. Patrocinium Judaeorum, ut hoc verbo ad-

38. Ad Perfectionem hanc Sanctae Scripturae, omnino etiam pertinet illius *Perspicuitas,*

dam, in se suscepit ANDR. GEORG. WAEHNERUS in *Antiquitatibus Hebraeorum Vol. 1. Sect. 2. in Proemio § 6. seq.* ubi adstruere studet, Judaeos falso accusari, quod Talmudem S. Scripturae ad latus ponant, quin praeferant.

II. Pontificiorum, qui in Concilio Tridentino i Decreto 4. Sessionis definiverunt, Sacro Sancta Synodus omnes Libros tam Veteris, quam Novi Testamenti (cum utriusque unus Deus sit auctor) nec non Traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam oratenus a Christo, vel a Spiritu Sancto dictatas, & continua Successione in Ecclesia Catholica conservatas, pari pietatis affectu, & reverentia, suscipit, ac veneratur. Protestantibus e contrario volunt, ac evicerunt omnes illas Traditiones Orales esse humanae originis, ac incertas; adeoque non normam alteram fidei, morum, ac controversiarum. Consulatur ANTON. SADEEL *Oper. Lib. 1. JACOB. KIMEDONCIUS de Verbo Non Scripto. MARTIN. CHEMNITIUS in Examine i Decreti 4. Sessionis Concilii Tridentini. ABRAHAM RAMBURTIUS in Disputat. Theolog. 1. de Fundamento Fidei Ecclesiae Romanae l. c. JEAN CLAUDE in Epistola 43. l. c. JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS in Tumulo Concilii Tri-*

*dentini Tom. 1. pag. 119. seq. CHRISTIAN KORTHOLTUS in Disquisitione Anti-Baroniana de Traditionibus Non Scriptis. SAM. BASNAGIUS in Dissertat. de Traditionibus, quae exstat in Annalibus Politico-Ecclesiasticis Tom. 2. pag. 541. seq. JOANN. DAVAZIUS in Achille Traditionariorum Prostrato, inserto Dissertationibus varii Argumenti LENKIN. THOMASII. CHRISTOPH. MATTH. PFARFIUS in Dissertat. Polemic. de Traditionum Non Scriptarum Speciebus, Valore, Certitudine, Auctoritate, Momento, & Pondere. Anonymus S. N. P. S. dans Traite sur les Traditions, ad calcem Libri inscripti Apologie pour l'Eglise Anglicane. JACQUES BASNAGE dans l'Histoire de l'Eglise Tom. 1. Liv. 9. Chap. 5. seq. ut & dans l'Histoire de la Religion des Eglises Reformees Tom. 5. Chap. 6. Conferri quoque potest PIERRE FRANCOIS LE COURAYER dans Notes de l'Histoire du Concile de Trente Ecrite par FRA. PAOLO Tom. 1. Liv. 2. § 45, & 56. nec non dans Defense de la Nouvelle Traduction de l'Histoire du Concile de Trente § 4. pag. 129. seq. Adeundi adhuc Viri Docti contra Graecos Hodiernos (qui hac in re cum Romanae Ecclesiae adflectis consentiunt) e. g. GUSTAV. GEORG. ZELTNERUS in *Breviario Controversiarum**

tas, *Tertium* hujus Revelationis *Attributum*: quod in Universum toti Verbo Dei vindicamus, quatenus Prophetæ, & Apostoli per singularem Spiritus S. ductum, talibus in scribendo vocibus & phrasibus usi sunt, quæ rebus varii argumenti, quas pertractant, prudenter sunt accommodatæ. Ut adeo lectores, qui mentem huc adferunt humilem, castam, docilem, attentam, & præjudiciis carnalis & turgidæ Sapientiæ vacuam, cum necessaria *facultate* atque *exercitatione*, sensum orationis Spiritus S. assequi queant. *Psal.* XIX. 8. CXIX. 105. 2 *Cor.* IV. 2. 3. 4. 5 (l).

39. Præ-

fiarum cum Ecclesia Graeca, ac proinde etiam cum Ruthenica Agitarum. Controvers. 1. alique, quos exhibet IOANN. ALBERT. FABRIUS in Bibliotheca Graeca Tom. 10. Lib. 5. Cap. 43. pag. 450. seq. ubi memorat Scrip. ores Recentiores de Statu Ecclesiae Graecæ, de Dogmatibus, & Ritibus Ecclesiasticis Graecorum.

III. Gentilium; nec non Muhammedanorum, qui Legem suam Orale[m] *Sonnam* adpellant. De horum, illorumque Traditionibus adeundi Scriptores, qui de Gentilium, & Muhammedanorum Religione egerunt, quos suo loco adferam.

(l) Veritates ad vitam æternam consequendam necessarias, in Scriptura S. salutis adpetentibus, atque idonea media adhibentibus tam Clare, & Perspicue esse traditas, ut non ad verum sensum Verbi Dei percipiendum indigeant Explicatione, vel Decisione Judiciali adversus Papicolas probarunt GUILIELM. WHITAKERUS l. c. *Quaest.* 4. DAN. CHAMIERUS l. c. *Lib. 15. Cap. 4.* GUILIELM. AMESIUS l. c. *Cap. 4.* ANDR. RIVETUS in *Isagoge Cap. 22. seq.* & in *Catholico Orthodoxo Tract. 1. Quaest. 6. seq.* IOANN. CLOPPENBURGIUS l. c. *Disput. 5.* JAGOB. TRIGLANDIUS in *Antapologia Cap. 3.* JOS. PLACEUS in *Theob.*

39. Praesertim vero hanc defendimus Scripturae sacrae perspicuitatem, iis in capitibus, quae fundamentum Religionis continent, absque quo cognito nemo salvus evadit. Deut. xxx. 11. coll. cum Rom. x. 6. 7. 8.

40. Licet enim sane ut פתאים *simplices*, (non eruditi homines) & *infantes in Christo*, Verbum Dei, cum fructu & profectu salutari, absque Interprete, legant, & *meditentur*; non tantum in Parte ejus *Historica & Ethica*, quas nemo facile obscuras dicet; sed & *Dogmatica*: modo animum praejudiciis purgent, & sincerum in Veritatem induant affectum. Ps. xix. 8. 1 Pet. 11. 2.

41. Quis neget tamen, ad intelligentiam τῆ Προφητικῆς λόγου, & *Mystici Scripturae sensus*, ma-

L 2

jo-

Theolog. de Perspicuitate Scripturae
Ihes. Salmur. Par. 1. LUDOV. LE BLANC l. c. pag. m. 119. seq. JOANN. HOORNBECK l. c. Sect. 3. § 11. seq. SALOM. GLAS'IUS in Philologia Sacra Lib. 1. Tract. 3. Sect. 1. BENEDICT. PICTET dans Traite contre l'Indifference des Religions Chap. 10. PETER DINANT over de Achthaarheit van Godis Woort 4 Hoofst. Speciatim de Obscuritate Prophetiarum consule, si lubet, AUCTOREM in Typo Doctrinae Pro-

pheticæ Par 3. Cap. 1. ut & ZACHAR. GRAPPIUM in Theologia Recens Controversia Tom. 4. Cap. 1. Quaest. 1. & Cap. 8. Quaest. 4. ubi sententiam PETER. ALLIXII dans Reflexions sur les Livres de l'Ecriture S. pour Etablir la Verite de la Religion Chretienne Par. 2. Livr. 1. Chap. 7. refellit. Jungendi Polemici, qui profugarunt BENEDICT. SPINOSAM, Naturalistas, Enthusiastas, Remonstrantes, aliosque, qui Scripturam S. obscuritatis, & ambiguita-

jorem requiri exercitationem? Nemo gregiorum Credentium hic *sapit* absque labore, tum ob tropicum, figuratum, & saepe concisum, licet elegantissimum, genus orationis, quo *ex singulari Dei consilio* utuntur Prophetæ; tum ob exactam historiarum cognitionem; qua Prophetiarum Interpretem instructum esse oportet.

42. Quin, ut existimem, vix alii quam pii, & Dei *vere reverentes* homines, qui mentem habent a Dei Spiritu affectam, hic multum proficiunt; cum Grammaticus, & Historicus sensus aliarum Partium Verbi Dei, saepe etiam carnalibus hominibus pateat. *Improbi in Prophetiis offendunt.* Hof. xiii. 10. Dan. xii. 10. Idem sentiendum de *sensu Mystico.* Matth. vii. 6.

43. Quandoquidem vero Dominus hanc *Revelationem*, non tantum a Prophetis & Apostolis, ore exponi, sed & *scripto* consignari voluit:

ratis, accusant. Præterea conferri queunt Scriptores de Necessitate Illuminationis Spiritus S. ad Scripturam S. salutariter Intelligendam ad calcem hujus Capitis memorandi.

Spe&at huc lrs de Perspicacitate Scripturæ S. Objectiva, & Subjecti-

va, agitata inter LUDOV. WOLZONGENUM in Libro de Scripturarum Interprete contra Exercitorem Paradoxum, ejusque antagonistam PETR. VAN MASTRICHT in Novitatum Cartesianarum Gangraena Sect. 2. Cap. 2.

luit: plane opus fuit, sua curaret providentia, ut *Scriptura* hujus Revelationis *integra* in Ecclesia conservaretur, usque ad omnium rerum finem *Jes. LIX. 21. Matth. v. 18.*

44. *Scripturam* quidem ipsam hujus Revelationis, *hypothetice* censemus fuisse *necessariam*, imprimis sub *Oeconomia* Novi *Fœderis* (*m*): cum ex *Vaticiniis*, & ipso quoque

L 3

(*m*) Oracula Divina hoc rerum statu, atque cessante revelatione immediata, non solum Utiliter, sed Necessario, Scripto Consignanda esse: insuper Auctores S. nonnunquam Oblata quidem Occasione, sed simul expresso Dei Mandato Scripsisse, contra Pontificios (praeter Scriptores de Traditionibus supra adlegatos) demonstrarunt *ANDR. RIVETUS* in *Isagoge* Cap. 4. & in *Catholico Orthodoxo Tract. 1. Quaest. 1. seq.* *LUDOV. CAPPELLUS* in *Thesib. Theolog. de Origine, & Necessitate Scripturae Thes. Salmur. Par. 1.* *JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS* in *Dissert. de Scriptoribus S. Exercitat. Biblic. Tom. 1.* *JOANN. HENRIC. MAJUS* in *Examine Historiae Criticae Nov. Test. a RICHARD. SIMONE Vulgatae Cap. 1.* *JOANN. GOTTL. CARPZOVIVUS* in *Critica S. Par. 1. Cap. 1. § 3.*

Ad hunc locum referri possunt duae quaestiones, quas breviter

tractavit *HENRIC. ALTINGIUS* in *Theologia Problematica Loc. 2. Probl. 8. & 9.*

1. *An aliquid ante Moysen in Litteras S. relatum fuerit?* De hoc quaesito evolve (ut omittam Scriptores Historiae Vet. Test. de Vita Moysis, & Historia Litteraria) Auctores de Libris Apocryphis, qui Patriarchis tribuuntur, quos supra pag. 72. seq. in medium adtuli. Praeterea vide, sis, *Viros Doctos*, qui de Origine Litterarum, & Primo Scriptore (num ille Moyses, vel alius sit) egerunt. v. c. *GERARD. JOANN. VOSSIUS* in *Aristarcho, sive Arte Grammatica Lib. 1. Cap. 9. Oper. Tom. 2. pag. 13. seq.* *HERMANN. HUGO* de *Prima Scribendi Origine, & Universalis Rei Litterariae Antiquitate Cap. 3.* & *CHRISTIAN. HENRIC. TROTZ* in *Notis. THOM. BANGIUS* in *Caelo Orientis Exercitat. 1.* *BRIAN. WALTONUS* in *Prolegomenis in Biblia Polyglotta Proleg. 2.* *JOANN. HENRIC.*

UR-

que eventu constet, Deum noluisse, ut *frater hic doceret fratrem*, *Jer. xxxi. 34. h. e.* alius ab alio, in fide veritatum Coelestium, & exercitio Religionis Spiritualis, penderet.

45. Quod enim Pontificiae Sectae Doctores hic commendant *Traditiones Ecclesiae Catholicae*, alienum est a ratione.

46. Ut ut enim omnes Traditiones, & omne Traditionum genus, non improbemus: nemo tamen, bonae mentis compos, in tanti
re

URSINUS in *Analectis S. Tom. 1. Lib. 6. Cap. 1. & in Exercitat. de Zoroastre, Hermete Trismegisto, & Sanchoniathone Exercit. 3.* JOANN. LIGHTFOOT in *Miscellaneis Cap. 29. Oper. Tom. 1. pag. 213. seq.* JOANN. OWEN *Θεολογουμένων Lib. 4. Cap. 3. Digress. 1.* MATTH. WASMUTHUS in *Vindiciis Sacrae Hebraeae Scripturae Sect. 2.* GUILIELM. SALDENUS in *Exercitat. de Primo Scriptore*, quae exstat in *Otiis Theologicis Lib. 1. Exercit. 1.* VALENT. ERNEST. LOESCHERUS de *Causis Linguae Hebraeae Lib. 2. Cap. 1.* HENRIC. BENZELIUS in *Dissert. de Causis Literaturae Hebraeae.* item in *Dissert. de Scriptura ante Mosem*, quae prostant in *Syntagmate Dissertationum Diss. 8. & 10.* ISAAC. JAQUELOT dans *Discours sur l'Existence de Dieu Dissert. 1. Chap. 23.*

Postremo de hoc argumento ad eundem Theologi de controversia. An Moses Librum suum primum, ac priora capita Libri secundi ex schedis, & monumentis Patriarcharum collegerit? Hac de quaestione egerunt AUCTOR *Observat. S. Lib. 1. Dissert. 1. Cap. 4.* JOANN. MEYERUS in *Disquisit. de Primo Libro Mosaico*, unde *Moses Res in Genesi Descriptas Didicerit.* CHRIST. STEPHANI *An Moses Genesin e Schedis Patriarcharum Collegerit.*

II. Cur non, ut *Vet. Test. ipsius Dei, sic Nov. Test. Christi Scriptura fuerit consecratum.* Quod ad hanc quaestionem adinet, videatur de ea Scriptores de Libris, qui nomine Christi venditati sunt, pag. 73. adductos: ut & Eruditi, qui Servatoris vitam conscripserunt.

(n) Li-

DE SCRIPTURA SANCTA 87

re momenti *fidem*, suam facile fundabit in Traditionibus non scriptis, quas constat ab omni suspicione corruptelae & variationis liberas non esse, si ab originibus suis per tractum plurium saeculorum distent. *Jes.* VIII. 20.

47. Huic vero *Scripturae* suam asserimus *Integritatem*, tam quod ad *Partes* ejus *Majores*, *Libros* nimirum, & *Librorum* majora *Segmenta* (*n*); quam quod ad *Minores*, *Versus*, *Voces*, & *Literas*.

48. In

(*n*) *Libros* S. scripto exaratos, ac in *Canonem* relatos, respectu *Partium* Majorum *Integros*, ac *Incorruptos* ad nostras pervenisse manus, adversus *Papicolas*, *Socinianos*, *Muhammedanos*, aliosque (ut praetermittam *Auctores* de *Canone* *Scripturae* S. quos pag. 48. indicavi) adstruxerunt *ANDR. RIVETUS* in *Catholico Orthodoxo Tract.* 1. *Quaest.* 3. *SALOM. GLASSIUS* in *Introductione* ad *Lectionem* *Biblicam* *Cap.* 7. *JOANN. HOORNBEEK* in *Socinianismo* *Confutato* *Tom.* 1. *Lib.* 1. *Cap.* 2. *Controv.* 3. *JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS* in *Thesouro* *Philologico* *Lib.* 2. *Cap.* 2. *Sect.* 2. *JOANN. LEUSDEN* in *Philologo* *Hebraeo-Graeco* *Dissert.* 4. *JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS* in *Dissert. de* *Authentia* *Librorum* *S.* *S. Exercitat. Biblic.* *Tom.* 1.

Libri varii in *Scriptura* S. memorantur, qui secundum adversariorum opinionem periere, ita mentio fit *Libri* de *Delendis Amalekitis* *Exod.* 17. v. 14. *Libri* *Foederis* *Exod.* 24. v. 7. *Libri* *Bellorum Domini* *Num.* 21. v. 14. *Libri* *Fastorum* *Jos.* 10. v. 13. & 2 *Sam.* 1. v. 18. *Libri* *Juris Regii* 1 *Sam.* 10. v. 25. *Parabolarum*, & *Canticorum* *Salomonis* 1 *Reg.* 4. v. 32. *Libri* *Rerum* *Salomonis* 1 *Reg.* 11. v. 41. *Chronicorum* *Regum* *Israelis* 1 *Reg.* 14. v. 19. atque 2 *Reg.* 10. v. 34. *Annalium* *Regum* *Judae* 1 *Reg.* 14. v. 29. & *Cap.* 15. v. 7. *Chronici* *Davidis* 1 *Chron.* 27. v. 24. *Librorum* *Samuslis*, *Nathanis*, & *Gadis* 1 *Chron.* 29. v. 29. *Librorum* *Nathanis*, *Abiae*, & *Ibeddi* 2 *Chron.* 9. v. 29. *Librorum* *Schemabiae*, & *Hiddonis* 2 *Chron.*

48. In universum enim, Divinae Providentiae acceptum ferimus, quod ex Libris S. Scripturae in Canonem relatis, nulli hodie desiderentur; tum quoque Libri Veteris Testamenti, *Hebraeae Editionis*, nunquam a Judaeis data opera corrupti sint (o):

Li-

12. v. 15. *Libri Jesaiæ Cap. 26.*
 v. 22. *Lamentationum Jeremiae Cap.*
 35. v. 25. *Libri Genealogiarum*
Nebem. 7. v. 5. Libri Chronicorum
Cap. 12. v. 23. Libri Jehovae Jef.
 34. v. 16. *Epistolae ad Laodicenses*
Coloss. 4. v. 16. & Propheciae Henochi
Jud. v. 14. De his Libris prater
Exegetas ad l. c.) disseruerunt
Scriptores, quos adlegare super-
fedeo, cum mihi otium fecerint
 JOANN. CHRISTOPH. WOLFIUS in
Bibliotheca Hebraea Par. 2. Lib. 1.
 & in *Curis Philologicis, & Criticis*
ad, l. c. Nov. Test. atque ad Ti-
tulum Epistolae Pauli ad Ephesios
 ut & MICH. LILIENTHALS in *Bi-*
blischer Archivario der Heiligen
Schrift Alten, und Neuven Te-
staments ad l. c. Vet. & Nov.
Test.

(o) Textum Originalem Hebraicum Vet. Test. respectu Partium Minorum, nec Judaeorum, aliorumque malitia, nec Librarium incuria, nec Temporum injuria fuisse corruptum, sed Dei Providentia mansisse Purum, atque illum esse Normam Controversia-

rum, & Versionum, contra Deistas, Enthusiastas, Socinianos, Pontificios, atque audaces Criticos ut JOANN. MORINUM, ISAAC. VOSSIMU, RICHARD. SIMONEM MARC. MEIBOMIUM, GUILIELM. WHISTONIUM, aliosque ostenderunt DAN. CHAMIERUS l. c. *Lib. 12. Cap. 11. seq.* SIXTIN. AMAMA in *Anti-Barbaro Biblico Lib. 1. Cap. 1. seq.* ANDR. RIVETUS in *Isagoge Cap. 8. item in Catbolico Orthodoxo Tract. 1. Quaest. 15.* SIM. DE MUIS in *Affertione Veritatis Hebraicae contra MORINI Exercitationes: nec non in Affertione Altera Veritatis Hebraicae; postremo in Castigatione Animadversionum MORINI, seu Veritatis Hebraicae Affertione Tertia.* SALOM. GLASSIUS in *Philologia S. Lib. 1. Tract. 1. de Integritate, & Puritate Hebraei Vet. Test. Codicis.* JOANN. HOORNBECK in *Socinianismo Confutato Tom. 1. Lib. 1. Cap. 2. Controvers. 2.* BRIAN. WALTON in *Prolegomenis in Biblia Polyglotta Proleg. 7.* JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS in *Thesauro Philologico Lib. 1. Cap. 2. Quaest. 4. & in Vin-*

Libri N. T. a Christianis Haereticis nunquam cum successu (p).

M

49 Quodsi

diciis Locorum Vet. Test. quos Corruptos volunt Pontificii, *ibid.* pag. 147. *seq.* JOANN. LEUSDEN in *Philologo Hebraeo Dissert.* 33. CHRISTIAN. KORTHOLTUS in *Tractatu de Variis Scripturae Editionibus* Cap. 2. AUGUST. PFEIFFERUS in *Critica S.* Cap. 4. Sect. 2. Quaes. 4. *seq.* CHRISTOPH. HELVICUS in *Vindicatione Locorum Potissimum Vet. Test.* inserta a THOM. CRENIO Fasci 3. *Exercitat. Philolog-Histor.* pag. 81. *seq.* JOANN. MEYERUS in *Dissert. de Chronologiae, & Historiae S. Integritate in Prolegomenis in Seder Olam* *Dissert.* 2. pag. 148. *seq.* JACOB. TRIGLANDIUS in *Dissert. de Integritate Codicis S. quae exstat in Sylloge* *Dissertat. Theolog. & Philolog.* pag. 293. *seq.* JOANN. CHRISTOPH. WOLFIUS in *Bibliotheca Hebraea* Par. 2. Lib. 1. JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS in *Critica S. Vet. Test.* Par. 1. Cap. 3. & Par. 3. Cap. 1. JOANN. BALTHASAR BURCHARDUS in *Dissert. Philolog. de Judaicis Corruptionis Vet. Test. Falso Insinualis.* His adjunge Scriptores de Variantibus Lectionibus, & Versionibus, mox citandos.

Memorandi hic veniunt Philologi, qui disernerunt.

I. De עטור סופרים תקן *Correptione, sive Ordinatione Scribarum in Duodeviginti Dictionibus Vet. Test.*

consulendi JOANN. BUXTORFIUS P. in *Lexico Chaldaico in v. תקן* SALOM. GLASSIUS l. c. pag. m. 18 JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS l. c. *Lib.* 1. Cap. 3. Sect. 4. pag. 427. JOANN. LEUSDEN l. c. *Dissert.* 22. § 6. DAN. CRAMERUS sub praesidio AUGUST. VARENI in *Judicio Academico de Tikkun Sopbrim*, quod proficit Fasce 2. *Exercitat. Philolog.-Histor.* THOM. CRENII pag. 156. *seq.* JOANN. MEYERUS in *Disquisit. de Vero Sensu Tikkun Sopberim.* LUDOV. WOLZOGEN in *Dissert. Critic.-Theolog. de Correctione Scribarum in Octodecim Scripturae Dictionibus Adhibita.* Confer adhuc Auctores de Masora, & Masorethis a WOLFIO l. c. *Lib.* 3. adducos.

II. De עטור סופרים *Ablatione Scribarum in Quinque Vocibus Vet. Test.* memorasse in praesenti sufficet JOANN. BUXTORFIUM l. c. in v. עטור JOANN. HENRIC. HOTTINGERUM l. c. pag. 432. JOANN. LEUSDENIUM l. c. § 7. JOANN. GERARD. WARCHAU in *Dissert. de Ablatione Scribarum*, quae legitur in *Thesauro Novo Theolog-Philolog.* Tom. 1.

III. De פסקה *Cessatione*, quomodo adpellatur Circulus, in medio spatii vacui versuum 28 in Vet. Test. secundum Masoram ad Genes. 4. v. 8. at Masora ad Genes.

49 Quodsi vero manus aut oculi Amanuensium hic illic sorte errarint: primum quidem nulli ejusmodi errores sunt notabiles, si-

nes. 35. v. 12. memorat tantum versus 25 esse, qui in medio sui deficiunt. Circulus hic quoque vocatur פריגמא, quod vocabulum diverse ab Eruditis vertitur. Confer praeter WOLFIIUM, JOANN. BUTORFIUM P. in *Clavi Majorae* Cap. 11. pag. m. 265. & in *Lexico Talmudico* in v. פריגמא. JOANN. HENRIC. HOTTINGERUM l. c. Lib. 1. Cap. 2. Sect. 5. pag. 227. JOANN. CHRISTOPH. WAGENSEILIUM in *Manrissa* de 70 Hebdomadibus Danielis, ad calcem Tom. 2. Libri inscripti *Tela Ignea Satanae*.

(p) Textum Authenticum Graecum Nov. Test. respectu Partium Minorum esse Integrum, atque Regulam, ad quam Omnes Translationes Examinandae sunt, evicerunt DAN. CHAMIERUS l. c. Cap. 13. DAN. HEINSIUS in *Prolegomenis* in *Exercitationes S. ad Nov. Test.* pag. 3. seq. ejusque severus censor JOANN. CROIUS in *Observationibus* in *Nov. Foed.* Cap. 14. seq. SALOM. GLASSIUS l. c. Lib. 1. Tract. 2. de *Integritate Graeci Nov. Test. Codicis*. JOANN. LEUSDEN in *Philologo Hebraeo-Graeco* Dissert. 5. CHRISTIAN. KORTMOLTUS l. c. Cap. 7. JOANN. HENRIC. MAJUS in *Examine Historiae Criticae* a RICHARD. SIMONE *Pulgatae*. JOANN. MILLIUS

in *Prolegomenis* in *Nov. Test. Par.* 2. ejusque aristarchus DAN. WHITBY in *Examine Variantium Lectionum* JOANN. MILLII, CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIUM in *Dissert. Critic. de Genuinis Nov. Test. Lectionibus* Cap. 1. & in *Dissert. de Evangeliiis sub Anastasio Imp. non Corruptis*, quae exstat *Primitiarum Tubingensium* Par. 1. JOANN. FRICKIUS in *Commentat. Theolog. - Critic. de Cura Ecclesiae Veteris circa Canonem Scripturae S., & Conservandam Codicum Puritatem*, Cap. 4. PETR. WESSELIUS in *Dissert. de Evangeliiis Jussu Imp. Anastasii non Emendatis*, in *Victorem Turonensem*; subjuncta *Diatr. de Judaeorum Archontibus*. JUST. WESSEL. RUMPAEUS in *Commentat. Critic. ad Libros Nov. Test.* § 8, & 41. FRIDERIC. PHILIPP. SCHLOSSER in *Vindicatione Nov. Foed. Locorum ex Libris Historicis, quorum Integritatem* JER. MARKLANDUS *Correctionibus, quas suis in Lybiam Conjecturis Insperfit, Suspectam Reddere non Dubitavit*. Adde Opera Elencticorum adversus JOANN. TOLANDUM, RICHARD. SIMONEM, ANTON. COLLINUM, GUILIELM. WHISTONUM, eorumque adfectas in lucem emissa.

fideique nostrae turbant rationes; deinde etiam, si quid in levioribus vitii haereat, (*li-tera* hic illic mutata, superflua, aut deficiente) facile ex Variantibus Scripturae Lectionibus, quod affectum est, integritati suae restitui poterit.

50. Variantium autem Lectionum Scripturae nomine intelligimus, quod ad V. T. Libros Sacros Bibliorum ejusdem argumenti; Masorethicas Observationes *Keri* & *Cethib*, usus necessarii & egregii; Versionem Graecam τὸν ὀ. & Pentateuchum Samaritanum (q): Quod ad N. T. Editiones Praestantio-

M 2

res

(q) De Variantibus Lectionibus Vet. Test, earumque Variis Fontibus, Speciebus, Usu, & Abusu differuerunt, & disputarunt SIXTIN. AMAMA in *Commentat de Keri, & Cethib*, quae exstat in *Anti-Barvaro Biblico Lib. 3. pag. 462. seq.* LUDOV. CAPPELLUS in *Critica Sacra: ejusque antagonista* JOANN. PUXTORPIUS F. in *Anticritica* JACOB. JSSERIUS in *Epistola ad LUDOV. CAPPELLUM*, adnexa ejus *Syntagmatis de 70 Interpretum Versione pag. 69. seq.* & GUILIELM. FYRIUS in *Epistola ad USERIUM* *ibid.* pag. 21. *seq.* ARNOLD. BOOTIUS in *Judiciis, seu Apodixi pro Hebraica Veritate.* BRIAN. WALTONUS in

Prolegomenis in Biblia Polyglotta Proleg. 6. & 8. JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS in *Thesauro Philologico Lib. 1. Cap. 3. Sect. 4. pag. 415. seq.* JOANN. LEUSDEN in *Philologo Hebraeo Dissert. 23. seq.* MATTH. HILLERUS de *Arcano Kethib, & Keri.* AUCTOR *Observat. S. Lib. 3. Cap. 14. seq. de Variantibus Lectionibus 87, & 17.* JOANN. ANDR. DANZIUS in *Literatore Hebraeo-Chaldaeo Cap. 1. item in Sinceritate Scripturae Vet. Test. Praevalente Keri Vacillante: ut & in Sinceritate S. S. Vet Test. Elucantio.* FRANCI & TREPREGI in *Dissert. Philolog. - Theolog. de Authentia Selectorum Cethibim.* JOANN. CHRISTOPH.

res ipsius Codicis Graeci, & Versiones antiquissimas, *Latinam & Syriacam* (r).

51. Ne-

TOPH. WOLFIIUS in *Bibliotheca Hebraea* Par. 2. Lib. 3. JOANN. GOTTL. CARPZOV. US in *Critica S. Vet. Test.* Par. 1. Cap. 7. ALBERT. SCHULTENS in *Institutionibus, ad Fundamenta Linguae Hebraeae Sect.* 2. § 25. pag. 95. seq. ejusque FILIUS JOANN. JACOB. SCHULTENS in *Dissert. Academic. de Utilitate Dialectorum Orientalium, ad Tuendam Integritatem Codicis Hebraei.* GOTTL. FRIDERIC. GUDIUS in *Dissert. Critic. pro Hilleriana Sententia de Origine, & Sensu τὸν Κτῖν, & Κρι,* inserta *Miscellaneis Lipsiensibus Novis* Vol. 5. Par. 3. GUSTAV. GEORG. ZELTNERUS in *Enneade Quaestionum Philologicarum Quaest.* 9. BENJAM. KENNICOT in *Dissert. super Ratione Textus Hebraici* Par. 2. JACQUES BASNAGE dans *l'Histoire des Juifs* Tom. 2. Chap. 9. HENRIC. AINSWORTH. ad calcem *Annotationum in Pentateuchum, ex Anglicano idiomate Belgice editarum* pag. 881. seq.

(r) Quod ad Variantes Lectiones Nov. Test. adinet, de iis (ne iterum memorem loca apud CROIUM, GLASSIUM, WALTONUM, LEUSDENIUM, MILLIUM, WHITEYUM, PFAFFIUM, RUMPAEUM supra adlata) consuli queunt JOANN. LOMEIERUS *Dierum Genitium Decade* 1. *Dissert.* 4. JOANN.

LUDOV. FREY in *Dissert. de Variis Lectionibus Nov. Test.* JOANN. GEORG. PRITIUS in *Introductione in Lectionem Nov. Test. Cap. 29.* & CAROL. GOTTL. HOFMANNUS in *Notis.* G. D. T. M. D. (sub his literis latitare traditur GERHARD. VAN MASTRICHT) in *Prolegomenis, praemissis* editioni *Nov. Test.* a HENRIC. WETSTENIO, luci exposita A. 1711. ANTON. BLACKWALLUS in *Autoribus Sacris Classicis Defensio, & Illustratio* Tom. 2. Par. 3. JOANN. ALBERT. BENGELIUS in *Apparatu Critico*, subjuncto ejus editioni *Novi Testamenti Graeci.* CHRISTIAN. BENEDICT. MICHAELIS in *Tractatu Critico de Variis Lectionibus Nov. Test. caute Colligendis, & Dijudicandis.* JACQUES LENFANT dans *Preface Generale sur le Nouveau Testament* pag. 190. seq. Videantur adhuc *Virorum Doctorum Judicia*, nec non *Opera evulgata contra JOANN. JACOB. WETSTENII Prolegomena ad Nov. Test. Editionem Accuratissimam:* nec non ejus *Novum Testamentum Graecum cum Lectionibus Variantibus*, nuper publicijuris factum. Denique adeundi *Eruditi*, qui de *Novi Testamenti Codicibus Manuscriptis, & Inpressis* egerunt; ut & *Editores Novi Testamenti cum Variantibus Lectionibus*, quos praeter WETSTENIUM

DE SCRIPTURA SANCTA 93

51. Nemo tamen his feliciter utatur, qui ingenium suum, in hoc studii genere, jam ante non diligenter excoluerit: & in univ-
 sum praesumendum est, Lectionem Masore-
 thicam Codicis Hebraei, punctis vocalibus hoc
 tempore suffultam, multo esse puriorem, &
 sanio-rem Lectione Codicis Graeci, aut Samari-
 tani.

52. Scriptura haec, non alium in finem, a
 Deo, tam *perfecte*, & *perspicue* tradita est Eccle-
 siae, & in hunc usque diem, tam singulari
 cura Divinae Providentiae, conservata, quam
 ut illi omnes, qui Ecclesiam constituunt, eam
legerent & intelligerent. quae sunt inter CON-
 SEQUENTIA Scripturae RELATIVA. Deut. VI.
 6. 7. Luc. XVI. 29. Actor. XVII. II. Col. III.
 16 (s).

M 3

53. Le-

c. aliosque percensuit JOANN. AL-
 BERT. FABRITIUS in *Bibliotheca*
Graeca Tom. 4. Lib. 4. Cap. 5. § 16.

(s) Pandectas S. ab Omnibus sine
 Discrimine, Laicis aequae ac Cleri-
 cis, sine Permissu Sacerdotis, Neces-
 sario Legendas esse, adversus Roma-
 nae Ecclesiae adfelas (qui lectionem
 Verbi Divini indoctis interdicit)
 commonstravit DAN. CHAMPE-

RUS in *Panstratia Catholica Tom.*
I. Lib. 10. ANDR. RIVETUS in Isa-
goge Cap. 13. JACOB. USSERIUS in
Historia Dogmatica de Scripturis,
& Sacris Vernaculis. ac HENRIC.
WHARTON in Auctario Historiae
Dogmaticae. SAM. BASNAGIUS in
Exercitationibus Historico-Criticis
ad A. 35. Num. 28. pag. 128. seq.
 MARTIN. CHLADENIUS in *Dissert.*
de

94 CAPUT SECUNDUM

53. Legenda vero Scriptura tota est, neque Vetus Testamentum a Novo divellendum, contra quam Sociniani vellent. *Luc. xxiv. 27. Act. xviii. 28 (t)*

54 Scrip-

de Lectione S. Scripturae, Omnibus Hominibus Libera. PIERRE DU MOULIN dans *Nouveauté du Papisme Liv. 1. Chap. 58. seq.* SAM. DESMARETS dans *la Chandelle, Mise sur le Boisseau, par le Clerge Romain: ut & dans Reponse Facile, & Peremptoire a l'Argument Pretendu Invincible, touchant la Lecture des Saintes Lettres en Langue Vulgaire.* JAQUES BASNAGE dans *l'Histoire de l'Eglise Tom. 1. Liv. 9. Chap. 1. seq.* item dans *l'Histoire de la Religion des Eglises Reformees Tom. 5. Chap. 4. seq.* SIXTIN. AMAMA in *de Bybelsche Conferentie Cap. 3. des Voorredens.* Adde Scriptores mox adducendos, de Necessitate ad Scripturam S. in Linguas Vernaculas Transferendam. Protestantes non solum, ac quoque nonnulli ex Romanae Ecclesiae addictis, ac imprimis Jansenistae volunt, Omnibus promiscue Lectionem Oraculorum Divinorum concedendam esse: ut CORNEL. A LAPIDE in *Prooemio in 12 Prophetas Minores.* MICH. MAROLLUS in *Praefatione Nov. Test. Gallico idiomate vulgari.* ANTON. ARNAULD dans *Defense des Versions, de l'Ecriture Sainte. & dans Difficul-*

tes Proposees a MR. STEYART touchant la Lecture de l'Ecriture Sainte en Langue Vulgaire. PASCHAS. QUESNELLIUS dans *l'Abrege de la Morale de l'Euangile. Liber hic a Papa CLEMENTE 11. in famosa Bulla Unigenitus vocata, proscribitus, atque QUESNELLI sententia damnata est dum. 79. seq.* Adi, sis, de hac re JOANN. WOLFGANG. JAEGERUM in *Historia Ecclesiastica Seculi 18. Decad. 1. Lib. 9. Cap. 1. Sect. 18.* CHRISTIANUS LOEBERUM in *Defensione Doctrinae Orthodoxae, de Omnibus Concedenda Scripturae S. Lectione, Occasione Bullae Anti-Quesnellianae, quae prostat in Miscellaneis S. JOANN. FRANCISC. BUDDEI Par. 3. pag. 281. seq.* Praetera confer Scriptores de Jansenismo, ac Bulla memorata, quos suppeditabit CHRISTIAN. FEUSTELIUS in *Miscellaneis Sacris, & Eruditis, pag. 580 seq.* JOANN. GEORG. WALCHIVS in *Bibliotheca Theologica Selecta Tom. 2. Cap. 5. Sect. 18.* Adde, quae de vera Concilii Tridentini sententia circa Lectionem Scripturae S. observavit PIERRE FRANCOIS LE COUDRAYER dans *l'Examen des Defauts Theologiques Tom. 2. Sect.*

54. Scriptura *legi* non potest ab omnibus, qui Ecclesiam efficiunt sub Novo Fœdere, nisi *vertatur* in Linguas vernaculas, quarum proinde versionum necessitas per se patet. *Zeph.* 111. 9 *Matth.* xxviii. 19 (u).

55. Inter quas negligendae non sunt *Versio* rōv i. & *Vulgata Latina* (x), quod ad majorem par-

9. Chap. 5. Art. 6. Paraphr. 1. § 2.
 (t) Vetus Testamentum, hodie sub Novo Testamento, Necessario Legendum, atque Normam Fidei, Morumque esse, adversus Anabaptistas, & Socinianos plurimis, adstruxerunt argumentis ANDR. RIVETUS in *Isagoge* Cap. 30. JOANN. CLOPPENBURGIUS in *Gangraena Theologiae Anabaptisticae* Par. 3. *Disput.* 4. *Oper.* Tom. 2. pag. 199. seq. JOANN. HOORNBECK in *Socinianismo Confutato* Tom 1. Lib. 1. Cap. 4. *Controv.* 4. FRIDERIC. SPANHEMIUS P. in *Disputationibus Anti-Anabaptisticis* *Disput.* 2. in *Syntagmate* *Disputat.* Theolog. Par. 2. pag. 53. seq. JACOB. ALTINGIUS in *Oratione*. Heptade 9 *Orat.* 4. *Oper.* Tom. 5. pag. 296. seq.
 (u) Codicem S. e Linguis Originalibus, in Linguas, Populis Singulis Vernaculas, Necessario Vertendum esse, contra Pontificios ostenderunt GUILIELM. WHITAKERUS *Oper.* Tom. 1. *Controvers.* 1. *Quaest.* 2. Cap. 13. seq. DAN. CHA-

MIERUS l. c. Lib. 11. ANDR. RIVETUS in *Isagoge* l. c. & in *Catholico Orthodoxo Quaest.* 5. LUDOV. CAPPELLUS in *Thefib. Theolog. de S. Bibliorum Versionibus* *Thef.* Salmur. Par. 1. LUDOV. LE BLANC in *Thefib. Theolog. de Versionibus Scripturae Vulgaribus*, & *Vernaculis* *Thef.* Theolog. pag. m. 136. seq. JACOB. USSERIUS & HENRIC. WARTHON l. c. CHRISTIAN. KORTHOLTUS in *Tractatu de Textu Bibliorum in Linguis Vulgo Cognitis*. SIXTIN. AMA-MA l. c. Cap. 3. enz.

(x) Generatim de Versionibus Codicis S. earumque Auctoribus, Valore, Usu, atque Abusu commentati sunt ANDR. RIVETUS in *Isagoge* Cap. 9. JOANN. HENRIC. HORTINGERUS in *Thesauro Philologico* Lib. 1. Cap. 3. Sect. 1. seq. item in *Bibliothecario Quadrupartito* Par. 2. de *Theologia Biblica* Lib. 1. Cap. 3. nec non in *Dissert. de Translationibus Bibliorum in Linguas Vernaculas*, quae exstat in *Fasciculo Dissertat. Theolog.-Philolog.* sub-

partem ab Hieronymo instructa: quas tamen nimia veneratione prosequuntur Pontificiae sectae Homines.

56. Quin

subjuncto *Historiae Creationis*. LUDOV. CAPPELLUS in *Critica S. Lib. 4. seq.* ejusque adversarius JOANN. BUXTORFIUS F. in *Anticritica Lib. 1. Cap. 8.* BRIAN. WALTONUS in *Prolegomenis in Biblia Polyglotta Proleg. 5.* JACOB. ALTINGIUS in *Dissert. de Versionibus S. Scripturae. Heptade 7 Dissert. 2. Oper. Tom. 5. pag. 198. seq.* JOANN. LEUSDEN in *Philologo Hebraeo. Dissert. 1. Sect. 2.* & in *Philologo Hebraeo-Graeco Dissert. 7. seq.* CHRISTIAN. KORTHOLTUS in *Troctatu de Variis Scripturae Editionibus Cap. 3. seq.* HUMFR. HODIUS de *Bibliorum Textibus Originalibus Lib. 3. & 4.* JOANN. MILLIUS in *Prolegomenis in Nov. Test. Par. 2.* JOANN. ALBERT. FABRITIUS in *Bibliotheca Graeca Tom. 4. Lib. 4. Cap. 5. pag. 188. seq.* JOANN. CHRISTOPH. WOLFIUS in *Bibliotheca Hebraea Par. 2. Lib. 2.* JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS in *Critica S. Vet. Test. Par. 1. Cap. 2. & Par. 2. Cap. 1. seq.* JUNT. WESSEL. RUMPAEUS in *Commentatione Critica ad Libros Nov. Test. § 50.* ANDR. GEORG. WAERNERUS in *Antiquitatibus Ebraeorum Vol. 1. Sect. 1. Cap. 37. seq.* HENRIC. BENZELIUS in *Dissert. sub ejus praesidio habita de Antiquis Bi-*

bliorum *Versionibus*, quae inserta est ejus *Syntagmati Dissertationum Dissert. 17.* JACQUES LENFANT dans *Preface Generale sur le Nouveau Testament. pag. 209. seq.* E. Pontificiis hoc de argumento legi queunt JOSEPH. DE VOISIN in *Observationibus in Prooemium Pugionis Fidei RAIMUNDI MARTINI pag. m. 140. seq.* JACOB. LE LONG in *Bibliotheca Sacra. RICHARD SIMON dans l'Histoire Critique du Vieux Testament. Liv. 2. Chap. 1. seq.* & dans *l'Histoire Critique des Versions du Nouveau Testament. ELLIE. DU PIN dans Dissertation Preliminare sur la Bible Tom. 1. Liv. 1. Chap. 5. seq.* & Tom. 2. Liv. 2. Chap. 4. Qui plura desiderat, adeat Auctores, quos enumerarunt Eruditi a JOANN. CHRISTOPH. KOECHERO in *Conspectu Theologiae Universae Cap. 6. §. 123. adducti.*

Speciatim.

I. Pentateuchi Samaritani Originem, atque Auctorem indagarunt, ut & de illius Auctoritate disceptarunt JOANN. MORINUS, ejusque antagonista SIMEON DE MUS. Horum Scripta controversa exhibet JOANN. PETR. NICERON in *Vita MORINI, Versionis Germanicae Tom. 9. pag. 38. seq. Prae-*

cerea

56. Quin sane manifesta ratio utilitatis rei Christianae exigit, ut semper liberum maneat
 N in

retea MORINO, LUDOV. CAPPELLO, ISAACO VOSSIO, GUILIELM. WHITSTONO, aliisque Codicis Samaritani patronis se opposuerunt JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS, ARNOLD. BOOTIUS, JOANN. BUXTORFIUS F. & eorum adseclae. Horum, atque illorum opera praeter WOLFIIUM l. c. indicavit JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS in *Critica S. Vet. Test. Par. 2. Cap. 4. pag. 585. seq. in Notis. & Par. 3. Cap. 6.* Evolve adhuc Historiae Ecclesiasticae Editores; nec non Chronologos, qui de Periodis Annorum, a Mundo Condito ad Diluvium, & a Diluvio ad Exitum Abrahami ex Ure Chaldaeorum, commentati sunt. Denique hac de re adis, Philologos, qui quaestionem tractarunt: an Hebraei olim, ante Captivitatem Babylonicam, Characteres Samaritano; an vero Quadrato illo, quo Codex Vet. Test. hodie exaratus est, usi fuerint.

II. De Paraphrasibus Chaldaicis (quibus Judaei fere divinam tribuunt auctoritatem, ac imprimis Targumim Onkelosi, & Jonathanis) egerunt Viri Docti, quos percensent THOM. CRENIUS in *Anotationibus ad DAN. CRAMERI Judicium de Tikkun Sopbrim.* quod inseruit Fasci 2. *Exercitat. Philolog.-Histor. pag. 170. seq. Jo-*

ANN. GOTTL. CARPZOVIVS l. c. *Par. 2. Cap. 1. pag. 430. seq. in Notis.* Auctoribus ibi adlegatis adjunge JOSEPH. DE VOISIN l. c. *pag. 143. seq. LUDOV. CAPPELLUM l. c. Lib. 5. Cap. 2. JOANN. BUXTORFIUM l. c. Par. 2. Cap. 10. ISAAC. VOSSIVM in Dissert. de Translatione 70 Interpretum Cap. 28. JOANN. OWENIVM Θεολογούμενων Lib. 5. Digress. 3. AUCTOREM in Archisynagogo Cap. 13. CHRISTOPH. HENRIC. ZIEBICHIVM in Dissert. de Chaldaicarum Vet. Test. Paraphrasium apud Judaeos Auctoritate.*

III. Ingens est Scriptorum seges circa Versionis Graecae Septuaginta Interpretum Historiam, olim ab Aristaea concinnatam, atque Translationis 70 Viralis Auctores, Tempus, Auctoritatem, Usus, atque Quaestionem: num hodie diversa sit a veteri. Horum Scriptorum cum modo laudatus CARPZOVIVS l. c. *pag. 481. seq. in Notis* quoque Syllabum dederit, nonnullos ab eo non adductos, nec non loca Auctorum citatorum ibi non memorata quaedam addam. Ut GUILIELM. WHITAKERVM *Oper. Tom. 1. Controv. 1. Quaest. 2. Cap. 3. DAN. CHAMIERVM in Panstratia Catholica Tom. 1. Lib. 13. HENRIC. VALESIVM in Epistola ad JACOB. USSERIVM de Versione 70 Interpretum,*

in Ecclesia, quascunque versiones modeste, ad authenticum textum, expendere: eamque ob cau-

rum, adnexa Tom. 1. *Ecclesiasticae Historiae Eusebii Pamphili* novissimae editionis pag. 786 seq. LUDOV. CAPPELLUM l. c. Lib. 4. JOANN. BUXTORFIUM F. l. c. Par. 2. Cap. 8. JOANN. LIGHTFOOTUM in *Λειψάνοις de Rebus ad τὸν ὁ* *Versionem Graecam Spectantibus.* Oper. Posthum. pag. 1. seq. AUCTOREM in *Archisynagogo* Cap. 7. pag. 114. seq. & *de Synagoga Vetere* Lib. 3. Par. 2. Cap. 7. pag. 950. seq. JOANN. ALBERT. FARRITIUM in *Dissert. de Numero Septuagenario* § 16. quae exstat in *Sylloge Opusculorum* pag. 127. seq. Anonymum J. S. S. in *Observatione ad HUMFR. HODII* Lib. 2. *de Versionibus*: ut & in *Animadversionibus* in 70 *Versionem*, insertis ab CONRAD IKENIO *Symbolarum Literariarum* Tom. 2. Par. 1. Art. 6. MARTIN. FRIISIUM in *Demonstratione Exegetica de Nonnullis valde Notatu Dignis Modis, quibus Vet. Test. in Nov. Adlegatur.* Praecipue *de Graeca Versione 70 Interpretum*, quatenus in *Nov. Foed.* interdum Citatur. JOANN. JACOB. BREITINGERUM in *Prolegomenis*, quae praemisit editioni *Versionis 70 Interpretum*, ubi quoque JOANN. PEARSONII *Praefatio Paraenetica* de hac Translatione legitur. AUGUSTIN. CALMETUM in *Prolegom.* & *Dissert. in*

S. Scripturam Tom. 2. pag. 381. seq. JOANN. GEORG. GERETUM in *Commentat. Histor.-Critic. de Causis Discrepantiarum Versionis 70 a Textu Originali.* CHRIST. ERNEST. MEERHEIMIUM in *Commentat. Histor.-Critic. de 70 Interpretum Graeca Versione.*

Memorandi adhuc sunt de hac celeberrima Translatione Auctores sequentes.

1. Elenctici, qui Graecis Hodiernis, Versionem hanc magnopere extollentibus, imo, si nonnullis fides habenda sit, auctoritatem canonicam tribuentibus, se opposuerunt, quos suo loco exhibebo.

2. JOANN. MORINUS, in *Praefatione Editionis Versionis 70 Viralis*, ab eo evulgatae, contendit Textum Hebraeum corruptum, atque Translationem Graecam illi praefendam esse. Hunc refutarunt FRANCISC. TAYLERUS, & ARNOLD. BOOTIUS (licet hic nomen suum non addiderit) in *Examine Praefationis MORINI in Biblia Graeca, de Textus Hebraici Corruptione, & Graeci Auctoritate.* Adde Opera adversus MORINUM edita, quorum quaedam supra in medium adduli.

3. JSAAC. VOSSIUS in *Dissert. de Vera Aetate Mundi*, nec non in *Dif-*

causam studium Linguarum, Hebraeae & Graecae, impense commendetur.

N 2

57. Idem

Dissert. de Septuaginta Interpretibus, eorumque Translatione, & Chronologia, hujus Versionis *ἑρμηνεύσιον* adstruere, atque adversus objectiones Adversariorum defendere adlaboravit in Castigationibus ad Objecta GEORG. HORNII: in Epistola ad ANDR. COLVIUM: in Responsione ad CHRISTIAN. SCHOTANUM: in Appendice ad Librum de 70 Interpretibus continente Responsiones ad Objecta Aliquot Theologorum: ut & in Appendice Observationum ad Pomponium Melam, aliisque Scriptis Apologeticis, quorum innox mentionem faciam. Sublestis hanc sententiam niti fundamentis, solide demonstrant GEORG. HORNIIUS in *Dissert. de Vera Aetate Mundi*: item in *Defensione Dissert. de Vera Aetate Mundi contra Castigationes ISAAC. VOSSII*; nec non in *Auctuario Defensionis de Vera Aetate Mundi*. JOANN. COCCIIUS in *Praefatione de Fide Sacrorum Codicum Hebraeorum, ac Versione 70 Interpretum*; atque in *Defensione Altera Hebraici Codicis adversus Appendicem Hagiensis Libri de 70 Interpretibus*: quae praefixae sunt Considerationi Judaicarum Responsionum, & Quaestionum. Oper. Tom. 8. ANTON. HULSIUS in *Audentia Absoluta S. Textus Hebraei Vindicata, contra Criminationes ISAAC.*

VOSSII, cum Epistolis binis, una ad COLVIUM, altera ad VOSSIUM. CHRISTIAN. SCHOTANUS in *Bibliotheca Historiae S. Vet. Test. Tom. 1. de Prima Aetate Mundi pag. 174. seq. & de Secunda Aetate Mundi pag. 170. seq.* praeterea in *Diatri. de Auctoritate Versionis Graecae 70 Interpretum contra ISAAC. VOSSIUM*. ANTON. VAN DALE in *Dissert. super Aristaeam*. In Belgio non solum nostro, sed quoque aliis Regionibus Eruditi contra VOSSIUM dimicaverunt, illumque profigarunt, ut in Anglia ROBERT. BAILIUS in *Opere Histor. & Chronolog. Lib. 1. Cap. 2. seq. & in Addendis*. nec non HUMFR. HODIUS in *Dissert. contra Historiam Aristaeae de 70 Interpretibus*: item *Lib. 1. de Bibliothecarum Textibus Originalibus*. In Germania AEGID. STRAUCHIUS in *Dubiis Historicis, & Chronologicis, quae prostant Fasce 2 Exercit. Philolog.-Histor.* THOM. CRENIUS pag. 33. seq. ubi hujus notas subdexas inspicere. MATTH. WAMMUTHUS in *Vindiciis Sacrae Hebraeae Scripturae*. VALENT. ERNEST. LOESCHERUS de *Causis Linguae Hebraeae Lib. 1. Cap. 13.* In Gallia RICH. SIMON, cujus Scripta cum VOSSII Responsis indicat JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Isagoge Histor.-Theolog. ad Theologiam Uni-*

ver-

57. Idem plurimum faciet ad Scripturam Sanctam recte intelligendam, & interpretandam, hoc

versam Tom. 2. Lib. 2. Cap. 8. § 3. pag. 1446. seq. Postremo eodem in Regno JOANN. MARTIANAEUS in Operibus MOX citandis.

4. PAUL. PEZRON dans *l'Antiquite des Temps Retablie, & Defensee contre les Juifs, & les Nouveaux Chronologistes*: ut & dans *Defense de l'Antiquite des Temps. Codicem Hebraeum corruptionis accusat, & in chronologia Vet. Test. conficienda Versionem Graecam sequendam esse censet*. Huic obviam iverunt, eumque refutarunt praecipue duumviri JEAN. MARTIANAY dans *Defense du Texte Hebreu, & de la Chronologie de la Vulgate, contre le Livre de l'Antiquite des Temps Retablie, & dans Continuation de la Defense du Texte Hebreu, & de la Vulgate, contre ISAAC VOSSIUS Protestant, & contre les Livres du P. PEZRON*: item dans *Relation, de la Dispute de l'Auteur du Livre de l'Antiquite des Temps Retablie contre le Defenseur du Texte Hebreu, & de la Vulgate*. Alter PEZRONII antagonista fuit MICH. LE QUIEN dans *Defense du Texte Hebreu, & de la Version Vulgate*: nec non dans *Reponse au Defense de l'Antiquite des Temps*.

5. GUILIELM. WHISTONIUS in Libro Anglice edito, cui titulus

Tentamen, Tradens Modum Restituendi Genuinam Vet. Test. Textum, & Vindicandi, Citationes inde in Nov. Test. Factas. causam Versionis Graecae quoque egit, contra Textum Originalem Vet. Test. At illius argumenta enervavit JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS l. c. Par. 3. aliique, quos suppeditabit CHRISOPH. MATTH. PFAFFIUS in *Introductione in Historiam Theologiae Literariam Par. 2. Lib. 3. § 8.*

6. Insuper praeter Commentatores ad Genes. Cap. 5, & 11. & Luc. Cap. 3. v. 36. nec non Historiae Ecclesiasticae Scriptores Vet. Test. de Auctoritate hujus Versionis, consuli merentur Viri Docti, qui de Chronologia Vet. Test. ac imprimis, qui de Cainane, cujus l. c. Genes. in Graeca Versione, ac a Luca l. c. mentio fit, disseruere.

Denique alios hujus Versionis fautores, & patronos memorat PAUL. COLOMESIUS *Oper. pag. m. 447. seq. & pag. 824. seq.*

IV. Praeter hanc Versionem 70 Interpretum, Versiones Graecae ab Aquila, Symmacho, Theodotione, ac Tribus Anonymis sunt compositae, quarum fragmenta prostant in Hexaplis Origenis. De his

DE SCRIPTURA SANCTA 101

hoc est, verum *Scripturae sensum* assequendum;
& ex textu eruendum (9).

N 3

58 Per

his Translationibus (ut omittam Historiae Ecclesiasticae, atque Historiae Literariae Scriptorum Ecclesiasticorum Editores) videantur Auctores a JOANN. ALBERT. FABRITIO in *Bibliotheca Graeca Tom. 2. Lib. 3. Cap. 12. § 8. seq.* & JOANN. GOTTL. CARPZOVIO l. c. Par. 2. Cap. 3. pag. 553. in *Annotationibus*, adlegati.

V. Novum Testamentum translatum est in Linguam Graeco-Barbaram, aliasque linguas, quas recensuerunt, atque inlustrarunt JOANN. ALBERT. FABRITIUS l. c. Tom. 4. Lib. 4. Cap. 5. § 17. aliique, quos supra exhibui.

VI. Versionis Vulgatae Latinae multiplices errores ostenderunt, atque illam minime esse Authenticam demonstrarunt contra Pontificos (licet cordatiores ex hac Secta melius sentiant) qui hanc fovent sententiam secundum Decretum Synodi Tridentinae 4 Sessionis. *Insuper eadem Sacro Sancta Synodus considerans, non parum utilitatis accedere posse Ecclesiae Dei, si ex multis Latinis Editionibus, quae circumferuntur, Sacrorum Librorum, quanam Authentica habenda sit, innotescat, statuit, & declarat, ut haec ipsa Vetus, & Vulgata Editio, quae longo tot seculorum usu in Ecclesia*

ipsa probata est, in publicis Lectionibus, Disputationibus, Praedicationibus, aut Expositionibus, pro Authentica Habeatur, & quod eam Nemo Rejicere quovis Praetextu Audeat, vel Praesumat. GUILIELM. WHITAKERUS l. c. Cap. 6. seq. THOM. JAMESIUS in *Bello Papali: sive Concordia Discordi SIXTI 5. & CLEMENTIS 8. circa Hieronymianam Editionem.* DAN. CHAMIERUS l. c. Lib. 14. MARTIN. CHEMNITIUS in *Examine Concilii Tridentini ad 2 Decretum 4 Sessionis.* GUILIELM. AMESIUS in *Bellarmino Enervato Tom. 1. Lib. 1. Cap. 3.* SIXTIN. AMAMA in *Censura Vulgatae, atque a Tridentinis Canonizatae Versionis 5 Librorum Mosis, quae legitur Tom. 1. & 2. Criticorum S: nec non in Anti-Barbaro Biblico: postremo in Libro Belgico, cui titulus Bybelsche Conferentie, in t 7 Cap. des Voorredens.* ANDR. RIVETUS in *Isagoge Cap. 11.* ABRAHAM RAMBURTIUS in *Disput. Theolog. de Auctoritate Vulgatae Veteris Latinae Interpretationis. Disputat. Sedanens. Tom. 2.* LUDOV. LE BLANC in *Theo. sib. Theolog. de Autoritate Vulgatae Versionis Latinae. Theol. Theolog. pag. 142. seq.* JOANN. CHRISTOPH. WAGENSELIUS in *Telis Igneis Satae Tom. 1. pag. 522. seq.* JOANN. HOORNBECK *Miscellaneorum S. Lib.*

58. Per *sensum* S. Scripturae intelligitur sententia, aut veritas, quam voces sacri contextus,

2. Cap. 24. Sect. 3. JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS in *Tumulo Concilii Tridentini* Tom. 1. pag. 149. seq. JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS l. c. Cap. 6. Addi insuper possunt notata a PIERRE FRANCOIS LE COURAYER dans *Notes de l'Histoire du Concile de Trente Ecrite par FRA-PAOLO* Tom. 1. Liv. 2. § 51. item dans *Defensé de la Nouvelle Traduction de l'Histoire du Concile de Trente* § 2. pag. 117. seq.

VII. De Versionis Belgicae Novae (ut praetermittam Auctores de Translatione Veteri, quorum solum in praesenti memorasse contentus ero SIXTIN AMAMAM in Libro Belgice exarato, ac inscripto *Bybelsche Conferentie*.) Occasione, Auctoribus, Revisoribus, Tempore, atque Modo, evolvantur Acta Synodi Nationalis Dordrechtanae Sessio. 6. seq. Vita ANTON. WALLAEI Operibus ejus praemissa. JOANN. LEUSDEN in *Dissert. de Nova Versione Belgica*, quae exstat in *Philologo Hebraeo-Mixto* Dissert. 10. JUL STERRINGA in Praefatione *Animadversionum Philologico-Sacrarum*: atque in *Animadversionibus* ipsis differit de *Superfluis, Omissis, & Mutandis in Versione Belgica Pentateuchi*. JOANN. FABRITIUS in *Historia Bibliothecae Fabricianae* Par. 1. § 15. pag. 36. seq. HENRICH.

LUDOLFF. BENTHEMS *Hollandischer Kirch-und Schulenstaat* 1 Theil. 7 Capitt. 5 §. enz. ISAAC. LE LONG in *de Boek zaal der Nederduitse Bybels* 2. Afdel 8 §. enz. Adhuc consule, sis, JOANN. HALESIUM in *Historia Concilii Dordraceni, Epistola* 2. pag. 201. seq. & JOANN. LAURENT. MOSHEMIUM in *Observat. nec non Anonymum N. N. in Epistolica Narratione eorum, quae in Synodo Dordracena Gesta sunt, inserta Praestantium, ac Eruditorum Epistolis Ecclesiast. & Theolog.* pag. 514. seq. In Belgio nostro, de Auctoritate Versionis patriae, inter se dimicarunt SAM. MARESIUS in *Tractatu de Afflicto Statu Studii Theologici* pag. 25. seq. atque ejus adversarius ALHARD. DE RAADT in *Apologia Veritatis* § 44. seq. ut & MELCHIOR. LEYDEKKER in *Face Veritatis* Loc. 2. *Controvers.* 5. cui se opposuit PETR. ALLINGA in *Face Dissidii Extincta* Cap. 11. aliique.

Haec de Translationibus, cum Antiquioribus, tum Recentioribus, sufficient, cum reliquas in medium adferre nimis longum foret, atque illas enumeraverint Viri Docti, qui de Versionibus generatim egerunt, quorum nonnullos supra adlegavi.

(y) Veram Rationem Oraculorum Divinorum Sensum Investigandi,

textus, in vero suo significato, ac circumstantiis omnibus, prudenter expensae, proprie, directe, & sponte indicant.

59. *Sen-*

di, ac Eruendi illustrarunt, & explanarunt, ex Ecclesiae nostrae Reformatae Doctoribus (ne memorem Auctores qui de Methodo Concionandi scripserunt) LAMBERT. DANAEUS in *Methodo S. Scripturae Tractandae Oper.* pag. 400. seq. ANDR. RIVETUS in *Isagoge Cap. 14. seq.* JOANN. COCCEIUS in *Methodo de Ratione Interpretandi, sive Introductione in Philologiam S. Operum Anecdotorum Vol. 1.* pag. 62. seq. JOANN. MELCHIORIS in *Praelectionibus de Vera S. Scripturam Interpretandi Ratione. Oper. Tom. 2.* pag. 697. seq. BENEDICT. PICTETUS in *Dissert. Theolog. de Vera S. Scripturae Interpretatione.* SAM. WERENFELSIUS in *Lectioibus Hermeneuticis, sive de Arte Interpretandi Scripturam S. Opuscul. Tom. 2.* pag. 329. seq. JOANN. ALPHONS TURRETINUS de *S. Scripturae Interpretandi Methodo.* JOANN. JACOB. ZIMMERMANNUS *Meditationum de Simplicitate Theologica Par. 4. Opuscul. Tom. 2. Par. 1.* pag. 501. seq. HENRIC. WILHELM. BERNSAU in *Summario Hermeneutico, sive Institutionibus Hermeneuticis.* HERMANN. VENEMA *over de Sin van de H. Schrift in de Voorreden van de Verklaringe over de Miraculen van CAMPEG. VITRINGA DEM VADER,*

E Theologis Lutheranis hoc de argumento commentati sunt (praeter MATTH. FLACIUM ILLYRICUM in *Clave Scripturae S. WOLFGANG. FRANZIUM in Tract. de Interpretatione S. Scripturarum Maxime Legitima.* ALOM. GLASSIUM in *Philologia S. AUGUST. PFEIFFERUM in Thesauro Hermeneutico*) Scriptores memorati a JOANN. JACOB. RAMBACHIO in *Prolegomenis Institutionum Hermeneuticarum S. § 6.* & JOANN. FRANCISC. BUDDEO in *Isagoge Histor Theolog. ad Theologiam Universam Tom. 1. Lib. 2. Cap. 8. § 2. pag. 1430. seq.* Adjunge ab illis indicatis JOANN. BENEDICT. CARPZOVIVM in *Praefatione praefixa CHRISTOPH SAM. MARTINI Commentario super Judae Epistolam Catholicam, ubi de duplici Genere Interpretandi Scripturam S. agit.* JOACHIM. LANGIUM in *Hermeneutica S. JOACHIM. JUST. RAU in Dissert. de Certitudine Interpretationis S. Literarum: item in Thesibus, quibus Certitudo Interpretationis S. Codicis Ebraei adversus Obtreccionem* JOANN. CLERICI *Stabilitur: nec non in Dissert. de Pyrrbonismo Hermeneutico in Sacris, Cane Pejus, & Angue Cavendo.* CHRISTOPH. WOLLIUM, & FRIDER. WERNERUM in variis Scriptis de hac re editis, quae

59. *Sensus* ejusmodi unicus tantum est *literalis*, hoc est, qui per voces, & notiones sacri contextus *immediate* intenditur (z).

60. Idem tamen potest, & solet esse admodum foecundus, sic ut plures sententiae singulares, certo veluti foedere inter se conjunctae, sub earundem vocum & phrasium cor-

ti-

quae exhibet JOANN. JACOB. MOZGER in dem Beytrag zu einem Lexico der Fetzlebenden Theologen bladz. 767. enz. bladz. 757. & ERNEST. FRIDER. NEUBAUER in Naricht der Fetzlebenden Theologen bladz. 407. enz. GEORG. PETR. ZENKELIUM in Elementis Hermeneuticæ S. Opera ab Ecclesiæ Romanæ additis de expositione Pandectarum S. promulgata, ut SIXTO SENENSI in Bibliotheca S. Lib. 3. F. HENRIC DE BUKENTOP in Tract. de Sensibus S. Scripturæ, & Cabala Judæorum. LOUIS ELLIES DU PIN dans Dissertation Preliminare sur la Bible Tom. 1. Liv. 1. Chap. 10. aliæque plura, quæ modo laudati RAMBACHIUS, atque BUDDEUS l. c. suppeditabunt.

Commode hoc loco referri possunt

I. Auctores, qui Historiam Theologiæ Exegeticæ delinearunt, & tradiderunt, quorum syllabum dedit JOANN. CHRISTOPH. KOECHERUS in *Conspectu Universæ Theologiæ*

Cap. 4. Sect. 1. § 163. pag. 223. seq.

II. Sententia ADAM. BOREELII, qui statuit in Libro (omisso nomine suo) inscripto *Ad Legem, & Testimonium*. Verbum Dei publice non Exponendum, verum Scripturæ S. Textum unice legendum esse. Hoc BOREELII, ejusque sequacium figmentum exploserunt SAM. MARESIUS in *Dissert. Theolog. de Usu, & Honore S. Ministerii in Ecclesiis Reformatis*, *Opposita nupero Anonymi cujusdam Periculoso Libello, qui Inscribitur, ad Legem, & Testimonium*. JOANN. HOORNBECK in *Apologia pro Ecclesia Christiana non Apostatica, Opposita Libello, cui titulus, ad Legem, & Testimonium*. aliique.

(z) Opinionem Pontificiorum singulis verbis, ac phrasibus Oraculorum Divinorum inesse Quadruplicem Sensum, Literalem, Allegoricum, Tropologicum, & Anagogicum, oppugnarunt, & profigurarunt GUIELM. WHITAKERUS *Oper. Tom.*

tice lateant. Quod tantum abest, ut in interpretatione Scripturae confusionem pariat, ut potius luculentum argumentum sit sapientiae Sancti Spiritus (a).

O

61. In-

Tom. 1. *Controvers. 1. Quaest. 5. Cap. 2. seq.* DAN. CHAMIERUS in *Panstratia Catholica Tom. 1. Lib. 15. Cap. 1. seq.* SIXTIN. AMAMA in *Anti-Barbaro Biblico Lib. 1. pag. 158. seq.* ANDR. RIVETUS l. c. JOANN. ANDR. QUENSTEDT in *Theologia Didactico-Polemica Par. 1. Cap. 4. Sect. 2. Quaest. 13.* JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Elementis Theologiae Dogmaticae Cap. 2. § 18.*

(a) Quod ad foecunditatem sensus Literarum S. adinet, de ea varia prostant Scripta, & non tantum olim, sed & hodie inter Judaeos, & Christianos, varia agitatae sunt contentiones.

I. De Methodo Kabbalistica, in interpretanda, & applicanda Scriptura S. a Judaeis nonnullis (Karaei enim, nec non multi e Rabbanitis illam rejiciunt, atque literae Verbi Dei inhaerent) adhibita, atque usitata, commentati sunt, nec non de illius Origine, Auctoritate, & Usu disputarunt Viri Docti, quos enumerarunt AUGUST. PFEIFFERUS in *Critica S. Cap. 7. Sect. 1. § 10. pag. 289. seq.* JOANN. CHRISTOPH. WOLFIUS in *Bibliotheca Hebraea Par. 2. Lib. 7.*

THOM. CRENIUS in *Notis subjunctis THEODORIC. HACKSPANII Brevis Expositioni Cabbalae Judaicae, quam ille inseruit Thesauri Librorum Pbilolog. & Histor. Vol. 2. pag. 255. seq.*

II. Locis quibusdam Librorum Divinorum, inesse Duplicem sensum, Proprium, & Figuratum, multis rationibus, atque exemplis probatum dederunt Auctores, qui de sensu Mystico egerunt, mox adducendi.

III. JOANN. COCCEIUS censuit, Verba Scripturae S. ubique significare, quod significare possunt, ut ex ejus verbis (quae prostant in Consideratione ad Ultima Mosis Deut. Cap. 32. v. 1. Oper. Tom. 1. pag. m. 242. item in Commentario in Habacuci Cap. 2. v. 3. nec non in Epistolae ad Romanos Cap. 10. v. 6.) collegerunt, atque ejus sententiae se opposuerunt ANTON. HULSIUS in *Speciminibus Theologiae Hypothesis.* MELCH. LEYDEKKER in *Face Veritatis Lib. 2. controvers. 6.* JOANN. LUDOV. FREY in *Dissert. Theolog. 1. de Officio Doctoris Christiani.* At COCCEI patrociniū in se susceperunt ejus Filius JOANN. HENRIC. COC-

61. Insuper fieri potest, ut res, per literalem sensum significatae, sint signa aliarum rerum multo illustriorum, qui *sensus* Scripturae *Mysticus* dicitur (b), à Veteribus distinctus in

Al-

Cocceius in *Praefatione*, Tom. 1. *Operum Patris* praemissa: nec non PETR. ALLINGA in *Face Dissidii Exincta* Cap. 12. MARTIN HUNDIUS in *Disputat. 4. seq.* quae prostant in JOANN. CLAUGERII, & MARTIN. HUNDII *Disputat. Select.* pag. 117. *seq.* alique, quos infra, cum de regulis in interpretatione Prophetiarum, & Typorum, observandis, agam, indicabo.

(b) Verbis, atque phrasis, in multis Codicis S. locis, reconditum esse sensum Spiritualem (qui vulgo sensus *Mysticus* adpellatur) evicerunt ANDR. RIVETUS in *Hagoge* Cap. 15. MOS. AMYRALDUS in *Praefatione in Paraphrasin Psalmerum*. PETRUS CUNAEUS de *Republica Hebraeorum* Lib. 3. Cap. 8. AUCTOR *Observation. S. Lib. 3. Cap. 19. § 5. seq.* JOANN. JACOB. RAMBACHIUS in *Commentatione Hermeneutica, de Sensu Mystici Criteriis*. CHRISTIAN. EBERHARD. WEISMANNUS in *Hypothesibus Generalibus pro Sensu Spirituali, & Sublimi Revelationis Divinae in Vet. Test.* SALOM. DEYLINGIUS in *Observation. S. Par. 5. Cap. 26, 29, & 36*

De hoc sensu *Mystico* variae viquerunt controversiae.

I Secta Socinianoꝝ, nec non HUG. GROTIUS, PHILIPP. LIMBORCHIUS, JOANN. CLERICUS, JUST. HENRIC. JUNGMANNUS, GUILIELM. WHISTON, ANTON. COLLINUS, eorumque adflectae, contendunt, sensum *Mysticum* habendum esse pro Mera *Accommodatione*, quam Spiritus S. non intenderit. Hos adgressi sunt, atque prostraverunt ANDR. RIVETUS l. c. Cap. 16. THEODORIC. HACKSPANIUS in *Disput. Theolog. de Accommodatione Photinianis Opposita*; quae extat in *Sylloge Disputat. Theolog. & Philolog.* AUCTOR in *Praefatione Tom. 1. Commentarii in Jesaiam* pag. 10. *seq.* SALOM. DEYLINGIUS l. c. Qui plura scire aver, adeat HENRIC. MUHLIUM in *Controversiae inter Duum-Viros Celeberrimos PHILIPP. LIMBORCHIUM, & CAMPEG. VITRINGAM, de Sensu Scripturae Mystico, jam nuper Agitatae, Discussionem.* & CHRISTOPH. MATT. PFAFFIUM in *Commentat. Academic. de Recta Theologiae Typicae Conformatione*. Praeterea consuli queunt Eruditi, qui de Adlegatione Locorum *Vet. Test.* in Novo differuerunt, quos exhibet JOANN. ALBERT. FABRIUS in *Del. Argum.*

*Allegoricum, Gal. IV. 24. 1 Pet. III. 21. Ana-
gogicum, Hebr. IX. 11. & Tropologicum, Deut.*

O 2

XXV.

Et Syll. Scriptor. de Verit. Relig. Christi. Cap. 28. Adde, si placet, ibi in medium adductis, MARTIN. FRISIUM in *Demonstratione Exegetica, de nonnullis valde Notatu Dignis Modis, quibus Vet. Test. in Novo Allegatur.* & DAN. WHITEY in *zyn Aanbangsel op Mattheus 2. v. 15. gevoegt agter de Verklaring van de Engelsche Godgeleerden, van het Euangelium van Mattheus. 12 Deel. 8 Stuk bladz. 628. enz.* Cum JEAN. MASSON dans l'Essai d'une *Nouvelle Vie de David, ou Dissertation Critique sur le Psaume 110* (quae inserta est tribus prioribus Voluminibus Libri Gallice editi, sub titulo *l'Histoire Critique de la Republique des Lettres*) evincere adlaboraret, Psalmium istum, sensu Literali, de Davide intelligendum, ac non, nisi per Accommodationem, ad Jesum Christum referendum esse. Expositio, sive potius contorsio haec, damnata est in Synodo Wallonica A 1713 Bredae habita. MASSONUS, contra hoc decretum, se defendere conatus est in Apologia, quae exstat in Diario citato Tom. 5. Causam vero judicii concilii Bredani egit DAV. MARTIN. in Libro Gallico idioma exarato, atque inscripto *le Vrai Sens du Pseaume 110.* Haec lis ansam praebuit JAQUES

LENFANT edendi Epistolam Gallico quoque Sermone compositam, cui titulus *Lettre sur le Sens Litteral des Anciens Oracles, a l'Occasion de la Dissertation sur le Pseaume 110.* quae etiam legitur memorati Diarii Tom. 6.

II. GULIELM. WHITAKERUS Oper. Tom. 1. *Controvers. 1. Cap. 2. auctumat, Unicum esse verum, ac genuinum Scripturae sensum, Literalem nempe, seu Grammaticum, sive ex verbis proprie sumtis, sive ex verbis figurate intellectis, sive ex utrisque oriatur: Allegoricas vero expositiones non esse Varios sensus, sed Varias tantum Accommodationes, & Applicationes Scripturae.* Attamen concedit, has Accommodationes, sive Applicationes, intendi a Spiritu S. in Scriptura S. loquente, adeoque dissentum tantum esse de voce, recte observavit ANDR. RIVETUS l. c. pag. 934. Aliqui, ex Ecclesiae Lutheranae additis, quoque censuerunt, *Unicum tantummodo cujusvis textus esse sensum, eundemque literalem, adeoque sensum Mysticum, Literali in eodem loco Contradistinctum, prorsus non dari, sed esse potius Applicationem rei propositae ad Antitypum, vel objectum Spirituale, alibi a Spiritu Sancto insinuatam, vel rem ipsam tacite repraesentatam, ut sonent verba*
AU-

XXV. 4. 1 Cor. IX. 9. 10. sive fundatus sit in
 comparatione rerum literalium, & externarum
 cum

AUGUST. PFEIFFER in *Theſauro Hermeneutico* Cap. 3. § 10. pag. m. 118. quo cum consentiunt ABRAHAM CALOVIUS, JOANN. ANDR. QUENSTEDT, alique. Praeterea HENRIC MUHLII l. c. sententia habet sensum Mysticum esse Partem sensus Literalis, & mavult sensum Locorum illorum, qui partim proprie, partim figurate intelligi debent, sensum Compositum vocandum esse. *Has controversias non de re ipsa, sed de modo loquendi saltem esse*, judicat JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Institutionibus Theologiae Dogmaticae* Lib. 1. Cap. 2. § 25.

Denique GEORG. LUDOV. OEDERUS in *Dissert. de Sensu Scripturae Mystico*, adjecta *Centuriae Conjecturarum de Difficilioribus S. Scripturae Locis*, existimat non dari sensum Mysticum, atque loca Vet. Test. quae de Jesu Christo agunt, sensu Literali ad illum pertinere.

III. Nonnulli e Socinianis, Remonstrantibus, atque Lutheranis volunt, nulla loca Codicis S. Mystico sensu accipienda esse, nisi Spiritus S. expresse revelaverit, sensum illum Mysticum a se illis in locis esse intentum; ut &, ad sensum Mysticum ex locis Scripturae S. eruendum, requiri extra-

ordinariam patefactionem Spiritus Divini. Ab hac sententia contendunt, quosdam ex Reformati nostra Ecclesia, non fuisse alios, atque ad eos provocant. At falsitatem hujus opinionis ostenderunt JOANN. JACOB. RAMBACHIIUS l. c. § 7. alique, quos infra ad § 64. commemorabo.

IV. Origenes, ejusque adscetae, non solum in Ecclesia veteri (secuti methodum interpretandi Oracula Divina, praecipue apud Judaeos Alexandrinos olim usitatam) verum etiam nostra aetate, sensum Mysticum, neglecto sensu Literali ubique quaerunt, atque sectantur. Fanatici, & Mystici, quibus ad stipulantur HERMANN. DEUSINGIUS, THOMAS BURNETUS, THOM. WOOLSTONUS, HERMANN. HARDTIUS, JACOB. BROCARDUS, ut ceteros omittam. Periculosam hanc rationem, Scripturam in Allegoriam convertendi, refellerunt, atque a sensu Literali, citra urgentem necessitatem, non esse recedendum, ut & Sensum Mysticum, in dictis Codicis S. non admittendum esse, nisi circumstantiae Loci id flagitent, probatum dederunt adducti Auctores, de sensu Mystico; quibus jungendi JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Dissert. de Allegoriis Origenes*, inserta *Parergis Histor.*
 Theo-

DE SCRIPTURA SANCTA 109

cum spiritualibus, earum antitypis, vel analogis; sive nascatur ex intimiore, & penitioris contemplatione vocum, & phrasium orationis Spiritus S.

62. Jus interpretandi Scripturam, illis omnibus competit, quibus datum est Scripturam *legere*, hoc est, omnibus Ecclesiae membris, neque his magis, ac aliis: 1 *Cor.* XIV. 19. 1 *Joh.* IV. 1. *Act.* XVII. 11 (c).

63. Id vero, quod Scripturam interpretatur, atque de interpretatione Scripturae ju-
 O 3 di-

Theolog. SALOM. DEYLINGIUS l. c. Cap. 24. nec non Polemici, qui memoratas Sectas, atque nominatos Scriptores refutarunt, quorum aliquos infra Cap. 4. & 6. suis locis adlegabo.

(c) Omnibus, sine discrimine, a Deo concessum esse Literas S. Interpretandi, adversus Pontificios ostenderunt GULIELM. WHITAKERUS l. c. Cap. 3. seq. DAN. CHAMIERUS l. c. Lib. 16. Cap. 1. seq. MARTIN. CHEMNITIUS in *Examine 2 Decreti 4. Sessionis Concilii Tridentini*. ANDR. RIVETUS in *Isagoge Cap. 19.* nec non in *Catholico Orthodoxo Tract. 1. Quaest. 10.* JOANN. QUENSTEDT in *Theologia Didactico-Polemica Par. 1. Cap. 4. Sect. 2. Quaest. 14.* SAM.

WERENFELSIUS in *Dissert. de Loco Petri 2 Epist. 1. v. 20. Negantis Propphetiam esse idias ἐπιλύσεως.*

JOANN. MARCKIUS in *Fasciculo Dissertat. Philolog. - Exeget. ad Selectos Textus Nov. Test. Exercit. 25. ad 2 Petr. Cap. 1. Vers. 19—21.* Evolve adhuc Commentatores, atque Philologos ad l. c. Petri. Praeterea Remonstrantium sententiam in *Apologia Cap. 24.* omnibus non tantum jus competere, sensum ex Scriptura S. eruendi, verum etiam sensum, quem sibi persuadent esse verum, in Ecclesia profitendi, atque docendi, refellerunt NICOL. VEDELIUS in *Arcanis Arminianismi Lib. 1. Cap. 3.* JACOB. TRIGLANDIUS in *Antapologia Cap. 24.* SAM. RMETORFORT in *Examine Ar-*
 mi-

dicat, est mens nostra ipsa, praeexcellente iudicii facultate a Deo instructa, donataque. 1 Cor. x. 15.

64 Attendit autem, in Scriptura interpretanda, tum ad *Notiones Communes*, sive ipsam *Rationem*, cuius Lumen Deus ipse in Mente accendit; tum ad τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως, Nexum Orationis, Vocum Vim potestatemque: secundum quae, instar *Normae*, iudicium suum componit (d).

65. Ne-

minianismi Cap. 1. pag. 89. seq. Adde Elencticos, qui Indifferentistas, & Laxitudinarios, sententiae Remonstrantium patronos, refutarunt, quos suo loco adlegabo.

(d) Media, quae ad verum Scripturae S. sensum adsequendum, ab interprete adhiberi debent, monstrant GULIELM. WHITAKERUS l. c. Cap. 9. seq. DAN. CHAMIERUS l. c. Cap. 4. seq. ANDR. RIVETUS in *Isagoge* Cap. 18. JOANN. HENRIC HOTTINGERUS in *Primitiis Heidelbergensibus* Disput. 1. E. LUTHERANIS conferri queunt THEODOR. HACKSPANIUS in *Interprete Errabundo*, inserto Vol. 1. *Thesauri Librorum Philolog. Theolog* THOM. CRENI. pag. 142. seq. SAM. BOHLIUS in 13. *Dissert. pro Formali Significationis in Scriptura S. Explicatione Erutando: ut & in Dissert. de Re-*

gula Rustica in Scripturae S. Explicatione Reintroducenda, quae existat in *Thesauri Theolog. Philolog.* Tom. 1. ROMAN. TELLERUS in *Decade Dissertationum S. ad Causas Hermeneuticas Spectantium*, JOANN. CHRISTIAN STEMLERUS in *Dissert. de Interpretationibus Scripturae S. satis Piis, sed minus Accuratis*, SALOM. DEYLINGIUS *Observat. S. Par. 5. Cap. 13. seq.* JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Elementis Theologiae Dogmaticae* Cap. 1. § 8. Praeterea videantur, quae in Regulis, in interpretando Codice S. ab AUGUST. CALMETO praescriptis, notantur JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Praefatione praemissa Institutionibus Hermeneuticis* S. 16. ANN. JACOB RAMBAGHII, & CHRISTOPH. WOLLIIUS in *Examine Regularum Hermeneuticarum* ab AUGUSTIN

DE SCRIPTURA SANCTA III

65. Neque aliam formam hic induit Mens; quando tales ex Scriptura sententias elicit, quae superant suum captum.

66. Tametsi enim veritates illas, in omni suo modo, plene non percipiat: hoc tamen clare, & distincte, intelligit, Verba Dei, secundum com-

mu-

STIN. CALMETO *Commentatarum*. Inspice adhuc, si lubet, Librum Gallico idiomate conscriptum, cui titulus *Regles pour l'Intelligence des Saintes Ecritures*, Auctorem hujus Scripti (qui adpellatur Abbas d'Asfeld) acriter pertrinxit Pseudonymus R. ISMAEL BEN ABRAHAM dans *Movaacab Ceinture de Douleur, ou Refutation, du Livre intitule Regles pour l'Intelligence des Saintes Ecritures*.

Speciatim Canones, qui in expositione Historiarum, Prophetiarum, Typorum, Allegoriarum, Emblematum, Parabolarum, Miraculorumque, observandi sunt, tradiderunt ABRAH. GULICHIIUS in *Hermeneutica* S. in limine Tom. 1. *Theologiae Propheticae*, GULIELM. SALDENUS in *Exercitat. de Typorum V. T. Usu, & Abusu*, quae habetur in *Otiis Theologicis Lib. 2. Exercit. 3.* JACOB. GUSSETIUS in *Disput. Theolog. de Typorum Interpretandorum Metodo*, adnexa *Jesu Christi, Evangelique Veritati Saluiferae* pag. 483. seq. ANTON. HULSIUS in *Corollario, de Modo Tractandi*

Historiam, & Scripturam Vet. Test. ad calcem Lib: i de *Vallibus Propbetarum* pag. 446. seq. AUCTOR in Praefatione, quam praefixit HENRIC THELMANNI *Commentario in Parabolas*: item in *Observat. S. Lib. 6. Cap. 20.* ut & in *Typo Doctrinae Propbeticae Par. 3. Cap. 2.* ANTON. DRIESSEN in *Diatrise de Principiis, & Legibus Theologiae Propbeticae, Typicae, Allegoricae, Emblematicae &c.* JOANN. CHRISTIAN. LOERSIUS in *Dissert. de Extantioribus Quibusdam, quae in Evolvendis Typis, aut Emblematis, vel Evitanda, vel Observanda sunt*, JOANN. VAN DEN HONERT in *Institutionibus Theologiae Typicae, Emblematicae, & Propbeticae*, EDUARD. STILLINGFLEET in *Originibus* S. 2. *Boek. 6 Hoofdst.* SALOM. VAN TIL in *de Inleydinge tot de Propbetische Schriften*, BERNARD. SEBAST. CREMER *over de Sekerheyt, en Weerdigheyt van de Sin- en- Voorbeeldische Godgeleertheyt*. Ex Augustanae Confessionis additis hoc de argumento commentati sunt JOANN. BOTSACIUS in *Promptuario Allegoriarum*, MICH.

munes notiones exposita, hunc & non alium sensum fundere.

67. Intelligit autem simul, Deum rem ipsam revelare, & hominem eam assequi posse, absque modo rei distincte percepto, cognitoque.

68. Quod

MICH. BAUMANNUS in *Analectis Allegoricis S.* quibus praemissa est ab ELIA VEJELIO *Dissert. de Allegoriarum Usu, atque Abusu*, CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIUS in *Tribus Commentationibus de Recta Theologiae Typicae, Propbeticae, Parabolicae, & Allegoricae Conformatione*, GOTTL. FRIDERIC. GUDIUS in *Dissert. de Mystica Miraculorum, & Fatorum Christi Interpretatione contra FRIDERIC. ADOLPH. LAMPIUM, JOANN. LEONARD. RECKENBERGERUS in Tract. de Studio Sacrae Hermeneuticae: nec non in Nexu Canonum Exegeticorum Naturali*, JEREM. FRIDERIC. REUSSIIUS in *Dissert. de Sensu 7 Parabolarum Matth. 13. Propbetico*, CHRISTOPH. MATTH. HEUMANNUS in *Disput. de Exegesi Historica Scripturae S. & Speciatim Historiae de Delirio Davidis, quae postea inserta est in Nova Sylloge Dissertationum Par. 1. pag. 1. seq.*

Spesant huc Scripta controversa de Regulis Interpretandi Literas S. a JOANN. COCCHEI adseclis, eorumque adversariis evulgata, quarum sequentia in medium adduxisse

fat erit: ut PETRI JONCOURTII Scripta Gallice exarata *Entretiens sur les Diverses Methodes d'Expliquer l'Ecriture, & de Precher de Ceux, qu'on Appelle Cocceiens, & Voetiens dans les Provinces Unies: Nouveaux Entretiens sur les Differentes Methodes d'Expliquer l'Ecriture, & de Precher &c.* Lettre de Plainte. Postremo Epistola eadem Lingua composita, & ad Ecclesias Wallonicas missa. Contra illum in arenam descenderunt SALOM. VAN TIL in *Antidoto Viperinis Moribus D. J. Opposito*: atque in Libello Belgice edito, sub titulo *Ernstige Aanspraak aan M. PIETER DE JONCOURT. over zyn Klagt-brief, ut & in Notis, atque Paraenese subjunctis Versioni Belgicae Antidoti D. J. Oppositi*, JOANN. D'OUTREIN in *een Brief aan een Vriend, nopens het Boek van MR. JONCOURT, benevens een nodig Voorberigt: en in het Nabericht op zynen Brief aan een Vrient, nopens de Zamen/praken van MR. JONCOURT. JOANN. BRAUNIIUS dans l'Avertissement Necessaire aux Eglise, touchant le Genie de JONCOURT. Lis haec re-*

cru-

68. Quod ut probe tenendum contra Soci-
P
nia-

crudait, cum JACOB. FRUYTIER Librum, Belgico quoque sermone, evulgasset, sub titulo *Zions Worstelingen, en Spiegel der Hedendaagsche Voorbeelden, en Schaduwen*. His Scriptis opposuit JOANN. ENS duos Libellos eodem sermone concinnatos, inscriptos, *Satans Verantwoording door HOSEAS STIGTENIUS: en Ouderlings Protest, en Raet, Zions Worstelingen Ontdekt, en Opgeldert door DANIEL VAN DER HEYDE*. Postea adhuc (nomine suo addito) Latine in lucem edidit *Dissertationem Theologicam de D. JAC. FRUYTIER adversus D. VAN DER HEYDE Apologia*. Praeterea illi obviam ivit NICOL. LYNCKENS in Libello patria etiam lingua exarato, & inscripto *Tver met Onverstand, Gezien in den Spiegel der Hedendaagsche Voorbeelden, en Schaduwen*. Adversus hos adversarios, aliorumque accusationes, se defendere admissus est FRUYTIER in Libris Apologeticis, quibus tituli, *Afgeperste Verantwoording van D. J. FRUYTIER, tegens twee Faamroevende Schriften van D. J. ENS, het eene Uitgegeven onder de Vermomde Naam van D. VAN DER HEYDE: het andere Uitgegeven, en Gedrukt te Lingen: nec non Verantwoording aan de Christelyke Synode te Woerden, over zyn Boek, Zions Worstelingen, met de Attestatie*. Causam FRUYTIER quoque egit Auctor Libelli, qui in-

scriptus est, *de Satan Wederleyt in Syne Verantwoordinge, door CLAUDIUS VAN EYSEL*. Insuper de Regulis in Exponenda Scriptura S. secundum sententiam COCCII, ejusque *Secratorum*, evolvi potest Liber, editus sub hoc titulo *Algemeene, en Byzondere Uitleg-regelen, volgens welke d'Heeren COCCIIUS, HEIDANUS, BURMANNUS, HEIDEGGERUS, SWITSERUS, GULICHIUS, MOMMA, en andere Treffelyke Mannen onses Tyds, doorgaans hebben Geleerd, dat men d'H. Schriftuur Beboorde te Verklaren, Samengestelt door D. A. G. E. H. W.*

Speciatim de Recta Ratione Interpretandi Prophetarum Vaticinia, ac praesertim Joannis in Apocalypsi, acriter, & fuse disceptatum est (ut ceteros praeteream) inter PETR. ALLINGAM, *Illustrium Erotematum Decad. 12. & in Face Dissidii Exincta Cap. 13.* JOANN. WAYENUM in *Sermone Academico, de Numero Septenario: in Notandis, & Addendis; ut & in Vindiciis Sermoneis Academici*, illius alteri editioni annexis. Atque HERMANN. WITSIUM in *Diatribae de Septem Epistolarum Apocalypticarum Sensu Historico, an Propbetico*. Quae postea inserta est ejus *Miscellaneorum S. Tom. I. Lib. 3. MELCHIOR LEYDEKERUM in Face Veritatis Loc. 2. Controvers. 7 seq.* JOANN. MARCKIUM in *Præfatione, Commentario*

nianos (e): sic ab altera parte defendendum contra Pontificios, ejusmodi sensum Scripturae non esse recipiendum, in quo manifestae rerum &

in Apocalypsin praemissa: item in Praefatione, quae legitur in limine Commentarii in Hoseam: nec non in Praefatione, quam alteri editioni Commentarii in Apocalypsin praefixit § 95. seq. Jungendi de hoc argumento Viri Docti, qui de Theologia Prophetica differuerunt, ut & Commentatores nonnulli in Prophetias, ac imprimis in Apocalypsin.

(e) Rationem non Normam, secundum quam Literae S. explicari debent, nec Judicem esse in Quaestionibus de Dogmatibus Fidei Decidendis, adversus Socinianos, quosdam ex Secta Remonstrantium, aliosve commonstrarunt NICOL. VEDELIUS in *Arcanis Arminianismi Lib. 1. Cap. 4.* JOANN. HOORNBECK in *Socinianismo Confutato Tom. 1. Lib. 1. Cap. 6.* CHRISTOPH. FRANCKIUS in *Exercitationibus Anti-Limborchianis, Exercitat. 1.* GUSTAV. GEORG. ZELTNERUS in *Breviario Controversiarum cum Remonstrantibus Controvers. 3.* JEAN LA PLACETTE dans *Reponse a Deux Objections, qu'on Oppose de la Part de la Raison a ce, que la Foi nous Apprend sur l'Origine du Mal, & sur le Mystere de la Trinite.* Adde, praeter quosdam Auctores de Usu,

& Abusu Rationis in Theologia, antea pag 32. ut & de Dogmatibus in Scriptura S. Revelatis, item pag. 61. adlegatos, PIERR. JURIEU dans *Religion du Latitudinaire. Par. 3. pag. 315. seq.* Ejusque adversarium ELIE SAURIN dans *Justification de sa Doctrine Cbap. 16. seq.*

Praeterea circa legitimum, atque limitatum Rationis Usam, in enucleandis Oraculis Supremi Numinis, varia prodierunt Scripta, ac ventilatae sunt controversiae, quibus anam praebuit Libellus famosus, cui titulus, *Exercitatio Paradoxa de Philosophia Scripturae Interprete.* Hujus scripti dicitur Auctor LUDOVICUS MEYERUS, qui in illo contendit, Rationem, sive Philosophiam, esse Regulam Unicam, Summam, & Infallibilem, ad quam sensus Scripturae S. exigi debeant. Adversus hoc perniciosum Scriptum Theologi quam plurimi calamum strinxerunt, ac inter eos a quibusdam refertur LUDOVIC. WOLZOGENIUS, qui in lucem emisit *Tractatum, de Scripturarum Interprete, contra Exercitatore Paradoxum.* Verum enim vero alii autumarunt, WOLZOGENIUM sententiam MEYERI potius adstruxisse, quam refutasse: variaque adversus illum evul-

DE SCRIPTURA SANCTA 115

& veritatis ideae pervertuntur & destruantur (f).

P 2

69. Du-

evulgarunt Scripta. Contra horum impetus se defendere conatus est WOLZOGENIUS in Libello inscripto *Fides Orthodoxa, sive adversus J. DE LABADIE Censura Censurae in Libellum de Interprete Scripturarum*. Ejus patrociniū quoque in se susceperunt Eruditi, quorum judicia in unum collecta, & typis excusa sunt. Qui plura de hac contentione desiderat, adeat PETR. YSARNIUM in *Tribus Epistolis*, Gallice editis: nec non in LUDOVIC. WOLZOGENII *Apologia Parentali*, sermone Latino composita: CASPAR. BURMANNUM in *Trajecto Erudito*, in vita WOLZOGENII pag. 459. seq. PIERRE BAYLE dans *Dictionnaire Historique, & Critique Tom. 4. in v. RIMINI pag. m. 57 seq.* Praeterea hoc de argumento, nec non de quaestione: num Scriptura S. in Physicis Loquatur secundum Erroneam Vulgi Opinionem, disputarunt Cartesiani, illorumque adversarii: ut CHRISTOPH. WITTICHIIUS in *Dissertatione*: item in *Consensu Veritatis*. PETR. ALLINGA *Illustrium Erotematum Decad. 12*: ac in *Face Dissidii Extincta Cap. 7.* aliisque Scriptis. ABRAHAM. HEIDANUS in *zyne Consideratien over de 7 Pofitie 74 bladz. euz.* His se opposuerunt PETR. VAN MASTRICHT in *Novitium Cartesianarum Gangraena Sect.*

1. *Cap. 5. seq. nec non in Vindiciis Veritatis, & Auctoritatis S. Scripturae, in Rebus Philosophicis.* MELCHIOR. LEYDEKKER in *Face Veritatis Loc. 2. Controvers. 1. seq.* JOANN. BRUNSMANNUS in *Gratia Naturae Interprete*. Denique de Rationis Usu pugnarunt in Academia Groningana JOANN. BRAUNIUS, atque JOANN. MARCKIUS. Quorum Scripta critica memorat HENR. LUDOLFF. BENTHEM in *Hollandischer Kirch-und Schulenstaat 2 Theil. 2 Capitt. 38 § enz.* & MARCKII *Narrationem Apologeticam, ac Appendicem Narrationis Apologeticae nuper CORNEL. A VELSEN inseruit MARCKII Opusculis Philologico-Theologicis Tom. 2. pag. 247. seq.*

(f) Errorem Pontificorum aliorumque; Sensus, qui Contradictionem Involvunt, ac Notionibus Communibus Adversantur, in Interpretandis Literis S. Admittendos esse, profigarunt (praeter Elencticos adversus Papicolas) Scriptores, qui de quaestione: an Contradictoria Deo possibilia sint: nec non qui de S. Caena egerunt, Cap. 3. & 24. adducendi. Interim conferri possunt Scripta controversa, quae exhibet CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIUS in *Introductione in Historiam Theologiae Literariam Par. 1. Lib. 2. § 10.*

(g) Spi-

69 Dubium vero non est, quin ad id, ut quis sensum Scripturae verè ex textu eruat, & Scripturam ita intelligat, ut decet, requiratur efficax auxilium Spiritus Sancti: quod proinde serio implorandum est. *Pf. CXIX. 18. 1 Cor. 11. 14. 15 (g).*

70 Tum quoque assidua & attenta Divini Verbi Lectio & Meditatio, ἀνάγκη & σύγκρησις πνευματική, Mens pura, casti Mores (h): & si quis

(g) Spiritus S. Illuminationem Necessariam esse ad Rectam, & Salutarem Scripturae S. Intelligentiam, adversus Socinianos, Remonstrantes, eorumque Sectatores, ostenderunt PROFESSORES LEIDENSES in *Confessionem Remonstrantium, Cap. 1.* JACOB. TRIGLANDIUS in *Antapologia Cap. 1.* JOANN. HOORN-BEEK in *Socinianismo Confutato Tom. 1. Lib. 1. Cap. 5.* SAM. RHETORFORT in *Examine Arminianismi Cap. 1. pag. 83. seq.* JOANN. REINHARDUS in *Hermeneutica S. Par. 3. Sect. 1.* ERNEST FRIDERIC. NEUBAUER in *Dissert. quam sub praesidio JOANN. GEORG. WALCHII defendit, de Scripturarum Scrutatoribus Donis Gratiae Destitutis.* ABRAHAM HEIDANUS in *de Proeve, ende Wederlegginge des Remonstrantschen Catechismi 23 bladz. enz. & in Cause Dei 1 Boek. 6 Capitt.*

(h) Requisita, quibus Scriptu-

rarum S. Interpres instructus esse debet, tradiderunt praeter GUILIELM. WHITAKERUM, DAN. CHAMIERUM, ANDR. RIVETUM l. c. AUCTOR in *Oratione de Officio Probi S. Literarum Interpretis.* SAM. WERENFELSIUS in *Dissert. de Scopis, quem S. Scripturae Interpres sibi Proponere Debet; Opuscul. Tom. 1. pag. 343. seq.* JOANN. JACOB. RAMBACIUS in *Dissert. de Idoneo S. Literarum Interprete, quam praefide JOANN. FRANCISC. BUDDEO defendit, atque postea ejus Exercitationibus Hermeneuticis inserta est.* CHRISTIAAN. BENEDICT. MICHAELIS in *Dissert. de Studio Partium a S. Literarum Interpretatione Removendo.* JEREM. FRIDERIC. REUSSIUS in *Dissert. de Usu Experientiae Spiritualis in Scripturarum Interpretatione.* JOANN. GRYNÆUS in *Oratione, qua, quibus Praesidiis Instruendum esse Opertet Novi Foederis In-*

se per intelligentiam omnium Partium Verbi Dei diffundere velit, Linguarum & Historiarum cognitio, & omnis Cura Eruditionis (i).

1 Cor. 11. 13. Ps. 1. 1. Ps. xxv. 14. 1 Cor. I. 5.

71. Et quidem, cum *verum* in *vero* lateat, & *veri* consequens *verum* sit, non est dubium, quin *Consequentiae*, instrumento ratio-

P 3

nis

terpretem, *Exponit*, quae prostat in *Tempe Helvetica* Tom. 5. Conferri adhuc possunt CHRISTIAN FRIDERIC ROEDERUS in *Commentat. de Usu, & Abusu Ingenii circa Interpretationem Scripturae S.* JOANN. FECHTUS in *Dissert. de Sensu S. Litterarum Carnali*: nec non Auctores, qui de Veri nominis Theologi Requisitis supra pag. 8. adlegati, ac Studii Theologici Methodo, in Introductione ad hunc Librum memorandi, differuerunt.

(i) Utilitatem, atque Necessitatem Linguarum Originalium, Historiarum, & Antiquitatum, ad recte, ac solide Oracula Divina explananda, adversus Anabaptistas, Mysticos, Fanaticos, aliosque Litterarum Humaniorum contemtores, adstruxerunt Polemici, qui Sectas illas refutarunt. Praeterea ingens est copia Dissertationum, & Orationum, de hoc argumento vulgatarum, quas enumerare nim longum. Nonnullos Sermones Academicos esset a Viris Do-

ctis de hac re habitos, collegit, ac edidit JOANN. ERNEST. KAPPIUS in *Orationibus Selectis* Par. 1. Plura desiderans, consulat ANDR. JUL. DORNMEIERUM in *Philologia Biblica*: JOANN. FRANCISC. BUDDEUM in *Jugoge Histor-Theolog. ad Theologiam Universam* Tom. 1. Lib. 1. Cap. 4. aliosque. Spectant huc Opera, ab Eruditis composita, de Usu, atque Abusu Scriptorum Profanorum, in exponendis Libris S. quae exhibet MICHAEL LILIENTHALS in *Theologisch-Homiletischer Archivario* pag. 55. seq. Adde ibi citatis ABRAHAM. SCHULTETI *Orat. de Quaestione: Utrum Theologo, Scripturam S. Interpretanti, Externas etiam Disciplinas, & Scriptores Profanos in Subsidium Vocare Liceat*: quae legitur in limine Tom. 6. *Criticorum Sacrorum* pag. 51. seq. & JOANN. D'DOUTREIN *over het Gebruik der Heidenische Schriften, en Oorwbeden, tot de H. Schrift: in de Inleiding tot het 2 Deel van de Proef-stukken der Heilige Sinnebeelden* 134 bladz. enz.

(k) Sen-

nis, ex sensu Scripturae jam cognito deductae, ejusdem sint certitudinis, cujus illae sunt sententiae, quae nobis per sensum Scripturae primo innotescunt; contra *Walenburgis Fratres. Matih. xxii. 28. Gal. iiii. 8. 9. 10. ii (k).*

72. Quae vero ratio est Interpretationis S. Scripturae, eadem est Judicii de Contraversis Theologicis, quia omne Judicium de Dogmatibus Fidei in Interpretationem S. Scripturae resolvitur.

73. Oc-

(k) Sensem genuinum Literarum S. non solum esse illum, qui Expressis Verbis Traditur; verum etiam, qui per Consequentias, ex Verbis, & Phrasibus Scriporum S. vite Elicitur: nec non, ad Probandas Veritates Salutares, & Fundamentales, non Requiri, ut *autolegeti* in Verbo Dei Exprimantur, sed Sufficere, si inde per Illationes Legitimas deducantur, adversus Socinianos, quosdam e Coetu Remonstrantium, Anabaptistas, Enthusiastas, Pontificios, ac imprimis Fratres de *Walenburgh Adrianum, & Petrum*, erroris hujus acerrimos defensores, ostenderunt *Andr. Rivetus in Isagoge Cap. 17. Frideric Spanhemius P. in ii. Disputat. de Consequentis*, quae prostant *Tom. 2. Syntagmatis*

Disputat. Theolog. complectentes Disputationes Anti-Anabaptisticas pag. 318. seq. Joann. Hoornbreek in Socinianismo Confutato Tom. 1. Lib. 1. Cap. 9. pag. 210. seq. Sam. Rhetorfort in Examine Arminianismi Cap. 1. pag. 19. seq. Joann. Cocceius in S. Scripturae Potentia Demonstrata Par. 3. de Demonstratione Spiritus ex Scriptura. Oper. Tom. 9. Martin. Hundius in ii Disputat. de Consequentis ex S. Scriptura Deductis, insertis Joann. Claubergii, & Martin. Hundii Disputat. Select. pag. 143. seq. Joann. Georg. Neumannus in Primitiis Dissertat. Academic Dissert. 9. de Methodo Augustiniana, contra Walenburghios. Adde Scriptores de Articulis Fundamentalibus, quos ad Cap. ii. § ii. exhibebo.

(l) His

DE SCRIPTURA SANCTA 119

73. Oeconomia enim N. Foederis non magis fert *Judicem* Controversiarum *Externum*, Visibilem, Infallibilem, quam ejusdem generis *Interpretem*: cum tota sit *spiritualis*, & *Credientium* omnium eadem *sors* sit in divina gratia, *Jer. xxxi. 34. Jes. liv. 13 (l).*

74 *Quin*

(1) His in terris non dari veri Sensus Scripturae S. Interpretem, nec de Dogmatibus fidei *Judicem* Visibilem, Supremum, atque Infallibilem, cujus decisioni nos submittere debeamus, verum Interpretem, ac *Judicem* illum esse Spiritum Sanctum in Verbo Divino loquentem, adversus Romanae Ecclesiae addictos probarunt *GUILIELM. WHITAKERUS Oper. Tom. 1. Controvers. 1. Quaest. 5. Cap. 3. seq. JOANN. CAMERO* in Libro, de Supremo, in Religionis Negotio, *Controversiarum Judice. Oper. pag. 593. seq. GUILIELM. AMESIUS* in *BELLARMINO Enervato Tom. 1. Lib. 1. Cap. 5. JOANN. DAVENANTIUS* in *Praelectionibus Theologicis de Judice Controversiarum. ANDR. RIVETUS* in *Isagoge Cap. 19. & in Catholico Orthodoxo Tract. 1. Quaest. 8. & 17. LUDOVIC. CAPPELLUS* in *Thefib. Theolog. de Summo Controversiarum Judice. Thef. Salmuriens. Par. 1. PETR. MOLINAEUS* in *Thefib. Theo-*

log. de Summo Controversiarum circa Religionem Judice, Disputation. Sedanens. Tom. 1. atque in Libro Gallice edito, sub titulo, du Fuge des Controverses, & Traditions. ABRAHAM. RAMBURTIUS in *Thefib. Theolog. de Judice Controversiarum, & Auctoritate Interpretandi Scripturam S. nec non in Apologia Doctorum Reformatae Ecclesiae, super Auctoritate Scripturae S. Disputat. Sedanens. Tom. 2. SAM. MARESIUS* in *Thefib. Theolog. de Judice Controversiarum, quae exstat in ejus Sylloge Disputat. Select. Par. 1. pag. 32. seq. JOANN. CLOPPENBURGIUS* in *Disputat. de Canone Theologiae, & Judicio Controversiarum, secundum Canonem Disput. 11. seq. Oper. Tom. 2. pag. 64. seq. JOANN. JACOB. HOTTINGERUS* in *Dissert. de Controversiarum Judice. ANONYMUS* dans *Lettre, sur le Fuge des Controverses, a l'Occasion de deux Articles de Memoires de Trevoux, quae inserta est dans Bibliothecque Germanique A. 1740. Tom. 49. Art. 4. pag. 72. seq.*
Ad

74. Quin sane, ne sub Oeconomia quidem Vetere, si à Prophetis discesseris, ullius hominum Ordinis, aut Tribunalis, tanta fuit auctoritas, ut de *Dogmatibus Doctrinae* discernenti, *absque examine*, fides habenda esset. *Act. v. 29.*

75. Quanto magis alienum est à ratione, & ad absurdum vergit, Papas Romanos sibi hanc praecellentem arrogare praerogativam; homines, quales posteriora Saecula tulere, passim supersticiosos, carnales, & subinde etiam divinarum rerum imperitos, profanos, & impios: nec est illis quicquam praesidii in loco *Matth. xvi. 18 (m).* 76 Cha-

Ad hunc locum pertinent,

I. Opera Theologorum, quibus de Caritudine, Pyrrhonismo, & Scepticismo Hermeneuticae S. commentati sunt adversus Papicolas, qui contendunt, negato Interprete, & Judice controversiarum Infallibili, Sensum Scripturae S. esse Incertum, & Dubium. Videantur AUGUST. PFEIFFERUS in *Thesauro Hermeneutico* Cap. 3. pag. 123. seq. & pag. 164. seq. ut & Viri Docti, quos exhibet MICH. LILIEN-THALS in *Theologisch-Homilischer Archivario* pag. 54.

II. Quaestio magno animorum aestu agitata: an Deus proprie di-

ci queat, Scripturarum interpres, inter HENRIC. WITSIUM in *Libris Belgicis Twist des Heeren met synen Wyngaart* Cap. 21. & in *bet Aanstotelijk Nieuw in Waerbeid, en Liefde Ontdekt* PETR. VAN MASTRICHT in *Novitatibus Cartesianarum Gangraena* Sect. 1. Cap. 10 MELCHIOR. LEYDEKKERUM in *Face Veritatis* Loc. 2. *Controvers* 3. Eorumque antagonistas PETR. ALLINGAM *Illustr. Erotomat.* Decad. 12: nec non in *Face Diffidii Extincta* Cap. 9. atque in aliis Scriptis, quae opposuit HERMANN. WITSIO, SAM. DIESTIO, LEONARD. RYSENIO, eorumque adseclis.

(m) Pontificem Romanum Erra-

76. Character itaque Oeconomiae Gratiae est, *ultimum* Judicium de Dogmatibus Fidei in cujusque Credentium resolvi *Conscientiam*. 1 Cor. x. 15. 1 Joh. iv. 1.

77. Nec tamen propterea inutile est, ut, si controversia majoris momenti hic illic oriatur,

Q

re posse, ac reapse graviter Er-
 rasse: proinde non esse Oraculo-
 rum Divinorum Interpretem, Ju-
 dicemque Controversiarum Infalli-
 bilem, contra Curiae Romanae Pa-
 tronos stringentibus argumentis,
 & multis exemplis manifestum fe-
 cerunt GUILIELM. WHITAKERUS l.
 c. Tom. 2. *Controvers.* 4. *Quaest.* 6.
 Cap. 1. seq. DAN. CHAMIERUS in
Panstratia Catholica Tom. 1. Lib. 3.
 GUILIELM. AMESIUS l. c. Lib. 3.
 Cap. 6. GIBBERT. VOETIUS in *De-*
sperata Causa Papatus Lib. 3. Sect.
 2. Cap. 1. & 3. nec non in *Dispu-*
tat. de Translatione Papatus a Petro
ad Papam. *Selectar. Disputation.* Par.
 2. pag. 698. seq. SAM. MARESIUS
 contra JACOB. TIRINUM *Controvers.*
 6. MATTH. LARROQUANUS in *Dis-*
fert. de Liberio Pontifice Romano.
 JOANN. MELCH. STEINBERGIUS in
Notis Historicis, & Theologicis ad
Decretum Supremae Curiae Parlamenti
Galliarum, de Infallibilitate Papae
Romani. JOANN. HENRIC. HRIDEG-
 GERUS in *Tumulo Tridentini Concilii*
 Tom. 1. pag. 61. seq. atque in *Dis-*
fert. de Vicaria Infalibilitate Ponti-
ficis Romani *Dissertation. Selectar.*

Dissert. 19 & 20. FRIDERIC. SPAN-
 HEMIUS F. in *Dissert.* quae exstat
Miscellaneor. Lib. 4. Oper. Tom. 2.
 JOANN. LA PLACETTE in *Observation.*
Histor-Ecclefast. JOANN. FRANCISC.
 BUDEUS in *Commentat. Theolog. de*
Fallibili Pontificis Romani Infalibili-
itate contra, MATTH. PETITDIE-
 RIUM. quae exstat ejus *Miscel-*
laneorum S. Par. 2. pag. 354. seq.
 JOANN. FREDERIC. COTTA in *Com-*
mentat. Histor-Theolog. de Fallibili
Pontificis Romani Auctoritate PETIT-
 DIERIO *Opposita*. JAQUES BASNAGE
dans l'Histoire de l'Eglise Tom. 1.
 Liv. 7. ac *dans l'Histoire de la Re-*
ligion des Eglises Reformees Tom. 5.
 Chap. 11. seq. ISAAC. BARROUW in
 Libro ex Anglicano idiomate, Ger-
 manice edito, ab AUGUST. TITTELIO,
 sub titulo, *Grundlicher Tractat von des*
Pabsts Vermeinter Obersten Kirchen-
Gewalt. His jungi queunt Opera a
 Jansenistis, ac Graecis Recentiori-
 bus, adversus Pontificis Romani In-
 fallibili tatem evulgata, quorum
 quaedam ad Caput ultimum in me-
 dium adferam, ubi de Capite Eccle-
 siae, & Primatu Praesulis Romani
 differendum erit. (n) Ju-

tur, plures exercitati, & docti homines in Synodum conveniant, & de negotio Fidei prudenter deliberent, ut in prima Ecclesia factum legimus. Non, ut pro auctoritate decernant, quid credendum sit, nec ne: sed ut veritates, quas ex Scripturis didicerunt, invicem amice conferant, & collatis argumentis se, fratresque suos, in eadem veritate confirmant, iisque, in examine Controversiae rite instituendo, lucem praeferant. *Act. xv. 6 (n).*

78. Nor-

(n) Judicium Ecclesiae, atque Concilii, in Rebus Fidei Errori esse Obnoxium, adversus Romanæ Ecclesiae adfectas demonstrarunt GUILIELM. WHITAKERUS *l. c. Tom. 1. Controvers. 2. Quæst. 4. & Controvers. 3. Quæst. 6.* DAN. CHAMIERUS *l. c. Lib. 2.* & JOANN. HENRIC. ALSTEDIUS in *Supplemento Panstratiæ Catholicae, addito. Lib. 3. Cap. 11.* GUILIELM. AMESIUS *l. c. Tom. 2. Lib. 1. Cap. 5. seq.* ANDR. RIVETUS in *Catholico Orthodoxo Tract. 2. Quæst. 3. & 6.* MOS. AMYRALDUS in *Theob. Theolog. de Infallibilitate Ecclesiae, & de Conciliorum Auctoritate. Theob. Salmuriens. Par. 3.* ABRAHAM RAMBURTIUS in *Disputat. de Fundamento Fidei Ecclesiae Romanæ Theob. Sedanens. Tom. 2.* SAM. MARESIUS *l. c. Controvers.*

5. & 7. JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS in *Tumulo Tridentini Concilii Tom. 1. pag. 36. & Tom. 2. pag. 1188 seq.* JOANN. LA PLACETTE in *Dissert. de Insanabili Romanæ Ecclesiae Scepticismo.* AUCTOR in *Orat. de Synodis, earumque Utilitate, Necessitate, & Auctoritate.* HECT. GOTTFR. MASIVS in *Dissert. de Infallibilitate Ecclesiae, contra LEONOR. ANTON. LANGEVINI Librum, Gallico Sermone exaratum, sub titulo, Infallibilitate de l'Eglise dans tous les Articles de sa Doctrine, touchant la Foi & les Moeurs. quae exstat in illius Dissertat. Academic. Dissert. 16.* JOANN. MARCKIUS in *Exercitation. Exegetic. Exercitat. 44 ad 1 Tim. 3. v. 15.* JOANN. ALPHONS. TURRETINUS in *Dissertat. Histor. Theolog. de Pyrrhonismo Pontificio*
cir-

78. *Norma* judicandi nulla alia admissa, quam Scriptura Sancta. *Es.* VIII. 20 (o).

Q 2

CAP.

circa Infallibilitatem Ecclesiae. Cogitation. & Dissertation. Theologic. Vol. 2. pag. 479. seq. JEAN. MESTREZAT dans *Traite de l'Eglise Liv. 3.* PIERRE DU MOULIN dans *Nouveauté du Papisme Liv. 1. Chap. 17. seq.* JEAN CLAUDE dans *Defence de la Reformation Par. 1. Chap. 5. seq.* PIERRE JURIEU dans *Prejugez Legitimes, contre le Papisme Par. 1. Chap. 1. seq.* JAQUES BASNAGE dans *l'Histoire de l'Eglise Tom. 2. Liv. 27. Chap. 3. seq.* & dans *l'Histoire de la Religion des Reformees Tom. 5. Chap. 7. seq.* Insuper adeundi Exegetae ad locum Paulinum adlegarum, ut & Polemici, qui Graecis Hodiernis, Conciliorum aestimatoribus nimis, obviam iverunt. Remonstrantes in alterum extremum prolapsi sunt: quippe qui Omnem Auctoritatem decidendi controversias, de rebus fidei, Synodis competere inficiantur. Hanc sententiam refellerunt PROFESSORES LEYDENSES in *Censura in Confessionem Remonstrantium Cap. 1. & 25.* JACOB. TRIGLANDIUS in *Antapologia. Cap. 3.* NICOL. VEDELTIUS in *Arcanis Arminianismi Lib. 2. Cap. 6.* SAM. RHETORFORT in *Examine Arminianismi Cap. 17. pag. 710. seq.* Denique in Ecclesia nostra Reformata, de Auctoritate Conciliorum, disputatum est inter SAM. MARESIUM, in *Tract. de Afflicto*

Statu Studii Theologici: & ALHARD. DE RAADT in Apologia Veritatis, Et inter MELCHIOR. LEYDEKERUM in Face Veritatis Loc. 2. Controvers. 4: & PETR. ALLINGAM in Face Dissidii Extincta Cap. 10.

(o) Referri huc licet Auctores, qui sententiam Pontificiorum, Scripta Patrum esse Normam, & Regulam in Decidendis Controversiis de Religione, atque Interpretandis Literis S. refellerunt, ut ABRAHAM SCULTEUS in *Aporismis de Fructuosa Lectione Patrum*, qui praemissi sunt ejus *Medullae Theologiae Patrum.* JACOB. LAURENTIUS in Libro inscripto, *Reverentia Ecclesiae Romanae, erga S. Patres Veteres, Subdola: & in Subnexo Tractatu de Vera, ac Legitima, quae S. Scripturae, & quae S. Patribus, atque illorum Scriptis Debetur, Auctoritate, Honore, Reverentia.* GIBERT. VOETIUS in *Disput. de Patribus, seu Antiquae Ecclesiae Doctoribus, Selectar. Disputation. Par. 1. pag. 74. seq.* ANDR. RIVETUS in *Tract. de Patrum Auctoritate: qui legitur in limine Critici Sacri. Oper. Tom. 2. pag. 1047. seq.* nec non in *Catholico Orthodoxo Tract. 1. Quaest. 11.* JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS in *Dissert. de Usu Patrum, inserta Analectis Histor. Theolog. Dissert. 8. ac in Dissert. de Abusu Patrum, quae 1 est*

CAPUT. III.

D E

DEO, ejusque Natura, Attributis, &
Virtutibus (p).

Objectum Theologiae, ex Principiis, modo
demonstratis, cognoscendum, est Deus,
Ens

est ejus *Dissertation. Miscellaneae*.
JOANN HOORNBEEKI *Miscellaneis S.*
Lib. 1. Cap. 1. de Theologia Patrum.
PIERRE DU MOULIN dans *Nouveauté*
du Papisme Liv. 1. Chap. 46. JO-
ANN. DALLAEUS in Libro, primum
Gallice edito, sub titulo *Traicte de*
l'Employ des Saints Peres, pour le
Jugement des Differends, qui sont
aujourd'buy en la Religion. postea
in Latinum Sermonem translatus
est a J. METTAYERO, cum *Auctoris*
Additionibus. Liber hic a variis
Viris Doctis oppugnatus est. At-
tamen non defuerunt, qui DAL-
LAEI causam, contra ejus antagoni-
stas, egerunt. Horum, atque illo-
rum Scripta exhibet JOANN. FRAN-
CISC. RUDDEUS in *Uagoge Histor-*
Theolog. in Theologiam Universam
Tom. 1. Lib. 2. Cap. 3 § 13. Pa-
tronis sententiae DALLAEI ibi me-
moratis, praeter alios, jungendus

DAN. WHITBY (licet hujus mentio-
nem non fecerit) in *Dissert. de S.*
Scripturarum Interpretatione, Secun-
dum Patrum Commentarios. Insuper
hoc de argumento consulantur Po-
lemici, qui Graecos Recentiores
(Patrum fautores summos) adorti
sunt: nec non Opera a Presbyte-
ranis in Britannia, aliisque, adver-
sus Episcopales (qui quoque Pa-
trum Scripta nimis extollunt) in lu-
cem emissa. Ultimo loco hic in cen-
sum veniunt Scriptores, qui se oppo-
suerunt GEORG. CALIXTO, ejusque
adfaelis (qui Scripta Patrum pro
principio secundo Theologiae
habent) quos suppedirabit JOANN.
GEORG. WALCHIUS in *Bibliotheca*
Theologica Selecta Tom. 1. Cap. 5.
Sect. 17. § 17.

(p) Naturam, atque Perfectio-
nes Supremi Numinis, praeter
Theologiae Naturalis Scriptores
ex-

DE DEI NATURA, ET ATTRIBUTIS. 125

Ens Spirituale, absolutissimae Perfectionis, ad summam felicitatem sibi sufficiens, & omnium aliorum Entium Causa Libera (q).

Q 3

2. In-

exposuerunt, atque illustrarunt
HIERONYM. ZANCHIUS in *Libris 5. de Natura Dei, seu de Divinis Attributis Oper.* Tom. 2. **GISEBERT. VOETIUS** in *Disput. Continente Problemata Aliquot de Deo, Selectar. Disputation.* Par. 5. pag. 48. seq. **HENRIC. ALTINGIUS** in *Theologia Historica.* Loc. 3. **ABRAHAM. RAMBURTIUS** in *Disputat. de Dei Natura, & Attributis Communicabilibus, & Incommunicabilibus.* Disputation. Sedanens Tom. 2. **SAM. MARESIUS** in *Alnotationibus, & Censuris in Librum JOANN. CRELLII de Deo, & Ejus Attributis Hydrae Socinianismi* Tom. 1. & in *Disputat. de Natura Dei, & Divinis Attributis*, quae prostat in *Sylloge Disputation. Selectar.* Par. 1. pag. 64. seq. **JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS** de *Attributis Dei ex Hebraeorum Mente*, in *Appendice Dissertat. de Nominibus Dei Orientalium*, quae inserta est *Fasciculo Dissertation. Theolog-Philolog.* subjuncto *Historiae Creationis* pag. 302. seq. **WILHELM. MOMMA** in *Praelectionibus Theologicis de Deo, adnexis Oeconomiae Temporum* pag. 61. seq. **CHRISTOPH. WITTICHIUS** in *Commentar. de Deo, & ejus Attributis*, ad calcem Libri inscripti *Anti-Spinosa.* **REINER. VOGELSANGIUS** in *Exercitat. de Natura Dei,*

Exercitation. Theologic. Exercit. 13. **BARTHOLD. HOLZFUZIUS** in *Tract. de Deo, Attributis, ac Decretis Dei* Cap. 2. seq. Adde, sis, duumvros, in *Libris*, ex Anglicano idiomate Belgice editis **JOANN. TILLOTSON** in *de 130 Predikaatsf. enz. in het 4 Deel zyner Predikaatsfen blad. 203. enz.* & **SAM. CLARKE** in *de Verbandeling over Gods Bestaen, en Eigenschappen*: item in *zyne Predicatie over Verscheidene Stoffen in het 1 Deel der Predikatie.* Postremo conferti merentur Theologi, qui **CONRAD. VORSTII Tractatum de Deo, sive de Natura, & Attributis Dei, refellerunt: quorum Sylabum dederunt **MARTIN. LIPIENIUS** in *Bibliotheca Reali Theologica* Tom. 1. pag. 929. seq. & **JOANN. FARRITIUS** in *Historia Bibliothecae Fabricianae* Par. 5. pag. 15. seq.**

(q) Quaestio, an Deus Definiri queat? ventilata est, non solum in Belgio nostro, inter Cartesianos, **CHRISTOPH. WITTICHIUM** in *Theologia Pacifica*, Cap. 14. **PETRUM ALLINGAM *Illustrium Erotematum Decad. 8.* Illorumque adversarios **SAM. MARESIUM** in *Systemate Novo*, & **PETR. VAN MASTRICHT** in *Novitatum Cartesianarum Gangraena Sect. 2. Cap. 5.* Verum etiam in Germania haec de re disceptatum est**

2. Inprimis ut se *Deus* homini misero revelavit, & coli, ac celebrari vult in *Christo Jesu*, ad summam gloriam suae Gratiae, & hominis peccatoris salutem. *Job. xvii. 3.*

3. Scriptura enim non tantum docet *Deum esse*, sed ita eum *existere*, ut quaeri possit ab homine, quo nunc est statu, & fieri μιδαποδότης τοῖς ἐκζητούσιν αὐτόν. *Jes. xlv. 19. Heb. xi. 6.*

4. Ac proinde clarius exponit, *Deum esse ens*, non tantum sibi, & creaturis extra se sufficiens ad existendum: sed sufficiens quoque homini misero ad salutem, quae maxima Dei (כח) *virtus est*, & *gloria. Num. xiv. 17. 2 Cor. iiii. 18.*

6. Loquitur enim universa Scriptura de Deo, ut cognosci vult ab homine misero ad salutem, neque pene alia revelat Nomina, Perfectiones, Molimina, & Opera Dei, quam quae ad consilium, quod Deus habuit de servando peccatore, pertinent.

6. Ut

est inter GEORG. MEIERUM Wittebergensem, & GEORG. GOEZIUM Jenensem, Theologum, quorum Scripta eristica memorat JOANN. FECHTIUS in *Lectonibus Theologicis in Syllogen. Disputat. 7. pag. 133.*

seq. Hanc controversiam non tanti momenti, sed mere vocabulariam esse censet ZACHAR. GRAPUS in *Systemate Novissimarum Controversiarum Tom. 1. Cap. 1. Quaest. 9.*

(r) De

6. Ut adeo *Rationis*, & *Revelationis* Principia sibi egregie succenturientur. *Rationis* enim defectum *Revelatio* supplet

7. Id vero, quod Deus de se revelat in *Scriptura*, una voce appellatur *Nomen Jehovah*: per quod intelligimus, tum omne illud, quod Deus est, & quod de Deo ex vero *praedicatur*, sive in *Natura*, sive in *Gratia*; tum id, per quod homo ducitur in *cognitionem Dei*. Nomina enim & sunt signa rerum, & expriment perfectiones rerum. *Prov.* XVIII. 10. *Matth.* VI. 2 *Joh.* XVII. 6.

8. Sic pertinent ad *Nomen Dei* tam *NATURA DEI*, & quae illi insunt *PERFECTIONES*, & *OPERA* quoque, ac ipsum *VERBUM DEI*, per quae *Divinae Perfectiones* hominibus innotescunt, cum *Relationibus* qualibuscunque, quae ex *Operibus Dei* consequuntur; quam *DENOMINATIONES*, quibus Deus in *Scriptis Sacris*, inprimis *Veteris Foederis*, signatus & appellatus est (r).

9. De-

(r) De Nominibus, quibus *Ens Perfectissimum* in *Pandectis S.* insignitur, generatim commentati sunt *DIONYS. PETAVIUS Theologicorum Dogmatum Tom. 1. Lib. 8.*

Cap. 6. seq. THEODORIC. HACKSPANIUS in *Exercitation. ad Epistolam S. Hieronymi de Nominibus Divinis ad Marcellam.* *THOM. GATAKERUS* in *Dissertat. de Novi Instrumenti-*

9. *Denominationum* quidem illarum vera explicatio repetenda est ex Dei *Natura*, *Perfectionibus*, & *tota Gratiae* *ὁμοφυιᾶς*. Atque adeo, omnibus hisce Doctrinae Christianae Partibus rite expositis, demum erat subjienda. Verum quia in *Institutionibus Scholae* obtinet, ut omnia cujusque *Subjecti* attributa ad unum *Locum Communem* referantur, qui de illo *Subjecto* agit, & in humanis receptum est, ut

No-

menti Stylo. Cap. 3. pag. m. 28. seq. SAM. MARESIUS in *Hydra Socinianismi* Tom. 1. Lib. 1. Cap. 7. seq. JOANN. HENR. C. HOTTINGERUS in *Dissert. de Nominibus Dei Orientalium* l. c. pag. 249. seq. JOANN. BUXTORFIUS F. in *Dissertat. de Nominibus Dei Hebraicis. Dissertation. Philolog-Theolog. Dissert. 5.* ANGELUS CANINIUS in *Loca Nov. Test. Cap. 1. seq. ad calcem Hellenismi* pag. 402. seq. JOANN. LIGHTFOOT in *Miscellaneis* Cap. 2. Oper. Vol. 1. pag. 195. seq. JOANN. LEUSDEN. in *Dissertat. de Nominibus Dei Hebraicis*, quae extant in *Philologo Hebraeo* *Dissert. 27. seq. ut & in Onomastico* S. CHRISTIAN. NOLDIUS in *Annotationibus, & Vindicis*, subnexis *Concordantiis Particularum*, in locis, quae in *Indice Vocum Hebraearum* notantur. MATTH. HILLERUS in *Onomastico* S. Par. 1. Cap. 16. pag. 247. seq. CHRISTIAN.

BENEDICT. MICHAELIS in *Dissert. de Nominibus Propriis* S. JOANN. SIMON in *Onomastico Vet. Test. Sect. 10. Cap. 4.* EMO. LUC. VRIEMOET in *Adnotationibus Philolog-Theolog ad Dicta Classica Vet. Test. Tom. 1. Cap. 3. pag. 117. seq.* Consulendi adhuc (praeter *Lexicographos*, & *Onomasticos Scriptores*) Viri Docti, qui de *Nominibus Messiae* egerunt, ut SALOM. GLASSIUS in *Speciali Appellationum Messiae Consideratione*, quae prostat in ejus *Opusculis* pag. 377. seq. aliique, quos ad § 13. Capit. 21. commemorabo. Inspici denique potest *Dissert.* CHRISTIAN. HENRIC. RITTMERI *de Nominibus Divinis, Stylo Scripturae* S. Rem *Amplificantibus* & CHRISTOPH. WOLLII *de Usu, & Abusu ὁμοφυιᾶς*; *Nominum Divinorum Sacrae*, addita ejus *Commentat. Philolog. de Parentibus Sacra.*

(r) No-

Nomina Rerum prius explicentur, quam *Rerum Natura, & Proprietates*. Eundem ordinem heic servare visum est.

10. NOMINA; quae Deo in Libris Sacris tribuuntur, vel in genere referuntur ad *Naturam, & Perfectiones Dei*, illustratas in *Opere Gratiae*, vel proprie magis ad *Deum*, ut cognosci, compellari, & coli voluit ab Abrahamidis, distinctum, & proprio quasi *Nomine* distinguendum ab *Idolis Gentium* antiqui temporis.

11. *Posterioris ordinis* unicum tantum est (s), augustum sane & tremendum, Mosi omnium primo revelatum, אלהים אשר אהיה, sive quod idem est, יהוה. *Exod.* III. 14. VI. 2. *Leu.* XXIV.

11. 15. 16.

12. Interpretandum enim hoc nomen est, ni

R

fal-

(s) Nomen יהוה esse Soli Deo Proprium, atque Nullis Aliis Personis, vel Rebus in Vet. Test. tribui, adversus Socinianos, eorumque Sectatores (praeter Eruditos mox citandos) evicerunt MICHA. WALTHERUS SEN in *Spicilegio Conroversiarum de Nominibus Dei*. JOANN. HOORNBEK in *Socinianismo Confutato Tom. 2. Lib. 1. Cap. 1. pag.*

96. seq. Jos. PLACEUS *Oper. Tom. 2. Disputat. 32.* JOANN. ANDR. QUENSTEDT in *Theologia Didact.-Polemica. Par. 1. Cap. 7. Sect. 2. Quaest. 1.* Adde Commentatores in *Psal. 83. v. 19. & Jes. 42. v. 8.* nec non Viros Doctos, qui Divinitatem Filii Dei, & Spiritus Sancti adstruxerunt, ad *Cap. 4. adlegendos.*

(t) Ori-

fallor, per, FUTURUS EST. h. e. Essentiam praestiturus dictis, & promissis suis in eorum implemento; sive *veritatem, gratiam, & justitiam* suam in eorum executione *demonstraturus*, h. e. demonstraturus, *se esse*, Exod. vi. 2.

13. Vis illius nominis exposita est ab ipso Deo. *Exod. xxxiv. 9 (t)*. Quae cum non cadat in

(t) Originem, & significationem tam verbalem, quam realem nominis Dei יהוה; nec non Tempus, quo sibi a Deo datum sit, indagantur MATTH. FLACIUS ILLYRICUS in *Tract. de Nomine Jehova*, quae legitur in *Clavi Scripturae S. Par. 2. pag. 626. seq.* GISBERT. VOETIUS *Problematum de Deo Par. 1. Selectar. Disputation. Par. 5. pag. 51. seq.* ANDR. RIVETUS in *Exercitat. 14. in Cap. 2. Genes. Oper. Tom. 1. pag. 58. seq.* ELIAS SCHEDIUS de *Diis Germanis. Syntagmate 1. Cap. 12.* JOANN. VORSTIUS in *Miscellaneorum Academicorum Syntagmate. Cap. 1. seq.* inserto a THOM. CRENIO *Fasciculo 5. Opusculorum*, quae ad *Historiam, & Philologiam S. Spectant*, DAV. CLERICUS in *Quaestionibus S. Quaest. 11.* JOANN. LIGHTFOOTUS in *Spicilegiis in Exodum Sect. 10. Oper. Vol. 1. pag. 167. seq.* GEORG. OTHO in *5 Dissert. Academic. de Sanctissimo Dei Nomine Tetragrammato Jehova.* JOANN. JACOB. SCHUDT de *Nomine S.*

S. Jehova, subjuncto *Trifolio Hebraeo-Philologico*, ALBERT. SCHULTENS in *Commentar. in Proverbior. Cap. 10. v. 3.* MR. SOUCIET dans *Recueil de Dissertations Critiques. Dissert. 6. sur le Nom de Dieu יהוה.* ut & dans *Dissert. 6. sur un Endroit de l'Exode 6. v. 3.* Scriptores Libri, ex Anglicano Sermone in Belgicum versi a CORNEL. WESTERBAEN, sub titulo, *Algemeene Historie 2 Deel. 2 Stuk. 7 Hoodst. 556. bladz. enz.* Evolve quoque, si placet Exegetas, & Philologos ad loca Exodi Cap. 3. v. 14. & Cap. 6. v. 2. nec non JOACHIM. CHRISTIAN. JEHRINGIUM in *Observat. de Locis quibusdam Pentateuchi, & Libri Estherae, in quibus Judaei Nomen Jehova Eruerunt*, inserta *Bibliothecae Bremensis Class. 5. Fascicul. 6. Art. 2. Fingentum*, (ut hoc verbo addam) JOANN. TOLLANDI, Nomen Jehova Pantheismo favere, explofit, praeter alios, SALOM. DRYLINGIUS *Observation. S. Par. 1. Observ. 1. § 8. seq.*

(u) The-

DE DEI NATURA, ET ATTRIBUTIS. 131

in ullum ens creatum, per se patet, neminem hoc nomine, praeter Deum Israelis, vere, & proprie compellari posse. *Jes. XLII. 8 Ps. LXXXIII. 19.*

14. Superstitione Judaeorum factum est, ut vera illius pronuntiatio ignoretur, & puncta vocalia peregrina vocis אדוני illi sint substituta: etsi probabile est, antiquitus enunciatum esse יהוה *Jehve (u).*

R 2

15. In-

(u) Theologi, & Philologi inter se acriter disputarunt de genuina Punctatione nominis Jehova: an Puncta, huic nomini hodie substrata, sint Genuina; an vero Supposititia, ac ex nomine Adonai desumpta. Patroni prioris lectionis Jehovistae, & secundae enuntiationis Adonistae adpellantur. *Dissertationes JOANN. DRUSII, SIXTINI, AMAMAE, LUDOVIC. CAPPELLI, JOANN. BUXTORFII, JACOB. ALTINGII, NICOL. FULLERI, THOM. GATAKERI, ET JOANN. LEUSDENI* de hoc argumento collegit, & in lucem emisit *HADRIAN. RELANDUS* in *Decade Exercitation. Philologic. de Vera Pronuntiatione Nominis Jehova.* Insuper conferri possunt *JOSEPH. SCALIGER* in *Notis in Veterum Graecorum Fragmenta Selecta*, adjunctis *Operi de Emendatione Temporum pag. 37. seq. JOHANN. BENEDICT. CARPZOVII* in

Disput. de Legitima Nominis Jehova Lectione, quae est *Disput. 8. ejus Disputation. Academicar. JOANN. HELVIC. WILLEMERUS* in *Dissert. de Pronuntiatione Nominis Jehova*, ad *Levit. 24. v. 16. inserta, Par. 1. Thesaur. Theologic. Philologic. JOANN. MARCKIUS* in *Sylloge Dissertation. Philologic. Theologic. Exercitat. 10. ad Levit. 24. v. 15, 16. § II. seq. JOANN. ANDR. DANZIUS* in *Sciagraphia Fundamentorum pro Lectione Schembamphorasch per Jehovab: ut & in Praefatione Paradigmatum Nominum Simplicium, ac Verborum Integrorum. GUSTAV. GEORG. ZELTNERUS* in *Evangelio Tetragrammaton e Nov. Test. Exulante: item in Enneade Quaestionum Philologicarum Quaes. 3. DITHMAR. HACKMANNUS* in *Praecedaneis S. ad Exodi Cap. 6. v. 3. § 6. ANDR. GEORG. MASCH* in *Conjectura de Nomine Dei Jehovab*, quae prostat in *Novae Biblio-*
the-

15. Inter prioris ordinis Nomina primum merito locum damus יְדִי, (x) אֵל, (y) (*Exod.*

VI.

thecae Lubecensis Volum. 4. Art. 3. His jungendi Commentatores ad l. c. *Exodi*, & *Levitici*: ut & Eruditi, qui de nomine Jovis egerunt.

Vocabuli צְבָאוֹת (quod in multis Scripturae S. locis nomini Jehovae additur) vim exposuerunt, ac quaestionem: num Solitarie occurrens pro Nomine Dei habendum sit, tractarunt JOANN. DRUSIUS in *Annotation. in Jacobi Cap. 5. v. 4. item de Quaestis per Epistolam. Epistola 23. ad calcem Tom. 8. Criticorum Sacrorum. col. 813.* SALOM. GLASSIUS in *Philologia Sacra. Lib. 3. Tract. 1. Canon. 4. pag. m. 249.* JOANN. HENRIC. URSINUS *Analectorum Sacrorum Vol. 1. Lib. 6. Cap. 3.* AUCTOR in *Commentar. in Jesaiæ Cap. 1. v. 9.* GERHARD. OUTHOVIVS in *Libro, cui titulus, de Judiciis Jehovae Tzebaoth pag. 1. seq.* JOANN. ULRICH. HILDEBRANDUS in *Dissert. de Gloria Dei ex Gloriosissimo ipsius Nomine Jehova Zebaoth.* JACOB. ODE in *Commentar. de Angelis. Sect. 1. Cap. 4.* ALBERT. VOGET in *Institutionibus Theologiae Christianae Cap. 5. pag. 136. seq.* DAV. MÆLIUS in *Commentar. in Jesaiæ Cap. 54. Miscellaneor. S. pag. 60. seq.* Inspice adhuc, si lubet, Exegetas, atque Philologos ad Epistolae Pauli ad Romanos Cap. 9. v. 29. ac Jacobi l. c.

(x) Nomini Divino אֵל lucem adfuderunt PETR. DAN. HUETIUS in *Demonstratione Evangelica Tom. 2. Proposit. 9. pag. m. 725. seq.* JOS. PLACEUS in *Disput. 12. de Argum. 2.* JOANN. CRELLII. *Oper. Tom. 2. pag. 893. seq.* SALOM. DEYLINGIUS *Observation. S. Par. 1. Observat. 10 ad Genes. 17. v. 1.* ALBERT. SCHULTENS in *Commentar. in Proverb. Cap. 3. v. 25.* JOANN. SIMON in *Arcano Formarum Nominum Hebraeae Linguae. Par. 1. Sect. 5. Cap. 3. pag. 345.* nec non in *Spicilegio Observationum, & Additionum ad Arcanum Formarum, subnexo, Onomastico Vet. Test. pag. 628.* MR. SOUCIET l. c. *Dissert. 4 sur le Nom de Dieu El.* HIÉRONYM. VAN ALPHEN. *over Daniel 9. v. 4.*

(y) Veram radicem, atque notionem nominis Dei יְדִי scrutati sunt, & explanarunt MARTIN. GERIERUS in *Commentar. in Psalm. 91. v. 1.* SALOM. DEYLINGIUS l. c. DITHMAR. HACKMANNUS l. c. ALBERT. SCHULTENS in *Institutionibus ad Fundamenta Linguae Hebraeae Sect. 5. § 85.* CONRAD. IKENIUS in *Dissert. de Nomine יְדִי ad Genes. 17. v. 1. Dissertation. Philologico-Theologic. Dissert. 1.* HERMANN. VENEMA in *Commentar. ad Genes. 49. § 245.* MR. SOUCIET l. c. *Dissert. 5.*

(z) De

DE DEI NATURA, ET ATTRIBUTIS. 133

VI. 2. *Gen.* XVII. 1.) quo Deus se *Abrahamo* manifestavit. Quod enim ad יהי attinet, certum non est, id ejusdem esse potestatis cum nomine יהוה, vel inde etiam esse derivatum.

Pf. LXVIII. 19. LXXXIX. 9 (z).

16. Tituli ארונִי (*Jes.* III. 17.) (a) & אלהים (b) sunt nomina indole sua communia, sed

R 3

per

(z) De nomine Divino יהי differuere, praeter Viros Doctos de nomine Jehova, antea in medium adlatos, AUCTOR in *Commentar. in Jesaiæ* 12. v. 2. GOTTFR. ZWARTZ in *Dissert. de Nominibus Divinis* יהי & אהיה. DAV. MILLIUS in *Commentar. in Psalm.* 122. *Miscellaneor.* S. pag. 285.

(a) Etymon, ac significatum nominis Dei ארונִי tradiderunt JOS. PLACEUS in *Disput.* 32. de *Argument.* 32. ex *Nomine Jehova.* Sect. 2. *Oper.* Tom. 2. pag. 642. AUCTOR *Observation.* S. Lib. 4. Cap. 14. § 18. JOANN. ANDR. DANZIUS l. c. JOANN. SIMON in *Arcano Formiarum Nominum Hebraeae Linguae.* Sect. 2. Cap. 5. pag. 140. HIERONYM. VAN ALPHEN over *Daniel* 9. v. 3. Constat adhuc possunt Eruditi, qui de Adonide, in primis a Phoenicibus cultis, scripserunt: ut & Literatores, qui vocis Domini originem indagarunt, quam quidam ab hoc nomine arcessendam esse censuerunt.

(b) Circa originem, & notionem vocabuli singularis אלהים, & pluralis אלהים adi, sis, JOANN. DRUSIUM in *Tract. de Nomine Dei Elobim*, adjecto *Criticorum Sacrorum* Tom. 1. Par. 2. JOANN. ACRONIUM in *Problemate Theologico de Nomine Elobim.* GERARD JOANN. VOSSIUM in *Etymologico in v. Deus.* LUDOVIC. CAPPELLUM in *Diatriba de Nomine Elobim*, ad calcem *Criticae* S. pag. 666. seq. JOS. PLACEUM l. c. *Disput.* 37. ex *Genes.* Cap. 1. v. 26. Sect. 2. pag. 694. seq. & in *Addendis* pag. 774. seq. SALOM. GLASSIUM in *Philologia Sacra.* Lib. 3. *Tract.* 1. *Canon.* 25. pag. 284. & *Lib.* 5. *Tract.* 1. *Cap.* 10. pag. 774. seq. MICH. WÄLTERUM SEN in *Spicilegio Controversiarum de Nominibus Dei.* JOANN. HENRIC. HOTTINGERUM in *Historia Creationis.* *Quaest.* 10. seq. pag. 19. seq. JOANN. HOORNBEEKIUM in *Socinianismo Confutato.* Tom. 1. *Lib.* 2. *Cap.* 5. *Sect.* 2. pag. 420. seq. JACOB. ALTINGIUM in *Dissert. Philolog.* de Nu-

per accidens propria, quibus Veteres τὸ Θεῖον, *Essentiam*, sive *Naturam Divinam*, voluerunt exprimere, quod in aliis Linguis fit per voces Θεός (c), κύριος (d), *Deus* (e), *Godt* (f).

17. Vo-

Numero Plurali Nominis Elohim. Oper. Tom. 5. Heptad. 7. Dissert. 4. JACOB. GUSSETIUM in *Commentariis Linguae Hebraicae in v. ABRAHAM. PUNGELERUM in Investigatione Mysterii Creationis Primae. Lib. 1. pag. 68 seq. SALOM. DEYLINGIUM Observation. S. Par. 2. Observ. 2. ad Genes. 1. v. 1. CHRISTIAN. LUDOVIC. SCHLICHTERUM in Decimis Sacris. Observat. 47. ALBERT. SCHULTENSIIUM in Commentar. in Jobum Cap. 1. v. 1. JACOB. OBE in Commentar. de Angelis Sect. 1. Cap. 3. HIERONYM. VAN ALPHEN l. c. Videantur adhuc Auctores, qui Sententiam JOANN. CLERICI, nominis Elohim frequentem Usam apud Judaeos, originem habere a Cananaeis, plurium Deorum cultoribus, profligarunt, ut ZACHAR. GRAPPIUS in *Systemate Novissimarum Quaestionum Tom. 1. Cap. 3. Quaest. 27*, aliique ab illo adducti. Postremo de hoc Nomine evolve Elencticos, qui Antitrinitarios confutarunt, nec non Scripta Theologorum de Pluralitate Personarum Divinarum ad § 27. Cap. 4. laudanda.*

A nonnullis adhuc in numerum Nominum Divinorum referuntur

(ne omnia vocabula recenseam) אף, בעל, הוא, זה, סלה, על, פנים, עליון, De his Vocibus consulantur Viri Docti, qui de Nominibus Dei generatim differuerunt, quorum aliquos supra in medium adtuli. Praeterea Rabbini, Kabbalistsae, Populique Orientales aliis quoque Nominibus Supremum Numen insignivere, quae (ut ceteros omittam) exhibet JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS in *Dissert. de Nominibus Dei Orientalium. l. c. pag. 280. seq.*

(c) Etymologiam, sensum, atque usum Nominis Graeci Θεός, cum, & sine articulo, inlustrarunt GERARD. JOANN. VOSSIUS l. c. Jos. PLACEUS l. c. *Disputat. 12. de Argumento 2. JOANN. CRELLII ex Joann. 17. v. 3. pag. 892. seq. SALOM. GLASSIUS l. c. Lib. 3. Tract. 2. Canon. 3. JOANN. HOORNBECK l. c. Tom. 2. Lib. 1. Cap. 1. Sect. 2. pag. 74. seq. JOANN. ANDR. QUENSTEDT. in Theologia Didactico-Polemica. Par. 1. Cap. 7. Sect. 2. Quaest. 3. JOANN. CASPAR. SUICERUS in *Thesauro Ecclesiastico. in v. JOANN. CHRISTOPH. WOLFIUS in Notis ad Theophili ad Autolyicum. Lib. 1. pag. 18. seq. JOANN.**

17. Vocabulum אלהים (Gen. 1. 1.) descendit ad אלה, usus, ut videtur, obsoleti: nisi quis hic recurrere velit ad Arabum thema
 אלה

ANN. VRIEMOET in *Observation. in Matthaei Cap. 4. v. 7. pag. 51. seq.* JOANN. ALBERTI in *Notis ad Glossarium Graecum in Sacros N. F. Libros. pag. 60. ut & in Aldendis, & Emendandis. pag. 193.* JOANN. CHRISTOPH. HARENBERGIUS in *Originatione Vocum Deos, & Deus, nec non Tuisconis, & Gentis nostrae, cui est Nomen Teutschen, quae existat in Miscellaneis Novis. Vol. 9. Par. 4. Inspice quoque, si luber, notata a JOANN. CLERICO in Arte Critica. Vol. 1. Par. 2. Sect. 1. Cap. 3.*

(d) De altero Nomine Graeco αἰγιος adi, sis, MATTH. MARTINIUM in *Lexico Philologico in v. ERASM. SCHMIDIUM in Notis ad 1 Timothei Cap. 6. v. 15* JOANN. CHRISTOPH. WOLFIUM l. c. pag. 17, & 20. JOANN. VRIEMOET l. c. ad v. 8. pag. 44. seq. JOANN. CHRISTOPH. ZWARZIUM in *Commentariis Criticis, & Philologicis Linguae Graecae N. F. in v. JOANN. PEARZONIUM in zyne Uytlegginge van den 2 Artikel des Geloofs. bladz. 259. enz.*

(e) Nomini Latino Deus (ne iterum Auctores de voce Deos, supra adlegatos, memorem) lucem adfuderunt ROBERT. STEPHANUS

in *Thesuro Linguae Latinae in v. editionis ANTON. BIRRII. Tom. 2.* PAUL. SCHERLOGUS *Antiquitatum Hebraicarum. Lib. 1. Dissert. 1. Sect. 4.* FRANCISC. WOKENIUS in *Dissert. Utrum Vocabula Deus, & Gott, adeo impura sint, ut de Vero Deo Adhiberi Nequeant.*

(f) Nominis Belgici God originem, & significationem investigarunt, GERARD. JOANN. VOSSIUS l. c. LUDOVIC. ALPHITANDER in *Dei Endovellici Indigitamento, subjuncto, THOM. REINESII Commentationi Parergicae de Deo Endovellico, insertae a THOM. CRENIO Musei Philologici, & Historici Vol. 2. pag. 348. seq.* FRANCISC. WOKENIUS l. c. HERMANN. VENEMA in *Observation. in Roman. 1. v. 20. adjectis, STEPHAN. DE BRAIS Analyti Paraphrasticae Epistolae Pauli ad Romanos. EMO LUC. VRIEMOET in Annotation. Philologic.-Theolog. ad Dicta Classica Vet. Test. Tom. 1. Cap. 3. in Psalm 25. v. 8. pag. 156, JOANN. GEORG. WACHTERUS in Glossario Germanico. Tom. 1. in v. Gott. Plura suppeditabant Auctores adducti a JOANN. SIMONE in *Onomastico Vet. Test. Sect. 10. Cap. 4. §. 6 pag. 486.**

(g) De

אלה, *colere, adorare*. In plurali illius nominis nollemus praeferre negare *μωσῆσιον*.

18. Utiq̄ue ab Hebraeo Etymo אלה, cum *he quiescente*, quod valet, *Execrari*, vel *Cum Execrationibus* aliquem *Adjurare*, illius origo repetenda non videtur: tum quod Grammatica ratio obstat; tum quod Deus Ecclesiae sub notione aliquem in *Foedere Adjurantis sub Execratione*, obversatus non sit, antequam suum hac de re consilium Mosis exposuerit in *Campis tribus Moabi*. Deut. xxvii. 14. 17. Nomina Dei petita fuerunt ex *Notionibus* claris, & obviis.

19. Caetera omnia, quae de Deo praedicantur, & quae in Scriptura sub *Nomine Dei* comprehenduntur, licet referre ad Dei *NATURAM, PERFECTIONES, & OPERA*, horumque *Consequentia*.

20. De *NATURA Dei* (g) primo tenendum est

(g) De Natura Dei consuli possunt DIONYS. PETAVIUS *Theologicorum Dogmatum Tom. 1. Lib. 1. Cap. 6.* GERARD. DE VRIES in *Determinationibus Pneumatologicis de Natura Dei, & Humanae Mentis. Sect. 1.* JOANN. VAN DEN HONERT in *Dissert.*

Philosoph. de Essentia, & Existentia Dei, addita ejus *Dissert. de Gratia Dei non Universali, sed Particulari.* JACOB. WITTICHIUS in *Disput. Philosoph. de Natura Dei.* Ejusque antagonistae ANTON. DRIESSEN, JACOB. LEYDEKKER, PROFESSORES FACULTA-

TA-

est, Deum esse *Spiritum* (b), sive *Ens Actuosissimum*, praeditum *Intellectu*, *Voluntate*, & *Potentia*. Quippe quod tam *Scriptura*, quam

S

Ra-

TATIS THEOLOGICAE, ET PHILOSOPHICAE in *Academia Jenensi*, aliique, qui illum graviter accusarunt, quod in memorata Disputatione contenderit. Res quae nihil inter se commune habent, unam alterius causam esse non posse. Difficultates, adversus se motas, diluere adlaboravit WITTICHIVS in variis Scriptis Apologeticis: nec non ejus patrocinium in se susceperunt TACO HAJO VAN DEN HONERT, atque Anonymus, qui latitare voluit sub literis G. R. V. Scripta haec eristica percerentur in *Bibliotheca Bremensi. Class. 1. Fascicul. 4. Artic. 7. & Class. 2. Fascicul. 6. Art. 4.* Insuper varias, atque diversas Philosophorum de Essentia Dei opiniones (praeter Historiae Philosophicae editores) exhibuit JOANN. GOTTL. CARPZOVIVS in 2 *Dissert. de Veterum Philosophorum circa Naturam Dei Sententiis.*

Spectat huc controversia. An Natura Dei consistat in Cogitatione? agitata inter CHRISTOPH. WITTICHIVM in *Theologia Pacifica. Cap. 15.* PETR. ALLINGAM *Illustrium Erotematum. Decad. 8. & in Face Dissidii Extincta. Cap. 23.* Eorumque adversarios PETR. VAN MASTRICHT in *Novitatum Cartesianarum Gen-*

graena. Sect. 2. Cap. 6. MELCHIOR. LEYDEKKERUM in *Face Veritatis. Loc. 3. Controvers. 7. & ZACHAR. GRAPIVM in Systemate Novissimarum Controversiarum. Tom. 1. Cap. 1. Quaest. 13.*

(b) Circa Essentiam Spiritus vide, sis, RADULPH. CUDWORTHUM in *Systemate Intellectuali. Tom. 2. Cap. 5. Sect. 3.* & JOANN. LAURENT. MOSHEMIUM in *Observation. JACOB. STAALKOPFIUM in Dissert. de Spiritualitate Dei. GEORG. BERNARD. BILFINGERUM in Dilucidationibus Philosophicis Sect. 1. Cap. 5. ZACHAR. GRAPIVM l. c. Quaest. 15. HUMFR. DITTON in zyne Verhandeling, gevoegt agter zyn Boek de Christelyke Godsdienst, Betoogdt door de Opstandinge van Jesus Christus. Plura hoc de argumento scire cupiens, consulat Pneumatologiae Scriptores, quos suppeditabunt JOANN. ALBERT. FABRITIUS in *Del. Argum. & Syllab. Scriptor de Veritate Religionis Christianae. Cap. 20.* atque GOTTL. STOLLIVS in *Introductione in Historiam Litterariam. Par. 2. Cap. 3. ut & Viros Doctos, qui de Natura Angelorum, ac Mentis Humanae, commentati sunt, quorum ad Cap. 6. mentionem faciam.**

(c) Su-

Ratio summae, quae in eo est, *Perfectionis*, manifeste docet. *Job. iv. 24. Act. xvii. 25. 28.*

21. Addendum, summam Dei Perfectionem, omnem qualemcunque *Extensionem*, veluti *Partem*, aut *Attributum Dei*, Natura ejus excludere (i). Quod non tantum contra *Anthropomorphitas* (k), & *Vorstium* (l), sed vel maxime

(i) Supremum Numen minime Extensum esse, adversus diversos Extensioni Naturae Dei Patronos, probatam dederunt Theologi, atque Philosophi.

I. Profanam BENEDICT. SPINOZAE sententiam, Extensionem Attributum Dei esse, sive Deum esse Rem Extensam, profigurarunt Eruditi, quos supra pag. 17. in medium adtuli.

II. CHRISTIAN. THOMASIO, SAM. CLARKIO, illorumque adfectis, adferentibus, Extensionem esse omnibus Spiritibus essentialem, se opposuerunt, eosque debellarunt RADULPH. CUDWORTHUS, & JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS l. c. ZACHAR. GRAPUS l. c. Quæst. 14. ISRAEL GOTTL. CANZIUS in *Dissert. de Deo Spiritu*, eodemque Neutiquam *Extensio*, subjuncta Theologiae Naturali Thetico-Polemicae. VALENTIN. ERNEST. LOESCHERUS in *Praenotionibus contra Deistas Praenot.* 7.

(k) Deum non Corpore Humano praeditum, sed esse mere Spiritum, adversus Anthropomorphitas evicerunt DIONYS. PETAVIUS *Theologicorum Dogmatum Tom. 1. Lib. 2. Cap. 1.* JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS in *Appendice Dissertation. de Nominibus Dei Orientalium*, insertae, *Fasciculo Dissertation. Theolog.-Philologicae*, subjuncto, *Historiae Creationis. pag. 343. seq.* JOANN. FORBESIUS in *Instructionibus Historico-Theologicis. Lib. 1. Cap. 36. Oper. Par. 2. pag. 64. seq.* RADULPH. CUDWORTHUS, & JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS l. c. FRANCISC. ULRICH. RIES in *Disput. Philosoph. de Deo Spiritu comparata*, JOANN. JOACHIM. SCHRODERUS in *Dissert. de Haeresi Audianorum*, quae prostat *Tom. 1. Fascicul. 3. Bibliothecae Historiae Haeresiologicae JOANN. VOIGTH: & hic, in addito Schediasmate de Audianismo ante Audium. ZACHAR. GRAPUS l. c. Quæst. 16. ANDR. MA.*

xime contra impios quosdam hujus saeculi Philosophos observandum, & valide demonstrandum est (m).

S 2

22 Quan-

MAYERUS in *Elementis Theologiae Naturalis*. Par. 3. Cap. 3. Conferri insuper queunt TOB. PFANNERUS in *Systemate Theologiae Gentilis Purioris*. Cap. 2. § 19, & Commentatores in *Loca Literarum S.*, quibus Deo membra corporis humani metaphorice adscribuntur.

(1) CONRAD. VORSTII opinionem enervarunt Viri Docti, quos adduxerunt MARTIN. LIRENIUS, ac JOANN. FABRITIUS, locis supra adlegatis: nec non Auctores, de Omnipraesentia Dei, ad finem hujus Capituli, memorandi.

(m) Supremum Numen Omnis Materiae esse Expers, contra Materialistas (ut ceteros praetermittam) commonstrarunt Auctores, qui THOM. HOBESIIUM, illorum caput, profigarunt, quorum opera exhibet JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Bibliotheca Theologica Selecta* Tom. 1. Cap. 5. Sect. 5. § 7. pag. 727. seq. atque Scriptores ab eo in medium adducti.

Ad hunc locum commode referri possunt.

I. Eruditi, qui de Visione Dei differuerunt, v. c. FRANCISC. GOMARUS in *Illustratione Doctrinae Jobannis* Cap. 1. v. 18. Oper. pag. 249. seq. DIONYS. PETAVIUS *Theologicorum Dogmatum*. Tom. 1. Lib. 7.

GIBERT. VOETIUS in 2 *Exercitatione de Visione Dei per Essentiam*. *Selectar. Disputation.* Par. 2. pag. 1193. seq. HENRIC. ALTINGIUS in *Theologia Problematica* Loc. 20. Probl. 15, & 16. ANDR. RIVETUS in *Commentar. in Psalm. 16. v. 11.* Oper. Tom. 2. pag. 68. JOANN. FORBESIUS in *Dissert. de Visione Beatifica*. Oper. Par. 1. pag. 283. seq. CAMPEG. VITRINGA F. in *Dissert. Theolog. de Facie, & Posterioribus Dei*. Cap. 2. seq. quae est ultima ejus *Dissertationum S.* CHRISTOPH. AUGUST. HEUMANNUS in *Meditatione de Modo, quo Visuri sumus Deum in Vita Aeterna*, quae recusa, & aucta inserta est *Dissertation. Syllog. Tom. 1.* Par. 1. *Dissert.* 10. Adde, si placeat, JOANN. LUDOVIC. FABRITIUM in *Disquisitione de Symbolica Visione Dei*. Oper. pag. 148. seq.

II. Quaestio in Germania agitata, An Deus proprie, an vero inproprie Lux vocetur. Prius contenderunt JOANN. CONRAD. DANNHAUERUS, CHRISTIAN. CHEMNITIUS. At praeter alios negavit JOANN. MUSAEUS. Confer JOANN. FECHTIUM in *Lectiombus Theologicis in Syllogen. Disput. 7 § 4.*, & HENRIC. CLAUSINGIUM in *Disput. de Deo, an Lux sit proprie sic Dicta.*

(n) In-

22. Quando vero omnis Actuositas Libera, quae Facultatis est propriae, & ab interno pendet principio, id ipsum est, quod *Vitam* vocare solemus: merito utique Deus, quae Spiritus est, stylo tam Rationis, quam Scripturae, *vivere* dicitur. ח' עלים, *Deut.* xxxii. 40. *Dan.* xxii. 7 *Pf.* xxxvi. 10.

23. Sed ad *Notionem* Dei non magis pertinet, illum esse *Naturae Spiritualis*, quam esse *Perfectissimum*: non magis, illum *Vivere*, quam per *Naturam* suam *Vivere independenter*, & *beate*. Quod Deum ab aliis quibuscunque entibus rationalibus, & *Vitam* Dei ab omnium aliorum viventium vita, longis intervallis distinguit.

24. Hoc sensu in Scholis dici solet *infinitus*.

25. *Infinitas* enim Dei proprie ea Dei *perfectio* est *summa*, qua omnes perfectiones cogitabiles, suae naturae convenientes, possidet in gradu summo, qui omnes excludit *terminos*. *Pf.* cXLV. 3 (u).

26. PER-

(n) Infinitatem Dei, qua Deus omnes Perfectiones summo, atque illimitato modo possidet, explanarunt LUDOVIC LE BLANC in *Thefib. Theolog. de Perfectione*, & *Infinitate Dei. Thef. Theolog. pag. m.*

26. PERFECTIOES illae DEI in Scriptura
S. vocantur שׁוֹמֵן *Nomen*, (*Job.* XVII. 6) חוֹד
Decus, (*Psal.* VIII. 2.) כְּבוֹד *GLORIA*, (*Psal.*
XIX. 1.) & יָצוּק *Robur Dei*, *Psal.* XXIX. 1.

27. Quae autem earum praecipue conspi-
cuae evaserunt, in executione *Consilii gratiae*:
אֲדָרְתֵי *Virtutes*, 1 *Pet.* II. 9. כֹּחַ *Efficacia*, *Num.*
XIV. 17. & טוֹב *Bonitas Dei*, *Exod.* XXXIII. 19.

28. Menti vero de *Divinis Perfectionibus*,
quae plurimae, & variae sunt, cogitanti, illae
omnium primo obversantur, quae imperfe-
ctionibus, quarum sibi conscius sunt homines,
directe sunt oppositae, atque ideo etiam no-
mina sortiuntur opposita nominibus, quibus
imperfectiones creatorum entium designan-
tur. Ex gr. *Homo finitus, Deus infinitus. Ho-*
mo mutabilis, Deus immutabilis. Homo de-

S 3

pen-

102. seq. JOS. PLACEUS in *Theob.*
Theolog. de Deo Imenso Theol. Sal-
muriens. Par. 1. GERARD. DE VRIES
in Exercitationibus Rationalibus Ex-
ercit. 6 de Deo Imenso: item in
Dissert. de Infinito Sect. 1. quae est
de Conceptu Infiniti, ibid. pag. 262.
seq. RADULPH. CUDWORTHUS, &
JOANN. LAURENT. MO-HEMIUS l. c.
Inspicitur quoque potest EMAN. SWE
DENBORGIIUS in *Prodromo Philoso-*

phiae Ratiocinantis de Infinito, &
Causa Finali Creationis: deque Me-
chanismo Operationis Animae, &
Corporis. pag. 17. seq. Postremo
in Academia Regiomontana CHRIS-
TIAN. DREIERUS denegavit De-
um Infinitum vocandum esse,
cui se opposuit GODOFR. WE-
GNERUS in Dissert. de Infinito
Deo.

(o) De

pendens, Deus *independens*. Vocantur alias PERFECTIONES ESSENTIÆ, *Primi generis*, & *Incommunicabiles*. Non male quidem, nec ἀρετῆς θεοῦ θεαφῆς (o).

29. Inter has prima omnium est *Primitas*, sive *Aseitias* Dei, qua a nobis concipitur, ut Spiritus sufficientissimus, qui *vitam habet in se ipso*: hoc est, necessario, & vi perfectionis suae naturae existit: *fons vitae* omnibus, quae

ex-

(o) De Natura, Divisione, atque Numero Adtributorum Divinorum legi possunt GISEBERT. VOETIUS *Problematum de Deo. Par. 2. Selectar. Disputation. Par. 5. pag. 51. seq.* DIONYS. PETAVIUS *Theologorum Dogmatum. Tom. 1. Lib. 1. Cap. 6. seq.* JOANN. HOORNBEEK in *Socinianismo Confutato. Tom. 1. Lib. 2. Cap. 4.* JOANN. ANDR. QUENSTEDT in *Theologia Didactico-Polemica. Par. 1. Cap. 8. Sect. 2. Quaest. 1. seq.* CAMPEG. VITRINGA F. l. c. *Cap. 4. seq.* JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Dissert. de Investigatione Adtributorum Dei.* Adde Auctores de Simplicitate Dei, infra ad 34 commemorandos: nec non Polemicos, qui adversus Socinianos, aliosque, evicerunt, Adtributa Dei idem esse cum Natura Dei, & realiter ab illa non esse diversa.

Spectant huc contentiones, magnis animis inter nostrates Theologos ventilatae: An Adtributa Dei in Communicabilia, & Incommunicabilia commode Dividantur? ut & An Adtributa Dei Interna tantum proprie Duo sint, Intellectus, & Voluntas. Vide, sis, CHRISTOPH. WITTICHIUM in *Theologia Pacifica. Cap. 14.* PETR. ALLINGAM *Illustrium Erotematum. Decad. 9. item in Face Dissidii Extincta. Cap. 24, & 25.* Illorumque antagonistas PETR. A MASTRICHT in *Novitatum Cartesianarum Gangraena. Sect. 2. Cap. 16.* MELCHIOR. LEYDEKKERUM in *Face Veritatis. Loc. 3. Controvers. 8, & 9.* Jungendi Elenctici, qui de Communicatione Naturae, vel Adtributorum Divinorum adversus Arjanos, Mysticos, Pontificios, & Lutheranos egere, quos postea suis locis memorabo.

(p) De-

extra ipsum sunt. Eadem dicitur *Independen-*
ria, sive *Omnisufficientia Dei*: omnis alius per-
 fectionis, quae in Deo inest, Fundamentum
Ap. I. 4 8. 17. Job. v. 26. Ps. xxxvi. 10.
Fac I. 17. Gen. xvii. 1 (p).

30 *A se* enim, sive vi Perfectionis Na-
 turae suae si non esset Deus; ab alio depen-
 deret: quod cum summa Perfectione non
 consistit.

31. Cum vero Deus adeo sit *perfectus*, ut
necessario sit: per se patet, illum absolute esse
Aeternum: hoc est, Naturam Divinam omne
 existendi principium, & durationis terminum
 excludere. *Pf. cii. 27. 28. Exod. iii. 14.*
Gen. xxi. 33. Ps. xc. 2. 4. Ap. i. 4. 8. 17 (q).

32. Un-

(p) Deum Positive a se esse, post
 RENART. CARTESIUM, adfirmarunt
 FRANCISC. BURMANNUS P. in *Synopsi*
Theologiae. Tom. 1. Lib. 1. Decad. 15.
 § 2. PETR. ALLINGA l. c. Cap. 8.
 ut & in zyn *Aenspraek aen den Lee-*
zer, voor zyn Boek over de Voldoenin-
ge Jesu Christi. 18 bladz. enz. en in
de Uitvaard van LEONARD. RYSSE-
NIUS bladz. 44. REINER. VOGEL-
SANGIUS in Exercitationibus Theolo-
gicis. Exercit. 12. aliique. Verum
 enim vero infitias iverunt PETR.
 A MASTRICHT l. c. Cap. 14. MEL-

CH. LEYDEKKER l. c. *Controvers.*
 10. ZACHAR. GRAPPIUS l. c. *Quaest.*
 17.

(q) Supremum Numen, omnis
 Principii, atque Finis Expers
 esse, manifestum fecerunt DIONYS.
 PETAVIUS l. c. *Lib. 3. Cap. 3. seq.*
 SAM. PARKERUS in *Dissert. de Ae-*
ternitate Dei, addita *Tentaminibus*
Physico-Theologicis de Deo. RA-
DULPH CUDWORTUS, & JOANN.
LAURENT. MOSHEMIUS l. c. Tom.
1. pag 780. seq. CHRISTIAN. HAG-
MAIERUS in Dissert. de Aeternitate
Dei.

32. Unde simul manifestum est, Dei durationem non posse mensurari per momenta, ut *Sociniani* vellent: quia omnis successiva duratio principium supponit, & involvit. *Pf. xc. 4. 2. Pet. III. 8 (r).*

33. Eadem vero illa duratio omnem excludit Divinae Essentiae Mutationem, vel Alterationem; quia est duratio Entis absolute Perfecti. Quod autem absolute perfectum est, cum in

Dei. JAQUES SAURIN dans Sermon sur l'Eternite de Dieu. 2 Pierre 3. v. 8. dans Tom. 5. des Sermons. Sermon. II.

(r) In Aeternitate Dei nullam Durationem Successivam locum habere, adversus Socinianos, & quosdam e Secta Remonstrantium, commonstrarunt HENRIC. ALTINGIUS in Theologia Problematica, Loc. 3. Probl. 19, & 20. JOANN. HOORNBEEK l. c. Lib. 2. Cap. 1. SAM. MARESIUS in Hydra Socinianismi. Tom. 1. Lib. 1. Cap. 18. CHRISTOPH. FRANCKIUS in Exercitationibus Anti-Limberchianis. Exercit. 2. Hac de re quoque egerunt JACOB. GUILIELM. FEVERLINUS in Dissert. Philosoph. - Theolog. de Aeternitate Dei omnem Successionem Excludente. & SAM. HOLLMANNUS in Dissert. Aeternitatem Successionis Expertem nec Esse, nec

Esse Possesse. JOANN. LAURENT. MOSHEMI verba de hac lite in Elementis Theologiae Dogmaticae. Par. 1. Sect. 1. Cap. 1. § 9. ita sonant, *Subtilis, illa quaestio de modo Aeternitatis, utrum ea Successiva, an fixa sit? facile potest componi, & dirimi. Aeternitas absolute, & in se spectata, Fixa sine dubio est, & Successionis expertis. At eadem Aeternitas, ad nos relata, sine dubio habet Successionem, neque a nobis sine Successione concipi potest.* Confer adhuc, si lubet, PIERRE FRANCOIS. LE COURAYER dans l'Examen des Defauts Theologiques Tom. 1. Sect. 2. Chap. 11. § 2. Denique opinioni PETR. POIRETI in Cogitationibus Rationalibus de Deo, Anima, & Malo. Lib. 3. Cap. 16. § 6. Aeternitatem non coexistere tempori, ejusque differentis obviam ivit ZACHAR. GRAPPIUS l. c. Quaest. 21.

(s) Nul-

in melius mutari nequeat, mutari nequit, nisi cum perfectionis suae detrimento: quod natura Dei non patitur, unde Deo: quod ad Essentiam suam, *Immutabilitas* adscribitur, *Mal.* III. 6. *Exod.* III. 14. *Jac.* I. 17 (s).

34. Quae vix differt a Divinae Essentiae *Simplicitate*, qua Deus omnes suas perfectiones semper in se possidet, eodem modo; ita ut nihil *Naturae Divinae* accedat, nihil decedat, nihil etiam accedere, vel decedere possit: atque adeo omnem respuat compositionem *Moderorum*, sic proprie dictorum, & Accidentium, per quae Entia spiritualia, Deo minora, & finitae capacitatis, perficiuntur. *Joh* I. 4. 2 *Joh* I. 5. 1 *Joh* V. 20. *Exod.* III. 14 (t).

T

35. Un

(s) Nullam Deo Mutationem Propriam esse, nec Minimum Incrementum, vel Decrementum in illum cadere posse, comprobarunt DIONYS PETAVIUS l. c. Lib. 3. Cap. 1, & 2. FRANCISC. ULRIC. RIËS in *Dissert. Philosoph. de Immutabilitate Dei*. DAVID. RENAUD. BOULLIER dans *Sermon sur l'Immutabilite de Dieu*. *Mal.* 3. v. 6. dans *Sermons sur Divers Textes de l'Écriture S.* Serm. 5 pag. 156 seq. Evolve adhuc de hoc Dei Atriburo (praeter Auctores de Immutabili-

tate Decreti Divini ad § 29. Cap. 5. citandos) Scripta eristica inter PIERRE JURIEU dans le *Tableau du Socinianisme*. 1. Par. 6. *Lettre*: ut & dans 2 *Apologie*. Ejusque adversarios JAQUES BENIGNE BOSSUET dans l'*Avertissemens aux Protestans, sur les Lettres du M. JURIEU, contre l'Histoire des Variations*. Tom. 4. pag. m. 19. seq. nec non ELIE SAURIN dans l'*Examen de la Theologie de M. JURIEU*, Tom. 1. Par. 2. *Art.* 7.

(t) Essentiam Entis Perfectissimi Omnia Compositionis, atque Di-

35. Unde itaque patet, Perfectiones Dei ab essentia Divina *realiter* non esse distinctas. *Amos*. IV. 2. coll. cum VIII. 7. *Pf.* XXV. 7.

36. Quod tamen caute adeo, contra *Socinianos*, disputandum est, ut propterea non negemus, *Attributa*, quae *Naturam* Dei constituunt, & *Denominationes*, quae ipsi ab operibus tribuuntur, diversi esse generis.

37. Aliae vero DEI PERFECTIOES strictius referuntur ad VITAM DEI (u), quam diximus absolvi, indefinente *Intelligendi*, & *Volendi* exercitio (x): estque earum *αὐταρχία* in *Creaturis*

Divisionis, absolute esse Expertem: ut & Adtributa Deo non Accidentaliter, sed Naturaliter, Necessario, & Inseparabiliter Inesse: insuper in Deo nulla esse Accidentia ab ejus Essentia Distincta, adversus Socinianos, Remonstrantes, ac speciatim CONRAD. VORSTIUM evicerunt PROFESSORES LEYDENSES in *Censura*, in *Confessionem Remonstrantium*. Cap. 2. JACOB. TRIGLANDIUS in *Antapologia*. Cap. 4. GISEBERT. VOETIUS in *Disput. de Unica, & Simplicissima Dei Essentia. Selectar. Disputation. Par. 1. pag. 227. seq.* HENRIC. ALTINGIUS l. c. *Probl. 14.*, & 15. SAM. RHECTORFORT in *Examine Arminianismi* Cap. 1. *Titul. 2. pag. 141. seq.* LUDOVIC.

LE BLANC in *Thefib. Theolog. de Dei Simplicitate. Thef. Theolog. pag. m. 97. seq.* Consuli quoque, hac de Proprietate Dei, potest DIONYS. PETAVIUS l. c. *Lib. 2. Cap. 2. seq.*

(u) De Vita Dei disseruerunt LUDOVIC. LE BLANC in *Thefib. Theolog. de Vita Dei. l. c. pag. 114. seq.* SAM. MARESIUS l. c. *Cap. 19.* PETR. POIRETUS l. c. *Lib. 3. Cap. 2.*

(x) Impiam BENEDICT. SPINOZAE, aliorumve sententiam, Supremum Numen non Intelligere, nec Velle, profligarunt ZACHAR. GRAPPIUS in *Systemate Novissimarum Controversiarum. Tom. 1. Cap. 1. Quaest. 22.* & Viri Docti ibi commemorati.

(y) De-

rationalibus, imprimis in *integris & regenitis*
κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. *Ephes. IV. 24 (γ)*.

38. Reducuntur autem *Illae*, vel ad duas principes *Vitae Dei*, quasi *Partes*, (sive ad duplex *Actuositatis divinae* genus) *Intellectum & Voluntatem*, seorsim consideratas: vel ad *totam Dei Vitam*, uno complexu menti de Deo cogitanti obversantem.

39. *Utriusque Generis Perfectiones* rursus dispescuntur, tum in *Necessarias*, quae *absolute*, & *necessario* ad Deum pertinent, sic ut *Vita Dei* absque iis concipi, aut consistere nequeat: tum in *Arbitrarias*, sive *Relativas*, quae Deo adscribuntur *respectu Decretorum, & Operum* ejus, tam *Naturae*, quam *Gratiae*, & absque quibus proin *Vita, & Beatitudo* Dei stare potuissent.

T 2

40. De-

(γ) Descriptionem Vitae Dei, quam his verbis dedit CHRISTOPH. WITTICHIUS in *Theologia Pacifica. Cap. 14. §. 198. & in Apendice. Quaest. 194.* (1) *Vox Vitae*, prout ita generaliter accipitur, ut tribuatur & plantis, & bestiis, & hominibus, & Angelis, & Deo, vix aliquid commune denotat, quod omnibus istis conveniat, praeter nomen &c. (2) *Illud vivere Dei* nihil aliud est,

quam ille *unicus, & Simplificissimus* Dei actus, quo omnia intelligit, & vult. Hanc ejus definitionem, post SAM. MARESIUM, gravi censura notavit PETR. A MASTRICHT in *Notitatum Cartesianarum Gangraena. Sect. 2. Cap. 8.* At WITTICHIJ patrocinium in se suscepit PETR. ALLINGA *Illustratum Erotematum. Decad. 9.*

(2) Opi-

40. Deum INTELLIGENDI vi, facultateque praeditum esse, nemo neget, qui Deum agnoscit esse *Spiritum*, & omnium *Spirituum* auctorem. *Pf.* XCIV. 9. 10.

41. Hunc *Intellectum* summa Dei Perfectio arguit esse *perfectissimum* (z).

41. Perfectissimus autem Intellectus est, cui omnes Virtutes, Intellectui convenientes, insunt perfectissimo modo, cum respectu tam ad *Objecta*, quam ad ipsum *Intelligendi Modum*.

43. Quas Virtutes, sive *Attributa* Divini Intellectus, constat esse vel *Absoluta*, & *Necessaria*, vel *Relativa*.

44. Primum *necessarium*, & *absolutum* Intellectus Divini *Attributum* est $\Gamma\Upsilon\Gamma$ SCIENTIA, qua Deus *se ipsum*, & omnem *perfectionem*, sibi naturalem, illiusque perfectionis *consequentias*, in rebus ad Deum relatis: (quod vulgo $\tau\omicron$ $\pi\rho\epsilon\pi\omicron\nu$ *Decentiam* Dei vocare solemus:) quin & omnium aliarum rerum sequelas naturales, & necessarias, quae earum naturis &

(z) Opera Theologorum, de Intellectu Dei, in lucem emissa, exhibet MICH. LILIENTHALS in Theo-
 | *logischer - Homiletischer Archivario*
 | pag. 148. seq.

(s) Scien-

& essentiis involvuntur, clarissime intelligit, modo percipiendi omnium simplicissimo, quem *Intelligentiam* appellant. Ens enim cogitans concipi nequit absque conscientia sui ipsius. Atque haec scientia Dei in Scholis dicitur *Scientia simplicis intelligentiae, & naturalis* (a): quippe quae ad ipsam Dei naturam pertinet; adeoque in Deo concipitur ante ullum decreti actum. *Matth. xi. 27. 2 Tim. ii. 13. Hebr. ii. 10. vii. 26.*

45. Alterum *absolutum, & necessarium Intellectus* Divini attributum est תבונה *Intelligentia*: illa nimirum vis, & virtus Divini Intellectus, qua aliarum rerum, non necessariarum, & extra se producendarum, ideas sibi reprae-

T 3

fen-

(a) Scientiam Dei Simplicis Intelligentiae illustrarunt GIBBERT. VOETIUS in *Disput. de Scientia Dei. Selectar. Disputation. Par. 1. pag. 146. seq.* DIONYS. PETAVIUS l. c. *Lib. 4. Cap. 1. seq.* LODOVIC. LE BLANC in *Thest. Theolog. de Scientia Dei* l. c. pag. 117. seq. Insuper admissis, praeter Eruditos mox adducendos, Auctores, quos adlegavit MARTIN. LIPENIUS in *Bibliotheca Reali Theologica. Tom. 1. in v. Scientia.*

Ad hunc locum pertinet con-

troversia: An Scientia Dei recte Distingatur in Scientiam Simplicis Intelligentiae, & Scientiam Visionis? an Vero Omnis Scientia Dei sit dicenda Scientia Visionis? Prius adfirmarunt SAM. MARESIUS *de Abusu Philosophiae Cartesianae in Rebus Theologicis, & Fidei. § 112.* GERARD. A MASTRICHT l. c. *Cap. 10.* MELCHIOR. LEYDEKKERUS in *Face Veritatis. Loc. 5. Controvers. 1.* Contra prius negarunt, atque posterius adfirmarunt FRANCISC. BURMANNUS P. in *Synopsi Theologiae.*

sentare, & ad Voluntatis Liberæ placitum efformare valet. *Psal. CXLVII. 5 (b)*.

46. Ad quod attributum *Intelligentiæ*, illam quoque *Divini Intellectus* virtutem licet referas, qua Deo facile, & promptum est, rebus extra se producendis, constituere *ordinem*, & *fines*, ראשית, & אחרית, suis perfectionibus illustrandis idoneos: unde Deus a *posteriore Sapiens* dicitur, de quo mox. *Jes. xxxi. 2 (c)*.

47. *Attributum Relativum* & non necessarium, quod *Divino Intellectui* inest, illa est **SCIENTIA**, qua Deus intelligit res omnes extra se, earumque rerum causas medias, ne-

giac. Tom. 1. Lib. 1. Cap. 21. § 24. CHRISTOPH. WITTICHIUS l. c. pag. 170. § 200. PETR. ALLINGA l. c. Decad. 9. & in *Face Dissidii Extincta*. Cap. 42.

(b) Idearum Possibilium Notitiam Intellectui Dei esse Naturalem, & non ab illo Formari, adversus PETR. POIRETUM, (ut ceteros Theologos, & Philosophos omittam) in *Cogitationibus Rationalibus de Deo, Anima, & Mundo* Lib. 3. Cap. 7. ut & in *Objectionibus, & Responsionibus*. pag. 766. contenderunt GODOFR. HOFMANNUS in *Dissert. de Scientia Dei contra*

POIRETUM. ABRAHAM. PUNGELERUS in *Dissert. de Rerum Possibilium Ideis in Deo*, Opposita CL. POIRETO. PHILIPP. DAV. SCHROEDELIVS in *Quæstionibus, & Responsionibus de Existentia, & Virtutibus Dei*.

(c) Sapientiam Dei, qua in Omnibus Operibus suis, tam naturæ, quam gratiæ, Optimos non tantum Formare potest ac Intendit Fines, sed & eligit atque adhibet Media, quæ ad Fines illos consequendos sunt Aptissima, explanarunt SAM. MARESIUS in *Hydra Socinianismi*. Tom. 1. Cap. 24. REINHOLD.

xum, ordinem, fines, effecta, modos, & relationes omnes, quae inter eas intercedunt: quippe quorum omnium nihil unquam extitisset, absque Libero Divinae Voluntatis placito. Haec cum respectu ad *Modum* percipiendi, a pura & simplice intelligentia distinctum, & naturae horum objectorum convenientem, dicitur *Scientia Visionis*, & *Libera*, quae sequitur conceptum *Decreti*. *Hebr.* IV. 13. *Act.* XV. 18. *Pf.* XXXIII. 13.

14.

48. Etenim cum in homine perceptio, sive intellectio praecedat voluntatem, quia homo non est causa rerum: in Deo, a quo omne ens, & omnis veritas pendet, necessario sequitur voluntatem: quia haec Dei scientia est conscientia Decretorum, quae prudente consilio, & libero placito suae Voluntatis ante saecula fecit.

49. Quae *scientia*, cum pro objecto habeat in uni-

HOLD. PAULI in *Dissert. de Sapientia ex Proverb. 8.* CORNEL. DIETRICH. KOCHIIUS in *Dissert. de eo, quod Deus sit Solus Sapiens.* FRIDERIC. ADOLPH. LAMPE in *Orat. de Summa Sapientia*, sub-

juncta eius *Dissertation. Philolog. Theolog. Vol. 2.* Jungendi Auctores, qui de Sapientia Dei in Operibus Divinis elucente commentati sunt.

(a) De

universum *omnia*, quae sunt extra Deum, Res, inquam, omnes, rerumque Modos, & Respectus omnes, merito vocatur *Omniscientia*. 1 *Job.* III. 20.

50. Neque hic excipimus *Futura Contingentia* (d), quae dicuntur, quorum *Praescientiam* qui Deo negant, non modo injurii sunt in Prophetias, quae totidem hujus praescientiae

(d) Deum non Solum Naturam omnium Rerum Clare, & Perfec̄te Cognoscere, atque Illi Omnia, quae Facta sunt, Fiunt, & Futura sunt, Nota esse; Verum etiam Futura Contingentia, sive Actiones Creaturarum Rationalium, tum Angelorum, tum Hominum a Deo Praesciri, adversus Socinianos, probatum dederunt (praeter nonnullos Scriptores de Scientia Dei supra adductos) JOANN. JUNIUS in *Refutatione Praelectionum Theologicarum* FAUST. SOCINI. Cap. 8. PETR. MOLINAEUS in *Tract. de Omniscientia Dei*, qui exstat in *Enodatione Gravissimarum Quaestionum*, pag. 1 *seq.* item in *Thesib. Theolog. de Omniscientia Dei. Disputation. Sedanens.* Tom. 1. SAM. MARESIUS l. c. SAM. RHETORFORT in *Examine Arminianismi*. Cap. 2. Titul. 4. pag. 166. *seq.* JOANN. HOORNBECK in *Socinianismo Refutato*. Tom. 1. Lib. 2. Cap. 3. GEORG. ALBERT. HAGEDORNIIUS in *Dissert. de Dei Ae-*

terni Praescientia, quae est, *Dissertation. Academicar. ejus Etibicae Tripartitae adjectarum*, ordine 6. JOANN. MARCIUS in *Scripturariis Exercitationibus ad Loca Nov. Test. Exercit. 18. ad Actor. Cap. 15. v. 18.* JOANN. CHRISTOPH. HARENBERGIUS in *Dissert. Qua Hominem a Deo Creatum, esse ad Imaginem Dei Conditum, & ea maximam partem per Libertatis Abusum Homines Carere, ex Lumine Rationis Ostenditur*, inserta *Miscellaneis Lipsiensibus Novis. Vol. 1. Par. 3.* JOANN. OWEN in *de Arminianery* Opegelegt. 3 *Hoofdst. Speciatim* Deum non tantum Maxima, verum etiam Minutissima Scire, adversus PETR. POIRETUM dans l'*Oeconomie Divine. Tom. 1. Chap. 5. § 5. seq.* comprobarunt JOANN. WOLFGANG. JAEGERUS in *Examine Theologiae Novae. Controvers. 6.* & ZACHAR. GRAPPIUS l. c. *Quaest. 23.*

(e) Cir-

argumenta sunt, sed & privant illum honore insignis cujusdam Perfectionis, quam Ratio, & Consensus omnium Gentium, Deo tribuit, & ipse sibi diserte in Verbo suo vindicat.

Jes. XLI. 21. 22. XLVI. 9. 10. 11. *Psal.* CXXXIX. 2.

51. Ad quam, cum Libertate arbitrii Entium Rationalium, conciliandam, qui *Scientiam mediam* concipiunt, cujus fundamentum sit, independens a Deo nexus rerum possibilem in se, *posita* hac vel illa *hypothesi*, sic, vel aliter eventurarum, ab ipso cognitus & perspectus. Primo quidem huic suae sententiae fundamentum substernunt falsum: deinde etiam difficultatem, qua se expedire conantur, non tollunt aut minuunt; sed potius augent. *Rom.* XI. 36. *Jer.* X. 23. *Prov.* XVI. 9. *Phil.* II. 12. Certe Scriptura S. Praescientiam futurorum contingentium, clarissime docet fundatam esse in *Divinis Decretis.* *Jes.* XLVI. 10. 11. *Act.* XV. 19 (e).

V

52. Re-

(e) Circa Modum, quo Deus Liberas Creaturarum Rationalium *Homines, aut Angeli pro libertate sua* *facturi essent, sub Conditione si cum* *Adiones Praescit, Sectae non-* *His, aut Illis Circumstantiis, in* *Hoc vel Illo Statu, aut Ordine Con-* *si-*

52. *Relativo huic Attributo Scientiae Dei Liberae* accedit aliud SAPIENTIAE, qua Deus Vias

stituerentur. Haec Scientia Media adpellatur: quia, secundum hujus sententiae Patronos, partim sequitur ordinem rerum cognitarum per scientiam naturalem, partim ordinem rerum cognitarum per scientiam liberam, adeoque participat aliquid de utraque. Vocatur etiam a quibusdam Scientia Conditionata, quia versatur circa res sub Conditione Certa Consideratas. Licet JOANN. FRANCISC. BULDEUS in *Institutionibus Theologiae Dogmaticae, Lib. 2. Cap. 2. § 22. pag. 216.* existimet, melius huiusmodi Scientiam Conditionatorum, seu de Futuro Conditionato, quia Conditio illa non in Intellectu Divino, sed potius in Objecto hujus praescientiae quaerendae. Scientia haec Media, sive Conditionata, sive Conditionatorum, a nonnullis Coetibus excogitata est, ad opinionem illorum, de libero Creaturarum rationalium arbitrio, defendendam. Magnum est sententiarum divortium, variaeque in lucem prodierunt Opera; quis omnium primum hanc Scientiam Mediam invenit, atque evulgaverit. Videantur hac de lite Scripta amoebae publici juris facta a JACOBO HYACINTHO SERRIO, ejusque antagonista LIVINUS DE MEYER. Quorum ille, sub ficto nomine AUGUSTINI LE BLANC, atque hic

THEODORI ELEUTHERI primum, latitare voluerunt. Utriusque Scripta percenset JEAN. PIERRE NICERON in *Vita SERRII, Versionis Germanicae 18 Theil. 55 Blattf. seq.* Quisquis auctor, & vulgator hujus Scientiae Mediae sit; hoc constat, illam a Jesuitis, atque dein a Remonstrantibus esse Insecratam, & defensam. E Lutheranis nonnulli Mediam Scientiam certo sensu admittunt, quos exhibet JOANN. ANDR. QUENSTEDT in *Theologia Didactico-Polemica. Par. 1. Cap. 8. Sect. 2. Quaest. 7. pag. 316.* atque de illa scribit BULDEUS *l. c. pag. 217.* In sano autem sensu, & legitimo usu spectata, omnino probanda est. Etiam, quod forte mireris, inter nostrae Ecclesiae Doctores, licet sensu a memoratis Sectis diverso, Scientiam Conditionatam in Deo locum habere concedunt, ut FRANCISC. GOMARUS. *Disputationum Theologicarum. Disput. 10. de Divina Hominum Praedestinatione. Thes. 30, & 31. Oper. Par. 2. pag. 17.* cujus verba sonant. Sub indefinita autem praescientia (omnes simpliciter possibilem, modos respiciente) etiam illa, quam vulgo conditionatam, nuncupant, continetur. Ea autem est, qua Deus ex infinito Scientiae suae lumine, sed certa conditione posita, praenovit. ANTON. WALAEUS in *Locis Communi-*

Vias, & Opera sua, a sapiente suo Consilio dependentia, intelligit, quatenus illa admirandum in modum, tum inter se connexa sunt, tum divinis Perfectionibus illustrandis inserviunt. Singula nimirum sibi, singula & uni-

V 2

ver-

nibus. Oper. Tom. 1. pag. 174. & 175. Sed hic jam alia quaestio movetur: an non sit aliqua Scientia Media in Deo, quae decretum antecedit? Video inter Orthodoxos Scriptores esse, qui eam non admittunt, quia videtur al qua infallibilitas in rebus constituitur circa Dei decretum, in ipsis rebus, aut rerum infallibili a se mutuo dependentia. Sunt tamen inter Orthodoxos nonnulli, atque inter illos GOMARUS, qui eam omnino statuendam putent; tum propter quaedam S. Scripturae loca, quae hoc videntur asserere; tum ut immutabilitas omnium Dei decretorum possit servari; & aliquo modo explicari possit, quomodo Deus per decretum suum non sit auctor, aut causa mali. cum his consentit LUDOVIC. CROCIUS locis a QUENSTEDIO l. c. adlegatis. De horum Theologorum sententia pronuntiat JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS in Corpore Theologiae Christianae: Tom. 1. Loc. 3. § 62. pag. 85. Licet enim scientia quaedam Conditionata, cujus objectum est propositio conditionatis, ex Decreto Dei necessaria, Deo conveniat (quo sensu Orthodoxi Theologi nonnulli GOMARUS, WALEUS, CROCIUS, alii me-

diam Scientiam, respectu actionum moralium, ad quas Divina Providentia non effective, sed permissive concurrat, & supposito decreto conditionato, vel permissivo, tuentur; qui tamen rectius ad naturalem Dei Scientiam referrent) &c. Attamen plerique Reformati censent, omnem Scientiam Mediam, & Conditionatam, sive vocem, sive rem ipsam spectes, Deo denegandam esse. Memoratam sententiam Jesuitarum, & Remonstrantium circa Scientiam Dei Mediam, e nostratibus Theologis refutarunt GUILIELM. TWISSUS in Dissert. de Scientia Media. GIBBERT. VOETIUS in Dissertatione Epistolica de Termino Vitae ad JOANN. BEVEROVICIUM, quae postea addita est illius Tom. 5. Selectar. Disputation. pag. 48. seq. MATTH. NETHENUS in Disput. de Conditionata, seu Media in Deo Scientia, inserta a VOETIO (sub cujus praesidio ventilata est) l. c. Tom. 1. pag. 264. seq. SAM. RHETORFORT l. c. pag. 162. seq. nec non in Exercitationibus Apologeticis pro Divina. Gratia Exercit. 1. Cap. 5. THOM. AYLESBURY in Diatribis de Aeternis Dei Decretis. Cap. 1. FRIDERIC. SPANHEMIUS F. in Vin-

versa Deo respondentia. 1 *Tim.* i. 17. Hinc Deo tribuitur $\pi\lambda\epsilon\tau\theta\ \tau\eta\varsigma\ \sigma\omega\phi\iota\alpha\varsigma.$ *Rom.* xi. 33.

53. VOLUNTATEM Deo adscribimus, quando de Deo cogitamus, tanquam qui se *libere* determinet ad *objectum*, quod ipsi obversatur ut *bonum*: sive jam in se & per naturam suam, sive cum respectu ad quid aliud, aut ratione usus, ac finis sui, *bonum* dicatur (f).

54. Quod *Bonum* vel physicum est, vel morale: utrumque verum, & proprium Voluntatis objectum.

55. Hujusmodi Voluntatem nemo Deo neget, qui spiritualement ejus naturam, & illius naturae summam perfectionem agnoscit. *Matt.* vi. 10. *Rom.* ix. 19.

56. Cum vero per omnem Actum Voluntatis regnet LIBERTAS, quae illi tam est propria, & essentialis, ut omnis Voluntatis con-

ce-

Vindiciis Biblicis. Lib. 2. Loc. 3. Matth. 11. v. 21. Protestantes non solum, verum etiam e Romanae Ecclesiae adhaerentibus, imprimis Dominicani, Jesuitarum sententiae se opposuerunt: quorum aliquos adduxit JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Bibliotheca Theologica Selecta. Tom. 1. Cap. 2. § 15. pag. 176.* Addendi

Commentatores ad 1 Samuel. Cap. 23. v. 9. seq. & Matth. i. c. ut & Eruditi, qui opinioni supra delineatae quorundam Theologorum Reformatorum, & Lutheranorum obviam iverunt, quos laudat QUENSTEDT. l. c.

(f) Naturam Voluntatis Divinae explanarunt Viri Docti, qui de Va-

Va-

ceptus Libertatem involvat; & *Libertas* vere magna sit Entium Rationalium *Perfectio*: Voluntati divinae imprimis adscribenda erit. *Pf.* CXV. 3.

57. Estque ea duplicis generis in Deo, acque ac omni alio Ente Rationali, *Spontaneitatis*, & *Indifferentiae*. Quarum illa obtinet in Actibus *Naturalibus*, & *Necessariis*, vel etiam *hypothetice Necessariis*: haec in *Arbitrariis*; circa quorum objectum Voluntas per Naturam, & Perfectiones suas, necessario non determinatur (g).

58. Unde jam sequitur, Determinationes Divinae Mentis, sive Actus Divinae Voluntatis, triplicis esse generis, pro ratione Objectorum, circa quae versantur; *Necessarios*, *Arbitrarios*, & generis mixti, h. e. hypothetice *Necessarios*.

59. *Primus*, idemque naturalis *Actus* divinae Voluntatis est, quo Deus in *se ipsum* fertur ut *summum bonum*, & omnis *boni* principium, & in se ipso, qua tali, *deliciatur*. Voluntas enim cum pro objecto habeat bonum, consequitur,

V 3

Variis Voluntatis Divisionibus dis- | in medium adducam.
seruerunt, quorum aliquos ad §63. | (g) Circa Libertatem Dei adeundi
prac-

tur, *Deum se ipsum velle*, quia *bonus est*. *Pf.* xxv. 8.

60. Immo quia *Deus solus bonus est*, *Matth.* xix. 17. patet, *Deum* nullas res velle extra se, nisi in quantum a se sunt, & ad se, hoc est, gloriam suam esse possunt, adeo ut ipse sit ultimus omnium suarum volitionum finis. *Prov.* xvi. 4. *Rom.* xi. 36. *Heb.* ii. 10.

61. Qui *Actus Divinae Voluntatis*, in Scriptura nobis proprie non proponitur, sub nomine *Voluntatis*, sed sub notione *Affectus*, sive *Charitatis*, sive *Zeli*: quatenus *Deus se ipsum videns sibi bonum*, imo & *decorum*, & *pulchrum*, per *Voluntatem suam se ipsum quasi sibi ipsi unit*, & *perfectiones suas omnes summo prosequitur studio*. *Job.* viii. 50. *Job.* iii. 35. *Exod.* xx. 5.

62. Est enim sane in Deo aliquid Deo convenientissimum, ideoque *pulchrum*, & *decorum*, quod Scriptura יהוה יורה *Decentiam*, & *Gloriam Jehovae* vocat, (*Jes.* xxvi. 4. *Pf.* lxxviii. 5.) puta *perfectiones*, *virtutesque Dei omnes*, *Deum sumopere decentes*, & *amicissimo foedere veluti inter se conjunctas*, atque ad *magnitudinem*

(praeter Auctores de Voluntate Dei) | rum Divinorum illustrarunt, ad Ca-
Theologi, qui Libertatem Decreto- | pit. 5. § 21. commemorandi.

(b) Va.

nem, & summam excellentiam Dei nobis exhibendam amicissime conspirantes. יהוה יחיה est Divinae Perfectionis excellentia, & decus, imprimis cum *σχιος* ad Consilium exercendae gratiae.

63. Sed quando Scriptura de Dei Voluntate loquitur, non solet hac notione designare naturalem hanc, & necessariam Dei volitionem, sed potius Actus Divinae Voluntatis hypothetice Necessarios, vel Arbitrarios, ut sunt Praecipendi, Decernendi, & Decreta Exequendi. Unde Voluntas Dei in Revelatam, & Occultam, Signi, & Beneplaciti, Praecepti, & Decreti, vulgo distinguitur (b).

64. Est

(b) Varias Voluntatis Dei Distinctiones exhibuerunt, atque falsas, in Antecedentem, ac Consequentem, Absolutam, ac Conditionatam, Efficacem, & Inefficacem, refutarunt PETR. MOLINAEUS in *Thefib. Theolog. de Voluntate Dei. Disputation. Sedanens. Tom. 1. SAM. RHETORFORT* in *Examine Arminianismi. Cap. 2. Titul. 5. pag. 170. seq. & pag. 181. seq.* nec non in *Exercitationibus Apologeticis pro Divina Gratia. Exercit. 1, & 4. JACOB. TRIGLANDIUS* in *Antapologia. Cap. 4. JOANN. JACOB. HOTTINGERUS* in *Exercitat. Theolog. de Antecedente, & Consequente Voluntate Dei, subjuncta ejus Fatis Doctrinae de Praedestinatione, & Gratia Dei Sa-*

lutari. Inspice, cui volupe est, quae hoc de argumento disseruerunt, & disputarunt MOS. AMYRALDUS in *Thefib. Theolog. de Voluntate Dei. Thef. Salmuriens. Par. 4. JOANN. FABRITIUS* in *Dissert. de Distinctionibus Voluntatis Divinae inter Absolutam, & Conditionatam, Antecedentem, & Consequentem, Efficacem, & Inefficacem. DAN. WYTTENBACHIUS* in *Tentamine Theologiae Dogmaticae Methodo Scientifica Pertractatae. Tom. 1. Loc. 3. pag. 255. seq.* Ejusque adversarius JOANN. ERNEST. SCHUBERTUS in *Commentat. Philosoph. de Voluntate Dei contra Celeberr. WYTTENBACHIUM. Denique hujus patronus CHRISTIAN. EDMUNDUS* in *Dissert. Apo-*

64. Est enim tum in *Praeceptis*, tum in *Decretis*, & eorum *exequutione*, conspicua quaedam quasi voluntatis Divinae *determinatio* (i).

65. PRAECEPTA saepius per Scripturam veniunt Nomine *Voluntatis* (*Rom. xii. 2. I Thes. iv. 3.*) quippe, quibus Deus declarat, quid ab homine fieri *velit*.

66. Hic tamen *Voluntatem Praecepti* latiore sumimus sensu, & per eam non illum tantum intelligimus Dei actum, quo homini officium suum praescribit, sed omnes quoque *Actus Providentiae Moralis*, quae versatur circa creaturas *rationales*.

67. Quod

loget. qua Cel. WYTTENBACHII *Doctrina de Voluntate Dei a Nuperis Cl. SCHUBERTI Objectionibus Defenditur*: quae exstat in *Symbolis Litterariis* CONRAD. IKENII. Tom. 1. Par. 2. Art. 4.

(i) Hoc loco memorare licet duo quaesita, quorum.

I. Est: An Voluntas Dei sit *Causa Omnis Veritatis, Bonitatis, Realitatis, & Possibilitatis* eorum omnium, quae non sunt Deus, aut extra Deum? quod cum adseruisset CHRISTOPH. WITTICHUS in *Theologia Pacifica*. Cap. 14. § 199. & 200, illum adgressus est PETER VAN MASTRICHT in *Novitatum*

Cartesiarum Gangraena Sect. 2. Cap. 9. At contra hujus impetus illum defendere adnissus est PETER ALLINGA *Illustrium Erotematum*. Decad. 9.

II. Habet: An Voluntas Dei sit *Principium Moralitatis*? adfirmarunt nonnulli Theologi, & Jurisconsulti: alii vero infirmati sunt, qui aliud principium moralitatis statuunt: licet admodum inter se dissentiant, quid pro illo habendum sit. Diverfas hac de re sententias, illarumque patronos scire cupiens, consulat THEODOR. CRUGERUM in *Apparatu Theologiae Moralis*. Cap. 1. Sect. 1. § 4. seq.

(k) No-

67. Quod igitur Deus non tantum *facienda* hominibus revelet, sed & *credenda*; Leges suas sanciat promissis & minis; homini non officium modo mandet, verum etiam per exhortationes, admonitiones, & contestationes officium ipsi persuadeat; & denique Leges suas, ut Judex, exequatur: omne hoc genus Actuum ob affinitatem refertur ad *Voluntatem Praecepti*. *Jes. xxxiii. 22. Jac. iv. 12.*

68. Accensetur autem vulgo *Voluntas Praecepti* Actibus Divinae Voluntatis Arbitrariis, quia ejus *hypothesis* a libero Dei placito pendet. Caeteroquin satis certum est, *positis* Creaturis rationalibus, *necessariam esse legem*, quae eas Deo subjiciat, & de morali earum dependentia a Deo testetur. Circa quam Legem, quatenus Rationis est, (cujusmodi lex est ea Amoris Dei, & Proximi:) Deus, qui summa Ratio est, se indifferenter non habet. Caeterae Leges, quas Scriptura *δύματα* vocat, sunt *placiti*, *Ephes. ii. 15.*

69. Actus DEICERNENDI, & DECRETA EXEQUENDI, quos per se patet diversi esse generis,

ris, etiamsi hi illis subordinentur, in Verbo Dei passim quoque veniunt nomine *Voluntatis*, quod nomen iis propriissime tribuitur. Statuit enim iis Deus, quid ipse *facere*, aut *permittere* velit, & *actu ipso*, qui *Voluntatis* est, interveniente providentia efficaci, id exequitur. *Jes. XLVI. 10. Ephes. 1. 11. Apoc. IV. 11.*

70. Caeterum Omne hoc *Velle Dei*, cujuscunque sit generis, est *Velle perfectissimum*, profumma, & absoluta Divinae Naturae *Perfectione*.

71. *Perfectiones* autem *Divinae Voluntatis* in Verbo Dei proponuntur notionibus *VIRTUTUM*, *AFFECTUUM* laudabilium, & *ATTRIBUTORUM*, sic stricte dictorum. Caeteroquin enim nemo neget, *Virtutes*, & *Affectus* quoque *Divinae Voluntatis* recte dici *Attributa*.

72. De quo in genere observandum est, *Scripturam*, ubi de *Virtutibus*, & *Affectibus* Dei loquitur, de iis praecipue loqui cum *exercises* ad *Opera* Dei, per quae *Virtutes*, & *Affectus* *Divinae Voluntatis* nobis innotescunt. Imprimis vero cum respectu ad

Con-

Consilium Gratiae, ejusque Exequutionem.

73. Virtus communis Divinae Voluntatis est *Bonitas Moralis*, sic dicta Philosophis. Ex qua, veluti ex trunco, plures enascuntur rami, ut sunt *Sanctitas, Veracitas, Justitia, Fides, Bonitas Dei Relativa, &c.* Quas Virtutes Deus in omni *Actu suae Voluntatis*, praecipue in *Morali Providentia*, qua versatur circa creaturam rationalem, demonstrat. Deus per naturam suam non physice tantum, sed & *moraliter* **BONUS** est, h. e. veri, juris, & aequi amans, *Matth. XIX. 17.* *Quidam dicunt, si pateris o Deo.*

74. **SANCTITAS** Dei illa est Divinae Voluntatis Virtus *naturalis*, & necessaria, qua Deus *se ipsum, suasque perfectiones omnes, omnemque veritatem*, quae ex illis deduci potest, omnemque *factum*, in quo illarum divinarum Perfectionum agnitio, & celebratio inest, summo studio, & intensissimo amore prosequitur, & vicissim omne *verbum, & factum* (si quod unquam forte concipiatur extare) in quo divinarum Perfectionum abnegatio inest, serio averfatur. Scriptura adhibet notiones קדושה *sanctitatis*, ודא *studii intensissimi*, & קראה

X 2

zeli, *Pf.* LXXXIX. 36. *Amos.* IV. 2. *Pf.* XXV. 10. *Exod.* XX. 5. *Nab.* 1. 2 (k).

75. Imo sane *sanctitas Dei est puritas Dei* moralis, secundum quam natura ejus excludit omne *inquinamentum spirituale*, h. e. vitium, virtuti oppositum: contra vero involvit *rectitudinem moralem* perfectissimam, secundum quam Deus se per naturam respicit, ut *moraliter bonum*, & omnis boni moralis principium, & exemplum; veritatis, juris, & aequi, per naturam amans; perfectionis ac *gloriae* suae studiosus; ab omni labe spirituali purus; *peccatum, iniquitatem, impietatem, & vanitatem* odio habens, & in impenitentibus puniens, ac vindicans; & denique per naturae suae sublimitatem, atque excellentiam majestatis suae, ab aliis rebus omnibus longissime secretus, easque transcendens infinitum, atque adeo intaminabilis. *Job.* XXV. 4. 5. *Ap.* XV. 4.

76. Sanctitas in homine ea humanae volun-

ta-

(k) Notionem Sanctitatis Dei, qua ab Omni Perfectione Morali longissime Remotus est, atque nihil, nisi quod perfecte bonum sit, Secatur, atque Operatur, exposuerunt HERMANN, ALEXAND. RO-

ELLIUS in *Disput. Theolog. de Sanctitate Dei, & Hominis.* AUCTOR *Observation. S. Lib. 3. Cap. 12. § 10. seq.* nec non in *Commentar. ad Jesaiam Cap. 6. v. 3. pag. 151. seq.* JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS *im-*
der

DE DEI NATURA, ET ATTRIBUTIS. 165

tatis virtus est, qua vero, & devoto studio hanc Divinae Voluntatis naturalem perfectionem, sive affectionem, prosequitur, & se ei, pro virili adjutus gratia Spiritus S. conformare studet. Haec apud Paulum est *ὁσιότης τῆς ἀληθείας*, sive *ἁγιότης*. *Ephes. IV. 24.*

77. *Sanctitas* haec involvit Dei VERACITATEM, quam prodit in omni *Revelatione*, per quam se cum Entibus Intelligentibus communicat, in *Natura, & Gratia. Jer. X. 10. Ps. CXXXIX. 3 (l).*

78. Et JUSTITIAM quoque, quae Deo passim in Verbo ejus asseritur, cujus Virtutis peculiaris respectus est ad *Voluntatem Dei Praecipientem. Ps. XI. 9. Deut. XXXII. 4.*

79. Est autem *Justitia* illa *Divinae Voluntatis* Virtus, qua Deus creaturae rationali praescribit *Praecepta aequa, & Justa*, hoc est,

X 3

ju-

der Vorbereitung zu der Geistlichen Sittenlehre § 10. Inspice adhuc, si lubet, Scripta controversa a CHRISTIAN. DREIERIO, & ABRAHAM. CALOVIO de hac Virtute Dei in lucem emissa.

(l) Huc pertinet contentio magno animorum aestu inter Cartesianos, illorumque Adversarios

agitata: an Deus Fallere Possit, si Velit. Videantur de hac lite Auctores, quos adduxerunt ZACHAR. GRAPUS in *Systemate Novissimarum Controversiarum Tom. 1. Cap. 1. Quaest. 23.* & PIERRE BAYLE dans *Dictionaire Historique, & Critique Tom. 4. in v. RIMINI pag. m. 57.*

(m) De

juri Dei, & creaturae convenientia, & promissa, minasque, iis adjecta, constantissime secundum tenorem statuti juris *exequitur*. *Neb.* ix. 13. *Rom.* vii. 12. *Rom.* xi. 6 (m).

80. Etenim cum Deo conveniret, creaturae rationali praescribere Legem; non potuit praescribere *aliam*, quam in qua esset demonstratio *veritatis, sanctitatis, & amoris Dei* erga se ipsum: hoc est, *Justam*.

81. Sic ex. gr. in lege illa perfecta: *Ama-bis Jehovam, Deum tuum, &c.* (*Deut.* vi. 5.) clarissimum inest argumentum, Deum se ipsum *amare*, quod consentaneum est rationi: quare dicitur *sancta*, sive *Justa*, quia *sanctitas Dei* erga homines accipit nomen *Justitiae*.

82. Eiusdem vero *Virtutis* est legem Promissis, & Minis sancire, cujus est legem dare, ut sub-

(m) De Justitia Supremi Numinis, qua Suum Cuique Tribuit, (praeter Viros Doctos ad sequentes Aphorismos adducendos) commentati sunt GIBERT. VOETIUS in *Disputat. & Append. de Jure, & Justitia Dei, Selectar. Disputation. Par. I. pag. 339. seq.* IOANN. OWEN in *Diatr. de Justitia Divina*. LAMBERT. VELTHUYSIUS

in *Tract. de Justitia Divina, & Humana. Oper. Tom. 1. pag. 1. seq.* FRIDERIC. SPANHEMIUS in *3 Disputation. de Personarum Acceptione apud Deum. Oper. Tom. 3. col. 1273. seq.* JACOB. GUILIELM. FEUERLINUS in *Dissert. de Justitia Dei, & Justa ejusdem Idea*. ELIS. COLES in *zyne Verbandeling van Gods Souvereiniteit*. 62. bladz. onz.

(n) Cir-

DE DEI NATURA, ET ATTRIBUTIS. 167

subditis in promptu sint argumenta, cur legi obsequium praestent, & clarissime intelligant, Legislatorem obsequium illud serio postulare. Deut. xxx. 16. 17.

83. Quod ubi Deus agit, *Iustitiae* pariter rationes observat, praemium meritis, & poenam delictis aequans. Deut. xxxii. 4.

84. Imo sane praemia, etiam amplissima, Cultoribus suis, supra eorum merita, statuit. Quod quia *liberalitatis* potius videtur esse quam *Iustitiae*, hoc ipso nomine BONITAS Deo adscribitur, Ps LXXIII. 1. Ps. XXXIV. 9 (n).

85. Tandem vero ad *Iustitiam* quoque Dei pertinet, hominem secundum legem judicare; leges, quas dedit, secundum earum praescripta, conditiones, & sanctiones, tam praemii, quam poenae habita ratione, exequi. Quae dicitur *Iustitia Legis Executoria*, a *Legislatoria* distincta. 2 Thess. 1. 6. 7. 8.

86. Solet autem Scriptura illa divinae *Iustitiae* partem, qua promissorum fidem liberat,

(n) Circa Bonitatem Dei, qua Creaturis Benefacit, adis, sis, Au-
tores, quos memorat Mich. LIENTHALS. in *Theologisch-Homileti-*
schet Archivario. pag. 157. seq. Jub-
gendi Eruditi, qui de Amore,
Gratia, Misericordia, & Longani-
mitate Dei disseruerunt.

rat, vocare FIDEM, & *Constantiam Dei*, Ps. CXVII. 2. Ps. XXXIII. 4. cum contra, vocabulum *Iustitiae* saepe, & satis familiariter, restringant ad *illam Divinae Iustitiae partem*, qua *Deus peccatum vindicat*: quod observandum contra *Socinianos*. 2 Chron. XII. 6. *Jes.* v. 16. *Apoc.* XVI. 5 (o).

87. Ut enim ratio infert *Iustitiae*, suspensa praemia victoribus distribuere, sic eadem docet,

(o) *Iustitiam Vindicativam*, qua *Deus Peccata Punit*, Enti Perfectissimo esse *Naturalem*, adversus *Socinianos*, illorumque adsecras, ostenderunt *SIBRAND LUBERTUS de Jesu Christo Servatore contra FAUST. SOCINUM. Lib. 1. Cap. 1. JOANN. JUNIUS in Refutatione Praelectionum Theologicarum FAUST. SOCINI. Cap. 16. seq. JOANN. HOORNBECK in Socinianismo Confutato. Tom. 2. Lib. 3. Cap. 1. pag. 521. seq. SAM. MARESIUS in Hydra Socinianismi. Tom. 1. Lib. 1. Cap. 23 pag. 290. seq. JACOB. TRIGLANDIUS in Antapologia Cap. 15. BERNARD. SEBAST. CREMER in Disput. Theolog. de Iustitia Dei, praesertim de Vindicativa: item in 3 Disput. Theolog. de Temperamento Iustitiae, & Miserecordiae Dei, & de Satisfactionis Christi Necessitate FRANCISC. ULRIC. RIES in Dissert. Philosoph. de Iustitia Dei,*

& quod Vindicativa Deo sit Naturalis. FRANCISC. ALBRECHT. SCHULTZIUS in *Dissert. sub praesidio CHRISTOPH. LANGENHANSII habita de Concordia Rationis cum Fidei Locis de Iustitia Dei, & inde Profluente Necessitate Satisfactionis.* BERNHARDIN. DE MOOR in *Disput. de Iustitia Vindicativa Deo Essentialem.* JEAN. CLAUDE dans les *Oeuvres Posthumes. Tom. 2. Liv. 1. Chap. 7. Adde Auctores, de Necessitate Satisfactionis Iustitiae Dei pro Peccatis, ad Cap. 22. adlegendos: ut & Theologos, qui JOANN. CONRAD. DIPPEDIUM, Iustitiam Vindicativam Deo Essentialem esse negantem, refutarunt, quorum Sylabum dedit JOANN. GEORG. WALCHIUS in Bibliotheca Theologica Selecta. Tom. 2. Cap. 5. Sect. 17. § 69.*

(p) Quae-

cet, *delicta* secundum legem punienda esse, si *Resipiscentia*, & *Gratia* Principis non inter-
 veniant. Quo pertinent loca *Exod.* xx. 5. 2
Thef. i. 6. 7. 8. *Rom.* i. 32. *Exod.* xxxiv. 7.
Gen. xviii. 25. *Nab.* i. 2. *Pf.* l. 21.

88. Consilium autem exercendae *Longanimitatis* in poena differenda, & *Gratiae* in aufe-
 renda, quod Divina Revelatio nobis exponit,
 & partim etiam *experientia* confirmat, non
 turbat rationes *Divinae Justitiae*: quippe quod
 testatur de summa Dei *Aequitate*, & *Clemen-*
tia, insignibus Dei perfectionibus, quae *se-*
veritatem Justitiae Divinae moderantur. *Pf.*
 xcix. 4.

89 Sed, quod hic praecipue observandum
 est, ex eodem Verbo Dei docemur, Con-
 silium exercendae Longanimitatis consequens
 esse Consilii Gratiae, & ab eo veluti pen-
 dere: Gratiam vero Deum non impertiri pec-
 catoribus, nisi cum respectu ad Christum Fi-
 lium suum, Mediatorem, & Pontificem Te-
 stamenti Gratiae; qui loco, & vice electorum
 Credentium, & Resipiscentium, quam illi
 debebant, poenam luit, & divinae Justitiae
 postulato satisfecit. De quo suo loco. *Rom.*
 iii. 25. Y 90. Quod

90. Quod vero praeterea non inter nos tantum & Socinianos, sed & inter ipsos Ecclesiarum nostrarum Doctores controvertitur: An Deus absque respectu ad sponsonem, & satisfactionem Christi, vel simpliciter, absque ulla interveniente satisfactione poenali, peccatoribus, gravissimis etiam, delictorum veniam facere possit, eosque a poena peccati liberare, per summam suam, & absolutam potestatem: forte difficilius, & curiosius quaesitum est, quam ut ab homine modesto audacter definiatur, vel anxie disputetur. Ardua enim & difficilis hominibus res est, extremos limites Divinae Potestatis, & Juris accurate definire (p).

91. Quan-

(p) Quaestio ventilata est inter Ecclesiae nostrae Doctores: an Deus, consideratus citra Decretum, Salva Justitia sua, absque Satisfactione, pro Absoluta Potestate sua, Peccata condonare Potuerit? Adfirmarunt, ut ceteros omittam, GERARD. JOANN. VOSSIUS in *Responsione ad Judicium HERMANN. RAVENSPERGERI* Cap. 28. *seq. Oper. Tom. 6. pag. 907. seq. GUILIELM. TWISSUS in Vindiciis Gratiae. Lib. 1. Par. 2. Sect. 25. HERMANN. ALEXAND. ROELLIUS in Explicatione*

Catechesos Palatinae Domin. 4. Quaest. 12. REINER. VOGELSANGIUS in Disput. de Foedere Dei Gratioso. 4. seq. BERNARD. SEBAST. CREMER in 3. Disput. Theolog. de Justitiae, & Misericordiae Dei Exercitio, nunc Impossibili, olim Possibili. Item in Vindiciis ANTON. DRIESSENI Illustratis. pag. 74. seq. nec non in Praefatione Tom. 2. ejus Antiquitatum Mosaiico-Typicarum. Denique in het Naschrift, en Aanmerkingen tegen A. DRIESSEN, gevoegt agter zyn Boek over de Seekerbeijt, en Weerdigheit van de Sin-
en-

91. Quantum tamen nobis videtur, Ratio, & Scriptura neganti sententiae favent. Ratio quidem, quae docet, posse dari tam atrocia crimina, ut Deus se ipsum plane videretur negligere, & sui nullam habere rationem, nec peccatum, per se detestabile, tantopere averfari, si absque ^{λύτρωσις} satisfactionis interveniente ea condonaret. Scriptura vero, quae ab altera quidem parte hanc ipsam rationis doctrinam variis locis confirmat, *Exod* xx. 7. *Deut.* xxix. 20. *Gen.* xviii. 24. *Act.* xxviii. 4. Ab altera vero, de *satisfactione Christi*, tanquam de *necessaria ad Redemptionem* seminis electi loqui videtur, & hanc necessitatem, ubi

Y 2

en-Voorbeeldische Godgeleertheit, 259
bladz enz Contra negarunt GISBERT. VOETIUS l. c. & *Problematum de Merito Christi* Par. 2 l. c. Par. 2. pag. 238 seq. FRANCISC. TURRETINUS *Disputat. de Satisfactione Christi* Disput. 2. § 16. seq. PROFESSORES LEYDENSES in *Judicio Ecclesiastico Laudato*. Cap. 5. § 2. ANTON DRIESSEN in *Dissert. de Vindictis Justitiae Divinae, & Satisfactionis Jesu Christi* Necessitate non Hypothetica, sed Absoluta, Opposita & *Disputat. B. S. CREMERI de Dei Justitiae Vindictivae, & Misericordiae Exercitio nunc Impossibili,*

olim Possibili. nec non in *Mantissa adnexa Tractatui, inscripto, Lumen, & Doctrina Scripturae* S. item in de *Voorreden van zyne Verklaring over het Hogelied: ut & in het Antwoord op de Vindictiae Illustratae van den Heer PROF. CREMER. Postremo in het Naschrift tegen de Voorreden van den Heer PROFESSOR CREMER voor den 2 Tom. van de Antiquitates Mosai-co-Typicae. Videatur adhuc, quae de hac quaestione tradit ALBERT. VOGET in Institutionibus Theologiae Christianae. Cap. 4. pag. 111. seq.*

(q) Ad-

ubi amorem Dei, cum respectu ad *medium*, & *modum redemptionis* nostrae, summopere extollit, supponere. *Job.* iii. 16. *Heb.* ii. 10. *Heb.* vii. 26.

92. *Potestati* autem, & *Juri* Divino, hac sententia nihil derogatur, quia limites Divinae Potestatis, aequae ac Potentiae, finiuntur ab ejus *Aequitate*, *Iustitia*, *Sanctitate*, & *Amore Gloriae*, & *Perfectionis Majestatisque ipsius*, atque adeo consistunt intra terminos *rationis*.

93. Modestia tamen nos cohibebit, ne *Modum*, & *Gradum* Justitiae Dei Vindicanti, in quoque casu exercendae, fidenter praescribamus.

94. Ad has jam *Virtutes Morales*, quas modo descripsimus, accedunt *AFFECTUS*: qui ipsi quoque ad *Voluntatem Divinam* praecipue pertinent, & in illius Operationibus demonstrantur; quos Scriptura passim Deo tribuit (q). Cujusmodi sunt; *Amor*, *Odium*, *Ira*, *Zelus*, *Poenitentia*, *Longanimitas*, *Misericordia*,

(q) Affectus Dei generatim illustrarunt, & illos, in Literis S. Deo improprie tribui, demonstrarunt JOANN. HOORNBECK in *Socialianismo Confutato*. Tom. 1. Lib. 2. Cap. 6. SAM. MARESIUS in *Hydrae* So-

DE DEI NATURA, ET ATTRIBUTIS. 173

dia, *Gratia*, *Metus*, *Desiderium*, &c iis exceptis, quorum conceptus *vitium* involvit.

95. De quibus Verbum Dei, in variis casibus, tam *πρωτῶς* loquitur, ac si vere supponeret, Divinam Mentem omnis generis *commotionis* non prorsus esse expertem. *Deut. xxxii. 20. Jer. xxxi. 20. Hof. xi. 8.*

96. Varia tamen Ratio summae Dei perfectionis, &, aliis quoque in locis, ipsum Dei Verbum, nos docent, quae de *Affectibus* Dei dicuntur, *improprie* esse accipienda, & *θεοπροπῶς* exponenda. *1 Sam. xv. 29.*

97. Proinde cum in hominibus ita obtineat, ut *Virtutes Morales* moderentur *Affectus*; facile intelligimus, nullum esse hunc usum *Virtutum* in Deo, cum respectu ad *Affectus*, qui ipsi tribuuntur.

98. *Affectus* itaque in Deo duo videntur significare; *a.* Voluntatem Divinam naturaliter sic esse affectam, ut veluti propendeat ad certum genus *volitionis*, quod homines non exercent nisi cum *commotione*. *b.* Deum *effecta*

Y 3

ede-

Socinianismi. Tom. 1. Lib. 1. Cap. 29. NICOL. GURTNERUS in Institutionibus Theologicis. Cap. 3. § 132.

JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in dem Sitten - Lebre der Heyligen Schrift. 2 Theil, 1 Capit. 16. § seq. Prag-

edere, illis naturalibus suae Voluntatis affectionibus congrua, qualia homines edere solent cum commotione.

99. a. *Affectus* notare naturales quasdam Divinae Voluntatis Affectiones, sed sejunctas ab omni commotione, inde clarissime liquet: quod Scriptura de *Affectibus Dei*, loquatur tanquam de *Virtutibus*, doceatque fundamentum eos habere suum in ipsa Dei natura. *Exod.* xxxiv. 6. 7. *Ezech.* xviii. 21. *Nab.* i. 2. 3.

100 Proinde ubi Scriptura Deum docet esse *Gratosum, Longanimem, Tardum ad iram, peccata & peccatores Odisse, improbis Irasci, in bonis sibi Complacere*: primo intelligendum est, Voluntati Divinae has inesse, per naturam, *laudabiles affectiones*, ut peccatorem potius servare cupiat, quam perdere; justitiam suam temperet clementia; poenam facile differat; peccata per naturam suam aversetur; bona opera approbet, & laudet. Quae itaque *Affectiones Divinae Voluntatis*, vere sunt ejusdem Divinae Volun-

Praeterea Hieron. Zanchii Theol. de Natura Dei. Lib. 4. Cap. 6. Oper. Tom. 2. Col. 407. Ira, inquit, eo

Sensu, quo Scripturae dant illam Deo, Vere, & Proprie ei Attribuitur, notavit ANDR. RIVET in

Com-

DE DEI NATURA, ET ATTRIBUTIS. 175

luntatis Virtutes. Etsi haec ita exponenda sunt, ut cum *Libertate* Dei non pugnent.

101. *b.* Praecipue tamen constat, *Affectus* in Deo explicandos esse per *effectus*, analogos *effectibus*. sive operationibus, quas homines ex *affectu* edunt.

102. Ex gr. *Amor Dei*, qui Deo inter *Affectus* frequentissime adscribitur, in Deo notat *Voluntatem benefaciendi* hominibus; *Odiu*m, voluntatem eos separandi a sua communione; *Ira*, voluntatem eos perdendi. Quae *Voluntas* tam spectari potest in *Decreto*, quam in illius *Exequutione*.

103. *Amor Dei erga homines*, ubi sumitur pro voluntate Dei aeterna, hominibus benefaciendi in Christo, in Scholis *Benevolentiae* vocatur: *Rom. v. 8.* & *Joh. III. 1.* sed quo Deus versatur circa electos, jam credentes, & a se dilectos, *Complacentiae*. *Joh. XIV. 21.*

104. Verum *Complacentiae* affectus, licet affinis sit *amori*, est tamen ab *amoris affectu* distinctus.

105. *Amor*

Commentar. in Psalm. 2. v. 5. Oper.

Tom. 2. pag. 13.

Speciatim Auctores, qui de Sin-

gulis Affectibus, Deo in Pandectis S. adscriptis, egerunt, scire desiderans, eadeat MARTIN LIPENIUM

105. *Amor* itaque Dei rectius distinguitur in *Amorem Benevolentiae*, & *Beneficentiae*; quorum ille est *Decreti*, hic *Exequutionis Decreti*: quod idem de *Affinibus Affectibus* quoque observandum est, qui veluti species sunt Divini *Amoris*.

106. *Amor* enim Dei, ubi spectatur ut voluntas benefaciendi *misero*, misericordia, (*Exod.* xxxiv. 6. *Tit.* iii. 4. 5.) *nil merenti*, gratia, (*Rom.* xi. 6. *Ephes.* ii. 7. 8. 9.) *peccanti*, tolerantia, & longanimitas audit. *Rom.* ii. 4. 5. *Exod.* xxxiv. 6.

107. Reliqui *Affectus*, ut sunt *Poenitentiae*, *Odi*, *Irae*, *Desiderii*, &c. his ἀναλόγως, ex principiis jam demonstratis, facile explicantur, ut v. gr. *Poenitentia* notat, α. Deum serio velle officium hominis, ad fines sibi, & naturae hominis convenientes. β. Hominem illud officium Deo debere. γ. Quod cum negligat, atque adeo fini, ad quem per naturam ordinatus est, non respondeat, Deo illum displicere. δ. Nec convenire rationibus Divinae Sanctitatis,

NIUM in Bibliotheca Reali Theologiae in Theologisch-Homiletisch-
logica. in v. & MICH. LILIENFELDER Archivario. pag. 158. seq.

(r) De-

tis, ut eum hoc statu amplius toleret. Proinde opus hoc suum velle destruere, quatenus id hominis patitur natura, & locum facere meliori. *Gen. vi. 6.* & sic in caeteris.

108. A *Virtutibus* vero, & *Affectibus* distinguuntur duo Naturalia, & excellentissima Divinae Voluntatis ATTRIBUTA: quorum illud ad Voluntatem *Decernentem*, hoc ad *Decreti Exequutoriam* pertinet, *Independentia*, & *Potentia*. De aliis enim *Attributis* Voluntatis Dei decernentis specialioribus, deinceps agendi locus est, ubi de *Decretis*.

109. Per INDEPENDENTIAM illud intelligo *Attributum* Divinae Voluntatis, quo summa cum libertate, absque ullo alterius rei respectu, praeterquam Gloriam suam, statuit de omnium rerum praeter se naturis, proprietatibus, modis, ordine, & finibus, κατὰ τὴν εὐδοκίαν τῶ θελήματι αὐτοῦ. *Ephes. i. 5.*

110. Dic, POTENTIAM illud esse Divinae Voluntatis *Attributum*, quo mero nutu, & imperio suo extra se producere potest, quicquid intelligit esse posse ad se (r). Estque pro dupli-

Z ci

(r) Deum Omnia Possibilia, So- | se, comprobarunt DAN. CHAMIE-
lo Voluntatis Nutu, Efficere Pos- | rus in *Panstratia Catholica*. Tom. 2:
Lib.

ci *αἰετος*, qua nobis obversatur, *Absoluta* (Luc. 1. 37. *Phil.* 111. 21. *Matt.* XXVI. 53.) vel *Ordinata*. גבורה, כח, δύναμις. *Jes.* XL. 26. *Rom.* XI. 23.

111 Per

Lib. 2. *Cap.* 1. *seq.* GISEBERT. VOETIUS in *Disput. de Potentia Dei. Selectar. Disputation. Par.* 1. pag. 402. *seq.* & *Problematum de Deo. Par.* 8. l. c. *Par.* 5. pag. 113. *seq.* FRIDERIC. SPANHEMIUS P. in *Dubiis Evangelicis. Par.* 3. *Dub.* 36. ad *Matt.* 3. v. 9. RADULPH. CUDWORTHUS in *Systemate-Intellectuali. Tom.* 1. *Cap.* 4. Insuper conferri possunt Elenctici, qui errores Pontificiorum, & Lutheranorum circa S. Coenam refellerunt, suis locis ad *Cap.* 23. adlegandi.

Circa Omnipotentiam Dei varias motae sunt lites.

I. MELCH. LEYDEKKERUS in *Face Veritatis. Loc.* 5. *Controvers.* 2. *Voluntatem, & Potentiam Dei, Sensu Formali non Distingui debere, adversus FRANCISC. BURMANNUM P. & CHRISTOPH. WITTICHIIUM* (locis mox citandis) evincere conatus est. Horum vero patrocinium in se suscepit PETR. ALLINGA in *Face Dissidii Extincta. Cap.* 43.

II. An Deus etiam ista possit facere, quae implicant contradictionem? disceptarunt CHRISTOPH. WITTICHIIUS in *Theologia Pacifica. Cap.* 14. § 201. *seq.* PETR. ALLINGA *Illustrium Erotematum Decad.* 9. 11.

lorumque Antagonistae PETR. VAN MASTRICHT in *Novitatum Cartesium Gangraena. Sect.* 2. *Cap.* 11. MELCH. LEYDEKKER l. c. *Loc.* 3. *Controvers.* 15. GERARD. DE VRIES in *Disquisitione de Contradictoriis Deo Possibilibus*, addita ejus *Exercitationibus Rationalibus. pag.* 366. *seq.* ZACHAR. GRAPPIUS in *Systemate Novissimarum Controversiarum. Tom.* 1. *Cap.* 1. *Quaest.* 24.

III. PHILIPP. LIMBORCHIIUS in *Theologia Christiana. Lib.* 2. *Cap.* 15. § 6. *seq.* FRANCISC. BURMANNO P. Spinosissimum exprobrat, ob Sententiam suam circa causam possibilitatis, vel impossibilitatis rerum in *Synopsi Theologiae. Tom.* 1. *Lib.* 1. *Cap.* 25. § 9. ubi ejus verba ita sonant. *Sicut autem causa, cur aliquid sit possibile, non est in ipsa re, quatenus illa potentiam Dei praecederet; ita etiam, cur aliquid impossibile sit, causa est non in ipsa re (cum impossibile mera sit negatio) sed in ipsa Dei potentia, quia Deus illud non potest velle, aut facere; quod tamen non potest, non propter potentiae defectum, sed abundantiam ejus, At BURMANNI causam egit JOANN. VAN DER WAEYEN, illiusque FILIIUS in Libris Apologeticis supra pag. 65. memorati.*

IV. An

III. Per *Absolutam* vero *Potentiam* suam cum Deus absolute omnia possit, quae non pugnant cum summa sua perfectione, & rerum ipsarum natura, *Omnipotentia* dicitur. *Apoc. IV. 8.*

III. *Attributa* totius Dei vitae merito rursus dispescuntur in *Naturalia*, & *Relativa*. *Naturalia* quidem, cujusmodi sunt, *Beatitudo* sive *Felicitas*, & *Potestas Dei*; *Relativa*, in quibus a me recensentur ejus *Domini-um*, *Auctoritas*, *Gloria*, *Majestas*, & *Omnipraesentia*.

III. BEATITUDO in Deo notat, tum *nul-lus rei indigentiam*, *Act. XVII. 25.* tum sum-mam & constantem, ex conscientia summæ perfectionis, *laetitiam*, nulli subjectam con-tur-

Z 2

tur-

IV. An *Contradictoria* proprie loquendo credi possint, disputa-runt JOANN. ALPHONS. TURRETINUS in *Cogitationibus de Sensu Communi. Theol. 31.* ut & in *Solutione Quaestio-nis: Utrum controversa sive Contradi-ctoria, proprie loquendo, credi Pos-sint*: quae prostat in ejus *Cogita-tionibus, & Dissertationibus Theolo-gicis. Vol. I. pag. 51. seq.* Hujusque adversarii CHRISTOPH. MAFFH. PFAFFIUS in *Dissert. de Consecratio-*

ne Veterum Eucharistica. adnexa Irenaei Scriptis Anecdotis. pag. 468. seq. item in *Dissertatione Apologeti-ca de Contradictoriis, Num, Proprie Loquendo, credi Possint contra J. A. TURRETINUM, nec non DAN. MAI-CHELIUS in Examine Dissert. J. A. TURRETINI contra C. M. PFAFFIUM de Quaestione, An Contradictoria credi Possint, in Doctrina de Reali Praesentia Corporis, & Sanguinis Christi in S. Coena.*

(s) De

turbationi. 1 *Tim.* I. II. VI. 15. *Pf.* XVI. II. XXXVI. 10 (s).

114. POTESTAS Dei (*ἐξουσία*) dicatur esse *Jus* illud *Dei independens*, quo *Deo competit* de omnium rerum extra se naturis, modis, ordine, nexu, & finibus, pro placito suo, statuere. *Rom.* IX. 20. 21. (t).

115. Hoc jus fundatum est in *primitate*, sive, (venia detur verbo) *Principietate* Dei, cujus Deus sibi natura conscius est. Ut enim Deus naturaliter, & necessario intelligit *se esse*; sic pariter intelligit, nihil esse praeter se, aut esse posse, nisi a se.

116. Per *DOMINIUM DEI*, quod in *Relativis* Vitae Dei *Attributis* primum a me locatum est, intelligas *Potestatem* illam Dei, relatum ad res actu existentes; sive *jus Dei summum*

(s) De Beatitudine Dei, qua distincta conscientia aeternae possessionis omnium suarum Perfectionum in se, summa laetitia acquiescit, videri possunt Auctores de Beatitudine Fidelium post hanc vitam ad Cap. 18. adducendi, nec non Commentarores ad 1 *Timoth.* Cap. I. v. 11. & Cap. 6. v. 15.

(t) Supremum Numen, Absoluta Potestate de omnibus rebus possibilibus, pro beneplacito suo, dispo-

nendi, cumque creaturis agendi, praeditum esse, demonstrarunt GISEBERT. VOETIUS in *Disputat. & Append. de Jure & Justitia Dei. Select. Disputat. Par. 1. pag. 339. seq.* SAM. MARESIUS in *Disput. Theolog. de Jure Dei in Homines*, quae existat in *Sylloge Disputat. Selectior. Par. 2. pag. 526. seq.* MOS. AMYRALDUS in *Dissert. de Jure Dei in Creaturas. Dissertat. Theolog. Dissert. 2.* Huic se opposuit STEPHAN. CUR-

DE DEI NATURA, ET ATTRIBUTIS. 181

num de rebus existentibus, earum ordine, statu, regimine, finibus, disponendi pro *independenti placito suae voluntatis*, habita tamen semper ratione *suae sanctitatis, & juris*, conscientias creaturarum impressi. Hebraeis ממשלה. Ps. CXLV. 13. I Chron. XXIX. 11. I Tim. VI. 15. Jac. IV. 12.

117. Fundamentum hujus Domini fit, quod omnes creaturae *a Deo sint, creentur, & conserventur.* Ap. IV. 11. Exech. XVIII. 4. Matt. XX. 15.

118. Ex hoc *Dominio Dei*, nec non *superioritate, excellentia, & veracitate* ejus, oritur summa Dei AUCTORITAS, obligandi conscientias hominum ad fidem & obsequium. Jac. IV. 12.

119. Quod *Dominium* cum Deus demonstrat in amplissimo Imperio, quod exercet in universam naturam rerum, quam secundum

Z 3

CURCELLAEUS in *Vindiciis*, quibus *Sententia D. Arminii de Jure Dei in Creaturas* Defenditur adversus Mos. AMYRALDUM, quae leguntur *Opera* pag. 735. seq. Objectionibus CURCELLAEI respondit ANDR. ESSENIUS in *Dissert. de Subjectione Christi ad*

Legem Divinam. Cap. 2. subjuncta Libro, cui titulus *Triumphus Crucis.* Evolve adhuc ELIS. COLES in *zynie Verbandelingevan GodsSovereiniteit:* nec non Ecclesiae nostrae Doctores de Decreto Praedestinationis ad Cap. 5. commemorandos.

(e) De

dum certas leges, pro placito suo constitutas, regit, & administrat: maxime vero in Entia intelligentia, quibus ut Imperator cum amplissima potestate praeest, ea tam gubernando, quam judicando, REGNUM (מלכות) illi adscribitur, & *Rex* appellatur, *Pf.* CXLV. I. I *Tim.* VI. 15 (u).

120. Consequens illius est MAJESTAS Dei; (גדולה: הוד) summa nimirum illa Dei Dignitas, αχρειαι ad nostrum de Deo conceptum, nata ex perceptione independentiae, amplissimi juris, aliarumque perfectionum Dei, ut *Regis*, & *Domini nostri*, in exercitio Imperii Dei luculento modo demonstratum, estque fundamentum Adorationis. I *Cbron.* XXIX. 11.

121. Adoratio enim, a precatione, & supplicatione distincta, est Actus Religiosus, quo quis cum profunda humiliatione divinam veneratur majestatem, & summum, atque independens Dei jus: tanquam Regis, & Domini sui, de se pro arbitrio suo disponendi, mente, & gestu proficitur. I *Sam.* III. 18. *Pf.* XCV. 6.

122. GLO-

(u) De Regno Dei disseruerunt Scriptores, qui de Gubernatione Dei egerunt, quorum aliquos in medium adducam ad § 37. Capit. 7.

(x) Ma-

122. GLORIÆ (כבוד) notio se paulo latius extendit, innuitque stylo S. Scripturae, tum omnes Dei Perfectiones, simul sumptas: tum summam Dei Excellentiam, ortam ex omnibus illis Dei Perfectionibus, in Operibus Dei luculenter demonstratam; tum illius Excellentiae Divinae aestimationem, ut est in iudicio, & actibus creaturae rationalis. Haec posterior proprie dicitur δόξα apud Graecos. *Jes* XLII. 8. *Pf.* XXIX. 1. *Rom.* 1. 23. *Matth.* VI. 13 (v).

123. Regnum vero Dei omnino supponit ejus OMNIPRESENTIAM, quippe quae Deo proprie adscribitur, cum respectu ad ejus Providentiam, quatenus tum res omnes sibi, quam intime & accuratissime, cognitas ac perspectas, sibi que omni tempore praesentes habet; tum ipse omnes res, *ubique sint*, fert efficacissima sua voluntate, easque conservat & sustentat, atque adeo vere, & actu illis praesens adest. *Jer.* XXIII. 23. 24. *Pf.* CXXXIX. 7-10. *Act.* XVII. 24-26. *Heb.* I. 3.

124. Per quam Dei voluntatem cum omnia sint

(x) Majestatem, & Gloriam
Entis Perfectionissimi illustrarunt Vi-
ri Docti, quorum opera exhibet

MICH. LILIENTHALS l. c. pag.
147. seq.

(y) Su-

sint, nulla re excepta, ratio vetat ita statuere, Deum *essentia* in coelis, *potentia* in terris esse praesentem, ut *Vorstius*, & *Sociniani* (y). etsi tamen lubenter fatemur, omnem rationem *Divinae Praesentiae* nobis perspectam non esse. **I** Reg. VIII. 27. & *extraordinaria* Dei Providentia, qua certa loca honestat, atque illustrat, exterioribus quibusdam symbolis suae gloriae, (*Pf.* LXXX. 2. *Matth.* VI. 9.) vel singularibus operationibus suae gratiae, aut documentis *Justitiae* suae, se manifestum facit: (*Jes.* LVII. 15. *Gen.* XI. 1.) ab *ordinaria* probe est distinguenda.

CAP.

(y) *Supremum Numen*, non tantum Operatione, verum etiam *Essentia* sua Ubique Praesentem esse, contra *Socinianos*, Remonstrantes, *Anabaptistas*, & *Speciatim* **CONRAD. VORSTIUM** comprobant **JOANN. CAMERO** in *Praelectionibus ad Matth.* 18. v. 10. *Oper.* pag. 118. seq. **GIBERT. VOETIUS** *Problemat. de Deo* Par. 3. & 4. *Selectar. Disputat. Par.* 5. pag. 66. seq. **JOANN. HOORNBECK** in *Socinianismo Confutato*. Tom. 1. Lib. 2. Cap. 2. **SAM. RHETORFORT** in *Examine Arminianismi*. Cap. 2. Titul. 1. **LUDOVIC LE BLANC**. in *Theob. Theolog. de Immensitate, & Omniprae-*

sentia Dei. Theob. Theolog. pag. m. 106 seq. **FRIDERIC. SPANHEMIUS F.** in *Vindicitiis Biblicis*. Lib. 1. Loc. 28. *Matth.* Cap. 6. v. 9. **JAQUES SAURIN** dans *Sermons sur l'Immensité de Dieu. Pseaum.* 139. v. 7. seq. dans *Tom. 2. des Sermons* pag. 50. seq.

Confer adhuc *Scripta Elenctica* eorum adversus memoratas *Sectas*, & imprimis **VORSTIUM** evulgata.

Ad hunc locum spectant variae contentiones de *Omnipraesentia* Dei, ac praecipue illius modo, inter *Theologos*, & *Philosophos* agitatae.

I. An *Deus* ante creationem *Mundi* alicubi fuerit: ut & An
Spa-

CAPUT. IV.

D E

Mysterio Unius Dei, Patris, Filii,
& Spiritus Sancti.

DEus, quem ante intelleximus simplicissimae Essentiae esse, se cum in Veteri-
tum

A a

tum

Spatia Imaginaria sint ponenda extra Mundum, in quibus Deus sit, disputarunt GIBBERT. VOETIUS in Syllabo Problematum: in *Appendice Problematum de Deo*, qui exstat *Selectar. Disputation Par. 5. pag. 132. nec non Par. 1. Disputat. Theolog. de Selectis Quibusdam Problematis. ibid. § 2. seq.* Ejusque censor SAM. MARESIUS in *Addendis ad Tom. 2. adversus JACOB. TIRINUM. pag. 1052. seq.* & in *Theologo Paradoxo Retepto, & Refutato. Parod. 1. & 2. inserto ejus Fasciculo Myrrhae. pag. 1. seq.*

II. In censum Fautorum sententiae SOCINI, ac VORSTII circa Omnipraesentiam Divinam a nonnullis relatus est COCCAEUS, quod in *Brevi Consideratione Atributorum Divinorum. Thef. 17. scripto mandaverit. Constat inter sapientes, spatium & locum proprie loquendo tantum corpo-*

*ribus convenire. Cum itaque Deo tribuitur Immensitas, & Ubiquitas, non existimandum, ipsi convenire aliquod spatium immensum, per quod diffundatur, quo circumscribatur, imo ne quidem quod impleat, aut transcendat. Corpoream enim molem redolet illa explicatio. Verum Omnipraesentia Divina est Effacissima Dei Voluntas Omnia Sustentans, ac Gubernans. Cum quidam propter haec verba, eum ut memoravi, Socinianismi arguerent: contra Adversariorum criminationes se defendit COCCAEUS in Epistolis ad GUILIELM. ANSLARIUM, & JACOB. ALTINGIUM missis, nec non in *Collatorio. Haec omnia habentur Oper. Tom. 8. Epistol. 169, 170, & 176. Cum post mortem COCCAEI SAM. MARESIUS ejusdem erroris illum rursus insinularet, Patris patrocinium in se suscepit, JOANN. HENRIC. COCCAEUS in Praefatione**

il-

tum in Novo Testamento revelavit ut UNUM:
 אחד אחד (z) quae ipsa quoque est *Doctrina*
Ra-

illius Operibus praemissa.

III. Cartesiani, eorumque Antagonistae inter se acriter disputarunt: An Deus etiam per Essentiam dici debeat Omnipraesens? An vero solummodo Virtute, & Operatione talis dici debeat, ac possit? nec non: An Deus per Immenfitatem recte dici possit, Esse extra Hunc Mundum? Videantur de his quaestionibus FRANCISC. BURMANNUS P. in *Synopsi Theologiae. Tom. 1. Lib. 1. Cap. 26.* CHRISTOPH. WITTIHIUS in *Theologia Pacifica. Cap. 14. item in Appendice. Quaest. 130. seq.* PETR. ALLINGA *Illustrium Erotematum. Decad. 9. & in Face Dissidii Extincta. Cap. 28. & 29.* ABRAHAM. HEIDANUS in *zyne Consideratien over de 7 Postie. bladz. 74. enz.* Illorumque Adversarii GERARD. A MASTRICHT in *Novitatum Cartesianarum Gangraena. Sect. 2. Cap. 15. & MELCH. LEYDEKKER in Face Veritatis. Loc. 3. Controvers. 12, & 13.* GERARD. DE VRIES in *Disquisitione de Nullitate Spirituum. adnexa Exercitationibus Rationalibus. pag. 317. seq.* Evolve adhuc GIBERT. VOETIUM in *Append. Part. 9. Problematum de Deo l. c. pag. 132. seq.* JOANN. WOLFGANG. JAEGERUM in *Historia Ecclesiastica, & Politica Seculi 17. Tom. 2. Decad. 8. Lib. 2. Cap. 7.* JOANN. JUNGIIUM in *Dissert.*

An Deusante Creationem Mundi alicubi Fuerit, nec ne. ZACHAR. GRAPHIUM in Systemate Novissimarum Controversarum. Tom. 1. Cap. 1. Quaest. 18. seq.

IV. Hoc, aequè ac superiori Seculo de hoc Dei Adtributo disputarunt DIONYS. ALEXAND. ROELLIUS in *Disput. de Omnipraesentia Dei*, atque DAV. FRANZIUS in *Libello illi opposito*, quo contra eum sententiam GERARD. DE VRIES defendere admissus est.

V. In Belgio non solum, sed & in Germania, de Modo, quo Deus Ubique est Praesens, Tubingenfes cum Giesensibus dimicarunt: quo de certamine adeundi Scriptores memorati a JOANN. LAURENT. MOSHEMIO in *Institutionibus Historiae Ecclesiasticae Saecul. 17. Sect. 2. Par. 2. Cap. 1. § 36.*

VI. Denique consulendi sunt Scripta controversa de Omnipraesentia Humanae Christi Naturae, quorum mentionem faciam ad § 29. Cap. 21.

(z) Non dari Numero Plures Deos, sed Verum Deum esse Tantum Unum, commonstrarunt HIERON. ZANCHIUS *Oper. Tom. 1. Lib. 1. Cap. 3. seq. & Lib. 8. Cap. 1. seq.* GIBERT. VOETIUS in *Disput. de Unica, & Simplicissima Dei Essentia. Select. Disputat. Par. 1. pag.*

Rationis (a) Deut. VI. 4. Marc. XII. 29. 1 Joh.
v. 7.

A a 2

2. Di-

227 seq. DIONYS. PETAVIUS *Theologicorum Dogmatum*. Tom. 1. Lib. 1. Cap. 3. seq. Lib. 3. Cap. 8. Tom. 2. Lib. 4. Cap. 12. seq. Lib. 8. Cap. 8. JOANN. FORBESIUS in *Instructionibus Historico - Theologicis*. Lib. 1. Cap. 15. & 17. Oper. Tom. 2. JOANN. CHRISTOPH. WAGEN-

SEILIUS in *Confutatione Carminis R. LIPMANNI*: quae exstat in ejus *Telis Igneis Satanae*. Tom. 1. pag. 121. seq. ABRAHAM. RAMBURTIUS in *Thesib. Theolog. de Deo Uno, & Triuno*. Disputat. Sedanens. Tom. 2. RADULPH. CUDWORTHUS in *Systemate Intellectuali*. Tom. 1. Cap. 4. & JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Observat.* MELCH. LEYDEKKERUS in *Exercit. ad Deuterion*. Cap. 6. v. 4. adnexa *Veritati Evangelicae Triumphantii*. Confer adhuc Commentatores ad loca Scripturae S. adlegata: ut & Polemicos, qui adversus Gentiles plurium Deorum cultores scripserunt.

(a) Unitatem Essentiae Divinae Opere Luminis Rationis Demonstrari posse, praeter Theologiae Naturalis Scriptores, evidum dederunt FRANCISC. ULRIC. RIES in *Dissert. Philosoph. de Unitate Dei ex Rationis Lumine Demonstrata*. CHRISTIAN. HAGMAJERUS in *Dissert. de Unitate Dei ex Lumine Naturae contra Gentiles, Valentinianos, Man-*

ichaeos, Tritheistas, & Arianos. WOLFF. BALTHAS. ADOLPH. VON STEINWEHR in *Argumentis Quibusdam Recentiorum pro Unitate Dei modeste Expensis*.

Spectant ad hunc locum

I. Quorundam Eruditorum sententia, quae habet, Sapientiores inter Gentiles Unum Summum Deum agnovisse; ut adstruere conati sunt (ut alios praeteream) GERARD. JOANN. VOSIUS *de Origine, & Progressu Idololatriae*. Lib. 1. Cap. 2. Oper. Tom. 5. pag. 4. seq. PETR. DAN. HUETIUS in *Demonstratione Evangelica*. Propost. 4. Cap. 10. TOB. PRANNERUS in *Systemate Theologiae Gentilis Purioris*. Cap. 2. § 9. seq. RADULPH. CUDWORTHUS & JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS l. c.

II. Auctores, qui Manichaeorum, Paulicianorum, illorumque adsecularum opinionem, Duo esse Principia Coaeterna, (qui propterea Duitae, nec non Dualistae vocantur) explanarunt, & refutarunt; ut NATALIS ALEXANDER in *Historia Ecclesiastica Saeculi 3. Cap. 3. Artic. 9.* JOANN. CHRISTOPH. WOLFIUS in *Manichaeismo ante Manichaeos, & inter Christianos Redivivo*. RADULPH. CUDWORTHUS & JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS l. c., ut & hic in *Commentariis de*
Re-

2. Divina tamen illa Revelatio, quam veneramus ut certum, & fallere nescium veritatis canonem, nobis tradit hoc fidei nostrae mysterium, in uno illo Deo esse quandam pluralitatem, & quidem Trinitatem (b).

3. Eam-

Rebus Christianorum ante Constantinum M. Saecul. 3. § 39. seq. LENAIN DE TILLEMONT dans Memoires pour Servir a L'Histoire Ecclesiastique. Tom. 4. Par. 2. pag. n. 744. seq. ISAAC. DE BEAUSOBRE dans l'Histoire Critique de Manichee, & du Manicheisme. Evolvi quoque possunt, praeter Eruditos a JOANN. ALBLRT. FABRICIO in Bibliotheca Graeca. Tom. 5. Lib. 5. Cap. 1. pag. 295. seq. in medium adductos, PIERRE BAYLE dans Dictionnaire Historique, & Critique, variis in locis, & imprimis Tom. 3. in v. Manicheens, & Pauciliens. ut & dans Reponses aux Questions d'un Provincial. ut & Auctores, qui illum oppugnarunt, quorum Scripta in medium infra adferam, cum de Origine Mali differendum erit.

(b) Mysterium Trinitatis non Lumine Rationis, verum Sola Revelatione Divina cognosci, ac demonstrari posse, adversus PHILIPP. MORNAEUM in Libro de Veritate Religionis Christianae. Cap. 5. BARTHOLOM. KECKERMANNUM in Systemate Theologiae. Lib. 1. Cap. 3. seq. JOANN. CLAUBERGIIUM in Di-

sputat. de S. S. Trinitate, quae possunt in ejus, & MARTIN. HUNDII Disputationibus Selectis. JACOB. ALTINGIUM in Heptade 6. Dissertat. Theologic. 5. Oper. Tom. 5. pag. 175. seq. PETR. POIRETUM in Cogitationibus Rationalibus de Deo, Anima, & Mundo. aliove: evicerunt ANDR. RIVETUS in Commentario in Psalm. 19. Oper. Tom. 2. pag. 78. seq. JACOB. THOMASIIUM in Orationibus Varii Argumenti. Orat. 1. PETR. A MASTRICH in Novitatum Cartesianarum Gangraena. Sect. 2. Cap. 17. JOANN. CASPAR. LOESCHERUS Pauperorum Sacrorum Exercit. 1. REINHARD. HENRIC. ROLLIIUM in Dissert. de Mysterio S. S. Trinitatis ex Lumine Naturae Indemonstrabili. JOANN. FRANCISC. BUDDIUM in Dissert. Theolog. de Fide, quam nonnulli Fingunt Naturali. Cap. 3. § 22. Miscellaneorum Sacrorum. Par. 3. pag. 148. seq. ZACHAR. GRAPIUM in Systemate Novissimarum Controversiarum. Tom. 1. Cap. 2. Quaest. 1. THEODOR. DE BLANC. dans Principes contre les Sociniens. Par. 1. Sect. 3. seq. Inspici quoque hac de re queunt Scripta eristica JOACHIM. GE. DAR-

3. Eamque non *Relationum* tantum, aut *Modorum* subsistendi aut operandi *essentialium*: sed *Personarum*, sive ὑποστάσεων vere distinctarum, quas communiter vocat *Patrem*, *Filium*, & *Spiritum S.* etsi Divinae illae Personae, suis singulae characteribus insignitae, aliis etiam subinde nominibus appellentur (c).

4. Quod mysterium, licet omnem illius modum plene non assequamur, prae nobis ferimus, tanta claritatis evidentia in Verbo Dei esse revelatum, ut pertinaciae, aut incredulitatis sit, id non agnoscere. Quin immo totum Systema Divinae Sapientiae, quod Sacra Revelatio nobis exhibet, ita est digestum, ut omnia illius principalia dogmata, ex hac hypothesis, facili opera explicentur; & absque ea explicari nequeant: nisi in illud manifesta vis inferatur, & pondus praestantium

A a 3 il-

JES, JACOB. CAROVII, & JOACHIM. LANGII, quae memorat JOANN. JACOB. MOSER *im Beytrag zu einem Lexico der Ietzlebenden Theologen*; in vita CAROVII 141. blattf. Praeterea cum in Academia Rostochiensis JOANN. LUDOVIC. ENGE- LIUS contenderet, Trinitatem ex

Ratione probari posse, Ordo Theologicus illi se opposuit. Qui historiam hujus certaminis scire cupit, adeat JOANN. DIETER. WINKLERUM in Libro Germanice edito sub, titulo, *Sammlung Unge-druckter Gelehrter Merkwürdigkeiten.* 3 Stuck. 340 blattf.

(c) Hoc

illarum veritatum, conturbato earum ordine elevetur.

5. Opera tamen danda nobis est quam diligentissima, ne hic videri velimus *sapere supra quod scriptum est*, & de hoc arcano plus vel minus dicamus, quam in Scripturis revelatum est: ne ad duos scopulos extremos, *Sabellianismum*, aut *Tritheismum* (d), offendamus.

6. Fi-

(c) Hoc loco commode referri possunt contentiones, de Natura Trinitatis, ventilatae inter Cartesianos, illorumque Antagonistas. An possimus omnem contradictionem in mysterio Trinitatis, quam nectunt Sociniani, enodare: ut & An hoc unum Solum de S. Trinitate consipi possit, Deum se revelasse ut unum in essentia, ita tamen, ut in ea essentia sint quaedam, quae non sunt diversa nomina, nec attributa, nec denominationes, sed alio quodam modo differant. Afirmantur CHRISTOPH. WIT- TICHIVS in Theologia Pacifica. Cap. 1. § 6. & in Appendice. Quaest. 2. FRANCISC. BURMANNUS P. in Synopsi Theologiae. Tom. 1. Lib. 1. Cap. 30. § 22. PETR. ALLINGA Illustrium Erotematum Decade 10. nec non in Face Dissidii Extincta. Cap. 33. & 34. Negarunt SAM. MARESIUS de Abusu Cartesianae Philo- sophiae in Rebus Theologicis, & Fidei.

pag. 88. ac in Systemate Novo. Loc. 3. § 41. PETR. A MASTRICHT in Novitatum Cartesianarum Gangraena. Sect. 2. Cap. 18. § 12. seq. MELCH. LEYDIKKERUS in Face Veritatis. Loc. 4. Controvers. 2, & 3.

(d) Tritheitarum Sententiae, Tres esse in Divinitate Distinctas Naturas, plerique censent Auctorem esse Joannem Philoponum. Verum aliqui volunt, hanc haeresin originem habere a JOANN. ASCUNAGE. Hoc de errore disseruerunt JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in Observat. de Haeresibus ex Philosophia Aristotelico-Scholastica Ortis. Observat. Selectar. ad Rem Litterariam Spectantium. Tom. 1. Observat. 15. JOANN. GEORG. WALCHIUS in Dissert. de Origine, & Progressu Tritheismi. JOANN. CHRISTOPH. HARENBERGIUS in Otis Gandershemensibus Sacris. Observat. 12. de Commentitio Tritheitarum Haeresi Doctoribus Ecclesiae Non-

6. Fides itaque Ecclesiae, de hoc Doctrinae Christianae mysterio, his fere constat, *Tres Personas, suis singulas relationum naturalium characteribus insignitas, subsistere in una Divinitatis Essentia: five, Unam eandemque Divinitatis Essentiam Tribus Personis esse communem.*

7. Per Personam (πρόσωπον five potius ὑπόστασιν) (e) intelligas rem existentem, intelligentem, non unitam cum re alia.

8. No-

Nonnullis Perperam Afficta. ubi se opponit catalogo Tritheitarum a JOANN. LAMIO, ejus Libro de Recta Patrum Nicaenorum Fide, adnexo.

In numerum Tritheitarum referuntur.

I. Patres Nicaeni a DIONYS. PETAVIO, STEPH. CURCELLAEO, RADULPH. CUDWORTHO, JOANN. CLERICO, ELIE SAURIN, PIERRE FAYDIT, locis a CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIO adductis in *Introductione in Historiam Theologiae Literariam. Par. 1. Lib. 2. § 10. pag. 311. seq.* Illos vero ab hoc crimine purgarunt GUILIELM. WALLUS in *Historia Baptismi Infantum. Versionis Latinae Par. 2. Cap. 5. § 8. seq.* nec non VIRI DOCTI, quos JOANN. LUDOVIC. SCHLOSSER in subjunctis *Observationibus*, & PFAFFIUS l. c. memorarunt.

II. GUILIELM. SCHERLOCKIUS, cujus sententia habet, Tres esse infinitas mentes, ac earum unitatem consistere, quod quaelibet omnium, quae in reliquis sunt, aequae conscia sit, ac sui ipsius. Scripta adversas illum accusandum, vel defendendum typis excusa suppeditabit CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIUS l. c. pag. 313. seq.

III. PIERRE FAYDIT, qui censuit, in Divinitate tres esse naturas numero distinctas, cui se opposuit LOUIS HUGO. Hujus atque illius Opera exhibet PFAFFIUS l. c. pag. 312.

(e) Multae sunt voces Graecae, atque Latinae, quibus Veteres, & Recentiores Dei Essentiam, Trinitatem, ac Personas Divinas denominarunt: v. c. εἶσα, φύσις, μορφή, εἶδος, ὑπόστασις, πρόσωπον, ὕψωσις

8. Notio hæc *Personae*, fateor, aut ὑποστάσεως hoc sensu in Verbo Dei non extat, ne quidem *Heb.* I. 3. nec tamen propterea improbanda, cum res ipsa, illi notioni substrata, in eodem Dei Verbo clarissime tradatur.

9. Imo, quod nos *Personam* vocamus, Scriptores Sacri ἰσχυροί non minus efficace vocarunt πνεύμα, *Luc.* I. 35. *Rom.* I. 4. *Heb.* IX. 14. *I Pet.* III. 18.

10. Ni-

ὑπαρξίς, ὁμοούσιος, ὁμοῦσιος, *Natura, Essentia, Substantia, Trinitas.* De his, ceterisque vocabulis magna est Auctorum copia, quorum sequentes adduxisse sufficiet: ut JOANN. CALVINUM in *Institutionibus Religionis Christianae. Lib.* I. *Cap.* 13. § 2. *seq.* nec non in *Epistolis, & Responsis*, adnexis *Oper. Tom.* 9. *pag.* 181. DAN CHAMIERUM in *Panstratia Catholica. Tom.* 2. *Lib.* 1. *Cap.* 2. *seq.* DIONYS. PETAVIUM *Theologicorum Dogmatum Tom.* 2. *Lib.* 4. *Cap.* 1. *seq.* JOANN. CROIUM in *Observationibus in Nov. Foed. Cap.* 20. JOANN. CLOPPENBÜRGIUM in *Gangraena Theologiae Anabaptisticae. Disput.* 1, & 2. *Oper. Tom.* 2. LUDOVIC. CAPPELLUM in *Thesib. Theolog. de Deo, Uno, & Triuno Par.* 3. *Thes. Salmuriens. Par.* 1. JOANN. CASPAR. SUICERUM in *Thesauro Ecclesiastico in v.* ut & in *Symbolo Nicaeno-Con-*

stantinopolitano Expesito. Cap. 3, & 10. PETR. ZORNIUM in *Dissert. de Varia fortuna Vocis ὁμοούσιος*, quae inserta est *Opusculis S. Tom.* 1. *pag.* 71. *seq.* JOANN. BAPTIST. CORNICUM in *Dissert. de Divinis Nominibus.* JOACHIM. JUST. RAU in *Diatriba Critico-Philologica complectente Historiam Veterem, & Recentiore Vocis Ecclesiasticae ὁμοούσιος*, subjuncta ejus *Diatribae de Philosophia Luc. Caec. Lactantii.* JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Elementis Theologiae Dogmaticae. Par.* 1. *Cap.* 2. § 1. PRUD. MARANUM dans *Dissert. sur les Semi-Arriens*, quae prostat *Tom.* 2. *Bibliothecae Historiae Haeresiologicae.* JOANN. VOIGTII. THEODOR. DE BLANC. dans *Principes contre les Sociniens. Par.* 1. *Sect.* 1. *Chap.* 1. *Art.* 2.

Præterea lites circa has voces (ut eas taceam, quae in Ecclesia veteri de illis motae sunt) inter Vi-

10. Nihil igitur vitii habet, quod, qui cum Noëto, Sabellio, & Monarchicis, qui dicebantur, *Saeculis* Christianismi III. & IV. de hac Doctrina disputarunt, ad animi sui sensa recte exponenda, & adversantium strophas relegendas, *Personae* & ὑποστάσεις voces in Disciplinam nostram advocarint.

11. Per *Essentiam* vero Dei hic intelligimus τὴν φύσιν sive τὴν Θεότητα τῆς Θεῆς: ipsam *Dei Naturam*, cum omnibus perfectionibus illam constituentibus, superiore Capite recensitis. *Gal. IV. 18. Col. 11. 9.*

B b

12. II-

Viros Doctos ventilatae, fuere variae.

I. SAM. MARESI *Dissert. de Vocibus Trinitatis, Essentias, Personae, ὑποστάσεις, & Similibus.* additae Joannae Papiissae Restitutae, se opposuit STEPHAN. CURCELLAEUS in *Dissert. Theolog. de Vocibus Trinitatis, ὑποστάσεις, Personae, Essentiae, ὑποστάσεις, & Similibus*, quae prostat in *Quaternione Dissert. Theolog. Diss. 1. Oper. pag. 811. seq.* Respondit illi MARESIUS, ac causam suam egit in *Repetitione, & Defensione Dissert. Theolog. de Vocibus Trinitatis, Essentiae, ὑποστάσεις, & Similibus*, inserta *Defensioni Fidei Catholicae, & Orthodoxae. pag. 1. seq.*

II. Cartesiani, eorumque Antagonistae inter se dimicarunt: *Quid sit Persona, & quid sit Subsistentia*; ut CHRISTOPH. WITTICHIUS in *Theologia Pacifica. Cap. 12. § 149. & Cap. 16. § 227*, nec non in *Appendice. Quaest. 145, 149, 150.* PETR. ALLINGA in *zyn Aanspraak aan den Lezer, voor zyn Boek van de Voldoeninge Jesu Christi. bladz. 45. enz. & in de Uitvaard van LEONARD. RYSSENIUS Cap. 8.* nec non in *Libris Latino sermone exaratis, ac inscriptis hoc titulo, Illustrium Erotematum Decades 12. Decad. 10. & Fax Dissidii Extincta. Cap. 32.* His se opposuerunt LEONARD. RYSSENIUS, in *Libro Belgico, cui titulus, de Oude Rechtfennige Waerheid*

Ver-

12. Illam docet Ecclesia *tribus Personis esse communem*, quatenus tres illae Personae (quas S. Scriptura vocat *Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum*) illam Naturam, & Perfectiones participant.

13. *Unam tamen esse, & Unicam, modo quidem perfectissimo*, qui a nobis perfecte non intelligitur: quem non placet ad genera *Unitatum*, quae in creaturis locum habent, metiri, aut notionibus, apud Philosophos receptis, exprimere. Scriptura docet, *Patrem esse* ἐν τῷ υἱῷ *IN Filio, & Filium* ἐν τῷ Πατρὶ *IN Patre.* *Joh. x. 38.*

14 *Unā-*

Verdonkerd, en Bedekt. Cap. 9. PETR. & MASTRICHT in Novitatum Cartesianarum Gangraena. Sect. 2. Cap. 34. MELCH. LEYDEKKER in Face Veritatis. Loc. 4. Controvers. 1.

III. Cum JOANN. BRAUNIUS in *Disput. Theolog.* has duas proposuisset Theses, *Personalitatem in Deo esse meram negationem, nihil positivi; imo si positivum aliquid praeter essentiam statuatur, compositionem in Deum induci.* Insuper *Personalitatem Filii Dei in incarnatione, cum personalitate Θεοῦ Θεῶν esse mutatam, ut naturae divinae non magis competat personalitas quam humanae.* Hunc oppugnavit JOANN. MAR-

CKIUS primam ore, dein scripto in *Narratione Apologetica Protestationis, a se Instituta contra Nonnullas J. BR. Theses.* quae prostat in ejus *Opusculis. Philol-Theolog.* a CORNEL. VELSENIO nuper editis. Tom. 2. Huic reposuit BRAUNIUS *Necessariam, ac Modestam Defensionem* MARCKIUS contra hanc *Apologetiam* iterum evulgavit, *Appendicem Narrationis Apologeticae*, quae quoque l. c. existat. Historiam hujus contentions quoque refert LUDOLFF BENTHEM in *Hollandischer Kirch- und Schulenstaat. 2. Theil. 2. Capit. 38 §.*

IV. Lis de his vocibus viguit in-

14. *Unitatem* autem, aequae ac *distinctionem* Divinarum harum Personarum, firmare docet atque illustrare Relationes, quae inter eas intercedunt, non modo *Arbitrarias*, quae manifestatae sunt in Executione Consilii Gratiae, sed & *Naturales*, & *Essentiales*, secundum quas *Prima Persona* principium est *Secundae*, & *Tertiae*. unde rationem petit Nominum, quibus hae Personae insigniuntur, *Patris*, *Filii*, & *Spiritus S.*

15. Qui *fidem Ecclesiae* de hoc gravissimo Religionis Dogmate sic describunt, quod in *Una Essentia Divina* insint tres τρεις ὑπάρχουσ MO-
DI *subsistendi*, minus loquuntur accurate. Ve-

B b 2

tus

inter PIERRE JURIEU dans l'Idée des Sentimens de MR. SAURIN sur les Mysteres de la Trinite, & de l'Incarnation. pag. 4. seq. atque dans Religion du Latitudinaire. pag. 97. seq. Ejusque Adversarium FLIE SAURIN dans Justification de sa Doctrine contre MR. JURIEU. Par. 1. pag. 35. seq. & Par. 2. Chap. 3. seq. Jun-
genda, quae huic opposuit ZACHAR GRAPUS in Systemate Novissimarum Controversarum. Tom. 1. Cap. 2. Quaest. 7.

V. Elenctici memorandi veniunt, qui Anabaptistes, Mysticos, Quac-

querosque confutarunt, & contra illos probarunt usum vocum memoratarum ad explicandum Mysterium Trinitatis non esse rejiciendum; v. c. JOANN. WOLFGANG. JAEGERUS in Systemate Theologiae. Lib. 1. pag. 105. seq. atque in Examine Theologiae Novae. Controvers. 5. ZACHAR. GRAPUS l. c. Quaest. 6. Praeterea cum CHRISTIAN THOMASIVS PETR. POIRETAE patrociniū in se suscepere, adversus eum in arenam descendit ALBERT. CHRISTIAN. ROTHIVS Hujus, atque illius Scripta controversa memorat GRAPUS l. c.

(f) Heic

tus Ecclesia definivit, tres esse ἑποστάσεις: etsi & ille loquendi modus de τρεῖσι ὑπαρχουσῶν satis sit antiquus (f).

16. Ut

(f) Heic memorari queunt littere, in Belgio nostro agitatae, quibus ansam praeberunt duae pericopae, quae leguntur in Libro FRIDERIC ADOLPH. LAMPII ex Germanico idioma, Belgice typis excuso, sub titulo. *De Verborgentheit van bet Genade Verbondt Geopent. Hoofst. 2. § 17. Het stoot overboop alle gedachten der geenen, die de drie, waar van in de Heylige Schriftuur gesproken werdt, alleen voor bloote benaamingen, of voor wysen van bestaan, of krachten, en uytvloeyingen van Godt, gebouden hebben. Et paulo post; Die zich niet te gelyk ook zal verpligt vinden, om drie onderscheidene Persoonen in bet Wesen van Godt te begrypen, die een ieder syne eigene verstandt, en wille heeft? Ex his verbis collegerunt nonnulli.*

I. Quod priore loco LAMPIUS illos, qui tres Modos Subsistendi in Divina Essentia Statuunt, in numerum Sabellianorum referat. ut JACOB. FRUYTIER in *de Oude, & Beproeftde Leere van God den H. Geest* 54 blad. enz. ut & in *de Aanmerkingen tot Bevestiging van de Oude, Gezonde, Godlyke Leere.* ANTON. DRIESSEN in *zyn Antwoort op de gedrukte brief van den Heer ODE: nec non in zyne Weder-*

leggingen der Aanmerkingen van den Heer ODE 34. blad. enz. Contra primum FRUITIERI Librum se defendere conatus est LAMPIUS in *Opusculo*, cui titulus, *Redenen, waarom op een Naam-roovend Geschrift, van eenen Onverstandigen Rotterdamsen Voeraar, niet breedvoerig geantwoord word.* Insuper contra Adversarios illius patrocinium in se suscepit JACOB. ODE in *Epistola ad ANTON. DRIESSEN* pag. 19. seq. ac in *Animadversionibus adversus eum in lucem evulgatis* pag. 130. seq.

II. Quod ejus posteriore loco verba hunc fundant sensum. In una Divina Essentia esse Tres Distinctos Intellectus, & Voluntates, ac proinde in Deitate Tres esse Distinctas Essentias. Hujus erroris LAMPIUS insimularunt FRUYTIER Libro priore 55 blad. & DRIESSEN in *Mantissa de Aeterno Pacis Consilio, & Pacto Triunius Dei* pag. 155. & in *Libellis contra ODE editis.* Causam suam contra FRUYTIERUM egit LAMPIUS l. c. 7 blad. nec non adversus ejus oppugnatores in arenam descenderunt, atque ejus verba contra scopum interpretari contenderunt ODE l. c. atque BERNARD. SEBAST. CREMER in *Vindictis D. A. DRIES-*

16. Ut vero *doctrina hujus mysterii*, in Scriptis Testamenti Veteris jam indicata, & patefacta, (licet minore claritatis gradu, pro Oeconomia illius temporis) dein per Christum & Apostolos, simplicissimo quidem orationis genere, evidenter declarata, & per totam Novi Foederis Oeconomiam luculenter illustrata, & a subsequenter Ecclesiae Doctoribus per singularem Dei Providentiam fideliter conservata, & defensa est; quia tamen Deo non placuit *omnem* hujus rei *modum* nobis distincte revelare, aut potius explicare, & is proinde hac Ecclesiae Oeconomia a nobis perfecte non intelligitur, & ad omnium captum plene explicari nequit: non defuerunt a primordiis Christianismi, qui, non obstante revelationis claritate, ausi fuerunt hanc doctrinam proscribere, eandemque blaspheme etiam traducere, & obtrectare.

17. Inter quos quidem in eo fere convenit, ut statuant, *unicam* tantum esse *Personam* vere

B b 3

Di-

ENII Illustratis pag. 76. seq. item in bet Naschrift, en Aanmerkingen tegen den Heer DRIESSEN 252 bladz. enz. gevoegt agter zyn Boek over

de Sekerbeyt, en Weerdigbeyt van de Sin-en-Voorbeeldische Godgeleer- beyt.

(g) Cir-

Divinam, solamque vere *aeternam*: sed in explicandis denominationibus *Patris*, *Filii*, & *Spiritus S.* & *Filii*, ac *Spiritus S.* naturis, plurimum dissentiunt.

18. *Sunt enim*, qui expositionem denominationum *Patris*, *Filii*, & *Spiritus. S.* ad ipsam Dei *essentiam* restringunt, ut olim *Praxeas*, *Noëtus*, & *Sabellius* (g), docentes, has esse denominationes *unius Personae*, quae pro varia sui *manifestatione*, aut *relatione* varia denominetur.

19. In quorum ordinem adscribendi sunt, qui sive superioribus saeculis, sive nostra etiam aetate, *Trinitatem*, sive Nomina *Patris*, *Filii*, &

(g) Circa genuinam *Praxae*, *Noëti*, & *Sabellii* (qui a *Veteribus*, ac *Recentioribus* *Monarchiani*, nec non *Patripassiani* adpellantur) opiniones de *Trinitate* dissentiunt *Eruditi*. Conferri possunt *NATALIS ALEXANDER* in *Historia Ecclesiastica*. Tom. 3. *Dissert.* 25. pag. 775, seq. *CHRISTIAN. WORMIUS* in *Historia Sabelliana*. *JOANN. ALBERT. FABRICIUS* in *Bibliotheca Graeca*. Tom. 8. *Lib. 5. Cap.* 23. pag. 335. *PETR. WESSELIINGIUS* *Probabilium*. *Cap.* 26. *PAUL. ERNEST. JABLONSKI* in *Dissert.* sub ejus auspiciis habita, de *Genuina Pauli Samosatani Doctrina*. *JOANN. LAURENT. MOHEMIUS* in *Commentariis de Rebus Christianorum ante Con-*

stantinum Magnum. *Saecul. 2. § 62*, & *Saecul. 3. § 32. seq.* *LENAIN DE TILLEMONT* dans *Memoires pour Servir a l'Histoire Ecclesiastique*. Tom. 4. *Par. 2. pag. m. 527. seq.* *ISAAC. DE BEAUSOBRE* dans *l'Histoire de Manichee, & du Manicheisme*. Tom. 1. *Liv. 3. Chap. 6. § 7. seq.* *ABRAM. ARENT VAN DER MEERSCH* in *zyne Aanteckeningen by de Kerkelyke Geschiedenissen van Eusebius Pamphilus*. 5 *Boek. 28. Hoofdst. en 7 Boek. 6 Hoofdst.*

Praeterea *Sabellianos* *Recentiores*, atque *Opera Eruditorum*, quibus eos prostrigarunt, enumerat *JOANN. GEORG. WALCHIUS* in *Bibliotheca Theologica Selecta*. Tom. 1. *Cap. 5. Sect. 10. § 9.*

(b) Per-

& Spiritus. S. exponere tentarunt de tribus *Facultatibus*, aut *Modis Operandi*, sive *Essentialibus* sive *Oeconomicis*, *Divinae Mentis*: quorum *variae admodum sunt sententiae*, & *lufus ingenii* (b).

20. *Sunt*

(b) *Perplures, ac diversas Sententias, quas de S. S. Trinitate non tantum nonnulli e Veteribus, sed & Recentioribus excogitarunt.* v. C. RICHARD. HOOKER, JOANN. WALLISIUS, STEPHAN NYE, ROBERT. SOUTHUS, ERASM. WARREN, NEHEM. GREW, LIBERIUS DE S. AMORE, ANTON. BOURIGNON, PETR. POIRETUS, HERMANN DEUSINGIUS, JACOB. BOEHMIUS. recensuere IUST. CHRISTOPH. SCHOMERUS in *Collegio Novissimarum Controversarum in Universam Theologiam. Cap. 4. Disput. 5.* JOANN. FRIDERIC. MAYERUS in *Epistola de Controversiis in Anglia Recens Agitatis ad Kilonienses Transmissa.* ZACHAR. GRAFIUS in *Systemate Novissimarum Controversiarum Tom. 1. Cap. 2. Quaest. 9. seq.* ERNEST. FRIDERIC. KESSELRING in *προσωπία Disput. de Massa, ex qua Christus Natus, Praeservata.* CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIUS in *Primitiis Tubingensibus Tom. 2. item in Introductione in Historiam Theologiae Literariam. Par. 1. Lib. 2. § 10 pag. 312. seq.* REINHARD. HENRIC. ROLLIUS in *Programmat. de Abominandis Fanaticorum de San-*

ctissimo Trinitatis Mysterio Sententias. LAURENT. REINHARDUS in *Introductione in Historiam Praecipuorum Dogmatum Ecclesiae Evangelicae per Omnia Nov. Test. Secula breviter Commemorata.*

Silencio plane praeterire nequeo novum systema in Belgio nostro a Paul. Mary Carecheta Hagienfi circa Trinitatem inventum, quod ipse his verbis delit neat dans *Lettre d'un Theologien a un autre Theologien § 11. & dans Doctrine de la Trinite Eclaircie. Par. 3. pag. 6. seq. Que l'on conçoit seulement, que le Pere c'est la Divinite toute pure; & que le Fils, & le St. Esprit (je parle du Fils considere soit avant, soit apres sa venue en chair) sont deux autres Personnes, en chacune desquelles il y a deux natures: une nature divine, qui est la meme dans chacune des trois Personnes, & au regard de laquelle ils sont un seul & meme Dieu, ayant une meme essence divine, unique non seulement en espece, mais en nombre: & outre cela une nature finie & dependante, unie avec cette nature divine, de la meme maniere que les Orthodoxes enseignent, que Jesus Christ est Dieu,*

20. *Sunt* alii & longe plures, qui expositionem Nominum *Patris, Filii, & Spiritus. S.* nequaquam restringunt ad ipsam Dei Essentiam; sed contendunt, unam illam Personam, quam illi *Summum, Æternum, ac Verum Deum* vocant, esse, & tantum appellari *Patrem*. In quo consentiunt: etsi rursus in exponendis *Filii & Spiritus. S.* Nominibus, & Naturis diversa sentiant.

21. Aliqui enim illorum per *Filium Dei* intelligunt hypostasim perfectissimae naturae, ante saecula a Deo creatam, omnium aliarum creaturarum Creatorem, & Dominum, sed Patre

& homme. Voila un fondement d'antite: voila un fondement de distinction: voila un fondement d'egalite: voila un fondement d'inegalite, & de subordination. Haec sententia a Synodo Wallonica, primum Campis, & dein Hagae Comitum congregata, est proscrip̄ta, atque variis Operibus, a Viris Doctis luci expositis, confutata, ut ab ARMAND. DE LA CHAPELLE, JEAN LOUIS BONYOUST. DAVID. RENAUD BOULLIER, ET JAQUES GEORGE DE CHAUFEPIC. Horum Opuscula enumerat JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Historia Critica Novae Explicationis Dogmatis de Tribus in Deo Personis, quam PAUL. MATY excogitavit. Accedit*

ex-
Modesta in Veritatem ejus Explicationis Inquisitio, quae extant Vol. 2 ejus Dissertationum ad Historiam Ecclesiasticam Pertinentium. pag. 399. seq. Adversariis MATY ibi indicatis addendus ANTON. DRIESSEN in *Examine Sententiae PAUL. MATY.* Opinionem suam MATY contra sententiam in memoratis conciliis in illum latam, atque objectiones quorundam adductorum Antagonistarum, variis Libellis apolegeticis defendere adlobaravit, atque ejus causam quoque in editis scriptis egit JUST. VAN EFFEN. Hujus, atque illius Opuscula quoque exhibet MOSHEMIUS l. c.

(i) De

existendi modo, & potestate inferiorem, quae Arii, & Arianorum, sic proprie dictorum, fuit sententia (i), & recentiore aetate Valentini Gentilis (k).

C c

22. Ali-

(i) De Arianis, eorumque variis Sectis egerunt NATALIS ALEXANDER in *Historia Ecclesiastica*. Tom. 4. Saecul. 4. Cap. 3. Artic. 3. seq. DIONYS. PETAVIUS *Theologicorum Dogmatum*. Tom. 2. Lib. 1. Cap. 7. seq. JOANN. ADAM. OSIANDER in *Arianismi Antiqui, & Novi Brevibus Lineis*. RADULPH. CUDWORTHUS in *Systemate Intellectuali*. Tom. 1. Cap. 4. & JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Observat.* JACOB. BASNAGIUS in *Dissert. de Eunomio*, quae legitur in *Lectonibus Antiquis* HENRIC. CANISII Tom. 1. THOM. ITTIGIUS in *Historia Concilii Nicaeni*. JOANN. ALBERT. FABRICIUS in *Bibliotheca Graeca*. Tom. 8. Lib. 5. Cap. 23: ut & in *Notis ad Philastrium de Haeresibus*. Cap. 66. seq. MICH. WALTHERUS in *Dissert. Theolog. de Fidei Nicaenae Antiquitate, Veritate, & Necessitate*. A. ET R. JOANN. BAPTIST. ROESCHELIO, quae inserta est illius *Dissertat. Theolog. Academ.* pag. 301 seq. GODEFROI HERMANT dans la *Vie de S. Athanase*. LOUIS MAIMBURG dans *l'Histoire de l'Arianisme*. LENAÏN DE TILLEMONT dans *Mémoires pour Servir à l'Histoire Ecclesiastique*. Tom. 6. Par. 2. & 3. PRUD. MARAN

dans *Dissert. sur les Semi-Ariens; quae prostat Tom. 2. Bibliothecae Historiae Haeresiologicae* JOANN. VOIGTII. ISAAC. DE BEAUSOBRE dans *l'Histoire de Manichee, & du Manicheisme*. Tom. 1. Liv. 3. Chap. 7.

Patres Ante-Nicaenos idem cum Arianis sensisse contenderunt DAN. ZWICKERUS, CHRISTOPH. SANDIUS, STEPHAN. CURCELLAEUS, SAM. CRELLIUS, GUILIELM. WHISTONUS, aliive. Eos vero ab hac macula purgarunt ABRAH. CALOVIUS, SAM. GARDINERUS, GEORG. BULLUS, STEPHAN. LE MOYNE. Horum, illorumque Scripta hac de contentione exhibent JOANN. ALBERT. FABRICIUS in *Bibliotheca Graeca*. Tom. 8. Lib. 5. Cap. 23. pag. 312. seq. & CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIUS in *Introductione in Historiam Theologiae Literariam*. Par. 1. Lib. 2. § 10. pag. 309. seq. Patronis Doctorum trium primorum saeculorum, ab iis memoratis, adnumerandi FRIDERIC. ADOLPH. LAMPE in *Dissert. Theol. de Aloys Deitate contra Arianos*. *Dissertat. Philolog.* Vol. 1. pag. 225. seq. & ZACHAR. GRAPPIUS in *Systemate Novissimarum Controversiarum*. Tom. 1. Cap. 2. Quaest. 4. Ali-

22. Aliqui in Christo Jesu aliam negant esse naturam, quam humanam; sive, Christum Jesum, secundum naturam quandam excellentiorem, extitisse, antequam natus fuerit ex Maria Virgine: quem Christum hominem ajunt Deum vocari, minore emphasi vocis, ob potestatem, & gloriam a Patre in illum translata; & *Filium Dei*, quod a Deo dilectus, ad Munus Mediatorium ordinatus, ex Maria Virgine, Dei potentia, productus, & tandem resuscitatus, & glo-

Aliqui DIONYS. PETAVIUM his addunt. Verum enim vero alii in numerum Auctorum, qui Patres Ante-Nicænos Arianismi accusant, illum referendum esse volunt. Consulendus JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Isagoge Histor-Theolog. ad Theologiam Universam. Tom. 1. Lib. 2. Cap. 3. § 9. pag. 580. seq.* Evolve adhuc, si lubet, quae hoc de argumento disceptarunt PIERRE JURIEU dans *le Tableau du Socinianisme: & dans l'Idée des Sentimens de Mr. SAURIN sur les Mysteres de la Trinite, & de l'Incarnation: item dans la Religion du Latitudinaire.* Ejusque Antagonista ELIE SAURIN dans *Justification de sa Doctrine.*

Quod ad Scriptores, qui Arianos Recentiores refellerunt, adinet: illos suppeditabit JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Bibliotheca Theo-*

logica Selecta. Tom. 1. Cap. 5. Sect. 10. § 10.

(k) JOANN. VALENTINI GENTILIS errorem, ejusque fata (praeter Historiae Ecclesiasticae Scriptores) tradiderunt JOANN. CALVINUS in *Explicatione Perfidiae VALENTINI GENTILIS. Oper. Tom. 8. pag. 568. seq.* ANONYMUS in Libro, cui titulus, *Impietas VALENTINI GENTILIS Detecta.* PIERRE BAYLE dans *Dictionnaire Historique, & Critique. Tom. 2. in v. JEAN. VALENTIN GENTILIS.* JACQUES SPON dans *l'Histoire de Geneve. Tom. 2. & Editor in Notis.* BERNARD. LAMIUS in Libro Gallico idioma te, omisso nomine suo, evulgato, sub titulo *Histoire de Socinianisme. Par. 2. SAM. FRID. LAUTERBACH im dem Ebnatige Polnische Arianische Socinismo. Cap. 2.*

(l) Ge-

glorificatus sit. Quae Theodoti Coriarii (l) haeresis, a qua sententiae Berylli (m), Samosateni (n), & Photini (o), non multum ablu-

C c 2

fe-

(l) Genuinam Theodoti Byzantini Coriarii opinionem, ac tempus, quo haeresin suam disseminavit, illustrarunt JOANN. PEARSONIUS in *Vindiciis Ignatianis*. Par. 2. Cap. 2. ut et in *Operibus Posthumis*. pag. 148. MICH. WALTHERUS in *Dissert. Theolog. Academ.* pag. 91. seq. THOM. ITTIGIUS in *Dissert. de Haeresi archis Aevi Apostolici, & Apostolico Proximi*. pag. 259. seq. JOANN. ALBERT. FABRICIUS in *Notis ad S. Hippolytum*. Tom. 2. pag. 7. PETR. WESSELIINGUS *Probabilium* Cap. 21. JACOB. BRUCKERUS in *Historia Critica Philosophiae*. Tom. 3. Period. 3. Par. 2. Lib. 1. Cap. 2. § 11. pag. 298. ABRAH. ARENT. VAN DER MEERSCH in *zyne Aantekeningen by de Kerkelyke Geschiedenissen van Eusebius Pamphilus*. 5 Boek. 8 Hoofdst. 292. blad. enz.

(m) De errore Berylli Bostrensis differuerunt HENRIC VALESIIUS in *Annotationibus ad Eusebii Pampbili Historiam Ecclesiasticam*. Lib. 6. Cap. 33. Ejusque Censor JOANN. CLERICUS in *Arte Critica*. Vol. 1. Par. 1. Sect. 1. Cap. 14. § 8. seq. STEPHAN. LE MOYNE in *Notis, & Observationibus in Varia Sacra*. Tom. 2. pag. 232. seq. & pag. 1112. seq. JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in

Commentariis de Rebus Christianorum ante Constantium Magnum. Saecul. 3. § 24. LENAIN DE TILLEMONT dans *Memoires pour Servir a l'Histoire Ecclesiastique*. Tom. 3. Par. 3. pag. m. 198. seq. nec non pag. 363. JACQUES GEORGE DE CHAUFFEPIE dans *Nouveau Dictionnaire Historique, & Critique*. Tom. 1. in v. BERYLLUS. ABRAH. ARENT. VAN DER MEERSCH l. c. 6. Boek. 33. Hoofdst.

(n) Veram Pauli Samosateni sententiam indagarunt NATALIS ALEXANDER in *Historia Ecclesiastica*. Saecul. 3. Cap. 3. Artic. 8 JOANN. GUILIELM. BAIERUS in *Dissert. Histor.-Theolog. de Paulo Samosateno*. CHRISTIAN. WORMIUS in *Historia Sabelliana*. Cap. 4. JOANN. ERNEST. JABLONSKI in *Dissert. sub ejus auspiciis habita, de Genuina Pauli Samosateni Sententia*. JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Exercit. de Samosatensianis Neotericis*; quae prostat in *ejus Miscellaneis Sacris*. Lib. 1. Exercit. 5. JACOB. GUILIELM. FEUERLINUS de *Haeresi Pauli Samosatensis Solis Fragmentis Scriptorum Ipsius, & Testimoniis Patrum Antiochenorum*. JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS l. c. § 35. LENAIN DE TILLEMONT l. c. Tom. 4. Par. 2. pag. m. 612. seq. & pag. 893. seq. ABRAH. ARENT

serunt, a Socino (p) deinceps est recocta.

23. *Spiritum S.* autem alii interpretantur, per Excellentem quandam *πρόσωπον*, a Deo Patre; aut Fi-

ARENT VAN DER MEERSCH l. c. 7 Boek. 27. Hoofdst.

(o) De haeresi Photini, nec non de temporibus, ac locis, quibus damnata est, disputarunt DIONYS. PETAVIUS in *Animadversionibus ad Epiphanii Haeresin* 73 *Semi-Arianorum*: item in *Dissert. de Photino Haeretico, ejusque Damnatione in Quinque Synodis Facta*; quae subjuncta est Tom. 3. *Oper. de Doctrina Temporum*. pag. 189. seq. nec non in *Elencho Diatribae Utriusque de Photino*. *ibid.* pag. 201. seq. Ejusque Adversarius JACOB. SIRMONDUS in *Diatribis Sirmitanis de Anno Synodi Sirmiensis*, insertis ejus *Oper.* Tom. 4. col. 363. seq. Praeterea hac de re consulendi MATTH. LARROQUANUS in *Dissert. de Photino, ejusque Multiplici Damnatione*. GUILIELM. BEVEREGIUS ad Canon. 7. *Concilii Laodicensis, & 1. Constantinopolitani*. THOM. ITTIGIUS in *Historia Photini, adnexa Appendici de Haeresi archis Aevi Apostolici, & Apostolico Proximi*. Diff. 6. JOANN. ALBERT. FABRICIUS in *Bibliotheca Graeca*. Tom. 8. Lib. 5. Cap. 23. § 8. pag. 314. seq. & Tom. 11. Lib. 6. Cap. 4. pag. 378. seq. JOANN. DOMINIC. MANSI in *Libro de Epacbis Conciliorum Sardicensis, & Sirmien-*

sum, Ceterorumque, in Causa Arianorum.

(p) LAELII SOCINI, ejusque nepotis nomine FAUSTI SOCINI, Doctrinam, illiusque Natales, atque Fata delinearunt JOANN. CLOPPENBURGIUS in *Praefatione Historica de Origine, & Progressu Socinianismi ad Compendiolum Socinianismi Consultatum*. *Oper.* Tom. 2. pag. 315. seq. JOANN. HOORNBECK in *Apparatu ad Controversias, & Disputationes Socinianas*; praemisso Tom. 1. *Socinianismi Consultati*. nec non in *Summa Controversiarum Lib. 7.* GIBBERT. VOETIUS in *Notitia Latentis, & Serpentis Haeresis Anti-Trinitariae*; quae exstat *Selectar. Disputationum*. Par. 3. pag. 809. seq. CHRISTOPH. SANDIUS in *Bibliotheca Anti-Trinitariorum*. ABRAH. CALOVIUS in *Decade Dissertationum de Pseudotheologiae Socinianaе Ortu, Metodo, & Progressu*. Par. 1. *Scriptorum Anti-Socinianorum*. STANISIL. LUBIENICIUS in *Historia Reformationis Poloniae*. ABRAHAM. HEIDANUS in *Diatriba de Socinianismo*. subjuncto ejus *Libro de Origine Erroris*. pag. 493. seq. FRIDERIC. SPANHEMIUS F. in *Elencho Controversiarum*. pag. m. 137. seq. JOANN. MARCKIUS in *Oratione de Veterum, & Hodiernorum Socinianorum Errorum Convenientia*; quae pro-

Filio per Creationem productam, Filio tamen inferiorem; quae Macedonii (q), & in genere

C 3

Aria-

prostat Tom. 2. ejus *Opusculor. Philolog. Theolog.* a CORNEL. A VELZEN editorum, pag. 593. seq. JOANN. FRIDERIC. MAYERUS in *Epistola de Controversiis Anti-Trinitariis in Anglia Recens Agitatis*: ut & in *Historia Socinianismi*. HENRIC. ASCAN. ENGELKENIUS in *Dissert. de Damnabili Socinianismi Gangraena*, quae prostat in limine Collegii Anti-Sociniani JUST. CHRISTOPH. SCHOMERI. GUSTAV. GEORG. ZELTNERUS in *Historia Crypto-Socinianismi, Altorfinae quondam Academiae infestis, Arcana*. SAM. BOCK in *Historia Socinianismi Prussici*. LOUIS MAIMBOURG dans *l'Histoire de l'Arianisme*. Tom. 3. Liv. 12. pag. m. 524. seq. PIERRE BAYLE dans *Dictionnaire Historique, & Critique*. Tom. 4. in v. Socin. SAM. FRIED. LAUTERBACH. im dem *Ebmalige Polnische Socinianismo*. SIEGM. JAC. BAUMGARTEN im den *Abris eener Geschichte der Religionsparteien*. 12. Abschnit. Cum ANONYMUS, ejus nomen, ut antea memoravi, esse fertur BERNH. LAMIUS in Libro Gallice edito sub titulo, *Histoire du Socinianisme*. Par. 1. Chap. 3. contenderet, Reformationem Ecclesiae Origini Socinianismi ansam praebuisse. Illum oppugnavit, atque prostravit (ut alios taceam) JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Commentat. Histor-Theolog.*

de Origine Socinianismi ab Ecclesiae Emendatione non Repetenda; quae inserta est ejus *Miscellaneis Sacris*. Par. 2. pag. 400. seq. Plura de haeresi Socinianorum ab Eruditis edita Opera enumerat CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIUS in *Introductione in Historiam Theologiae Literariam*. Par. 2. Lib. 3. pag. 320. seq. JOANN. CHRISTOPH. KOECHERUS in *Conspectu Theologiae Universalis*. Cap. 6. § 355. JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Bibliotheca Theologica Selecta*. Tom. 1. Cap. 5. Sect. 10. Qui & suppeditabunt Commentationes, ab Eruditis ad Socinianorum errores de Trinitate, aliisque Dogmatibus Fidei profligandos, divulgatas, quarum aliquas suis locis in medium adferre mihi propositum est.

(q) Macedonii, Pneumatomachorum auctoris, errorem exposuerunt, & profligavit NATALIS ALEXANDER in *Historia Ecclesiastica Saecul. 4. Dissert. 23.* JOANN. SAUBERTUS in *Dissert. ad Initium Evangelii Johannis a Macedonianis Corruptum*, inserta a JOANN. VOIGTIO in ejus *Bibliotheca Historiae Haeresiologicae*. Tom. 1. Fascic. 1. *Dissert. 4.* FRIDER. ADOLPH. LAMPE in *Vindictis Deitatis Spiritus Sancti*. Cap. 5. § 7. seq. quae extat in ejus *Dissertat. Philolog.-Theolog.* Vol. 2. Plura scire auctus,

Arianorum, proprie sic dictorum, fuit sententia: alii per Principem, aut per genus quoddam Sanctorum Angelorum; quae Bidelli (r), & Sandii (s): alii per quandam Dei Virtutem, qua Deus homines sanctificat, & dona spiritualia Gratiae iis impertit: quae Socini.

24. Quae sententiae omnes cum in hoc conspirent, in Divina Essentia non subsistere tres vere Divinas distinctas hypostases, coessentiales (t): quae est doctrina, & fides Ecclesiae: hac

avens, adeat Scriptores a VOIGTIO, ad calcem Dissertationis memoratae, adlegatos.

(r) Figmentum JOANN. BIDELLI, Spiritum S. esse Caput Angelorum Bonorum, exploserunt JOANN. CLOPPENBURGIUS in *Vindiciis pro Deitate Spiritus Sancti, adversus Pneumatomachum* JOANN. BIDELLUM ANGLUM. Oper. Tom. 2. pag. 451. seq. NICOL. ARNOLDI in *Atheismo Sociniano* JOANN. BIDELLI Refutato. JOANN. FRIDERIC. MAYERUS in *Dissert. de JOANN. BIDELLI Vita, ejusque Sententia Spiritum Sanctum esse Praecipuum Angelum*. ZACHAR. GRAPIUS in *Systemate Novissimarum Controversiarum*. Tom. 1. Cap. 2. Quaest. 21. JAQUES GEORGE CHAUFFEPIE dans *Nouveau Dictionnaire Historique, & Critique*. Tom.

i. in v. BIDE LLUS.

(s) Sententiam CHRISTOPH. CHRISTOPH. SANDII, per Spiritum Sanctum intelligendum esse Genus Angelorum, confutarunt CHRISTOPH. WITTICHIUS in *Causa Spiritus Sancti*, & cum SANDIUS. & ANONYMUS latentes sub literis C. C. S. ET A. A. se illi scripto opposuissent, causam suam adversus eorum impetus egit in *Causa Spiritus Sancti Victrice*. JUST. CHRISTOPH. SCHOMERUS in *Affertione Endoxa Fidei Christianae de Spiritu Sancto*. JOANN. FRIDERIC. MAYERUS in *Dissert. de CHRISTOPH. SANDIO, illiusque Sententia Spiritum Sanctum esse Genus Angelorum*. ZACHAR. GRAPIUS l. c.

(t) Tres Personas Divinas esse Coaequales, ac Patrem, Filio, & Spi-

hac hypothefi rite demonstrata, omnes corruunt.

25. Attendendum vero, ut in adstruendo hoc mysterio prudenter procedamus. Ac primum quidem, ut ordine ante rite expenso, rationes nostras disponamus. Dein ne quaelibet argumenta absque selectu, sed valida adhibeamus; ac praeterea, ut non tam ex uno aliquo loco, quam ex variorum locorum Scripturae comparatione, & ἀλλήλωνχία demonstrationem hanc conficiamus.

26. Et quidem in universum utile nobis videtur, ut veritatis studiosus, synthetica methodo in hanc doctrinam inquisiturus, quaedam in antecessum secum modeste expendat loca, vel phrasas Divini Verbi, quae ultro ipsi

CO-

Spiritu Sancto non majorem, ut & Secundam, & Tertiam Personam Primae non subordinatas esse adversus SIMON. EPISCOPIUM, HENRIC. NICOLAI, RADULPH. CUDWORTHUM, GEORG. BULLUM, PHILIPP. LIMBORCHUM, SAM. CLARKIUM, DAN. WHITEYUM, GUILIELM. WHISTONUM, THOM. CHUBBIUM, eorumque adfelas, demonstrantur JACOB. TRIELAN-

DIUS in *Antapologia. Cap. 5.* HENRIC. ALTINGIUS in *Theologia Problematica. Loc. 3. Probl. 33.* ANDR. ESSENIUS in *Dissert. de Subjectione Christi ad Legem Divinam Cap. 5.* subjuncta ejus *Triumpbo Crucis.* CHRISTOPH. FRANCKIUS in *Exercitationibus Anti-Limborchianis. Exercit. 2. Cap. 7.* ADRIAN. A CATTENBURGH in *Spicilegio Theologiae Christianae. Lib. 2. Cap. 17. Sect. 3.*

Jo.

cogitationem pluralitatis *ἡ ποσότης* Divinae Essentiae injicient, ut per hanc meditationem, ad ipsam demonstrationem hujus mysterii, tanto facilius admittendam praeparetur.

27. Revocetur hunc in finem serio ad mentem, Deum, in Scriptura Veteris Testamenti, se passum esse denominari titulis, & *insignibus numeri pluralis* variis, etiamsi illo tempore Deus maxime voluerit cavere, ne populus suus *unitatem* Dei sui abnegaret. Sic קדושים *Sancti*, (*Jos. xxiv. 19. Prov. ix. 10. xxx. 3.*) בוראים *Creatores*, (*Eccl. xii. 1.*) בעלים *Mariti* (*Jes. liv. 5.*) שופטים *Judices*, (*Pf. lviii. 12.*) &c. dictus est. Immo titulus אלהים *de uno Deo* usurpatus construitur cum verbo, aut adjuncto pluralis numeri, ut ex gr. אלהים נגלו.

Gen.

JOANN. ANDR. DANZIUS in *Dissert. de Jesu Christi Filii Dei Coaeterna cum Patre Existencia contra GUILIELM. WHISTONUM*. JOANN. FRIDERIC. WULBERERUS in *Vindiciis Aeternae Divinitatis Jesu Christi adversus GUILIELM. WHISTONUM Expositionem Fidei*. ANTON. DRIESSEN in *Discussione Sententiae de Personarum in Essentia Divina Inaequalitate*. JOANN. FRIDERIC. WEISSENBORNIUS

de Subordinatione Filii in Divinis non Admittenda. ZACHAR. GRAPPIUS l. c. *Quaest. 15.* Insuper hac de re plura scripta, maxime in Britannia, in lucem emissa sunt, quae indicat JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Bibliotheca Theologica Selecta. Tom. 1. Cap. 5. Sect. 10. § 10.* Adde DAN. CHAMIERUM in *Panstratia Catholica. Tom. 2. Lib. 2. Cap. 4.* ubi JOANN. CALVINUM ab inpaeta

DE MYSTERIO S. S. TRINITATIS. 209

Gen. xxxv. 7. Gen. xx. 13. Jof. xxiv. 19.
Jerem. x. 10 (u).

D d

28. Jun-

a Pontificiis nonnullis Inaequalitate Personarum Divinarum defendit.

(u) Ingens est Theologorum numerus, qui post PEIR. LOMBARDUM *Sententiarum Lib. 1. Distinct. 2.* ex Nomine pluralis formae *אלהים* Pluralitatem Personarum Divinarum Demonstrari Possentenderunt, ut HIERON. ZANCHIUS *Oper. Tom. 1. Lib. 2. Cap. 1. col. 25. seq.* LAMBERT. DANAEUS in *Censura in l. c. LOMBARDI. Oper. pag. 1027. seq.* FRANCISC. JUNIUS in *Praelectionibus in Genes. 1. v. 1. Oper. Tom. 1. col. 1.* JACOB. MARTINI *de Tribus Elobim. Lib. 1. Cap. 3. seq.* ANTON. WALAEUS *Oper. Tom. 1. pag. 155. seq.* SALOM. GLASSIUS in *Philologia Sacra. Lib. 3. Tract. 1. Can. 25. pag. 284. item in Dissert. in Genes. 1. v. 1. seq. Quaest. 2, quae prostat in ejus Opusculis. pag. 16. seq.* JOS. PLACEUS in *Addendis ad Argument. ex Gen. 1. v. 26. Oper. Tom. 2. pag. 774. seq.* JOANN. CHRISTOPH. WAGENSELIUS in *Carminis R. LIPMANNI Confutatione, quae extat ejus in Telis Igneis Satanae. Tom. 1. pag. 128. seq.* JACOB. ALTINGIUS in *Heptade 6 Dissertat. Philologic. Diss. 6. de Numero Plurali Nominis Elobim. Oper. Tom. 5. pag. 209.* JOANN. HENRIC. HEIDEGGERUS in *Historia S. Patriarcharum. Tom. 1. Exercit. 4. § 7. seq.* SEBAST.

SCHMIDT in *Fasciculo Disputat. Philolog.-Theolog. Disput. 1. pag. 17. seq.* JACOB. GUSSETIUS in *Jesu Christi, Evangelique Veritate Salutifera. Par. 1. Cap. 9.* CHRISTOPH. HELVICUS in *Vindicatione Locorum Potissimorum Vet. Test. inserta Fasci 3. Exercitat. Philolog.-Theolog. THOM. CRENII pag. 110. seq.* SALOM. DEYLINGIUS *Observationum Sacrarum Par. 2. Observ. 2. Junge insuper Addenda ad PAUL. FAGIUM Criticorum Sacrorum Tom. 1. col. 53. seq. nec non Auctores nominatos a CRENIO in Notis ad JOANN. HENRIC. HOTTINGERI Epistolam Responsoriam. Fasci 1. pag. 230. seq.* Ab his nonnulli e nostra Reformata Ecclesia dissentiunt, ac ex Numero Pluralis Nominis Elohim ad probandum, Plures uba esse in Essentia Divina Personas, solidum argumentum peti negant, ut JOANN. CALVINUS in *Commentar. in Genes. Cap. 1. v. 1.* JOANN. MERCERUS in *Commentar. in l. c. JOANN. DRUSIUS de Quaestis per Epistolam. Epist. 66, ad calcem Tom. 8. Criticorum Sacrorum. col. 835. item in Tract. de Voce Elobim. l. c. Tom. 1. Par. 2. col. 303. seq. nec non in Annotationibus, & Notis Majoribus in l. c. Genes. DAV. PAREUS in *Commentar. in l. c. & in CALVINO Orthodoxo. FRANCISC. GOMARUS in*
Dis-*

28. Jungantur his loca clarissima, quae omnem respiciunt exceptionem, *Gen. 1. 26. 111. 22. Jesh. vi. 8. &c (x).*

29. Tum praeterea seria subigantur meditatione, quae in *Historia Veteris Testamenti* de

Disput. de Nonnullis Quaestionibus circa Nomina Dei. Oper. Par. 2. pag. 14. SIXTIN. AMAMA in Anti-Barbaro Biblico. Lib. 2. pag. 174. seq. JOANN. BUXTORFIUS F. in Dissert. de Nominibus Dei Hebraicis. Dissertat. Philolog.-Theolog. Dissert. 5. JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS in Historia Creationis. Quaest. 12. JOANN. LEUSDEN in Philologo Hebraeo. Dissert. 32. § 7.

(x) Ex his, similibusque locis Oraculorum Divinorum, quibus Deus Numero Plurali loquens Introducitur, Pluralitatem Personarum Divinarum in Essentia Divina probatum dederunt DIONYS. PETA-VIUS Theologicorum Dogmatum. Tom. 2. Lib. 2. Cap. 7. ANDR. RIVETUS in Exercitat. 68. in *Genes. 11. v. 7. Oper. Tom. 1. JOS. PLACEUS in Disput. 37. l. c. pag. 694. seq. & in Ad-dendis. pag. 769. seq. SALOM. GLAS-SIUS in Philologia Sacra. Lib. 3. Tract. 3. Cap. 51. JOANN. HENRIC. HOTTINGERUS l. c. Quaest. 86. THOM. HACKSPANIUS in *Disputat. 4. de Locutionibus Sacris. JOANN. COCCAEUS in Notis in Codicem San-**

*bedrin. Cap. 5. Oper. Tom. 9. JO-ANN. CHRISTOPH. WAGENSEILIUS l. c. pag. 130. seq. JOANN. FORBESIUS in Institutionibus Historico-Theologi-cis. Lib. 1. Cap. 13. Oper. Tom. 2. JOANN. MELCHIORIS in Animadver-sionibus in Loca Scripturae Praecipua de SS. Trinitate. Oper. Tom. 2. pag. 727. seq. JOANN. MEYERUS in Fun-damentis Theologiae. Par. 1. Cap. 8, & 9. JOANN. ANDR. DANZIUS in Dissert. de Divina inter Coaequales, de Primo Homine Condendo Delibera-tione, quae inserta est Tom. 1. The-sauri Novi Philolog.-Theolog. TACO HAJO VAN DEN HONERT in Dissert. Inaugurali ad locum *Genes. 3. v. 22. EMO LUG. VRIEMORT in Adnotatio-nibus ad Dicta Classica Vet. Test. Tom. 1. Cap. 4. ad *Genes. 1. v. 26. pag. 167. seq. JOANN. CALVINUS vero, ut hoc addam, in Commentar. in l. c. *Genes. quem aliqui secuti sunt, censet, ex hoc dicto Pluralitatem Personarum Divinarum rite elici non posse. Huic se opposuit JOANN. PISCATOR. At illius interpretationem defendere conatus est ANDR. RIVETUS in Exercitat. 40. in l. c.****

(y) An-

missum, quibus ^{veris} competat titulus: *Jehova*, *Deus Abrahami, Isaaci, & Jacobi*. *Gen.* XVI. 7. 10. 13. XXI. 17. 19. XXII. 12. 13. 14. XXXI. 11. coll. cum vers. 5. XLVIII. 16. *Exod.* XIV. 19. *Exod.* XX. 1. coll. cum Act. VII. 38. *Exod.* XXIII. 21. *Jos.* V. 14. *Jes.* LXIII. 9. *Zach.* III. 1. *Mal.* III. 1.

31. Proponantur denique ^{προδείκτες}, quae Scriptura de pacto, consilio, sponsione, (*Zach.* VI. 13. *Fer.* XXX. 21.) & contractu, inter Personas vere Divinas (z); atque effectis, hinc procedentibus, *Justificationis*, & *Sanctificationis* hominis peccatoris, commemorat. Quarum doctrinarum nulla, absque agnitione pluralitatis in

Jehovae ab Hagara Viso ad Genes. 16. v. 7--14. *Dissertation. Sacrar. Leidenf. Dissert.* 1. & in *Dissert. de Angelo Faciei Jehovae ad Jes.* 63. v. 9. *ibid. Dissert.* 9. JACOB. ODE in *Commentar. de Angelis. Sect.* 10. EMO LUC. VRIEMOET in *Anotationibus ad Dista Classica Vet. Test.* Tom. 1. Cap. 4. ad *Jes.* Cap. 63. v. 7. *seq.* Adde JOANN. BUXTORFIUM P. in *Lexico Talmudico* in v. כַּמְטָרָה; ut & Opera Virorum Doctorum, quibus sententiam GEORG. CALIXTI, per Angelum ubique in Veteri Testamento intelligendum esse

Spiritum Creatum, refellerunt: quae adlegavit JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Bibliotheca Theologica Selecta. Tom.* 2. Cap. 5. Sect. 17. § 18.

(z) Loca, quibus Consilium, Pactum, & Sponsio memorantur, Pluralitatem Personarum Divinarum clare indicare, ostenderunt ANTON. DRIESSEN in *Mantissa de Pacto Aeterno Triunius Dei, Validissimo pro Unitate, & Trinitate Argumento. Dissertation. Par.* 1. pag. 99. *seq.* ut & Theologi, qui de Dei Consilio, Pacto, & Sponsione commentati sunt, infra ad Cap. 13. in medium adferendi.

in Deo, commode intelligi, & explicari poterit.

32. Tum tandem universa aperiatur sententia, & evincatur ex clarissimis locis, primo quidem *Novi*, dein *Veteris Testamenti*, plures subsistere (a), & quidem tres in una Deitate Per-

D d 3

so-

(a) Variæ in Pandæis Sacris occurrunt Pericopæ, ubi Plurium Una Personarum Divinarum injicitur mentio, quæ firmum præbent argumentum, ad Demonstrandam Pluralitatem Personarum, unam, eandemque Essentiam Divinam possidentium: ut collegerant ex Genes. 19. v. 24. SALOM. GLASSIUS in *Philologia Sacra. Lib. 3. Tract. 1. Can. 17. pag. 273. seq.* atque *Tract. 2. Can. 13. pag. 333.* CHRISTOPH. HELVICUS in *Vindicatione Locorum Potissimorum Vet. Test. quæ legitur Fasci 3. Exercitat. Philolog.-Histor. THOM. CRENI. pag. 165. seq.* ac Scriptores ab hoc in Notis adlegati. At ANDR. RIVETUS in *Exercitat. 97. in Cap. 19. Genes. cum JOANN. CALVINO, WOLFGANG. MUSCULO, HIERONYM. ZANCHIO, illorumque Sæcutoribus, existimat, ex hoc loco Pluralitatem Personarum Divinarum evidenter evinci non posse, atque CALVINUM ad veses criminationes AEGID. HUNNII defendere adlobarat. Præterea hoc dogma ex 2 Sam. Cap. 7. v. 23. probare admissus est JO-*

ANN. GOTTL. CARPZOVIVS in *Dissert. Pluralitas Personarum in una Dei Essentia ex 2 Sam. 7. v. 23. Asserta.* Porro ex Psalm. 45. v. 8. AUGUST. PFEIFFERUS in *Dubiis Vexatis. Centur. 3. Loc. 65.* JOANN. MARCIUS in *Textualibus Exercitationibus. Exercit. 13.* FRIDERIC. ADOLPH. LAMPE in *Exercitat. 6.* in hunc Psalmum: ut & JOANN. WESSELIUS in *Dissertation. Academic. Dissert. 8.* Denique ex Psalm. 110. v. 1. Pluralitatem Personarum Divinarum monstrarunt SALOM. GLASSIUS in *Christologia Davidica, sive Explicatione Psalm. 110,* quæ prostat in ejus Opusculis. JACOB. GUSSETIUS in *Jesu Christi, Evangelique Veritate Salutifera. Par. 1. Cap. 40.* NICOL. GURLERUS in *Dissert. de Jesu Christo in Gloriam Evolto. pag. 141. seq.* FRIDERIC. ADOLPH. LAMPE l. c. *Exercitat. 1.* SALOM. DEYLINGIUS *Observation. S. Par. 3. Observ. 14.* EMO LUG. VRIEMOET in *Adnotationibus ad Dicta Classica Vet. Test. Tom. 1. Cap. 4. ad b. l. pag. 170. seq.* Evolve adhuc ANDR. RIVETUM. ANTON. BYNÆUM,

sonas, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum; vel, Personas illas, quae in Scriptura dicuntur Pater, Filius, Spiritus Sanctus, vere esse Divinas, & a se invicem distinctas, & unam eandemque $\phi\upsilon\sigma\iota\upsilon\ \tau\acute{\epsilon}\ \Theta\epsilon\acute{\iota}\varsigma$ participare (b). Primum inquam

UM, DAV. MARTINUM. TAC. HAJ. VAN DEN HONERT. JOANN. JACOB. SCHUDDT ad h. l. ut & Eruditos, qui de Sessione Filii ad Dextram Patris egerunt, ad Cap. 21. nominandos.

(b) Tres Personas Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum unam, eandemque Essentiam Divinam participare adversus Anti-Trinitarios planissimum fecerunt JOANN. CALVINUS in *Refutatione Errorum*. MICHAEL. SERVETI, quae exstat ejus *Oper.* Tom. 8. pag. 510. seq. ZACHAR. URSINUS de *Tribus Unius Essentiae Divinae Personis.* *Oper.* Tom. 2. col. 384. seq. LAMB. DANAEUS in *Synopsi Sanae, & Veteris Doctrinae de Sancta Trinitate.* *Oper.* pag. 1304. seq. & in *Responsione ad Novas* GUILLI. ELM. GENEBRARDI *Calumnias.* pag. 1311. seq. HIERONYM. ZANCHIUS de *Uno Vero Deo Aeterno, Patre, Filio, & Spiritu Sancto.* *Lib.* 1. seq. *Oper.* Tom. 1. col. 1. seq. FRANCISC. JUNIUS in *Tribus Defensionibus Doctrinae Catholicae de S. Trinitate Personarum in Unitate Essentiae Dei adversus Samosatonicos Errores.* *Oper.* Tom. 2. Col. 1. seq. WOLFG. FRANTZIUS in *Dodecade Disputatio-*

num de Mysterio Trinitatis: item in *Disput. in Augustanam Confessionem adversus Antitrinitarios.* Nec non in *Vindiciis Disputationum adversus VALENTIN. SMALCIUM.* JACOB. MARTINUS in *Syntagmate Disputationum Anti-Pbotinianorum:* ut & in *Pbotinianismo de Tribus Elobir.* JOANN. GERHARDUS in *Disputatione*. *Isagog.* *Disput.* 4. JOANN. HOORNBECK in *Socinianismo Confutato.* Tom. 1. *Lib.* 2. *Cap.* 9. SAM. MARESIUS in *Vindiciis pro S. S. Trinitatis Mysterio adversus Epistolam DUDITHII,* quae exstat in ejus *Libro,* cui titulus, *Biga Fanaticorum Eversa:* nec non in *Hydra Socinianismi.* Tom. 3. *Lib.* 5. *Cap.* 9. GOTTFR. GUILLIEM. LEIBNIZIUS in *S. S. Trinitate per Nova Inventa Logica Defensa.* JOANN. VALKENIER in *Disput. de S. S. Trinitate.* JOANN. HENRIC. BISTERFELDIUS in *Libris de Uno Deo, Patre, Filio, ac Spiritu Sancto, Mysterium Pietatis contra* JOANN. CRELLIUM de *Uno Deo Patre breviter Defensum.* MELCH. LEYDEKKER in *Exercit. de S. S. Trinitate, adjecta ejus Apolegetico pro Face Veritatis.* BARTHOLD.

quam *Novi*, quia clariora dubio procul in eo extant testimonia, & satis constat, *Vetus Testamentum* per *Novum* esse explicandum.

33. Ex

THOLD. HOLZFUSIUS in *Dissert. de S. S. Trinitate*. JOANN. CASPAR. SUICERUS in *Symbolo Nicaeno-Constantinopolitano Exposito. Cap. 3.* item in *Thesauro Ecclesiastico in v. regis*. CHRISTOPH. MATTH. PFÄFFIUS in *Dissertation. Anti-Baelianis*. JACOB. CARPOVIUS in *Revelato S. S. Trinitatis Mystério, Methodo Demonstrativa Proposito, & ab Objectionibus Dissidentium Pariis, Vindicato*. JOANN. LAMIUS in *Libris 6. de Recta Christianorum, quod Mystérium Divinae Trinitatis Attinget, Sententia*. LAURENT. REINHARDUS in *Introductione in Historiam Praecipuorum Dogmatum Ecclesiae Evangelicae per Omnia N. T. Secula Commemorata. Cap. 2.* JEAN LA PLACETTE dans *Reponse a Deux Objections, qu'on oppose de la part de la Raison a ce, que la Foy nous Apprend sur l'Origine du Mal, & sur le Mystere de la Trinite contre PIERRE BAYLE. THEODOR. DE BLANC dans Principes contre les Sociniens. Par 1. Sect. 1. Chap. 2. seq.* JOANN. OWEN in *zyne Verhandelng van de Driehheit. Juggendi Polemici, qui Judaeos Recentiores, Muhammedanos, Socinianos, aliosque Trinitatis hostes confutarunt.*

Ad hunc locum pertinet.

I. Sententia, Triuno Deo summo-
pere injuriosa, JOSEPH. BURRHI,
ejusque adscelarum, praeter Tres
Personas Divinas, Patrem, Filium,
& Spiritum Sanctum, esse Quar-
tam Personam scilicet Virginem
Mariam. Hanc blasphemam opi-
nionem profigarunt ZACHAR.
GRAPIUS in *Systemate Novissima-
rum Controversiarum. Tom. 1. Cap.
2. Quaest. 12, & Eruditi ab
illo commemorati: nec non
Theologi, qui de cultu, atque ho-
nore, quem Pontificii Mariae
praestant, egerunt, infra suis locis
commemorandi.*

II. Figmentum quorundam Fa-
naticorum. Dari aliquam Sophiam,
quae ab Essentia Divina non qui-
dem sit realiter distincta, peculiari
tamen gaudeat hypostasi, & aeterna
Dei Femina, Christi, ut & omnium
fidelium Mater, & Sponsa recte di-
catur: ut eorum sententiam de-
scripsit HENRIC. KLAUSINGIUS in
*Dissert. de Divina Essentia, num
Masculinum, & Femininum Admit-
tat, inserta Examini Theologiae No-
vae JOANN. WOLFGANG. JAESERI
Controvers. 7. pag. 125. seq.* Hanc
frivolam opinionem praeter hunc
confutarunt Eleatici, qui JACOB.
BOEHMIUM, ejusque sequaces
(somnia hujus patronos) oppugna-
runt

33. Ex Novo Testamento haec notentur, & distincte, ac prudenter urgeantur, ac vindicentur, testimonia. 1 Job. v. 7. (in cujus loci $\gamma\eta\sigma\iota\sigma\tau\eta\tau\alpha$ simul inquiratur: (c) Job. XIV. 16. 17.

XV.

runt, debellaruntque, quos dabit JOANN. GEORG. WALCHIUS in Bibliotheca Theologica Selecta. Tom. 2. Cap. 5. § 25. seq.

(c) Magna est Scriptorum seges, magnumque sententiarum divortium circa locum celebrem 1 Johann. Cap. 5. v. 7.

I. Dicitum hoc Johanneum esse Genuinum adseruerunt FRANCISC. GOMARUS in *Analysi Epistolae Jobannis*. Oper. pag. 734. seq. NICOL. VEDELIUS in *Disput. Theolog. de Sacro Sancta Trinitate, qua 1 Jobann. 5. v. 7. Vindicatur a Strophis Socinianorum*, inserta ejus *Opusculis Theologis Novis*. JOANN. GERHARDUS in *Disput. ad h. l. inserta Par. 3. Disputat. Jenens*. FRANCISC. TURRETINUS in *Disput. Theolog. de Tribus Testibus Coelestibus, adnexa ejus Disputatione de Satisfactione Christi*. pag. 92. seq. JOANN. SELDENUS de *Synedriis Veterum Ebraeorum*. Lib. 2. Cap. 4. § 4. pag. m. 579. seq. HERMANN. WITSIUS, in *Miscellaneis S. Tom. 2. Exercit. 3. § 28. seq.* THOM. SMITH in *Vindicis 1. S. Joann. Cap. 5. v. 7. a Suppositionis Nota, quae leguntur in ejus Miscellaneis* pag. 121. seq. FRIDERIC. ERNEST. KETTNERUS in

Loci 1 Job. 5. v. 7. Auctoritate, Sensu, & Usu Demonstrato: nec non in Historia Dicit Joannei de S. Trinitate 1 Joann. 5. v. 7. JOANN. MILLIUS in *Notis, in b. l. quae ad calcem hujus Epistolae prostant*. CHRISTOPH. MATTH. PRAEFFIUS in *Dissert. Critic. de Variis Nov. Test. Lectionibus*. Cap. 9. § 2. seq. ac Cap. 12. Can. 3. JOANN. JACOB. LAVATERUS in *Disput. Theolog. de his Tribus in Coelo, & Terra Testibus*. JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Dissert. de Tribus in Texta Testibus, ad 1 Johann. 5. v. 8.* JOANN. ALBERT. BENNELIUS in *Apparatu Criticos S. addito ejus editioni Nov. Test.* AUGUST. CALMET in *Dissert. ad h. l. quae legitur in ejus Prolegomenis, & Dissertationibus in Scripturam S. Versionis Latinae* Tom. 2. pag. 296. seq. ZACHAR. GRAPPIUS in *Systemate Novissimarum Controversiarum*. Tom. 1. Cap. 2. Quaest. 26. THEODOR. DE BLANC dans *Principes contre les Sociniens*. Par. 1. Sect. 2. Chap. 8. seq.

II. DESIDER. ERASMUS in prima sua editione *Nov. Test.* verum hunc omisit, ac propterea $\gamma\eta\sigma\iota\sigma\tau\eta\tau\alpha$ hujus locis eum infitari censuerunt EDUARD. LEIUS in *Annotatio-*

ne.

XV. 26. XVI. 14. 15. *Matt.* III. 16. 17. XXVIII.
19. 2 *Cor.* XIII. 13. *Gal* IV. 6. *Ephes.* II. 18.
III. 14. 15. 16. *Ap.* I. 4. 5. 6.

E e

34. Haec

nibus Novis, in b. l. JACOB. LOPIS. STUNICA in Annotationibus contra ERASMUM Roterodamum in Defensione Tralationis Nov. Test. Ut & Monachi Quidam Hispani in Articulis adversus ERASMUM Exhibitis. Contra horum criminationes se defendit ERASMUS in Responione ad Annotationes Novas EDUARD. LEII Oper. Tom. 9. col. 275. seq. item in Apologia adversus JACOB. LOPIS. STUNICAM *ibid.* col. 351. seq. nec non in Apologia, adversus Monachos Quosdam Hispanos *ibid.* col. 1029. seq.

III. RICHARD. SIMON variis in scriptis hanc pericopen labefactavit, ut dans l'Histoire Critique du Texte du Nouv. Test. Chap. 18. des Versions du Nouv. Test. Chap. 9. des Principaux Commentateurs du Nouv. Test. Chap. 58 ut & in subjuneta Dissertatione Critica sur les MSS. du Nouv. Test. At calamum adversus illum strinxerunt THOM. SMITH. in Defensione Superioris Dissertationis contra Exceptiones D. SIMONII l. c. pag. 151. seq. JOANN. HENRIC MAJUS in Examine Historiae Criticae Nov. Test. a RICHARD. SIMONIO Vulgatae. Cap. 18. LUDOVIC. ROGERIUS in Dissertationibus duabus Critico-Theologicis. Dissert. I. ANTON. ARNAULD. dans Dissert. sur le

Ms. de BEZE.

IV. THOM. EMLYN in Operibus idiomate Anglicano exaratis, ac a JOANN. GEORG. WALCHIO in Bibliotheca Theologica Selecta. Tom. 1. Cap. 5. Sect. 10. § 4. pag. 916. seq. memoratis, locum hunc enerwantem adgressus est praeter alios DAV. MARTIN. dans Deux Dissertations Critiques. Diss. 1. sur S. Jean. I. Epitre Chap. 5. vers. 7. item dans l'Examen de la Reponse de Mr. EMLYN a la Dissertation Critique sur le Vers. 7. du Chap. 5. de la 1 Epitre de S. Jean. Cum JACQUES LE LONG in Epistola Gallica, inserta Tom. 20. de le Journal des Scavants M. Juin A. 1720. MARTINUM censura notasset. Hic se defendit dans Verite du Texte de la 1 Epitre du S. Jean Chap. 5. v. 7. ut & dans Reponse a la Lettre de P. LE LONG. quae legitur Tom. 12. de l'Europe Scavante.

V. RICHARD. BENTLEIUS, PHILIPP. DODDRIDGE, alique de hoc loco judicium suspendunt, ac fluctuant. Plura de hoc loco scire avens, consulat Auctores in medium adductos a FRIDERIC. ERNEST. KETTNERO Libro posteriore supra indicato. JOANN. CHRISTOPH WOLFIO in Curis Philologicis, & Criticis in b. l. JOANN. GEORG. PALMIO

34. Haec vero observentur, inculcenturque
dicta Testamenti Veteris (d). Gen. XLVIII. 15.

16

MUS in Libro Historico de Codicibus Vet. & Nov. Test. quibus B. LUTHERUS in Conscienda Interpretatione Germanica Usus est. Cap. 5. MICH. LILIENTHALS im Biblischen Archivario, des Neuen Testaments ad b. l. Oppugnatoribus, qui hunc locum suspectum reddere adlobarunt, ab illis nominatis, jungendus JOANN. JACOB. WETSTENIUS in Novo Testamento Graeco ab illo evulgato Tom. 2. ad b. l.

(d) Trinitatem Personarum Divinarum e Locis Veteris Foederis, Scriptisque Judaeorum veterum commemorant RAYMUND. MARTINUS in Pugione Fidei adversus Mauros, & Judaeos. Par. 3. Distinct. 1. Cap. 4. seq. & JOSEPH. DE VOISIN in Observat. ut & hic in Disputatione Orthodoxa de S. Trinitate. MOS. AMYRALDUS in Dissert. de Primordiis Revelationis Mysteriorum Trinitatis in Vet. Test. quae inserta est Tom. 1. pag. 140. seq. Libri JOANN. CHRISTOPH. WAGENSEILLII, cui titulus, Tela Ignea Satanae. PETR. ALIXIUS in Judicio Veteris Ecclesiae Judaicae contra Unitarios de S. S. Trinitate, & de Deitate Salvatoris Jesu Christi. ABRAHAM. CALOVIVS in Dissert. de Scriptura S. Vet. Test. S. S. Trinitatis Revelatrice, contra Libellum Famosum HERMANN. CINGALLI, sive SANDII,

cui titulum praefixit, S. S. Trinitatis Revelatrix. JOSUA ARNDIUS in Diatriba de Mystero Trinitatis e Scriptis Rabbiorum Veterum, pro Orthodoxia, contra Christo-machos Nov-Antiquos: quae inserta est Fasci 5. Exercitat. Philolog-Histor. THOM. CRENI pag. 281. seq. HERMANN. WITSIUS in Dissert. de S. S. Trinitate, ex Judaeis contra Judaeos Probanda: nec non in Judaeo Christianizante circa Principia Fidei, & S. S. Trinitatem. JOANN. BENEDICT. CARPZOVIVS in Disput. de Mystero S. S. Trinitatis maxime e S. V. Scriptura Demonstrata, quae est ejus Disputation. Academicarum ordine 15. JOANN. MEYERUS in Dissert. Theolog. de Mystero S. S. Trinitatis, ex Solius. V. T. Libris Demonstrato, atque ex Veterum, ac Recentiorum Rabbiorum, praesertim Cabbalistarum, rarissimis Monumentis Illustrato: ut & in Fundamentis Theologiae. Par. 1. Cap. 9. NICOL. LUTKENS in Libro, cui titulus Lux in Tenebris, quam Zobar Antiquum Judaeorum Monumentum Genti suae Occaecatae Praebet ad Mystrium S. S. Trinitatis eo facilius Apprehendum. GOTTFR. CHRIST. SOMMERUS in Specimine Theologiae Sobaricae cum Christiana amice Conventientis. Thes. 10. ZACHAR. CRAPIUS in Systemate Novissimarum Controversiarum.

rum.

16 (e). *Jes.* LXIII. 7 (f). II. 5. 6. *Pf.* XXXIII.

E c 2

6

rum. Tom. 1. Cap. 2. Quæst. 3. Consule adhuc, quæ hoc de argumento tradit JUST. MARTIN. GLASNERUS in *Dissert.* sub ejus præsidio habita, de Trinitate Rabbīnorum, ac Cabillistarum non Christiana, sed mere Platonica.

Commemorari heic commode possunt.

I. Opera a Viris Doctis ad illustrationem Deuteron. Cap. 6. v. 4. luci exposita, ut præter alios a JOANN. COCCIO in *Considerationibus ad Ultima Mosis.* Cap. 32. Oper. Tom. 1. pag. m. 281, & JACOB. ALTINGIO in *Exercitat. Grammat.* jam ab AUCTORE nostro indicatis in *Archisynago.* Cap. 8. ubi hoc de loco differit. Addendi JOANN. DAV. GRILLO in *Dissertat. de Deo Triuno ex Deuteron. 6. v. 4. adversus Judæos,* & quidam e Viris Doctis antea in medium adducti.

II. Auctores, qui adversus GEORG. CALIXTUM commostrarunt ex Vet. Test. Anti-Trinitarios clare, ac solide refutari posse. Qui horum Scripta scire avert, conferat JOANN. GEORG. WALCHIUM in *Bibliotheca Theologica Selecta.* Tom. 2. Cap. 5. Sect. 17. § 18.

III. Disputatio hac de re Regiomonti agitata inter JOANN. LA TERMANNUM, & COELESTIN MYSLANTAM. Historiam hujus litis refert JOANN. WOLFGANG. JAEGERUS in *Historia Ecclesiastica. Secul.*

17. Tom. 1. Decad. 5. Lib. 6. Cap. Cap. 11.

IV. Sephiroth Kabbalistarum, quarum tribus prioribus Corona, Sapiencia, & Intelligentia, Tres Personas in Deitate, innui existimantur quidam Eruditi. Ab his alii dissentiunt, qui illas Sephiras aliter interpretandas esse volunt, licet varias in partes abeant, quo sensu illae accipi debeant. Has diversas sententias, earumque patros nominare supersedeo, cum mihi otium fecerit JACOB. BRUCKERUS in *Historia Critica Philosophiæ.* Tom. 2. Period. 2. Par. 1. Lib. 2. Cap. 3. Sect. 2. § 8.

(e) Benedictionem Jacobi in lecto graviter decumbentis Genes. Cap. 48. v. 15, 16. prostantem firmum præbere argumentum, ad Trinitatem adstruendam, probatum dederunt JOANN. FRANCISC. BUDEUS in *Historia Ecclesiastica Vet. Test.* Tom. 1. Period. 2. Sect. 3. § 12. SALOM. DEYLINGIUS. *Observation. S. Par. 2. Observ. 7.* JACOB. ODE in *Commentario de Angelis.* Sect. 10. § 12. seq. alique ibi adlegati.

(f) Hunc locum Jesaiæ illustrarunt, atque ex illo S. S. Trinitatem evicerunt AUCTOR in *Commentar. in h. l.* JOANN. WESSELIIUS *Dissertationum Leidensium Dissert. 9.* JACOB. ODE *l. c.* § 33. EMO LUC. VRIEMOET in *Adnotationibus Philolog-Theolog. ad Dicta Claf.*

6. (g) *Jes.* VI. (h) coll. cum *Job.* XII. 41. & *Act.* XXVIII.
25. *Jes.* XLVIII. 16 (i). *Pf.* XLV. 8. CX. 1 (k).

35. Ubi jam porro *ἀνάλωσι* instituimus illius
Doctrinae salutis, quae Verbo Dei compre-
henditur: clarissimeprehendimus, Scrip-
turam Sacram, in multis locis, in quibus de
summo objecto nostri Cultus, & Religionis
agit,

Classica Vet. Test. Tom. 1. Cap. 4. pag. 177. seq.

(g) Ex his verbis Psaltis Tribus Personis Essentiam Divinam esse communem ostenderunt JOANN. FECHTIUS in *Disput. de S. S. Trinitatis Mysterio*. CHRISTOPH. SONTAGIUS in *Triadologia Vet. Test. Catholica ex b. l.* FRIDERIC. ADOLPH. LAMPE in *Dissert. Theolog. ad h. l. quae legitur Syntagmatis ejus Dissertationibus Philog. Theolog. Vol. 1. Dissert. 7.* JACOB. ODE *l. c. Sect. 2. Cap. 4. § 3.* EMO LUC. VRIEMOET *l. c. pag. 172. seq.*

(h) Recentiores nonnulli, Veteres Christianos sequuti, ex Trisagio Angelico Jesaiae Cap. 6. v. 3. occurrente, solidum peti posse argumentum pro S. S. Trinitate existimarunt. Consule praeter Commentatores in h. l. & Apocalyps. Cap. 4. v. 8. JOANN. FORBESIUM in *Instructionibus Historico-Theologicis. Oper. Par. 2. Lib. 1. Cap. 16.* PETR. ALLIXIUM in *Dissert. de Trisagii Origine*. JOSEPH. BINGHAMUM in Ori-

ginibus Ecclesiasticis. Vol. 6. Lib. 14. Cap. 2. § 3. CHRISTOPH. HELVICUM in *Disput. 10. Tom. 4. Disputationum Giesensium. Class. 6. ut & in Vindicatione Locorum Potissimum Vet. Test. inserta a THOM. CRENIO Fasci 3 Exercitationum Philologico-Theologic. pag. 241. seq.* AUGUST. PFEIFFERUM in *Dubiis Vexatis. Centur. 4. Loc. 3.* CAROL. DU FRESNE in *Glossario ad Scriptores Mediae, & Infimae Graecitatis. in v. τρισάγιον*. JOANN. CASPAR. SUICERUM in *Tesoro Ecclesiastico. in v. SIGISMUND. JACOB. BAUMGARTENIUM in Historia Trisagii.*

(i) De hac Jesaiae pericopa legi possunt SALOM. GLASSIUS in *Philologia Sacra. Lib. 3. Tract. 2. Canon. 13.* AUGUST. PFEIFFERUS *l. c. Loc. 26.* ANDR. DAN. HABICHORSTIUS in *Esaia S. S. Trinitatis Praecone ad b. l.*

(k) Circa haec dicta Psalm. 45. v. 8. & Psalm. 110. v. 8. adeundi Viri Docti supra indicati.

(l) Fi-

agit, veram Divinitatem, & verae Divinitatis Proprietates, & Characteres, non tribuere uni Personae, sed pluribus, & quidem *tribus*, ubi de illis *Personis*, Patre, Filio, & Sp. S. earumque Perfectionibus, Operationibus, & Attributis *seorsim* loquitur. Quae Demonstratio summae pariter est claritatis, & evidentiae.

36. Et quidem, *α.* Eam Divinitatis Personam, quam *Patrem* appellat, ubique docet & supponit, esse verum, aeternum, & summum Deum; & in eo omnes Christianae professionis homines consentiunt.

37. *β.* Doctrina Spiritus S. de Christo, Servatore nostro, ejusque Attributis, ita habet: Christum Jesum esse *Deum*, & quidem, *Deum Magnum, Verum, & Benedictum in saecula*; illum secundum *Naturam* aliquam suam excellentiorem, quam *λόγον* & *πνεῦμα* vocat, *extitisse*, antequam natus fuerit ex Maria Virgine, & *prius* fuisse *in coelis*, quam manifestatus est in terris; omnem in eo esse Divinitatis perfectionem & (*πλήρωμα*) *plenitudinem*; omnium rerum esse Creatorem, & Dominum; eundemque *Proprium Dei Filium*, eodem genere invocationis, adorationis, & cultus re-

ligiosi prosequendum, quo veneramur. *Patrem* (h).

38. *v.* De *Spiritu S.* passim idem Verbum Dei loquitur tanquam de *Re*, & quidem de *ἰπρωτάῳ* sive *Persona*, quae per naturam in *Deo* est, eademque *Verus* est *Deus*; docetque, omnem pariter in eo esse *Divinitatis perfectionem*, & *Divinis* suis operationibus se ut talem in *Regimine Mundi*, & praesertim *Ecclesiae*, prodere & manifestare, & cum *Patre*, & *Filio* esse *summum* nostrae *Religionis Objectum*.

39. Quae cum sit certa & clara *Doctrina Verbi Dei*, hanc lucem ubique spargentis, & ex his hypothesebus solis, nullisque aliis, nisi *coacte* & *violenter*, explicandi: quod Verbum Dei

(l) Filium Dei esse Vere Personam Divinam plurimis, ac clarissimis rationibus ostenderunt MATTH. MARTINIUS in Libro inscripto, *Theologia de Unica Domini Nostri Jesu Christi Persona*. JOANN. GERHARDUS in *Disputatione Isagogica*. *Disput. 5.* JOANN. JUNIUS in *Examine Responsonis FAUST. SOCINI ad Librum JACOB. WIECKE de Divinitate Filii Dei, & Spiritus Sancti*. JOANN. CLOPPENBURGIUS in *Pos-*

tienibus Theologicis de Filii Dei Divinitate. *Oper. Tom. 1. pag. 288. seq.* item in *Anti-Smalcio de Divinitate Jesu Christi*. *Tom. 2. pag. 499. seq.* JOS. PLACEBUS in *Disputatione ex Vet. & Nov. Test. pro Vera Divinitate D. Nostri Jesu Christi contra JOANN. CRELLIUM*. *Oper. Tom. 2.* JOANN. HOORNBEER in *Socinianismo Confutato*. *Tom. 2. Lib. 1. Cap. 1. de Vera Christi Deitate*. SAM. MARESIUS in *Hydra Socinianismi*. *Tom.*

Dei veneramur, ut infallibilem nostrae fidei & confessionis canonem: quis absque maximo crimine, & temeritate aufit, Divinitatem veram iis negare, quibus Verbum Dei eandem omni loco attribuit, atque adeo inficiari: quod hujus Doctrinae proximum, & necessarium est consequens, Veram Divinitatem *tribus Personis* esse communem?

40. Quis enim dubitet cum ulla specie rationis, quin Scriptores Sacri, in tradendo tanti momenti Religionis Dogmate, non vere tantum, & sapienter, sed & *caute* loquantur; atque adeo notiones Dei, & *Divinarum Perfectionum*, quas his Personis tribuunt, sumi velint in propria sua, & genuina significatione. Cum ab altera parte constet, Deum verum
ma-

3. Lib. 5. Cap. 10. seq. ANTON. HULSIUS in *Examine Catechetico Didactico-Polemic.* Tom. 1. pag. 403. seq. CHRISTIAN. BECMANNUS in *Exercitat. Theolog. pro Vera Deitate, & Humanitate Christi Servatoris Nostri.* WILHELM. MOMMA in *Oeconomia Patriarcharum.* Tom. 2. Lib. 3. JOANN. MELCHIORIS in *Animadversionibus Locorum Deitatem Filii Probatium.* Oper. Tom. 2. pag. 735. seq. MICH. WALTHERUS in *Exerci-*

tat. Theolog. de Jesu ante Mariam, quae exstat in ejus *Dissertation. Theolog. Academic.* pag. 91. seq. CHRISTOPH. FRANCKIUS in *Brevi, & Liquida Demonstratione Deitatis Christi,* qua simul JON. SCHLICHTINGII a BUCOWIEC. *Exceptionibus Occurritur.* JOANN. CASPAR. SUICERUS in *Symbelo Nicaeno-Constantinopolitano Expósito.* Cap. 9. nec non in *Thesauris Ecclesiasticis* in v. *vis.* Tom. 2. Col. 1359. seq. JOANN. PFEIF-

maxime esse summae suae perfectionis, & gloriae studiosum, eandemque *alii, non Deo*, adscribi nolle. Ab altera vero, Scriptores S. hoc sibi maxime habuisse propositum, ut homines ab errore, circa Divinitatem falsam, & fictam, revocarent ad veritatem, eosdemque ad veram veri Numinis Cognitionem, Agnitionem, & Cultum perducerent? Secus enim si fecissent: (absit cogitationis impietas) hominibus occasionem praebuissent errandi in re gravissimi argumenti, & momenti.

41. Ad quae accedit, ipsam *συνάφειαν*, & *αἰνολογίαν* Dogmatum Religionis, quae omnes cujuscunque Professionis Christiani agnoscunt, has ipsas Verbi Divini hypotheses de Filio, & Spiritu S. necessario postulare.

42. Cum

PFEIFFERUS in 2 Disputat. de Aeterna Christi Divinitate. FRIDERIC. ADOLPH LAMPE in Dissert. Theolog. de λόγῳ Deitate contra Socinianos, inserta Syntagmati ejus Dissertation. Philolog.-Theolog. Tom. 1. Dissert. II. HERMANN. VENEMA in Exercitation. de Vera Christi Divinitate. JEAN. CLAUDE dans les Oeuvres Posthumes. Tom. 2. Liv. 3. Chap. I. JAKUES ABBADIE dans Traite de la Divinitate de Notre Seigneur

Jesus-Christ. THEODOR DE BLANC dans Principes contre les Sociniens. Par. 1. Sect. 5. Chap. 25. seq. & Par. 2. Sect. 6. seq. Adjunge his Scriptoribus.

I. Opera Virorum Doctorum, quibus adversus quosdam ex Augustanae Confessioni addictis, JOHANN. ARMINIUM, ejusque adsecclas, probatum dederunt Secundam Personam Divinam, qua Deum, sive respectu Naturae suae, revera esse

42. Cum enim omnes, cujuscunque sint Professionis, Christiani agnoscant, & supponant, Christum Jesum esse *verum hominum Servatorem*, qui eos ab aeterno exitio vindicet, & *aeternam* iis conferat salutem, felicitatemque; eorumque per totum Mundum dispersorum *Pontificem, Regem, & Judicem* Summum, ab iis *religiose adorandum*. Cum praeterea omnes fateantur, Spiritum Sanctum, in Credentibus omnibus, esse *Auctorem verae Sanctimoniae*, & qualiumcunque *Donorum Gratiae*; quis non videt, has hypotheses veram, & summam Christi & Spiritus Sancti Divinitatem, & in Spiritu Sancto insuper veram Personalitatem, supponere, atque inferre?

F f

43. His

esse, ac dici posse *ἀυτόθεός*. Confer JOANN. CALVINUM in *Explicatione Perfidiae VALENTINI GENTILIS*. Oper. Tom. 8. pag. 579. seq. LAMBERT. DANEUM in *Responsione ad Novas GUILIELM. GENEBRARDI Calumnias*. Cap. 1. Oper. pag. 1312. seq. DAN. CHAMIERUM in *Panstratia Catholica*. Tom. 2. Lib. 1. Cap. 5. seq. ANDR. RIVETUM in *Cap. 2. Genes. Exercit.* 14. Oper. Tom. 1. pag. 60. FRANCISC. COMARUM in *Corollario, ac Quaestione: An, & quomodo Christus sit ἀυτόθεός*. Oper.

Par. 1. pag. 754. seq. Haec Diatriba a GIBERT. VOETIO quoque edita, atque inserta est cum additis Notis, ejus *Selectar. Disputation.* Par. 1. pag. 442. seq. SAM. MARESIUM in *Repetitione, & Defensione Dissert. Theologic. de Vocibus Trinitatis, Essentiae, Personae &c.* Sect. 9. § 4. seq. quae exstat in ejus *Defensione Fidei Catholicae, & Orthodoxae*. pag. 135. seq. HENRIC. ALTINGIUM in *Theologia Problematica*. Loc. 3. Probl. 32. SAM. RHECTORFORT in *Examine Arminianismi* Cap.

43. His summatim praemissis, ipsa illa producenda, & in uberiore hujus Doctrinae expositione, vindicanda sunt loca, quibus *Filio*, & *Spiritui Sancto summa* adscribitur *Naturae Perfectio*, sive Scriptura his Personis *Nomina*, *Attributa*, & *Operationes* vindicet Divinas. Ex quibus nemo neget *naturam* rei cognosci: sive solius Naturae Perfectissimae necessarium consequens, *Cultum Religiosum*.

44. *Nomina* quidem verae Divinitatis illi *Personae*, quae *FILIUS* dicitur, tribuuntur, tam quae *communia* dicuntur, atque ipsam Dei *naturam* & *essentiam*, aut *perfectiones* nobis repraesentant. אל גבור *Deus fortis*. Jes. ix. 5. אלהים *Deus* Ps. XLV. 7. LXVIII. 8. 9. 19. אדוני *Dominus*, Ps. cx. 5. הארון *Dominus ille*. Mal.

Cap. 2. Titul. 3. pag. 149. seq. Qui plura desiderat, adeat JOANN. ANDR. QUENSTEDIUM in *Theologia Didactico-Polemica*. Par. 1. Cap. 9. Sect. Quaesl. 7. nec non Auctores ab illo nominatos. Judicium denique CHRISTIAN. EBERH. WEISMANN. de hac quaestione legi potest *Schedias matum Academicorum* pag. 39. seq.

II. Eruditi, qui Deitatem Filii probatam dederunt adversus Recutitos v. c. PETR. HABERKORNIVS

de *Divinitate Messiae*, ex collatione *Locorum Vet. Test. contra Judaeorum Depravationes Asserta, & Exhibita*. JOANN. STEPHAN. RITTANGELIUS in *Veritate Religionis Christianae*. § 74. seq. GOTTFR. CHRIST. SOMMERUS in *Specimine Theologiae Sobaricae*. Thef. 6. seq. & Thef. 11.

III. Theologi, ac Philologi nonnulli censuerunt verbis מִימְרָא מִימְרָא, quibus Paraphraetae Chaldaei nomen יהוה plurimis in locis Vet.

Mal. III. I. יי *Jab. Ps* LXVIII. 5. Θεός & quidem ὁ Θεός. *Job.* I. I. *Rom.* IX. 5. *Job.* XX. 28. I *Tim.* III. 16. ὁ μέγας Θεός *Magnus ille Deus.* *Tit.* II. 13. coll. cum III. 4. ὁ ἀληθινὸς Θεός *Verus ille Deus.* I *Job.* V. 20. מלך הכבוד *Rex Gloriarum.* *Ps* XXIV. 7. 8. cui respondet *Pauli illud,* Κύριος τῆς δόξης *Dominus Gloriarum.* I *Cor.* II. 8. quam τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα *nomen illud, quod est supra omne nomen* יהוה *Phil.* II. 9. 10. coll. cum *Jes.* XLV. 23. *Rom.* XIV. 10. 11. *Ps.* CII. 17. *Jer.* XXIII. 5. 6. ὁ Κύριος *Dominus ille.* 2 *Cor.* III. 18.

45. *Perfectiones* autem, sive *Attributa,* & *Proprietates* veri Dei, pariter illi *Personae* Divinae, quae *Filius* dicitur, sive *Christo* *Servatori* nostro, secundum excellentiorem *quam*

F f 2

dam

Vet. Test., vertere solent, designari Filium Dei; ut & hac formula in Paraphrasibus Chaldaicis saepe obvia utuntur ad Filii Deitatem adversus Anti-trinitarios evincendam. Praeterea inter hujus sententiae patrones inveniuntur, qui volunt Joannem Apostolum, vocem λόγος, quae in ejus Evangelio, & Epistola multis in pericopis occurrit, ex memoratis verbis Paraphratarum desumpsisse. Hujus sententiae, ut alios

taceamus, fautores fuerunt PETR. COLUMN. GALATINUS de Arcanis Catholicae Veritatis. Lib. 3. Cap. 5. THEODOR. BEZA in Annotation. ad Joann. I. v. I. PHILIPP. MORNÆUS in Admonitione de Messia adversus Judaeos. DAN. HEINSIUS in Aristarcho Sacro. Cap. II. pag. 923. seq. MARTIN. CHEMNITIUS in Harmonia Evangelica. Lib. I. Cap. I. JOANN. STEPHAN. RITTANGELIUS in Notis ad Librum Jezirab. pag. 96. cen-

dam suam Naturam ubique vindicantur : ut sunt INDEPENDENTIA. *Apoc.* I. 8. 17. *Omnisufficiencia.* *Job.* V. 26. I *Job.* V. 10 τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος plenitudo Deitatis. *Col.* II. 9. ÆTERNITAS. *Heb.* VII. 16. IX. 14. *Job.* I. I. VIII. 58. *Col.* I. 15. 17. IMMUTABILITAS, & *Simplicitas.* *Pf.* CII. 27. 28. *Omnipraesentia.* *Heb.* VII. 26. *Ephes.* IV. 9. 10. *Job.* III. 13. *Matth.* XVII. 20. *Omniscientia.* *Matth.* XI. 27. *Job.* II. 24. 25. XXI. 17. *Apoc.* II. 23. *Omnipotentia.* *Apoc.* I. 8. *Phil.* III. 21. *Sanctitas essentialis.* *Rom.* I. 4. *Gloria.* *Job.* I. 14. XVII. 5.

46. *Opera* item omnia, quae constat esse veri Dei, & *Patris*, *Job.* V. 17. 21. Tum *NATURÆ.* *Creatio.* *Pf.* XXXIII. 6. *Job.* I. 3. *Jes.* XL. 9. 12. *Prov.* VIII. 27. 31. & *Conser-*
va-

seq. SALOM. GLASSIUS in *Onomologia.* Cap. 8. § 1. *Opuscul.* pag. 468. seq. PETR. ALLIXIUS in *Judicio Veteris Ecclesiae Judaicae Contra Unitarios.* Cap. 8. JOANN. VANDER WAEYEN in *Dissert. de λόγῳ adversus JOANN. CLERICUM*, praemissa RITTANGELII *Librae Veritatis.* JOANN. MEYERUS. in *Fundamentis Theologiae.* Par. I. Cap. 3. JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Institutionibus Theologiae Dogmaticae.* Lib. 2. Cap. 1. § 55.

Cum JOANN. VECHNERUS in *Concione in Initium Joannis*, ex hac phrasi *Paraphratarum* pro Filii Deitate argumentum peteret. Illum adgressus est JOANN. SCHLICHTINGIUS in *Animadversionibus* GEORG. VECHNERI *Concioni Oppositis.* Ulterius sententiam SCHLICHTINGII comprobare adlaboravit ANONYMUS, cujus nomen esse traditur GUILIELM. VORSTIUS in *Libello* inscripto. *Disceptatio de Ver-*
ba

vatio. Col. 1. 17. Heb. 1. 3. Tum GRATIÆ Redemptio. Jesh. LIV. 5. Job. XVII. 9. 10. Heb. II. 16. Sanctificatio. Heb. 11. 11. coll. cum Ezech. XX. 12. Vivificatio peccatoris mortui in lapsibus & peccatis. Job. v. 21. Vivificatio sive Resuscitatio corporum, quae sunt in monumentis. & 28. 29. Cujus specimen edidit in corpore Lazari, & aliorum. Job. XI. 43. 44. imo & sui ipsius corpore. Job. 11. 19. Missio Spiritus Sancti Job. XVI. 7. Remissio peccatorum; Matt. IX. 6.

47. Honor vero Filio idem competit, qui Patri. Job. v. 23. Pater quaerit Gloriam Filii Job. VIII. 50. XVII. 1. Unde Filius adoratur. Heb. I. 6. Phil. II. 10. 11. Laudes, & vota Ecclesiae ei offeruntur Apoc. v. 12. 13. 14. Act. VII. 59. 2 Cor. XIII. 13. Fides, & spes Ecclesiae

F f 3 in

bo, vel Sermone Dei, cujus creber-
 rima fit mento apud Paraphrastas
 Chaldaeos. Jonathan, Onkelos, &
 Targumim Hierosolymitanum. quae
 postea praemissa est ejus Bilibrae
 Veritatis, mox citandae. Huic
 Tractatui se opposuerunt JOANN.
 STEPHAN. RITTANGELIUS in *Libra*
Veritatis a JOANN. VAN DER WAE-
YEN quoque publici juris facta.
 & JOSEPH. DE VOISIN in *Disputa-*
tione Orthodoxa de S. Trinitate.

RITTANGELIO respondit VORSTIUS,
 omisso iterum nomine suo, in *Bi-*
libra Veritatis, & Rationis de ׀
בִּיבְרָא, seu *Verbo Dei, Libro*
 JOANN. STEPHAN. RITTANGELII
Opposita. Praeterea adversus VOI-
 SINUM calamum strinxit in *Appen-*
dice continente Animadversiones in
Disput. Orthod. de S. Trinitate
 JOSEPH. VOISINI. Adstipulantur
 Vorstio alii Eruditi, qui quoque
 consent ex hac formula minime
 so.

in ipso terminatur. *Joh.* XIV. 1. *Rom.* XV. 12. Semen Israël is ipso gloriatur. *Jes.* XLV. 25. In ipsius nomen baptizamur. *Matt.* XXVIII. 19.

Αὐτῶ ἢ δόξα εἰς τὰς αἰῶνας.

48. Quod ad *tertium* attinet Divinitatis *ὑψι-
σταμένου*: *Spiritum Sanctum* praenotandum est, ipsis Adversariis non negantibus, duplici modo illam notionem in Sacris Literis usurpari, *Proprie*, vel *Improprie*, sive *metonymice*. *Proprie* quidem, ubi notat *Causam*, sive Auctorem excellentium quarundum, sive Operationum, sive Donorum Gratiae, quae in homines, imprimis in Oeconomia Gratiae, confert: ut fit *I Cor.* XII. 10. 11. *Improprie* vero, & *metonymice*, ubi notat ipsa illa *Dona*, sive *effecta* Gratiae, quae a Spiritu S. in animis electorum Dei producuntur. Inter quae sunt variae virtutes, & laudabiles mentis humanae *affectiones*,
sive

solidam, ad demonstrandam Filii Deitatem, desumi posse. ut THEODOR. HACKSPANIUS *de Usu Librorum Rabbinarum. Cap. 2.* JOANN. SAUBERTUS in *Dissert. de Voce λόγος Joann. 1. v. 1.* quae exstat *Par. 2. Thesauri Philolog. Theolog. SALOMON. DEYLINGIUS Observation. S. Par. 1. Observ. 49. de Voce*

λόγος. *Joann. 1. v. 1.* Plura hac de contentione cupiens, inspiciat JOANN. HENRIC. HOTTINGERUM in *Historia Creationis. Quaest. 37. pag. 53. seq.* & imprimis JOANN. CHRISTOPH. WOLFIDUM in *Dissert. de Verbo Domini*, quae prostat ad calcem *Lib. 6. Par. 2. ejus Bibliothecae Hebraeae.*

sive dispositiones, nomine SPIRITUS SANCTI designatae: ut fit *Gal. III. 3. 5. Ephes. v. 18. 1 Thess. v. 19 (m).*

49. Quo supposito, evincendum est 1. Scripturam Sacram hoc nomine, proprie accepto, non notare donum aliquod Dei in hominibus, vel quendam hominum affectum, aut dispositionem, vel etiam quandam Dei Virtutem, quae ejusmodi affectum, sive dispositionem in homine causatur, sed Personam, hoc est, rem intelligentem, & vere per se existentem. 2. Scripturam hoc nomine designare Personam aliquam vere Divinam.

50. Nomine Spiritus Sancti in Verbo Dei indicari Personam, patere potest ad conscientiam τὸν νοῦτον, tum ex Nominibus, Attributis, Virtutibus, & Operationibus Personalibus, quae ad illum in Verbo Dei referuntur; tum denique, quod ut Persona cum aliis Personis recenseatur,

IV. Polemici, qui, praeter Judaeos, Mudammedanos, Socinianos, aliosque Christo-machos oppugnarunt, & debellarunt, suis locis indicandi.

V. Viri Docti, qui de Persona Jesu Christi lucubrationes in lucem emisertunt, quorum infra ad

Cap. 21. mentionem injiciam.

(m) Circa notationem Spiritus Sancti consulendi sunt (praeter Viros Doctos mox commemorandos) Auctores, quorum notitiam dabo infra ad § 83. hujus Capituli.

(n) Spi-

tur, & alterius rei specie appareat; &c. I Cor. II. IO. XII. II. Act. I. 8. Matt. XXVIII. 19. Job. XIV. 26. XV. 26. Rom. VIII. 16. Matt. III. 16. Imo pronomibus quoque Relativis Personalibus designetur. Job. XVI. 13. Ephes. I. 13. 14.

51. Porro, cum nulla specie negari queat, ex proprio hujus notionis usu Spiritum Sanctum esse Θεῖον ἢ Divinum quid, quod in Deo est, & ad Deum pertinet: probato, & concessio, Spiritum Sanctum esse Personam; simul fere evicerimus, esse Personam Divinam (n).

52. Facile tamen est id seorsim novis, & validis adstruere argumentis, quia ejusmodi Nomina, Atributa, Opera, horumque consequens Honor, ipsi in Verbo Dei adscribuntur, quae per rationem constat solius esse ἀλλ' ὁ θεὸς Θεῖ.

53. No-

(n) Spiritum Sanctum esse Personam, nec non Illum esse Personam vere Divinum manifestum fecerunt MATTH. MARTINIUS in Appendicula de Deitate Vera Sancti Spiritus. l. c. pag. 495. seq. JOANN. GERHARDUS l. c. Disput. 6 JOANN. JUNIUS l. c. ANTON. HULSIUS l. c. pag. 660. seq. JOS. PLACEUS l. c. pag. 1105. seq. LUDOVIC. CAPPELLUS in Theob. Theolog. de Deo Uno, &

Trino Par. 2. quae est de Spiritu Sancto. Theob. Salmuriens. Par. 1. JOANN. HOORNBECK l. c. Tom. 1. Cap. 5. pag. 443. seq. SAM. MARESIUS l. c. Cap. 14. item in Disput. Theolog. de Personalitate, adeoque Divinitate Spiritus Sancti quae extat in ejus Sylloge Disputationum Par. 1. pag. 304. seq. JOANN. WOLFGANG. JAEGERUS in Examine Theologiae Novae Controvers. IO.

53. *Nomina* quidem *Divina*, tum *essentiae* quasi communia, θεός *Deus*, Act. v. 3. 4. I Cor. III. 16. 17. אלהי ישראל *Deus Israelis*, 2 Sam. XXIII. 2. 3. tum *proprium*, יהוה. Es. vi. 9. coll. cum Act. XXVIII. 25. 26. Exod. XVII. 1. 7. coll. cum Heb. III. 7. 9. Respondet, ὁ Κύριος 2 Cor. III. 17.

54. *Perfectiones* vero, cujusmodi sunt: *Omnipraesentia*. Ps. CXXXIX. 7. *Perfectissima Scientia*, sive *Conscientia* eorum omnium, quae in Deo sunt. I Cor. II. 10. 11. *Sanctitas originalis*. Jes. LXIII. 10. 11. *Omnipotentia*. I Cor. XII. 4-11.

56. Sed *Spiritus Sancti* erat, se maxime manifestum facere per *opera sua*. Est autem *opus Spiritus Sancti*, res omnes, tam in natura, quam in gratia, *perficere*: quod in *natura* rerum,

G g

pri-

JOANN. CASPAR. LOECHERUS *Observationum Selectarum Fascic.* 1. *Observat.* 9. de *Singularibus de Spiritu Sancto*. JOANN. FRANCISC. BUDDEUS de *Divinitate Spiritus Sancti ex Oeconomia Gratiae Demonstrata*. FRIDERIC. ADOLPH. LAMPE l. c. *Cap.* 2. seq. CHRISTOPH. AUGUST. HEUMANNUS in *Programmate Pentecostali de Spiritus Sancti Divinitate Religionis Nostrae Testimonio Interno*. quod prostat in ejus *Primi-*

tis Gotingensibus. pag. 197. seq. JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Appendice Meditationum Sacrarum*, subjuncta ejus *Miscellaneis Sacris. Meditat.* 2. seq. JOANN. JACOB. QUANDT in *variis Programmatis*, quae exhibet JACOB. BRUCKERUS in *dem Bilder-Sal heutiges Tages Lebender Schriftsteller* Par. 10. in ejus *vita*. THEODOR. DE BLANC. l. c. *Chap.* 25. JOANN. OWEN in *zyne Verbandelinge aan-*

primo instituenda, fiebat per *motum*, & *vivificationem* creaturarum, earumque *ordinationem*. Ut adeo ordinatissimus ille, & pulcherimus *ordo*, qui in hoc universo omnes in sui rapit admirationem, auctorem habeat Spiritum Sanctum *Gen. 1. 2. Ps. xxxiii. 6. Job. xxvi. 13. xxxiii. 4.* In *gratia* vero fit per *vivificationem*, & *excitationem* mentis humanae; aut ad *tales* operationes, sive *dispositiones habituales*, quae ab aeterna salute sejungi possunt; ut sunt *ingenium*, *industria*, *fortitudo*, *robur*, *scientia*, *sapientia*, *prudentia*, *donum Prophetiae*, *Miraculorum* sive *ἐνεργημάτων*, *Sanationis*, *Linguarum*, & *heroica facinora*, quibus Viri fortes se Populo Dei, a Dei Spiritu excitati, olim commendarunt. *Gen. xli. 38. Exod. xxxi. 3. Jud.*

III.

gaande den Heiligen Geest. Evolve adhuc Scriptores, qui Macedonium, aliosque Pneumatomachos confutarunt; quorum aliquos supra adduxi. Addenda Opera Eruitorum adversus Judaeos, speciatim Sadducaeos, evulgata, ut & Commentatores, & Philologos ad locum Act. Apostol. Cap. 23. v. 8. Denique inspice, cui volupe est, *Programma MICHAEL. WALTHERI de Testimonio Luciani in*

Philopatride Prostante, de Divinitate S. Spiritus. insertum ejus *Dissertat. Theologic. Academic. pag. 271. seq.*

Ad hunc locum referri queunt haec duo quaesita.

1. An Spiritus Sancti expectanda sit incarnatio? Confer hac de re *JOANN. FRIDERIC. MAYERUM in Dissquisit. An Speranda sit Spiritus Sancti Incarnatio.* & *JOANN. WOLFGANG. JAEGERUM in Exa-*

mine

III. IO. I *Sam.* x. 6. I *Cor.* XII. 8. aut ad nobiliores, quae cum salute nexum habent, ut sunt dona fidei, spei, charitatis, & omne genus verarum Virtutum Christianarum, quas Spiritus Sanctus in electis Dei producit; quae sunt *fructus Spiritus Sancti* unde Spiritui Sancto adscribitur *Illuminatio* animi, *Regeneratio*, *Sanctificatio*, *Convictio*, *Resuscitatio*, &c. *Job.* III. 5. 6. 2 *Cor.* III. 6. I *Cor.* VI. II. *Rom.* VIII. II. 13. 14. 15. Quae opera Spiritus conspicua fuerunt, a condito mundo, usque ad hoc tempus.

56. Idem ille Spiritus, tam in *animis* omnium credentium, quos inhabitat, colitur, honoratur, & adoratur, (I *Cor.* III. 16. 17. VI. 19.) quam in *tota Ecclesia.* *Jes.* LXIII. IO. *Jes.* VI. 3. coll. cum *Act.* XXVIII. 25. 2 *Cor.* XIII. 13. *Pf.* XCV. 7. *Heb.* III. 7. 8. *Apoc.* I. 4. 5. & nemo Christianorum est, qui huic cultui per baptismum non sit consecratus, *Matt.* XXVIII. 19.

G g 2

57. At-

mine Theologiae Novae Centro-
vers. 9.

II. An Seculum Spiritus Sancti
futurum sit? Hoc de figmento

quorundam veterum, atque recentiorum videantur Viri Docti nominati a JOANN. GEORG. WALCHIO. l. c. pag. 777. seq.

III. An

57. Attentionem insuper summam in hac ^{ἀποδείξει} meretur, quod Dominus Jesus *blasphemiam in Spiritum Sanctum*, ut omnium gravissimum peccatum, describat, *Matt. XII. 31.*

58. Evincatur nunc rursus ^{ἀναλλήπτως} ex praemissis, rite probatis, in Deo esse tres, sive Deum esse tres, *Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum.*

59. Huc usque, ubi in disputatione perventum est, utile est, ut, quae ad *illustrandum* hoc ^{πρωτίον} faciunt, in medium proferantur: per quae non tam intelligimus, quae ex natura rerum, aut Philosophia cum Judaeorum, tum Gentium, a quibusdam nostrarum Ecclesiarum Doctoribus, magna opera huc congeruntur. Sive jam contentur demonstrare, similem quandam *Triunitatem* in aliis quoque rebus, tam materialibus, quam spiritualibus observari. Sive etiam ex monumentis priscae antiquitatis evincere, hoc mysterium non penitus latuisse antiquorum Philosophos, Pythagoricos maxime, & Pla-

to-

III. An Oeconomiae, & Gubernationis Dei in Ecclesia, sint tres Periodi, & Saecula. 1. Patris. 2. Filii. 3. vero Spiritus Sancti, quod erit Saeculum Saeculorum, cum Spiritus Sanctus erit omnia in omnibus? Adfirmavit praeter alios PETR. ALLINGA in *Face Dissidii*

ex-

tonicos (o): quippe quorum pleraque frustra, & absque ullo solido fundamento, dicuntur, saepe etiam absque iudicii *ακριβείας*, & divinae Majestatis reverentia, cujus in hac disputatione vel maxime nos memores esse oportet: quam quae in Scripturis Veteris Testamenti egregia dicta habentur, in quibus ad hoc mysterium manifeste alluditur, quaeque ex hac hypothese scite, & eleganter exponuntur: etsi forte in invicta demonstratione hujus veritatis, qualis in Disputationibus adhibenda est, si alia loca clariora non extarent, ad ea superesset species exce-

G g 3

ptio-

extincta. Cap. 41. Negavit vero MELCH. LEYDEKKER in Face Veritatis. Loc. 4. Controvers. 11.

(o) Trinitatis vestigia occurrere apud nonnullos Ethnicos Philosophos, ut Zoroastrem, Pythagoram, Platonem, aliosque, post quosdam Veteris Ecclesiae Doctores censuerunt, AUGUST. STEUCHUS EUGEBINUS *de Perenni Philosophia. Lib. 2. Cap. 3.* PHILIPP. MORNAEUS *de Veritate Religionis Christianae. Cap. 6.* PETR. DAN. HUETIUS in *Quaestionibus Aletanis. Lib. 2. Cap. 3.* JOANN. SELDENUS *de Diis Syris. Syntagm. 2. Cap. 1.* ATHANAS. KIRCHERUS in *Oedipo Aegyptiaco. RADULPH. CUDWORTHUS in Systemate Intellectuali Tom. 1. Lib. 1.*

Cap. 4. HENRIC. JACOB. VAN BASHUYSEN in Dissert. de Iside Magna Deorum Matre. JOANN. LAMIUS de Recta Christianorum in eo, quod Mysterium Divinae Trinitatis attinet, Sententia. Lib. 3. His vero se opposuerunt, ac dogma de Tribus, in Una Essentia Divina, Personis, Gentilibus incognitum fuisse, adseruerunt DIONYS. PETAVIUS *Theologorum Dogmatum. Tom. 2. Lib. 1. Cap. 1. seq.* TOB. PFANNERUS in *Systemate Theologiae Gentilis Purioris Cap. 3.* JACOB. THOMASIIUS in *Dissert. de Persarum, Platoniorumque Trinitate: quae ab ejus Filio CHRISTIANO THOMASIO inserta est Tom. 3. Historiae Sapientiae, & Stultitiae. HERMANN. WATSIUS Aegyptiacorum Lib.*

ptionis. Saepe enim accidit, ut, ubi de Deo vero mentio est, in uno eodemque loco, triplici nomine distincto, appelletur, vel nomen Dei ter repetatur. Quod, (absit irreverentia:) speciem videri posset habere τυτολογίας, nisi supponeretur majus hic subesse mysterium, Gen. XVIII. 2. XIX. 24. XLVIII. 15. 16. Num. VI. 24. 25. 26. Jos. XXII. 22. Ps. L. 1. Jesh. XXXIII. 22. Obad. I. 1. Zach. I. 3. Exod. XXXIV. 5. Dan. IX. 19. I Cor. XII. 5. 6. 7. Ephes. IV. 4. 5. 6. 60. Caeterum quae Scriptura tradit tres dari, qui Dei insigniuntur nomine, & divinitatis

Lib. 1. Cap. 3. & Lib. 2. Cap. 4. JOANN. BENEDICT. CARPZOVIVS in *Dissert. de Trinitate Platonica*; quae est ejus *Dissertationum Academicarum* ordine 23. JOANN. CLERICUS in *Epistolis Criticis*. Epist. 7. AUCTOR *Observation. S. Lib. 5. Cap. 11.* JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Institutionibus Theologiae Dogmaticae*. Lib. 2. Cap. 1. § 55. JACOB. BRUCKERUS in *Historia Critica Philosophiae*. Tom. 1. Par. 2. Lib. 2. Cap. 6. Sect. 1. & Cap. 10. Sect. 1. JACQUES BASNAGE dans *l'Histoire des Juifs* Tom. 3. Chap. 3. seq. THEODOR. DE BLANC l. c. Praeterea inspicere Auctores, quos enumeravit JOANN. ALBERT. FABRICIUS in *Bibliotheca Graeca*. Tom. 2. Lib. 3.

Cap. 1. pag. 39. seq. & in *Del. Argum. & Syllab. Scriptor. de Verit. Relig. Christian.* Lib. 8. pag. 304. seq. Postremo consule, si placet, GODF. EPHRAIM. MULLERUM in *Otio Philologico Dissert. 1.* ubi inquit. Num quid inter Profanos Deorum Cultores de Spiritu Sancto Constiterit. Haec memorari licet

I. Anti-Trinitariorum sententiam, quae huc redit. Dogma Christianorum de S. S. Trinitate originem habere, non e Sacris Literis, sed ex Schola Platonicorum. Horum Philosophia cum Doctores Ecclesiae Veteris essent imbuti, inde doctrinam de Tribus Personis in una, eademque Essentia Divina, in Ecclesiam introduxisset. Hanc opi-

tis gloria fulgent; *Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum* eadem tradit sub his *tribus* Nominibus, non esse intelligendam *unam* ὑπόστασιν Divinam, quae pro varia sua operatione, aut σχέσει ad *Or* conomiam Gratiae varie appelletur: sed sub Nominibus hifce intelligendas esse ὑποστάσεις, five Personas *distinctas*, quarum *una* non sit alia, sed quae tanquam *alius*, & *alius* ab invicem distinguuntur, genere distinctionis vere Personali. *Joh. v 32. XIV. 16. Zach. xi. 12.*

61. Cujus *distinctionis* argumenta, omni majora exceptione, sunt *distinctae* σχέσεις, quibus illae

opinionem initio hujus saeculi renovavit, atque fufe adstruere conatus est MR. SOUVERAIN Pictavio antea Reformatorem Ecclesiae, in Libro Gallica lingua conscripto, cui titulum fecit *Le Platonisme Devoile, ou Essai touchant le Verbe Platonicien*. Figmentum hoc Unitariorum exploferunt JOANN. GUILIELM. JANUS in *Dissert. quam sub praesidio GEORG. NEUMANNI defendit de Trinitate Platonismi Vere, & Falso Suspecta*. JOANN. FRIDERIC. MAYERUS in *Dissert. de λόγῳ*. PETR. POIRETUS in *Operibus Posthumis*. ZACHAR. GRAPPIUS in *Systemate Novissimarum Controversiarum Tom. 1. Cap. 2. Quaest. 2.* FRANCOIS. BALTUS dans *Defense*

des S. S. Peres Accusez du Platonisme. Adjunge his Auctores de vera Origine vocis λόγος jam jam memorandos.

II. Scripta eristica, magno numero in lucem emissa de Origine vocis λόγος. Vocabulo hoc Pythagoricos, & Platonicos primum usos esse, atque ab iis Joannem Apostolum in initio Evangelii sui mutuassee post DAN. ZWICKERUM, aliosve, contendit JOANN. CLERICUS dans *Bibliothèque Universelle, & Historique de l'Année 1688. Sept. § 8. pag. 400. seq. ut & in Paraphrase, & Animadversionibus in 18 priora Commata Cap. 1. v. 1. Joannis. quae prostant in limine ejus Commentarii in Exodum*

illae Personae inter se relatae sunt: ex quibus petenda vera ratio expositionis Nominum, quibus communiter insigniuntur, *Patris, Filii, & Spiritus. Sancti.*

62. Quae *οχέσεις* vel sunt *Naturales*, vel *OEconomicae*, fundatae in libero Gratiae Confilio.

63. Una enim Persona aliam dicitur *generare, mittere, ungere*: alia vicissim *generari, mitti, & ab alia procedere*: alia alius *Angelus*, imo, quae mystica phrasus est, alia alius *Deus* dicitur, *Ps. XLV. 8.*

64. Et

postremo in *Epistolis Criticis. Epist. 8, & 9. Artis Criticae. Vol. 3.* Hujus opinionis falsitatem demonstrarunt, atque Joannem hanc vocem e Vetere Testamento desumpsisse, comprobant JOANN. SAUBERTUS in *Dissert. de Voce λόγος*, quae inserta est *Par. 2. Thesauri Theologici. pag. 355. seq.* MELCH. LEYDECKERUS in *Archaeologia Sacra Dissert. 4. adnexa Tom. 1. de Republica Hebraeorum.* JOANN. VANDER WAEYEN in *Dissert. de Vocabulo λόγος, non ex Platone primum Repetito, & in Religionem Illato, adversus CLERICUM*, quae praemissa est JOANN. STEPHAN. RITTANGELII *Librae Veritatis* ab illo editae. HERMANN. WITSIUS *Mis-*

cellaneorum Sacrorum Tom. 2. Exercit. 3. περί τῆς λέγῆς. JOANN. MARCIUS in *Biblicis Exercitationibus. Par. 2. Exercit. 36, & 39. ad Auctor. Cap. 10. v. 36. & Cap. 13. v. 26.* ELIAS BENOIST in *Dissertationibus Epistolicis. Epist. 1.* AUCTOR I. C. CRIST. THEOD. WALTHERUS *de λόγῳ Filio Dei contra JOANN. CLERICUM FRIDERIC. ADOLPH. LAMPIUS in Prolegomenis in Joannem Lib. 2. Cap. 3. § 52. seq.* BERNARD. SEBAST. CREMER. in *Decad. Exercitationum Theologicarum de Prologo Evangelii Johannis. Exercit. 2. § 2.* ZACHAR. GRAPPIUS I. C. *Quaest. 17.* SALOM. DEYLINGIUS *Observationum Sacrarum. Par. 1. Observ. 59.* JOANN. GEORG. WALCHIUS

64. Et quidem Nomina *Patris*, & *Filii* referenda sunt ad *σχέσις*, non OEconomicam, sive Arbitrariam, sed *Naturalem*, & *Necessariam*, quae inter *Primam*, & *Secundam* *Υπόστασις* obtinet, qua *Prima* est *principium existentiae*, sive *subsistentiae* *Secundae* *Υποστάσεως*; *Secunda* autem *Υπόστασις* vere a *Prima* est producta, & a *Prima* est, & subsistit (p).

65. Esse autem *σχέσις* illam, quae notionibus *Patris*, & *Filii* significatur, non OEconomicam, sed *Naturalem*, colligimus ex summa vi, & efficacia phrasium, quibus Verbum

H h Dei

CHIUS in *Observationibus Sacris in Novi Foederis Libros. Par. 1. Observat. 5. JOANN. LAMIUS l. c. Lib. 5. Cap. 5. seq.* Insuper de Origine hujus vocis legi potest modo laudatus LAMPIUS in *Dissert. de Locis Novi Testamenti, quae de λογος ὑποστατικῶς agere videntur, quae exstat in Syntagmate ejus Dissertationum Philologico-Theologicarum Vol. 1. Dissert. 6, & in Dissert. Theolog. de Origine Nominis λογος. ibid. Dissert. 16. JAQUES BASNAGE dans l'Histoire des Juifs. Tom. 3. Liv. 4. Chap. 24. Adde, quae hac de re disseruit JOANN. LAURENT. MOSHEMIUS in *Commentatione de Turba-**

ta per Recentiores Platonicos Ecclesiae, quae inserta ejus Dissertationum ad Historiam Ecclesiasticam Pertinentium. Vol. 1. pag. 85. seq. Cum PRUDENT. MARANUS *Par. 2. Praefationis*, quam suae editioni *Justinii Philosophi, & Martyris* praefixit hanc MOSHEMI Commentationem, gravi censura notasset: hic se defendere adlaboravit in *Praefatione Vol. 2. Dissertationum memoratarum.* Denique evolve Scriptores Exegeticos, & Philologicos ad initium Evangelii Joannis.

(p) De Generatione Secundae Personae Divinae, & Genuina Ratione, quare *Prima* Personarum Pater, atque *Secunda* Filius appell-

Dei, in hoc mysterio, tradendo utitur, cui per aliam qualemcunque hypothesein satisfieri nequit.

66. Nempe *Secunda Persona* dicitur *FILIUS* *Prov.* xxx. 4. *Pf.* 11. 7. 12. & quidem secundum maximam, & excellentissimam significationem hujus vocis. *Heb.* 1. 5. 8. *Rom.* 1. 4. *Job.* 111. 36. *Matt.* xvi. 16 *Heb.* v. 8. *PROPRIUS Filius.* *Rom.* viii. 32. *UNIGENITUS.* *Job.* 1. 14. 18. *PRIMOGENITUS.* *Heb.* 1. 6. *Col.* 1. 15. *Germen Jehovae.* *Jes.* iv. 2. *Luc.* 1. 78. *Character illius, quod in Patre est.* *Heb.* 1. 3. *Imago Dei.* 2. *Cor.* iv. 2.

67. *Filii* autem cum respectus sit ad *Patrem*, *Prima Divinitatis Persona* dicitur, *PATER Secundae*, *Matth* xi. 27. & quidem *PRO-*
PRI-

pelletur, egerunt *DIONYS. PETA-*
VIUS Theologicorum Dogmatum. Tom. 2. *Lib.* 5. *Cap.* 1. *JOANN. HOORN-*
BEEK in *Socinianismo Confutato.* Tom. 2. *Lib.* 1. *Cap.* 1. pag. 6. seq. *SAM. MARESIUS* in *Hydra Socinia-*
nismi. Tom. 3. *Lib.* 5. *Cap.* 12. *JO-*
ANN. BRAUNIUS in *ἐπιπέτω de Aeterna Generatione Filii*, subnexo eius *Commentario in Epistolam ad Hebraeos.* *JOANN. MARCKIUS* in *Exercitationibus ad Selecta Loca*

Vet. & Nov. Test. Exegeticis. *Ex-*
ercit. 15. ad *Psal.* 2. v. 7. *JOANN.*
CASPAR. SUICERUS in *Symbolo Ni-*
caeno-Constantinopolitano Expofito.
Cap. 7. & 8. nec non in *Thefauro*
Ecclesiastico. in v. γέννησις. *FRAN-*
CISC. FABRICIUS in *Christo Unico,*
ac Perpetuo Fundamento Ecclesiae.
Dissert. 2. ad *Proverb.* *Cap.* 8. v. 22.
& 23. *CAMPEG. VITRINGA F.* in
Thefibus Theologicis. *Cap.* 4. § 32.
seq. quae prostant in ejus *Opuscu-*
lis

PRIUS PATER, *Job. v. 18.* & Filium ante saecula, & ab omni aeternitate generasse, sive produxisse, *Prov. viii. 24. 25. 30. Mich. v. 1. Job. v. 26. Job. vi. 57.* unde Christus κατ' ἐμφασιν FILIUS PATRIS, 2 *Job. v. 3.*

68. Quarum vocum, & phrasium vim minime exhauriunt, quae huc a Socinianis adferuntur: rationem nimirum, cur Christus Jesus *Filius Dei*, & *Patris* appelletur, petendam esse, sive ab amore singulari, quo Deus Christum complexus est, (*Matth. xvii. 5.*) sive a miraculosa ejus nativitate ex virgine Maria, (*Luc. i. 35.*) sive ab ejus ordinatione ad munus Mediatorum, (*Job. x. 35. 36.*) sive ab ejus resurrectione e mortuis, (*Act. xiii. 32. 33.*)

69. Etiam si enim non negem, posse Personam, cui haec attributa insunt, aliquali ratio-

H h 2

tio-

lis ab HERMANN. VENEMA evulgaris. JOANN. FRIDERIC. WUCHERER in *Vindiciis Aeternae Divinitatis Jesu Christi adversus Whistonum*. Exercit. 5. CHRISTIAN. WEISIIUS de *Aeterna Christi Divinitate*. CHRISTIAN. FRIDERIC. BOERNERUS in *Dissertationibus Sacris* Dissert. 3. ad *Psal. 2. v. 7.* PIERRE JURIBU dans *Tableau du Socinianisme*. 1. *Par. 6. Lettre*

2. *Art. seq.* THEODOR. DE BLANG dans *Principes contre les Sociniens*. *Par. 1. Sect. 5. Chap. 25. seq.* Evolve adhuc, si lubet, ISAAC DE BEAUSOURE dans *l'Histoire Critique de Manichee, & du Manicheisme*. *Tom. 1. Liv. 3. Chap. 7.* ut & Viri Docti, qui probatam dederunt, Secundam Personam Divinam non esse Filium Adoptivum, quos infra commemorabo ad *Cap. 21.* Con-

tione *Filium Dei* dici: nunquam tamen facient, ut quis propter ea dicatur *Proprius*, & *Unigenitus Dei Filius*, & *Deus Proprius* illius *Personae Pater*.

70. Quod enim ad *Resuscitationem Christi ex Mortuis* attinet; in ea non latere veram, & summam rationem hujus denominationis: ex eo quam clarissime liquet, quod jam ante *suam ex Mortuis Resuscitationem*, per totum tempus Ministerii sui in his terris *Filius Dei*, & quidem in summa emphasi, appellatus fuerit, *Matth. XVI. 16.*

71. Quod autem per virtutem, & potentiam Dei, ex Virgine suscitatus sit Christus: non facit illum *Filium Dei* excellentiorem *Angelis* a Deo cum ejus imagine productis, & ipso

Contentiones, ad hoc argumentum spectantes, sunt variae.

I. JOANN. DRUSIUS Thesin, his verbis proposuit, de summa Sapientia. *Verbum creo aliquando idem significat, quod procreo, vel gigno. Hoc sensu Christus dici potest Creatur, hoc est Genitus. Sane Prov. 3. in Graeca editione legimus, ab initio viae suae creavit me: & in Siracide, qui vulgo Jesus Sirach dicitur,*

Sapientia legitur Creata. Illum ob haec verba apud Amstelodamenses, atque Leovardienses Verbi Divini Praecones Arianismi insinulavit SIBRAND. LUBBERTUS. Contra hujus criminationes se defendit DRUSIUS in Epistola ad Fratres Belgas, quae legitur in Praestantium, ac Eruditorum Virorum Epistolis Ecclesiasticis, ac Theologicis, atque ordine est 253. pag. 415. seq. Insuper discipulus ejus SIXTIN. AMAMA eum

ab

ipso quoque *Adamo*, qui ob hanc rationem *Filii Dei* nuncupantur, *Job. xxxviii. 7. Luc. iiii. 38.*

72. Praeter quae, veritatis, & doctrinae Scripturariae studiosus, haec duo observare poterit certissima Spiritus Sancti dictata. *a.* propriam, & excellentissimam rationem, cur Christus Mediator, *Filius Dei* dicatur, quaerendam esse, non in tota Persona Mediatoris, ex natura humana, aeque ac divina constante, sed in *natura Christi Jesu* excellentiore, hoc est, *Divina*, ad quam hoc nomen *Filii & Unigeniti Filii Dei* evidenter restringitur *Job. i. 14. Rom. i. 4. Col. i. 15. b.* Cum notio *Filii* involvat conceptum *generationis*: Scripturam S. exserte mentionem facere *generationis illius*

H h 3

Per-

ab hac macula purgare admissus est, in *Commentatiuncula ad celebrem illum locum Proverb. Cap. 8. v. 22. in qua illud quoque ostenditur JOANN. DRUSIUM p. m. Arianæ Impietati non Favisse* ad JOANN. HACHTINGIUM. quae exstat in ejus *Anti-Barbaro Biblico. pag. m. 570. seq.* Confer hac de lite EMON. LUC. VRIEMOETIUM in *Athenis Frisiacis in Elogio JOANN. DRUSII. pag. 54. seq.*

II. Quaestio agitata est. An Pater semper generet Filium? Affirmavit JACOB. TIRINUS in *Indice Controversiarum Fidei ex S. Scriptis.* At inficias ivit SAM. MARESIUS in *Anti-Tirino. Tom. i. Controvers. 3. pag. 88. seq.* Cum postea GIBERT. VOETIUS in *Syllabo Problematum* quoque adseruisset, Patrem semper Generare Filium, MARESIUS illum perstrinxit in *Fasciculo Paradoxorum § 32. qui prostat in ejus Fa.*

Personae, quam *Filiam Dei* vocat, quae non tantum Nativitatem ejus ex Virgine, sed & omnia saecula praecessit *Prov. VIII. 22. Mich. v. 1.* quae loca respiciens Joannes *Unigenitum Dei* Filium vocat, quem prius τὸν λόγον *Sapientiam*, aut *Sermonem Dei*.

73. Quae eadem arguunt, & validissime evincunt, non posse Christum *Filium Dei* dici, ob *manifestationem Divinitatis Secundae* προσώσεως *in humana aliqua Natura*, quia jam fuit *Filius Dei* secundum *Doctrinam Scripturae*, antequam inter homines manifestatus est, aut officium *Mediatorium* inter eos administravit.

74. Ipsa quoque *Manifestatio Divinae Naturae* alicujus προσώσεως *in humana* facere non non

Fasciculo Myrrhae. pag. 149. seq.
 VORTIUS illi respondit in *Selectis Quibusdam Problematis. Par. 6 § 29. Selectar. Disputation. pag. 632. seq.* Inspice adhuc, cui volupe est, quae hac de controversia scripsit STEPHAN. CURCELLEUS in *Dissert. de Vocibus Trinitatis, Personae &c. § 67.* inserta ejus *Quaternioni Dissertation. Theologicar. Dissert. 1. Oper. pag. 848. seq.* Ut & quae illi opposuit MARESIUS in *Refutatione,*

& Defensione Dissert. Theolog. de Vocibus Trinitatis, Essentiae &c. Sect. 10. § 170. seq. quae leguntur in *Defensione Fidei Catholicae, & Orthodoxae. pag. 194. seq.*

HI. SAM. MARESIUS verba in *Systemate Theologiae. Loc. 3. § 28. Quid difficultatis*, ita sonant, vel periculi statuere Deum Patrem seipsum intelligendo Filium suum gignere, & sui ipsius imaginem excitare in seipso, prout mens nostra seipsam intelligendo.

dum

non potest, ut ejusmodi Persona *Filius Dei*, (nedum *Proprius*, & *Unigenitus*, & *Primogenitus Filius Dei*) appelletur; quia Notio *Filii* nihil commune habet cum Notione *Manifestationis Divinae Naturae in humana*: adeo ut Divina aliqua $\Upsilon\pi\omicron\sigma\tau\omicron\varsigma$, quae ante illam $\Phi\alpha\lambda\epsilon\pi\omicron\sigma\iota\nu$ *Filius Dei* non fuit, per & propter illam *Manifestationem* *Filius Dei* non fiat, nec proinde appellari queat.

75. Sed cum Christus, ante suam $\Phi\alpha\lambda\epsilon\pi\omicron\sigma\iota\nu$ inter homines, jam esset *verus*, & *proprius Dei Filius*: voluit Deus, ut *qua talis*, cum demonstratione gloriae, in tempore *manifestaretur*. Quae declaratio, & illustratio hujus gloriae Christi variis facta est temporum articulis, quo jam referenda sunt loca *Pf. II. 7. Act. XIII. 33. Matth. III. 17. XVII. 5.*

76. Quod

dum super seipsa reflectit, sui ideam, & imaginem excitat in seipsa? Quod si in intellectum divinum potest refundi *Filii*, & $\tau\epsilon\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$, *Generatio*, prout fit ab omnibus, qui volunt hoc nomen $\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ Sociniano more explicare, quidni in voluntatem Dei refundatur origo, & *Processio Spiritus Sancti*, non ut illius actus *liber*, vel *indifferens*, sed ut *necessa-*

rius, & *naturalis*? Certe ne minima quidem hic restaret obscuritas, si quam certo Filio tribuitur nomen *Imaginis*, etiam *Amoris* nomen *Spiritus S.* tribueretur, quod tamen volunt vulgo colligere ex 1 *Job. 4. v. 8.* Hanc pericopam, ut caeteros omittam, atro carbone notavit FRIDERIC. ADOLPH. LAMPE in *Dissert. de Spiritu Sancto. Cap. 7.*

76 Quod autem Notiones *Filii Dei*, & *Christi*, in Scriptis N. T. saepius alternentur; non magis evincit, significationem Nominis *Filii Dei*, ex tota Persona Mediatoris, petendam esse, quam rationem Nominis *Filii hominis*, in quo idem observamus. Christus est *Filius Dei* cum respectu ad *Divinam*, ut *Filius hominis* ^{exiōis} ad *Humanam Naturam*.

77. Quando jam altius assurgimus, & non Natales tantum Christi ex Virgine, sed & ipsos Mundi Natales cogitatione nostra praevertimus: ubi vera quaerenda est hujus Nominis ratio: invenimus *Secundam Personam a Prima ordinatam esse, & sanctificatam, & Unctam ad Munus Mediatorium ex singulari amore Patris*. Sed Scriptura nos clarissime docet, *Ordinatio-*

nem

§ 24. inserta Syntagmati ejus Dissertation. Philologic.-Theologic. Vol. 2. pag. 228. seq.

IV. HERMANN. ALEXAND. ROELIUS in *Thesibus de Generatione Filii, & Morte Fidelium Indubitatae apud Reformatos Veritatis*, statuit *Vocibus Filii, & Generationis significari emphasi, quod Secunda Persona habeat eandem cum Prima Essentiam, Illique ab aeterno Coexistit. Huic sententiae se opposuit AUCTOR in*

Thesibus, A quibus in Ecclesia Reformatata absque Scandalo non licet Recedere, ejus Disputationi adnexis. 1. *Filium Secundam Personam S. S. Trinitatis ab aeterno a Patre esse Genitum.* 2. *Hanc esse Primam, & Praecipuam Rationem, quod Secunda illa Persona S. S. Trinitatis dicatur Filius.* Contra has Theses ROELIUS edidit *Theses de Generatione &c.* AUCTOR postea in lucem evulgavit *Disputation. Theologic. in qua*

Thes-

nem illam *Secundae Personae ad Munus Mediatorium* non esse rationem, cur *Christus Filius Dei* dicatur; sed illum, cum ordinaretur, jam fuisse *Filium Dei, & Patrem* illum ob hanc rationem ordinasse, quod illum, ut *Filium* suum, amaret, ejusque, ut *Filii Unigeniti*, gloriam quaereret, *Joh. 111. 16. VIII. 50. Rom. VIII. 32. Heb. v. 8.*

I i

78. Or-

Theses de Generatione Filii ex Patre, & Morte Fidelium Temporalium examinantur. Respondit ROELLIUS in *Dissert. Theolog. de Generatione Filii, & Morte Fidelium Temporalium*, qua suas de iis *Theses* plenius explicat, & contra AUCTORIS *Objectiones* defendit. Haec *Dissertationi* AUCTOR reposuit *Epilogum Disputationis non ita pridem a se habitae, de Generatione Filii, & Morte Fidelium Temporalium, contra Dissertationem illi novissime Oppositam.* Causam suam iterum egit ROELLIUS in *Dissert. Theolog. Altera de Generatione Filii, & Morte Fidelium Temporalium, Opposita Epilogo Auctoris.* Cum anno sequente adhuc Belgice edidisset Kort, en *Eenvoudig Verbaal van het Verschil over de Geboorte des Soons, en de Tydelyke Doodt der Gelovigen.* AUCTOR quoque adversus hoc *Opusculum* lingua vernacula luci exposuit *Korte Verklaringe van het Gelove der Algemeene Kerke aangaande de Geboorte des Soons, en de Tydelyke Doodt der Gelovigen.* Praeterea de hac con-

tentione consuli queunt PROFESSORES LEIDENSES in *Ecclesiastico Judicio, quo Opiniones quaedam Synodice Damnatae sunt, Laudato.* Confer adhuc quae hac de lite traderunt EMO LUC. VRIEMOET l. c. in *Elogio HERMANN ALEXANDR. ROELLIJ.* pag. 662. seq. HENRIC. LUDOLFF. BENTHEM in *Hollandischen Kirch- und Schulen-staat. 2 Theil. 2 Capit. 45. § enz.* JOANN. VAN DER WAEYEN in *het Kort Bericht nopens het Voorgevallene in de Saake van Verschiltusschen de Heeren VITRINGA, en ROELL.* Non tantum AUCTOR, sed & alii Viri Docti superiore, & nostro saeculo sententiam ROELLIJ adgressi sunt: ut, praeter nonnullos e mox memoratis, DAV. HUGENINUS in *Libro*, cui titulus *Christianus Ratiocinans.* JOANN. WOLFGANG. JAEGERUS in *Systemate Theologico. Lib. 1. pag. 118. seq.* ZACHAR. GRAPPIUS in *Systemate Novissimarum Controversiarum. Tom. 1. Cap. 2. Quaest. 18.* CHRISTIAN. EBERM.

78. *Ordinatio etiam ad Munus Mediatorium parum, & vix quicquam, commune habet cum notionibus, quae nobis ultro suggeruntur per nomina Patris, & Filii. Et multo adhuc minus ex ea peti potest ratio, cur Christus proprius Patris sui Filius, & Pater proprius Christi Pater dicatur.*

76. Ex

EHERH. WEISMANNUS *Schediasmatum Academicorum pag. 37. seq.* ANTON. DRIESSEN *in bet Ontwerp over bet aangenomen gevoelen der Kerke, en dat van den Heer Professor ROELL, betreffende de eeuwige Geboorte des Soons uit den Vader, opgesteld op bet verzoek der Christelyke Synode van Stad, en Lande. Contra defensionem ROELLII, adversus PROFESSORES LEIDENSES in se suscepit ANONYMUS in Scripto, ejus titulus est de Facultatis Theologiae Leidensis Syllogismo falso, in Approbatione Juridicii Synodi Goudae 1723. habitae de Roellismo damnando, & radicitus evellendo, Dissertatio Theologi Saxonici. Praeterea cum JACOB. FRUYTIER post mortem ROELLII in Libro Belgice edito, & inscripto, *Vervolg van Aanmerkingen aangaande de Soone Gods, en God de H. Geest. bladz. 76.* haec inferuisset verba. *De Heer ROELL van den Zaligen Heer PONTANUS in zyn leven Hoog- Leeraar in de Godsgeleertheit te Utrecht, gevraagt zynde, waarom by**

voor bet Drie-Godendom niet uitquam, daar bet uit syn Stellingen vloeeyde. Antwoorde. Ik vrees den haat der Theologanten. De Heer PONTANUS heeft my dit in syn leven mondelyk verbaalt als een waaragtige historie. Myn Eerwaarde Collegen de Heer WILHELMUS en TERBRUGGE getuygen ook dit selfde uit de mont van den Heer PONTANUS geboort te hebben. Adversus hanc criminationem, Patris famam tuitus est ejus Filius DIONYS. ALEXAND ROELL in Praefatione, quam illius Par. 2. Commentar. in Epistolam S. Pauli ad Ephesios praefixit.

V. FRIDERIC. ADOLPH. LAMPPIUM in *Commentario Analytico-Exegetico Evangelii secundum Joannem nonnulla loca, quae in illo Evangelio occurrunt, atque valida praebent argumenta, ad demonstrandam Generationem Filii a Patre, & Processione Spiritus Sancti a Patre, Filioque, enervasse, atque illa Oeconomiae Divinae adplicasse; nec non illum ROELLII sententiam*

76. Ex quibus tandem colligimus, Notiones *Patris, & Filii*, secundum lucem Scripturae, exponendas esse de Relatione non *Oeconomica*, sed *Naturali*, quae intercedit inter *Primam, & Secundam* Divinitatis *Personam*, qualis est ea *producentis* perfectissimo modo, & *producti*: (quam *productionem perfectissimam* Scriptura *generationem* vocat) ut adeo *Secunda Persona*

l i 2

fit

tiam fovisse contenderunt JACOB. FRUYTIER in Libris vernaculo idiomate exaratis, & inscriptis, *De Oude, & Beproofde Leere van God den H. Geest: Aanmerkingen tot Bevestiging van de Oude, Gesonde, en Godlyke Leere: Vervolg van Aanmerkingen, aangaande de Soone Gods, en God de H. Geest.* NICOL. HOLTJUS in *Dissert. de Fonte Vitae, sive Filiatione Christi Naturali Tradita in loco Job. 6. v. 57. nec non in Dissert. de Unctione propria, & Metonymica*, quae leguntur in ejus Libro, inscripto, *Apophoreta Sacra.* ANTON. DRIESSEN in *Vindiciis Locorum in Evangelio secundum Johannem Filii Dei Naturalem ex Patre Nativitatem, & Spiritus S. Naturalem a Patre, Filioque Processionem directe Docentium*: item in *bet Nodig Voorberigt over het ware Gevoelen van den Heer LAMPE, betreffende de Eeuwige Geboorte des Soons Gods, en den Uitgang van den H. Geest: porro in bet Antwoord op den ge-*

drukten Brief van den Heer Prof. ODE ter Verdading van den Heer LAMPE, gestelt voor zyn Verklaring van het Hoogliedt: ut & in Responsione ad Novissimas Animadversioes CL. ODE in Praefatione Hypothesium Arminianizantium CL. VENEMA Detectarum, & Refutatarum: denique in de Wederlegginge der Aanmerkingen van den Heer ODE, met eene Narede aan den Godvrugtigen Liefhebber van den Heer LAMPE. Adversus priorem FRUYTIERII Librum LAMPIUS causam suam egit in Opusculo Belgice quoque edito, sub titulo, *Redenen, waarom op een Faam-Roovend Geschrift van eenen Onverstandigen Rotterdamsen Yveraar, niet breedvoerig geantwoord word.* Post illius obitum Praeceptoris sui, patrocinium contra ejus Adversarios in se suscepit JACOB. ODE in *Epistola ad ANTON. DRIESSENIUM*: atque in *Animadversionibus adversus eum in lucem emissis.*

VI. BERNARD. SEBAST. CREMERI
sen-

fit *Naturalis Processio*, & *Filius*, (non *utris creatura*) sui Patris, secundum summam hujus appellationis vim, & Nominis hujus excellentiam. Est enim *Filius* vera, propria, & perfectissima Dei Patris imago.

80. Tota quoque Scriptura hanc sententiam confirmat, quippe quae, licet in Filio agnoscat summam Divinitatis perfectionem, docet tamen

sententiam suam, circa denominationes Filii Dei, & Primogeniti, his verbis delineat. *Sacra Scriptura*, inquit, triplici ratione Christum considerat, & qua Deum, & qua Mediatorem, & triplici ratione esse Dei Filium, tradit. Qua Deus, est *Filius Dei* propter generationem naturalem. Qua homo, quia miraculose genitus, & imagine Dei, ut secundus Adamus, in maxima excellentia ornatus, & cum Persona *τῶν υἱῶν* unius fuit, & hinc Sanctus, & Filius Dei vocandus. *Luc. 1. 35.* Qua Mediator, quia obedientia, & Charitate Filiali erga Deum Patrem, & Fraternali dilectione erga Electos, impetraturus erat, ut ipse fiat haeres omnium, & Electi haeredes Dei, sui autem cohaeredes. Hinc Deus, quos praecognovit, praedestinavit, ut sint conformes Imagini Filii Dei, ut *Primogenitus* sit inter multos fratres. *Rom. 8: 29.* Jam autem vi naturalis Generationis non habet Fratres. Ergo

debet esse *Generatio praeter Naturalem*, quae procul dubio libera est, & *Oeconomica*, vi cuius factus est *Primogenitus* inter multos fratres, & illi fratres gerunt imaginem Filii Dei. Jam *Primogenitum* esse inter multos Fratres & Mediatorem esse, verbis differunt, re idem sunt, & sic merito Christus, ut Mediator, etiam *Filius Dei* dicitur. Hanc suam sententiam variis in Scriptis copiose exposuit, atque defendere admissus est: ut in *Decade Exercitationum Theologicarum de Summa Sapientia ex Proverbior. 8: 22--36.* in *Exercitationum Theologicarum Decade de Prologo Evangelii Johannis ad Johan. 1: 1--18.* in *Exercitationum Theologicarum Decade de Filii Dei Unigeniti, & Primogeniti supra Angelos Excellentia in Cap. 1. Epistol. ad Hebraeos: in Exercitationum Theologicarum Decade de Primogenito Dei Filio: in Mantissa de Locis S. Scripturae, quae in Cl. Viri JOH. WESSELI Libro, quem vocat, Ne-*

ste

tamen non minus clare, *Patrem*, inter Personas Divinas non tantum *Oeconomice*, sed & per, *Naturam Primum* esse, & *Filium*, ac *Spiritum Sanctum* illi, in existendo, & operando, certa quadam ratione subordinari, *Joh. v. 29. 30. Ephes. III. 14. Heb. III. 6. I Cor. III. 23. Cor. xv. 28. Rom. viii. 32. Gal. iv. 6. Ephes. iv. 6.*

I i 3

81. Ut

storianismus, & Adoptianismus Confutatus, occurrunt: in *Vindictis D. A. DRIESSENI Illustratis &c.* in *Fine Praefationis*, quae praemissa est *Tom. 2. ejus Antiquitatum Mosaiico-Typicarum: in bet Naschrift, en Aanmerkingen tegens den Heer A. DRIESSEN met eenige Aanmerkingen tegen desselfs Naschrift, gevoegt agter de Seekerheyt en Weerdigheyt van de Sin-en-Voorbeeldische Godgeleertheit bladz. 274. enz. Contra JOANN. WESSELIUS voluit, Christum Tantum Secundum Naturam Divinam vocari, & esse Filium Dei: nec non nullam aliam ob causam, quam ob praecellentiam Dominii in N. T. titulo Primogeniti ornari. Opera hoc de argumento ab illo edita sunt sequentia. *Dissertatio de Christo, Filio Dei Tantum Secundum Naturam Divinam ad Roman. 1. v. 3. 4.* quae legitur in ejus *Dissertationibus Sacris Leidensibus. Dissert. 12. Nestorianismus & Adoptianismus Redevixus Confutatus*, atque *Praefatio* huic*

*Libro praefixa: insuper Praefatio in limine ejus Dissertationum Academicarum: Dissertationes tres ad Hebr. Cap. 1. v. 6. ibid. Dissert. 16, 17, 18: denique Dissert. 19. continens Censuram in Exercitationes D. B. S. C. de Primogenito Dei Filio Angelis Excellentiore, una cum modesta Calumniarum Depulsione. Alter CREMERI, oppugnator, ANTON. DRIESSEN existimat, Unam tantum dari Generationem, eamque Naturalem, per quam, & Unigenitus, & Primogenitus sit: ut & distingui debere tò esse Primogenitum, & tò Primogenitum inter multos fratres Rom. 8. Per Oeconomiam non est Primogenitus, sed Primogenitus inter multos fratres. Ad hanc suam sententiam adstruendam, & vindicandam luci exposuit, *Vindicias Locorum Filii Dei Generationem Divinam, Unam modo eamque Naturalem, per quam est Unigenitus, & Primogenitus, Nullam Oeconomicam, per quam sit Primogenitus, Adversarium.**

81. Ut adeo constet, non posse Scripturam, nisi coacte, & violenter, explicari multis locis secundum illam hypothesein, quae in Deo tria statuit ἀγέννητα: praeterquam quod clarissima ratio huic hypothesei adversetur, quae unum requirit simplicissimum principium, ex quo sint omnia, quod S. Scriptura Patrem vocat, 1 Cor. VIII. 6.

82. In

tium. *Strictures quasdam in Generationem Oeconomicam, additas Dissert. de Vindictis Justitiae Divinae, & Satisfactionis Jesu Christi Necessitate, non Hypothesica, sed Absoluta, Opposita 3 Disput. Viri CL. B. S. CREMERI de Dei Justitiae, & Misericordiae Exercitio nunc impossibili, olim possibili: een Nodig Voorberigt voor zyn Verklaring over het Hoogliedt: het Antwoord op de Vindiclae Illus tratae van den Heer Prof. CREMER, in welke by den Heer LAMPE, en zig zelven verdedigt: ultimo loco het Naschrift tegen den Voorreden voor den 2 Tom. Antiquitates Mosaico-Typicae.*

VII. Remonstrantes in Confessione Cap. 3. scribunt *Est enim Solus Pater originis omnis expers, seu prorsus unigenitus, & a nullo alio procedens: sed qui Deitatem tamen suam, tum Filio Unigenito, non quidem per creationem (cujus respectu angeli dicuntur filii Dei) neque per solam divinae potestatis, ac*

gloriae supremas, qua Mediator est, gratiosam communicationem; sed etiam per veram, atque arcanam & ineffabilem generationem, ab aeterno communicavit. Hunc duplicem modum, quo Pater Filio Deitatem communicasset, oppugnarunt, & re-fellerunt praeter quosdam e modo adductis, & adducendis, PROFESSORES LEIDENSES in *Censura in Confessione Remonstrantium. Cap. 3. pag. 51. seq.* JACOB. TRIGLANDIUS in *Antapologia. Cap. 5. pag. 80. seq.* SAM. RHETORFORT in *Examine Arminianismi. Cap. 2. Titul. 3. pag. 156. seq.*

VIII. Varias, diversasque Fanaticorum opiniones, ut PETR. PORRETI, Generationem Filii Dei factam esse per Modum Ideae: & HERMANN. DEUSINGII Generationem Filii Dei nihil aliud esse, quam Judicium de se ipso; ut & Generationem hanc Filii Dei bis esse factam, semel typice, cum crearetur mundus, & altera.

vi-

82. In qua proinde Doctrina omnes Christianorum Confessiones, licet in aliis saepe diversissima tradant, inter se consentiunt.

83. De *Spiritu Sancto* autem licet non diffiteamur multa Oeconomice dici, & intelligenda esse: persuassimum tamen habemus, *similis* mysterium *relationis naturalis*, qualem in Nomine *Filii* notavimus, latere in Nomine *Spiritus Sancti*, eoque proxime indicari.

84. *Spiritus* enim Nomen, quod *tertia* ἡ τριτοῦ tribuitur (q), hic plane peculiari sensu & significatione sumitur, notatque *Rem* ex *alia*

vice in resurrectione e mortuis. His obviam iverunt, atque eos profligarunt JOANN. WOLFGANG JAEGERUS in *Examine Theologiae Novae Controvers.* 7. pag. 100. seq. JOANN. CASPAR. LOESCHERUS in *Parergis Sacris. Exercit.* 3. ZACHAR. GRAPUS l. c. *Quaest.* 19. Elenctici, qui doctrinam Fanaticorum, Mysticorumque refutarunt, suo loco commemorandi.

(q) Varios usus vocum πνεῦμα Spiritus Sanctus illustrant SALOM GLASSIUS in *Philologia Sacra. Lib. 3. Tract. 2. Canon. 3.* JOANN. FILDENUS de *Synedriis Veterum Ebraeorum. Lib. 2. Cap. 4. § 2. seq.* JOANN. VORSTIUS de *Hebraismis Nov. Test. Par. 2, Cap. 22. Jo*

ANN. CASPAR. SUICERUS in *Thesau- ro Ecclesiastico* in v. πνεῦμα. FRIDERIC ADOLPH. LAMPE in *Disputat. Theolog. de Spiritu Sancto. Cap. 1.* quae inserta est *Syntagmati Dissertation. Philolog.-Theolog. Vol. 2. Dissut. 3.* CAMPEG. VITRINGA F. in *Dissert. de Usu Notionis Spiritus Sancti Restricto ad Secundam Hypostasin S. S. Triados*, quae prostat ad calcem *Opusculorum* ab HERMANN. VENEMA vulgatorum: nec non hic in ejus *Dissertationibus Sacris. Lib. 1. Cap. 6. § 9.* JACOB. ODE in *Comentario de Angelis. Sect. 1. Cap. 2.* EMO LUC. VRIEMOET in *Anotationibus ad Dicta Classica Vet. Test. Tom. 1. Cap. 2. pag. 88. ad 2 Sam. 23. v. 2. Cap. 4. pag. 174. seq. ad Psalm. 33. v.*

lia per modum naturalis progressus procedentem, cujus symbolum est in *halitu*, quem naturaliter efflamus, aut expiramus.

85. Unde SPIRITUS ORIS DEI Gen. 1. 2. Ps. XXXIII. 6. & HALITUS Omnipotentis Job XXXIII. 4. & ex Patre procedere dicitur, Job. XV. 26 (r).

86. Quae symbolicae loquutiones, in hoc rerum genere efficacissimae, nos ducunt ad cogitandum de *οχησι naturali*, quae inter ipsum, & Deum intercedit, secundum quam est ex Deo: quod cum Filio commune habet.

87. Nulla tamen ratio est negandi, Sancti *ενιδετον*, quod ipsi tribuitur, referendum esse ad Oeconomiam Gratiae, in qua Divinum consilium in *electis sanctificandis*, eorumque *sanctificatione consummanda*, exequitur.

88. Ut

v. 6. & pag. 195. seq. ad Genes. 1. v. 2. CHRISTIAN. FRIDERIC. BOERNERUS in Dissertationibus Sacris Dissert. 17. seq. JOANN. WESSELIUS, ut hoc verbo addam; existimat. Nomen Spiritus Sancti, quod datur Tertiae Personae, ubi Mystrium Trinitatis, ut objectum fidei necessarium, proponitur Matt. 28. 19. 1 Job. 5. 7. &c. non dari ipsi ob Sanctificationis nostrae beneficium, & O-

conomice adscriptum, sed ad indicandam ejus naturalem, & personalem proprietatem, qua a Patre & Filio in modo habendi Essentiam divinam, distinguitur, ut ejus sonant verba in Praefatione, ejus Nestorianismo & Adoptionismo Redivivo Consultato praefixa.

(r) De Processione Spiritus Sancti vehemens Saeculo 9 tempore Photii Patriarchae Constantinopolitani inter Graecos, & La-

88. Ut vero hae naturales *Relationes Personarum Divinarum* in subsistendo, & operando *veram* supponunt, & inferunt *distinctionem Personarum Divinarum* a se invicem: sic eadem valde faciunt ad *veram Unitatem trium illarum Personarum* stabiliendam, & explicandam, quae, quantum nos sapimus, alio modo commode, & decenter teneri, & explicari nequit.

89. De qua *unitate* trium illarum Personarum, tanquam *perfectissima*, Verbum Dei clarissime loquitur, *Joh. x. 30. 38. Joh. xvii. 11. Ephes. iv. 6.*

90. Argumenta, quae contra hanc *doctrinam totam*, aut illius *partes* aliquas proferuntur ex *ratione*, facile solvuntur ex illa ipsa *ratione*, *faniore* putem, & *sanctiore*, quae haec duo clare, & liquido percipit. 1. Deum nihil de se revelare falsi. Percipit autem quam clarissime, hunc, & nullum alium, subesse sensum illis S. Scripturae dictis, quae ad adstruendum

K k hoc

Latinos orta est contentio, quae adhuc durat: An Spiritus Sanctus tantum procedat ex Patre, an quoque ex Filio. Prius negaverunt Graeci: adfirmarunt vero Latini. Historiam hujus litis dederunt, ac opinionem Graecorum enervarunt PETR. PITHAEUS in *Historia Con-*

TUM
us proceden-
quem natu-
Gen. 1. 2.
pateris. Job
dicitur, Job.
es, in hoc re-
cunt ad cogi-
inter istam,
quam est ex
habet.
gandi, Sancti
gendam esse
ua Divinum
eorumque
88. Ut
am, sed ad indicen-
tem, & personam
ia a Patre & Filio
Essentiam divinitatem,
eius sonant verba in
Nativitatum & Ad-
compulsi praefata
ocellione Spiritus
mens Saeculo 9 iam
Patriarchae Con-
inter Graecos, &
Lx.

hoc mysterium adduci solent. 2. Deum de se
aliquid posse revelare, quod verissimum sit;
cujus *modus* ab homine ignoretur, aut non per-
cipiatur, modo *partes* illius Revelationis sibi
mutuo consent, & neque se invicem, neque
etiam clara, ac indubitata sanæ rationis, & sen-
sus communis axiomata evertant: quorum
neutrum hic fieri censemus.

91. Quae vero proferuntur ex *Scriptura*, pro
una vera Deitate Patris; (ut v. gr. *Job. xvii.*
3. *1 Cor. viii. 6. Ephes. iv. 6.*) vel etiam qui-
bus disertius *Deitas tam Filii*; (ut *Marc. xiii.*
32. *1 Tim. ii. 5. Job. xiv. 28. xx. 17.*) quam
Spiritus Sancti (ut *Job. vii. 39. xvi. 13. 14.*
Matt. xi. 27.) oppugnatur, commode expe-
diuntur, si observetur: 1 *Patrem* vocari *unum*
solum Deum, oppositè, non ad *Filium*, & *Spiri-*
tum Sanctum: sed ad אלהים אחרים *Deos alienos*.
2. Aliquando etiam *unum Deum*, & *Deum*, op-
positè ad θεὸς λεγομένους, & relatè ad *oeconomiam*
Subsistentiae, & *Operationis* suae ad *extra*. 3.

Quae-

Controversiae Veteris de Processione Spiritus Sancti. subjuncta ejus Codici Canonum Veteris Ecclesiae Romanae. pag. 355. seq. GERARD, JO-
ANN. VOSSIUS in *Dissert. 3. de Tribus Symbolis. Oper. Tom. 6. pag. 523. seq.* DIONYS. PETAVIUS *Theologicorum Dogmatum. Tom. 2. Lib. 7.*

LEO

Quaedam in Scripturis de Christo praedicari, qua homo est. 4. Quae Spiritui Sancto κατ' ὁμωνομίαν tribuuntur, sive subsistendi, sive operandi ad extra, non obesse verae ejus Deitati, quin contra, illam confirmare, & illustrare.

92. Imo cum Adversarii fidei nostrae raro adeo, & pauca in Scripturis loca inveniant, quorum species externa ipsis adblanditur (etsi adhibita συγχύσει πνευματικῆν facile sanum, & caeteris Verbi Divini partibus conformem admittant sensum) & cum tamen ipsorum sententiae passim per universam Scripturam, & veritatum, illa contentarum, claram connexionem refellantur, sic ut necesse habeant verum, & evidentem sensum innumerorum insignium S. Scripturae dictorum pervertere, & hypothese suae, quacunque tandem ingenii fictione, violenter applicare, acsi propositum esset τῷ πνεύματι τῷ αἰγίῳ ἀντιπίπτειν: eo ipso manifesto produnt, se εἰσεχεῖν τῆς ἀληθείας.

K k 2

93. Nec

<p>LEO ALLATIUS de Ecclesiae Occidentalis Perpetua Consensione. Lib. 2. Cap. 2. item in Enchiridio de Processione Spiritus Sancti: nec non in Vindictis Synodi Ephesinae, & S. Cyrilli de Processione Spiritus Sancti</p>	<p>ex Patre, & Filio. NATALIS ALEXANDER in Dissert. 4, & 18. in Historiam Ecclesiasticam Saecul. 9. & 10. MICH. LE QUIEN in Dissert. de Processione Spiritus Sancti. Dissertationum Damasceni Operibus praef.</p>
---	---

93. Nec destruit etiam ratio, quae hic praetextitur, *relationes*, quas inter Personas Divinas intercedere docemus; contra eadem Divinarum Personarum *Unitatem* ejusmodi relationes necessario supponere, & inferre, demonstrat.

94. Non pugnat enim, *Filium* esse verum *Deum*, & tamen *esse ex Patre*: modo secundum Scripturam teneamus, *Filium*, & *Spiritum Sanctum* esse productiones Patris *Naturales*, & *Necessarias*: quod symbolicis nominibus *Filii*, & *Spiritus Sancti* nobis voluit declarare.

95. Cum enim Filius *κατὰ φύσιν* per *aeternam volitionem Dei Patris*, & non *κατὰ βέλησιν*, sive *arbitrariam ἀρεσιν* ut nos, (*Jac. I. 18.*) sit ex *Patre*: clarissime percipimus, omnem perfectionem, quae est in *Patre*, esse quoque per naturam in *Filio*.

96. Et *independentiam* quoque, quatenus est perfectio totius Naturae Dei, cum respectu ad

res

praemissarum *Dissert. I. COELESTIN. MISLENTA* in *Program. de Spiritu Sancti Processione*, inserto *Fasci 5. Exercitation. Philologic-Historic. THOM. CRENI* pag. 380. *seq. BENE-DICT. PICTETUS* in *Brevi Collatione*

Sententiarum Graecorum Recentiorum cum Graecorum Veterum Placitis. Cap. 20. JOANN. FRANCISC. BUDDEUS in *Ecclesia Romana cum Rutbenica Irreconciliabili. § 21. seq. Miscellaneorum Sacrorum. Par. 2. pag.*

res, causasque rerum extra Deum, a quibus *Filius*, & *Spiritus Sanctus* non magis dependent, quam *Pater*: quam *independentiam* non subvertit illa *Filii* a *Patre* *dependentia*, quae *intra ipsam Dei essentiam* consistit, & quae vere nullam involvit *imperfectiorem*, sed alium solummodo notat subsistendi, atque operandi modum, & ordinem in *Filio*, a modo, & ordine subsistendi, & operandi *Patris* distinctum.

97. Absque omni pariter ratione Adversarii huic doctrinae invidiam conflant ex ipsa notione *generationis*, quam contendunt multas involvere imperfectiões. Etiam si enim non negemus, *generationem*, ut in rebus materialibus obtinet, cum varia imperfectiõe esse conjunctam: male tamen id transfertur ad nudam, & simplicem *generationis* ideam, quae est *productio rei cum imagine producentis*: qualem hic agnoscimus perfectissimam, ab omni imperfectiõe sejunctam.

K k 3

68. Si

pag. 200. seq. CHRISTOPH. MATTH. *vissmarum Controversiarum. Tom. I.*
 PFAPPIUS in *Thesibus de Processione* | 1. Cap. 2. Quæst. 22. GUSTAV.
Spiritus Sancti a Patre, & Filio. | GEORG. ZELTNERUS in *Breviario*
 ZACHAR. GRAPPIUS in *Systemate No-* | *Controversiarum cum Ecclesia Grae-*
 ca,

98. Si jam amplius quaeras, quid sit *per naturam ex Deo esse*: jubeo te gradum sistere, ne pecces in reverentiam, quam Divinae Majestati debes. Si enim credas, *Patrem* per naturam suam esse *αἰγέννητον*, & *a se*: etiamsi id perfecte non assequaris: quid haesitas credere *Filium esse ex Patre*, etiamsi aeternae illius Dei volitionis, hujusque divinae perfectionis, ratio tibi perfecte non pateat? Adeone mirandum est, esse quid in Deo, quod nos plene, & perfecte, secundum omnem suum modum, non comprehendimus? Sufficit plane, ut nos hic liberemus ab *ἀντιλογία*.

99. Caeterum Doctrina hujus mysterii cum adeo sit diffusa per universam Scripturam, & nulla viarum Dei, absque eo agnito, recte intelligi queat: haud est dubium, quin illius indagatio, & aliqualis cognitio sit necessaria ad *sa-*

ca, ac proinde etiam Ruthenica adhuc Agitatarum. *Controvers. 2. pag. 91. seq.* JOANN. GEORG. WALCHIUS in *Historia Controversiae de Processione Spiritus Sancti*. Hac de quaestione plura scire avens, adeat JOANN. ALBERT. FABRICIUM in *Bibliotheca Graeca. Tom. 10. Lib. 5. Cap. 43.*

pag. 441. seq.

Praeterea de Processione Spiritus Sancti ex Patre, & Filio egerunt, ac disceptarunt HERMANN. ALEXAND. ROELLIUS, FRIDERIC. ADOLPH. LAMPIUS, eorumque Patroni, atque Antagonistae in Scriptis, quae antea indicavi.

(5) Co-

salutem (s): sic tamen, ut magnam collocemus differentiam inter obscuriorem illius perceptionem, & pertinacem illius abnegationem, aut oppugnationem; magnam item ponamus differentiam inter oeconomiam Veteris & Novi Foe-

(s) Cognitionem dogmatis de S. S. Trinitate ad Salutem esse Necessariam adversus Socinianos, Remonstrantes, aliosque (praeter Auctores nonnullos, qui de hoc articulo fidei differuerunt, & quorum aliquos supra in medium adduxi) ostenderunt PROFESSORES LEIDENSES in *Censura in Confessione Remonstrantium*. Cap. 1. pag. 22. seq. & Cap. 3. pag. 56. seq. JACOB. TRIGLANDIUS in *Antapologia*. Cap. 5. GIBERT. VOETIUS in *Disput. de Necessitate, & Utilitate Dogmatis de S. S. Trinitate*. Selectar. Disputation. Par. 1. pag. 466. seq. NICOL. VEDELIUS in *Arcanis Arminianismi*. Lib. 1. Cap. 7. CHRISTOPH. FRANCKIUS in *Exercitationibus Anti-Limborchianis*. Exercit. 2. HERMANN. WITSIUS in *Exercitationibus Sacris in Symbolum Apostolorum*. Exercit. 6. § 3. seq. & § 20. seq. PIERRE JURIEU dans le *Tableau du Socinianisme*. 1 Par. 3. Lettre seq. Adjunge Opera a Viris Doctis in lucem emissa adversus GEORG. CALIXTUM, & JOANN. CONRAD. DIPPEDIUM, quae exhibet JOANN. CHRISTOPH. WALCHI-

us in *Bibliotheca Theologica Selecta*. Tom. 2. Cap. 5. Sect. 17. § 18. & § 57. Denique consulendi Auctores de Articulis Fundamentalibus ad § 11. Capit. 14. nominandi.

Ad hunc locum referri possunt quaestiones sequentes.

I. An ad conceptum Veri Dei etiam pertineat Conceptus Trinitatis? Hoc de argumento disputarunt LUDOVIC. WOLZOGENIUS de *Scripturarum Interprete contra Exercitatore Paradoxum* pag. 158. PETR. ALLINGA in *Face Dissidii Extincta*. Cap. 22. & Cap. 38. Illorumque Adversarii MELCH. LEYDEKKER in *Face Veritatis*. Loc. 3. *Controvers.* 6. & Loc. 4. *Controvers.* 8. ZACHAR. GRAPIUS in *Systemate Novissimarum Controversiarum*. Tom. 1. Cap. 2. *Quaest.* 24.

II. An primis parentibus Adamo, & Evae in Statu Integritatis Mysterium Trinitatis Innotuerit? Videantur hoc de quaestio HERMANN. WITSIUS l. c. § 14. seq. & de *Oeconomia Foederum Dei cum Hominibus*. Lib. 1. Cap. 2. § 5. seq. JOANN. VAN DER WAEYEN, in *Summa Theologiae Christianae*. Cap.

Foederis; & univēsum Christo Domino Iudicium in fratres dissentientes reliquum faciamus, cum caussae diffensionis saepe in occulto lateant. Vide loca *Matt.* xxviii. 18. 19. 20. *Joh.* v. 23. xiv. 1. 9. 10. *1 Cor.* xii. 3.

100. Ni-

3. § 416. seq. JOANN. WOLFGANG. JANGERUS in *Jure Dei Foederali. Quaest.* 9. item in *Systemate Theologico. Lib.* 1. pag. 202. seq. JOANN. CHRISTOPH. STEMLERUS in *Adamo Integro, Primo Trinitatis Praecone, & Cultore.* Insup̄ evolve WOLZOGENIUM l. c. & ALLINGAM l. c. Cap. 39. qui negarunt, dogma Trinitatis Adamo notum fuisse sine antecedente revelatione. Contra inficias ivit LEYDEKKERUS l. c. Loc. 4. *Controvers.* 9. Postremo adeundi Eruditi, qui de Imagine Dei, & Statu Integritatis commentati sunt, infra ad Cap. 6, & 8. memorandi: nec non Scriptores, qui in Historia Ecclesiastica Vet. Test. Adami vitam tradiderunt.

III. An dogma de tribus in una, eademque Essentia Divina, Personis sub Vet. Test. ad Salutem Cognitu fuerit Necessarium? Praeter Auctores modo adlegatos, haec de re legendi Theologi, & Philologi, qui probatum dederunt ex Vet. Test. dogma Trinitatis clare demonstrari posse, quorum aliquos jam supra in me-

dium adduxi.

IV. An Mysterium Trinitatis in Ecclesia Primaeva Gentilibus, & Catechumenis fuerit occultatum, nec ne? Prius contenderunt EMANUEL A SCHELSTRATE in *Sacro Antiocbeno Concilio pro Arianorum Conciliabulo passim habito, nunc vero primum ex omni Antiquitate Auctoritati suae Restituto: ut & in Dissertatione Apologetica de Disciplina Arcani contra Disputationem E. TENTZELII.* ANTON. PAGE in *Critica Histor. Chronolog. in Annales CAESAR. BARONII ad Saeculi 2. An. Ob.* 118. Tom. 1. pag. 120. Posterior vero adstruxerunt WILHELM. ERNEST. TENTZELIUS in *Dissert. de Disciplina Arcani Wittenbergae habita: nec non in Responsione Dissertat. Apologet. E. SCHLESTRATENII Opposita, quae prostant in ejus Exercitationibus Selectis. Par. 2.* ZACHAR. GRAPUS l. c. *Quaest.* 5. De hac disciplina arcani adhuc legi possunt, quae observantur, ut Historiae Ecclesiasticae Editores omitam, TOB. PFANNERUS in *Systemate Theologiae Gentilis Purioris. Cap. 1. § 7. seq. CHRISTIAN.*

DE MYSTERIO S. S. TRINITATIS. 265

100. Nihil minus ea confert ad veram praxin pietatis, cum non Christus modo nobis unitatem suam, & Patris in exemplum proposuerit (*Joh. xvii. 21.*) sed Deus etiam, absque hoc mysterio cognito, hoc tempore Ecclesiae recte coli nequeat. *Joh. v. 23.*

L

E R-

STIAAN, MATTH. PFAFFIUS in *Dissert. Poster. de Præjudiciis Theologicis*, inserta ejus *Primitiis Tubingensibus*. THEODOR. CRUGERUS in *Commentar. de Veterum Christianorum Disciplina Arcani*.

(t) Utilitatem dogmatis de S. S. Trinitate ad praxin explanarunt, & demonstrarunt GIBBERT. VOETIUS l. c. pag. 477. seq. JOANN. HOORNBECK

in *Theologia Practica. Tom. 1. Lib. 2. Cap. 1. pag. 135. seq.* HERMANN. WITSIUS in *Symbolum Apostolorum* l. c. pag. 89. seq. Inspice quoque Scriptores, qui articulum de Trinitate, in numerum Dogmatum Fundamentalium, referendum esse manifestum fecerant, quorum modo mentio facta est.

F I N I S.

ERRATA.

In Praefatione Editoris

pag.	lin.	lege
2	innotis 1	ita
5	12	adjunctam
7	penult.	sum
ult.	8	diu

In Prolegomenis.

5	8	Summae Controver- siarum.
9	5	veri
	penult	COCCEII
10	2	praemissae
33	6	WALAEUS
	14	PICTETUS
	18	GEULINGS
38	2	BAIERI

In Aphorismis.

7	10	θεολόγον
20	4	ἐναρεσῆσαι
23	ult.	μισθαποδοτής
39	4	עשרים וארבעה
126	7	μισθαποδοτής
156	13	Spiritualem
186	2	יהוה
225	13	Sancti
233	13	55
238	5	ταυτολογίας
251	1	79.

In Adnotationibus.

pag.	col.	lin.	lege
8	1	9	Theologo
9	1	4	FABRICIUS &c.
12	2	23	Nostri

In Adnotationibus.

pag.	col.	lin.	lege
15	2	16	Paralipom.
16	1	28	Controversia
		29	Atbaeae
19	2	17	nominati
25	2	28	JACOB.
26	1	3	Neessite
	2	20	Adde Scriptores
27	1	5	refutarunt
		13	religione
28	1	13	vel
30	1	26	Dissert.
31	1	2	fidei.
		27	adducendos
32	2	14	Antagonistam Ano- nymum
34	2	18	Fungi
39	2	19 S.	nec non Theologia Judaica. Exercit. 3. Cap. 3. IOANN. LEUSDENIUS &c.
40	2	24	ד"פ
44	2	4	POMPONATIUS
45	1	31	fuisse
46	2	27	Auctorum
48	1	10	Latinitatis
49	2	33 S.	ANONYMUS in zyne Reken- kundige aan- merkingenge- voegt agter bet Boek van ABRAHAM AREN- T VANDER MEERSCH in het Neder- dutch &c.

ERRATA.

In Adnotationibus.

pag.	col.	lin.	lege	pag.	col.	lin.	lege
50	2	9	aliquos ex modo adductis	168	1	20	miseri cordiae
			Karnei	171	2	11	videantur
55	2	5	nequit	176	2	1	Theologice
61	2	8	recipiendum	178	1	25	se
			dans		2	2	Cartesianarum
66	1	18	in fine			ult.	memoratis
	2		egerunt.	185	1	4	quae
85	2	15	Consulendi	194	1	14	Ἐανθῶπις
			sed	199	1	15	Disput.
88	1	27	VOSSIUM	201	2	29	pag.
	2	5	Christianum	203	2	2	Constantinum
94	2	13	Praeterea	205	2	penult.	exstant
			Genuinum	210	1	17	probatam
100	2	2	Pontificios	213	2	25	LUC.
101	1	22	contorsio	216	2	penult.	loci
107	1	25	Eruenda	218	1	1	PALMIO
110	1	ult.	Veritatis	219	2	1	Lib. 6. Cap. II.
115	2	5	nimis longum esset.	222	2	1	Positionibus
117	1	26	Nonnullos Sermones Academicos a Viris Doctis	224	1	ult.	Divinite
			rite		2	8	JACOB.
118	1	6	Certitudine	225	1	5	DANAEUM
120	1	3	Religions	227	2	ult.	seq.
124	1	10	ἀντιθέσεως	229	1	2	mentio
128	2	21	antagonistae		2	3	כִּיכְרָא דִּי
136	2	6	atque		6		adversus
140	1	3	versatur	230	1	1	Solidam rationem
154	1	10	quaerenda. Scientia	231	1	2	Mubammedanos
			LIVINO	232	1	3	Divinam
			susceptam	250	2	24	Processionem
			quaestio	251	2	ult.	CREMERUS
160	1	8		252	2	6	Primogenitum
				254	1	13	by
					2	4	communicavit.

FINIS.

E R R A T A

In Absolution

101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

F I N I S

